VIKTORAS SUVOROVAS

Gyvatėdis

MINTIS

Viktoras Suvorovas

Gyvatėdis

Iš rusų kalbos vertė
Mikas Trečiokas

Mintis
Vilnius

UDK 821.161.1-31
Su-113

Versta iš
Виктор Суворов
Змееед, 2011

Dailininkas
Romas Dubonis

ISBN 978-5-417-01029-3

© Viktoras Suvorovas, 2011
© Vertimas į lietuvių kalbą,
Mikas Trečiokas, 2011
© MINTIS, 2011

Prologas

– Vadinasi, per visą savo gyvenimą nenužudei nė vieno žmogaus?

– Vadinasi, taip: nė vieno.

– Visai nė vieno?

– Kažkaip vis nepasitaikydavo.

– Niekada niekada?

Vaikinas visai sutriko.

– Niekada...

– Nieko sau! Tau greitai dvidešimt vieni, o tu...

– Taip jau gyvenimas susiklostė, kad...

– O tu prisimink, gal ankstyvoje jaunystėje... na, nors vieną... O galbūt vaikystėje?

– Nežudžiau.

– Kam tada tave atsiuntė pas mus?

– Nežinau. Pasirašytas įsakymas prisistatyti pas jus, štai ir prisistačiau. Vyresnybė geriau žino.

– Kuo gi tu anksčiau buvai?

– Žvalgu stebėtoju „Jaroslavlio" geležinkelio stoties aštuntojoje platformoje.

Susižvalgė vykdytojai, švilptelėjo: tai bent karjera!

– Tu, vaikinuk, tikriausiai su valdžia draugauji: iš žvalgų stebėtojų tiesiai į vykdytojo parankinio pareigas Lefortove! Tokio skrydžio iki šiol niekas nebuvo atlikęs. Tokį įsakymą galėjo pasirašyti tik pats liaudies komisaras draugas Jagoda.

– Tai jis ir pasirašė.

– Kas gi tave tarnybiniais laiptais tokiu greičiu tempia?

– Nežinau, kas tempia. Komjaunuolio garbės žodis, nežinau. Neturiu blato. Nekilmingas aš. Jokių giminių neturiu, kilęs iš beglobių. Žinote Bolševe NKVD koloniją, skirtą valkatoms? Pavadintą draugo Dzeržinskio vardu. Aš iš ten. Pakeitė, perauklėjo – ir į žvalgybą. Dvejus metus dešimtojoje platformoje dirbau stebėtoju, paskui paaukštino, į aštuntąją perkėlė. Ten metus atpyliau, už spartuolišką darbą žadėjo perkelti į septintąją platformą, o staiga še tau: įsakymas – vykdytojo parankinis...

– Čia kažkas ne taip. Taip nebūna. Kad pasiektų tokias aukštumas, žmonės visą gyvenimą aria. O eilė į mūsų grupę ilgesnė už Baltosios ir Baltijos jūrų kanalą. Pas mus nusipelnę žmonės prašosi, neimame... Pas mus vykdytojai iš respublikų narkomatų veržiasi, meistrai su ilgamečiu stažu...

– O mane iš karto pas jus...

– O gal mes tavęs, beraščio, į savo kolektyvą nepriimsime, kam tu mums?

– Taip įsakysite ir raportuoti draugo Jagodos sekretoriatui? Įsakymą jis asmeniškai pasirašė.

– Įsakymas – rimtas reikalas. Bet mūsų kolektyvas susitelkęs. Nepritapsi – išgyvendinsime. Ir draugas Jagoda nepadės. Pats pasiprašysi paleidžiamas. Pas mus darbas rimtas. Mes dedame paskutinį tašką kiekvienoje byloje. Čia reikia būti nuovokiam. Nagi, patikrinkime tavo nuovoką. Pasirengęs?

– Taip.

– Žiūrėk, pirmiausia reikia visiškai įsitikinti, kad tai būtent tas, kurio mums reikia. Dėl to klientą atveda čia, pas mus. Štai į šį kabinetą. Klientas dar nežino, kad jį tuoj... Aplinkėlė pas mus, kaip matai, maloni, net užuolaidėlė ant lango. Aš už stalo sėdžiu. Byla priešais mane. Vartau lapelius. Mes čia mandagiai elgiamės. Jam siūlau sėstis. Ir klausimėliai – apie vardą, tėvavardį ir gimimo metus... Ant mano stalo dešinėje – pakelis „Kazbeko“ ir degtukai. Ką tu padėtum kairėje pusėje?

Vaikinukas žvilgtelėjo į lubas. Bet ant lubų atsakymo nerado. Pažiūrėjo pro langą. Bet ir ten nieko įdomaus neaptiko. Teko sugalvoti pačiam. Ir jis sugalvojo:

– Maišelis mėtinių sausainių.

Susižvalgė vykdytojai. Tylėdami sutiko: teisingai vaikis mąsto.

1 skyrius

1

– Aš vardu Jolanta.

– O aš, – jis akimirką susimąstė. – O aš – Ivanas Ivanovičius.

– Štai ir susipažinome, Ivanai Ivanovičiau.

– Kiek tau, Jolanta, metukų?

– Jau aštuoniolika, – nė nemirktelėjusi kaip įprastai sumelavo Jolanta.

– Ir... kiek tai kainuoja?

– Tris rublius.

– Pakvaišai?

– Pasiieškokite pigiau.

– Siūlau du.

Jolanta prisimerkusi išmatavo bedugnio dangaus gelmę ir sutiko:

– Tebūnie du, bet pinigėliai į priekį.

Ji taip greitai sutiko, kad jis net pasigailėjo: buvo galima rublį pasiūlyti ar net pusrublį. Bet pasiūlymas jau buvo pateiktas ir priimtas.

– Gerai. O kur?

– Aš turiu vietą.

– Kas per vieta?

– Už stoties aikštės, už tramvajų linijų, už kampo, ten skersgatvyje – smuklė, už smuklės – arklidė, o palėpėje – daržinė. Nieko ten nėra, daržinėje.

– Gerai, tik aš sumokėsiu, kai ateisime. Kad nepaspruktum su pinigėliais.

– Ak, kokie mes nepatiklūs. Eikite paskui mane, tik kita gatvės pusė. Ir į mane visą laiką nežiūrėkite. Tarsi išėjote pasivaikščioti. Tarsi manęs nepažįstate ir nepastebite.

2

– Taigi, pradėkite nuo pradžių.

– Drauge valstybės saugumo generalinis komisare, viskas buvo kaip visada. Tačiau šįkart sprogo padanga...

– Reikėjo pakeisti.

– Atsarginė pasirodė esanti pradurta.

– Reikėjo skambinti.

– Skambinau, niekas neatsakė, vėl...

– Trumpiau, kiek pavėlavote?

– Dvi valandas devynias minutes.

– Toliau.

– Atvykau į „Jaroslavlio“ geležinkelio stotį. Viską apieškojau. Jo nebuvo.

– Į miliciją kreipėtės?

– Žinoma, ne.

– Teisingai. Tai kurgi jis?

– Nežinau. Lyg skradžiai žemę prasmego.

– Traukinys Vladivostokas–Maskva atvyko į pirmąją platformą?

– Kaip visada, į pirmąją.

– Išsiaiškinote, kas dirbo pirmojoje?

– Turėjo dirbti Zvonariovas, agentūrinis pseudonimas Brylis. Bet jis tobulinimosi kursuose. Jo vietoje dirbo Gyvatėdis iš aštuntosios platformos.

3

– Sveiki, Gyvatėdi.

– Sveiki, drauge valstybės sau...

– Namie aš tiesiog Genrichas Grigorjevičius.

– Sveiki, drauge Genrichai Grigorjevičiau.

Genrichas Grigorjevičius ištiesė ranką. Gyvatėdis paspaudė švelnų baltą vidaus reikalų liaudies komisaro delną.

– Sėskitės.

Sėdasi Gyvatėdis ir pastebi: liaudies komisaras po stalu nepastebimai ranką skepetaite nusivalė, o batistinę skepetaitę su išsiuvinėtomis raidelėmis – į šiukšlių pintinę. Vėlgi – nepastebimai. Bet Gyvatėdis ne veltui trejus metus žvalgu stebėtoju „Jaroslavlio" stotyje atidirbo. Gyvatėdis viską mato. Tik neparodo, kad mato. Taip išmokytas. Suprantama, dideli viršininkai vertina savo rankas. Draugo Jagodos pirmtakas, draugas Menžinskis, turėjo tą patį įprotį – atvažiuodavo į Bolševo beglobių vaikų koloniją, visiems chuliganams rankas spaudė. O paskui, būdavo, užeis už kampo, kad niekas nepastebėtų, ir iš ypatingo bakelio jam spiritą pila. Beglobiai vienąkart pareiškė, kad geriau jis rankų nespaustų ir savo delnų spiritu neplautų, o iš karto jiems bakelį atiduotų, tada jie jį labiau pamiltų...

– Taigi, brangusis Gyvatėdi, turite naują darbą.

Pagalvojo Gyvatėdis, ką čia atsakyti, bet nieko protingo nesugalvojo. Užuot atsakęs, galvą krestelėjo.

– Patinka?

– O kaipgi!

– Tai aš jus į tokį aukštį pakėliau.

– Ačiū, Genrichai Grigorjevičiau.

– Įsakymas kol kas negalutinis, bet jei gerai dirbsite..., pasirašysiu galutinai.

– Pasistengsiu.

– Dabar – prie reikalo. Pirmiausia pasirašykite šį popierių. Tai pasižadėjimas neviešinti informacijos. Jūs, Gyvatėdi, mano vasarnamyje niekada nebuvote, manęs niekada nesutikote, niekada su manimi nesikalbėjote.

– Supratau.

– Jei supratai, pasirašyk. Ir eikime į sodą, čia tvanku.

4

– Liuska!

– Taip.

– Liuska, tu ką, bjaurybe, atvedei?

– Bebrą.

– Jis gi čekistas.

– O aš iš kur galiu žinoti?

5

– Štai, draugas Gyvatėdi, dešimt nuotraukų. Jūs ką nors iš šių žmonių matėte vakar „Jaroslavlio“ stoties pirmojoje platformoje?

– Mačiau štai šį. Greitasis traukinys Vladivostokas–Maskva atvyko 15.10 val. Jis išlipo iš šeštojo vagono.

– Palaukite... Traukinys turi 12 vagonų. Maskvoje išlipa visi keleiviai. Ir sutinkančiųjų – minia. Jūsų pamaina – aštuonios valandos. Per pamainą štai kiek traukinių atvyksta ir išvyksta. Ir jūs įsižiūrėjote vieną? Vieną įsiminėte? Jis kažkuo atkreipė jūsų dėmesį?

– Ne, jis buvo niekuo neišsiskiriantis. Bet aš visus stebiu. Darbas toks.

– Tęskite.

– Jis vilkėjo pilką kostiumą, buvo su skrybėle, turėjo portfelį. Manau, čekistas. Viduriniosios grandies viršininkas.

– Ne, ne. Jis ne čekistas. O kodėl taip nusprendėte?

– Tiesiog daug jų mačiau savo gyvenime. Spėjau...

– Jūs apsirikote.

– Maždaug praėjus 15 minučių, kai minia išsiskirstė, jis vėl pasirodė platformoje. Akivaizdžiai kažko ieškojo.

– O paskui?

– Paskui išėjo.

– Šis žmogus dingo. Kaip manote, kur jis galėjo prapulti?

– Pats įtikimiausias variantas: vaikėzai pakišo šliundrą ir sučiupo bebrą už pakarpos.

Susiraukė liaudies komisaras:

– Gal rusiškai galite?

– Atleiskite, Genrichai Grigorjevičiau. Beveik dvi savaites važiavo žmogus traukiniu, iki tol, ko gero, laivu plaukė iki žemyno keturias, gal net penkias dienas, nusikamavo, na, čia – Maskva, išėjo į peroną, niekas nelaukia, pavaikščiojo, palaukė, dar pavaikščiojo, o Trijų stočių aikštėje linksmosios mergaitės darbuojasi...

– Kas paskui?

– Paskui nuves tokia kalė į nuošalų kampelį, iš pradžių pasiūlys išgerti. Pati kūtvėla prakeikta, suprantama, geria pirma, paskui jam įpila. Tuo metu viską lemia rankų vikrumas. Jis gurkštels – ir iš klumpių. Čia partneriai pasirodo, nutraukia drapanas, kapšą, blizgučius...

– O kas jam?

– Manau, jį po tiltu arba kapinių krūmuose paliks. Po paros atsigaus jis nuogutėlis – galvoje triukšmas, nieko neatsimena. Tiesa, jei jis čekistas – tada jam blogiau bus.

– Kodėl blogiau?

– Todėl, kad vaikėzai įkiš nagus į kapšą, supras, su kuo susidūrė. Čekistas taip visko nepaliks, paskui jų visą gyvenimą ieškos. Todėl, kad neieškotų...

– Štai kas, Gyvatėdi, šį žmogų reikia surasti. Gal jis dar gyvas. Tai labai svarbu. Aš jums parūpinau neregėtą paaukštinimą, dar ir butą duosiu, sukursiu ateitį, jūsų naujajame darbe laukia pats didžiausias atlyginimas ir daug laisvo laiko. Visas laisvalaikis – paieškoms. Pranešinėkit tik man. Kaip manote ieškoti?

– Čia, drauge valstybės saugumo generalini komisare, ne aš turėčiau jus mokyti: reikia pranešti NKVD Maskvos ir Pamaskvio rajonų skyriams, iššniukštinėti visas palėpes ir rūsius, visas dykynes, griuvėsius, sodus, parkus, išsiųsti nuotrauką: dingo žmogus...

– Ne, ne, tik ne tai...

– Tada kelias vienas: reikia ieškoti viliokės. Visas mergiotes, kurios nuolat darbuojasi Trijose stotyse, aš pažįstu. Čionykštė kekšė taip nesielgs. O jos ir nepakiš. Tokiam reikalui tik užklydėlė tinka.

– Ir jūs vakar stotyje... pastebėjote naujokėlę, užklydėlę?

– Pastebėjau.

– Ko jums reikės ieškant?

– Duokite man visų Sąjungos mažamečių mergšių ir vagilių kartoteką. Pageidautina pagal rajonus – nuo Maskvos iki pačių pakraščių. Be to, kiekvienoje Maskvos mokykloje, kiekvienoje klasėje mokslo metų pabaigoje daromos grupinės nuotraukos... Reikia surinkti visas pastarųjų dvejų trejų metų nuotraukas iš visų mokyklų, vaikų namų, nepilnamečių kolonijų... Visai nesubrendusi šmėkštelėjo.

– Nuotraukų rinkti nereikia. Pas mus NKVD jos visos surinktos. Skirsiu jums patalpas. Bet jei... Jei ji... ne maskvietė?

– Tada ieškosiu Jaroslavlio, Tulos, Tverės gyventojų...

– O rytoj turite daug darbo Lefortove?

– Ne, turiu dvi laisvas dienas, o paskui laukia tik vienas zinovjevininkas iš proceso.

– Elgsimės taip. Sode už obelų ir alyvų – nedidelis namelis. Ten nieko nėra. Jums bus parūpinta darbo vieta, lova, maitinimas. Virėjui galite užsakyti visko, ko tik panorėsite. Mano sekretorius Pavelas Petrovičius pristatys mažamečių nusikaltėlių katalogus. Vėliau atveš nuotraukas iš visų Maskvos mokyklų. Kibkite į darbą tuoj pat.

6

SSSR vidaus reikalų liaudies komisaro, valstybės saugumo generalinio komisaro Genricho Grigorjevičiaus Jagodos vasarnamis ar greičiau dvaras – Komunarkos gyvenvietėje. Čia pat sušaudymo

poligonas, kuris veiklos užmojais nė kiek nenusileidžia poligonams Baryše, Butove, Strumiline ir netgi Kuropatuose.

Gerai tai, kad visai arti Maskvos. Aukšto rango priešai šaudomi Maskvos kalėjimuose. Tačiau tai, taip sakant, vienetinė gamyba. Retomis naktimis – po kelias dešimtis. O jei tris keturis šimtus – tai čia, štai už šių aklinų vartų.

Čia gerai dar ir tai, kad nereikia daug jėgų eikvoti daugelio objektų apsaugai. Komunarkoje visa puokštė – ir vadovybės vasarnamiai, ir čekistų poilsio namai, ir mokymo centras su nedidele šaudykla, ir, savaime suprantama, – specialusis sklypas už aukštos pilkos tvoros.

Grožis – neapsakomas. Ir tyla, kai nebūna sušaudymų. Bet ir sušaudymai ne ypač tylą trikdo. Ilgaamžės pušys ir žalios eglės patikimai slopina šūvius.

Liaudies komisaro sodas didžiulis. Obelys, vyšnios, agrastai, raudonieji ir juodieji serbentai, gervuogės. O gilyn į sodą – jūra alyvų ir ievų. Ir ten, krūmynuose – rąstinis namelis. Pavelas Petrovičius Bulanovas, liaudies komisaro sekretorius, užvertė šį namelį nuotraukomis. Draugo Bulanovo laipsnis – valstybės saugumo vyresnysis majoras. Jo antsiuvuose – po du rombus, kaip kariuomenės divizijos vado. Buržujai jį vadintų generolu leitenantu. O darbininkų ir valstiečių valstybėje generolų nėra ir negali būti. Generolas – prakeiktos praeities atgyvena.

Malonus Pavelas Petrovičius. Vis klausinėja, gal kuo padėti? O kuo Gyvatėdžiui padėsi? Jis vienas dailų veidelį minioje įsidėmėjo ir dar tada susivokė, kad mergaitė ne iš atvykstančiųjų ir ne iš išvykstančiųjų, ne iš sutinkančiųjų ir ne iš palydinčiųjų. Kas dar stotyse ir aplink jas trinasi? Tik tas, kas čia dirba. Arba tas, kuris kažkuo verčiasi.

Visus, kurie „Jaroslavlio" stotyje dirba. Gyvatėdis pažįsta. Ji – ne iš tų. Taigi...

Visos grindys nuotraukų segtuvais nuklotos. Visi stalai ir lentynos. Dirba Gyvatėdis. Tik kartais nuo darbo jį virėjas atitrau-

kia. Apie Gyvatėdžio darbą žino vien draugas Jagoda ir draugas Bulanovas. Virėjui priklauso tris kartus per dieną atsargiai į duris pasibelsti: ko pageidautumėte?

Gyvatėdis pageidavo spanguolinės degtinėlės ir virtinių su vyšnių įdaru bei grietine. Degtinėlės visai nedaug. Dėl apetito. O virtinių – kiek lenda. Na, o pusryčiams? Ir pusryčiams virtinių. Ir pietums. Taip ir toliau tęskite.

Virėjas sode po medžiais mėlyna staltiese dengia stalą. Pavėsyje. Pats laikas būtų atsigerti iki soties ir griūti po vyšniomis. Bet nėra tam laiko. Naktis, diena, vėl naktis ir diena. Trys valandos miego, paskui ir dar dvi, ir dar trys.

– Štai šita.

– Įsitikinęs?

– Labai panaši.

7

Krasnaja Presnioje, visai šalia kalėjimo – aukštos tvoros. Virš tvorų dar ir spygliuota viela. Įvažiavimas – pro plieninius vartus su raudonomis žvaigždėmis, įėjimas pro kontrolinę su rūsčiais ginkluotais budėtojais. Tai – karinis paskirstymo punktas – KPP.

Už tvorų – barakų tipo pastatai. Tik tie barakai – plytiniai, tvirtai pastatyti dar valdovo Nikolajaus Aleksandrovičiaus. Langai – beveik iki lubų. Metro aukščio, dviejų su puse pločio. Kažkuo panašūs į pabūklų ambrazūras. Įeini – salė su keraminių plytelių grindimis. Prie įėjimo – budėtojas. Bet ko čia neįleis. Į kairę ir dešinę nuo pagrindinės salės – miegamieji. Lovos – kareiviškos, geležinės. Dviem aukštais. 160 vietų dešiniajame miegamajame. 160 – kairiajame. Tai SSSR NKVD valstybės saugumo vyriausiosios valdybos (GUGB) 1-osios kovinės grupės viengungių bendrabutis. Čia gyvena Gyvatėdis. Jis gali laisvai išeiti už vartų – panorėjo – išėjo, panorėjo – įėjo. Ar vidurnaktį, ar prieš auštant. Gyvatėdis turi nuosavą miegamąją vietą ir spintelę, geležinėje

spintoje – nuosavą skyrių su pakabinama spyna. Spintoje – milinė su nuardytais antsiuvais, pora veršelio odos batų, guminiai batai, fabrike „Skorochod“ pagaminti pusbačiai, brezentinis lietpaltis, puskailiniai, kubanietiška kailinė kepurė, veltiniai su guminiais kaliošais, treji marškiniai, atsarginės kelnės, revolveris su šoviniais ir kastetas.

Švininį kastetą Gyvatėdis susimeistravo pats. Tire prisirinko kulkų, išlydė šviną, nulipdė formą ir išliejo. Kasteto nepatogu kišenėje nešiotis, ištampo kišenę. Todėl Gyvatėdis paprašė batsiuvio pasiūti odinį krepšelį prie diržo. Į budėjimą jis vaikšto su revolveriu ir kastetą pasiima su savimi – šiaip, dėl visa ko. Fedia Svirplys, kuris viską žino, jau seniai išaiškino Gyvatėdžiui, kad kastetas – prancūziškas žodis, *casser* – laužyti, *tête* – galva. *Casse-tête* – galvosūkis. Bet rusai užjūrio terminą pernelyg tiesmukai interpretavo.

Sėdi Gyvatėdis ant lovos, ant mėlyno su juodomis juostelėmis gelumbės užkloto, mąsto. Viskas lyg ir gerai. Ir kažkas negerai. Naujas vykdytojo parankinio darbas įdomus, patrauklus, garbingas, pinigingas. Vykdymo dienomis numatyta šimto gramo dozė, bet duoda kiek nori, nežiūrėdami į normas. Ir maitina grikių koše su sviestu, su kotletais. Argi prastai? Bet kažkodėl nepatinka Gyvatėdžiui istorija su „Jaroslavlio“ stotyje dingusiu keleiviu.

Tolimajame kampe Fedia Svirplys skaito knygą. Fedia visada skaito. Neatsitraukdamas. Prisėdo prie jo Gyvatėdis:

– Klausyk, akiniuotasai, o kaip carui Ivanui valdant tardydavo?

– Du variantai: su pėdsakais ir be.

– O kaip – su pėdsakais?

– Pats paprasčiausias būdas – virvėmis nutrinti rankas, kojas, pilvą ar dar kokias jautrias vietas.

– O be pėdsakų?

– Aibė būdų. Paguldo ant nugaros, rankas ir kojas ištempia, suriša, ant pilvo ir krūtinės – geležinį dubenį, į dubenį – pūdo svarstį vieną, kitą, jei mažai – trečią...

– Kokia piktadarybė pati baisiausia?

– Savaime suprantama: užmačia prieš carą. Sušuks baudžiauninkas Ivaška „Žodis ir veiksmas“, ir karuselė įsisuko.

– Ką reiškia „Žodis ir veiksmas“?

– Tai tokia formulė. Sušukai aikštėje, sušukai smuklėje, niekas paskui tavęs nedrįs paliesti. Atvirkščiai, kiekvienas tave saugoti privalo. Šis šūksnis reiškė, kad kažką žinai apie sąmokslą. Tave kiekvienas privalėjo nuvesti tiesiai pas carą. O kas prieš tave atsisuks, – tą ugnimi degins: kodėl tiesai užkerti kelią?

– O jei aš tik juokais šūktelėjau „Žodis ir veiksmas“? Jei šūktelėjau, o nė velnio nežinau?

– Tada tave skerdykloje ant kablio už šonkaulio pakars. Kad nejuokautum. Arba pasodins į katilą su vandeniu, užkurs po katilu didelį laužą ir išvirs. O iššokti neleis. Tam paskirti tvirti vyrai su plaktukais. Dar galima pakabinti už kojų ant dviejų virvių, taip, kad kojos būtų ištemptos į skirtingas puses. Ir pjūklu per tarpvietę perpjaus. Išilgai stuburo galvos link.

– Aišku, – tarė Gyvatėdis ir kažkodėl giliai, pratisai atsiduso.

Nuėjo į savo kampą, pasiėmė pilko popieriaus lapą, voką, rašalinę ir plunksnakotį su plienine girgždančia plunksna. Pirmiausia ant voko užrašė: „Krasnaja Presnia. KPP. Teirautis Gyvatėdžio“.

– Ilgai tylėjo, nereginčiu žvilgsniu įsistebeilijęs į švarų lapą. Paskui ryžtingai išvedžiojo didelėmis raidėmis: „Žodis ir veiksmas“.

2 skyrius

1

Vasaros pabaiga. Jau lyg ir kvepėjo rudeniu. Greitai į mokyklą. Į dešimtą klasę. Deja, nesinori. Maskvietė mergaitė, ta pati, kurią Gyvatėdis atpažino iš nuotraukos, su visais draugais kažkodėl susipyko. Ir vis dėl niekų. Visų pykčiui ėmė ir išlėkė savaitėlę praleisti pas senelį į Ukrainą. Į Konotopą. Tokį mažą miesteliuką. Senovinį. Apsidžiaugė senelis. Mat prisiminė senį. O tai niekas ir neprisimena, net NKVD.

Prasėdėjo mergaitė visą rytą senelio namuose. Prasėdėjo visą pusiaudienį. Jau vakarėja. Vakarop ji jau nebegalėjo nustygti namie. O skersai gatvę – mūrinė siena. Už sienos – senas parkas. Parke šokiai. Muzika ten kerinti, klausyk ir žavėkis...

Staiga suskambėjo dieviška melodija – „Amūro bangos". Stebėtina: mums Amūras – upė – didi, galinga, nuožmi ir klastinga, o prancūzams *Amour* – tai meilė. Galbūt tai kaip nors ir susiję. Juk meilė taip pat didi, galinga, nuožmi ir klastinga. Vėlgi sutapimas – jiems Amūro istorijos – tai išmonė, bet tokia, kad ašarų akyse nesulaikysi. O pas mus „Amūro bangos" – tokia melodija, jog reikia dažnai mirksėti, kad ašaros neriedėtų skruostais.

Žodžiu, pakilo melodija virš seno parko, ir niekas nebegalėjo nulaikyti mergaitės senelio namuose. Nors grandinėm surakinkite – išplasnos kartu su grandinėmis.

O senelis ir sako, nutrūktgalvė, girdi, kokia. Čia tau ne sostinė. Pas mus čia Konotopas. Chuliganai atseit. O mergaitę jau neša sparnai į parką. Nesulaikysi nei įkalbinėjimais, nei spynomis, nei grotomis.

Eiti toli. Visas parkas mūrine siena apjuostas. Įėjimas tiesiai iš priešingos pusės. Jei perliptum mūrinę sieną, būtų šalia. O dabar aplinkui: palei aukštą sieną iki kampo, už kampo ir vėl palei sieną, paskui vėl reikia pasukti – štai tik čia atsivers įėjimas su žiburiais.

Gerai, kad vasara sausa. Nes gatvėje dabar vėjas dulkes nešioja. O jei palytų, šia gatve nepavažiuotum. Konotopas – tai vieta, kurioje arkliai skęsta purve.

Laimė, iki neišbrendamo sezono dar visas mėnuo.

Vakare gerai. Vakare šviesu. Ir dilgtelėjo: grįžti teks šviečiant žibintams. Tik kur žibintai? Šta-a-ai vienas horizonte. O ar įjungia jį tamsoje Konotopo draugai ar laikosi taupymo režimo?

Aplenkė vieną kampą. Aplenkė kitą. Atėjo. Virš vartų žmogaus dydžio raidės: „Gyventi tapo geriau. Gyventi tapo linksmiau. J. Stalinas". Bilietėlį nusipirko. Praėjo vartus ir save prakeikė: parkas laukinis, lyg tropinis miškas. Alėja į šokių aikštelę įsiremia. Palei alėją žibintai. Ir aikštelėje žibintai. O visas parkas skendi tamsoje. Ir snukiai.

Jūs žinote, kokie snukiai Konotopo parke?

Ne, jūs nežinote, kokie snukiai Konotopo parke.

Ten režisieriams derėtų filmus sukti apie nusikaltėlius ir jų prisiplakėlius. Kaipmat gautų Oskarą už siurrealizmą.

Mergiotės Konotopo parke taip pat siurrealistinės. Vulgariai išsiterliojusios. Mergiotės to paties plauko: nusikaltėlės ir prisiplakusios prie nusikaltėlių. Išpaišytos mergiotės. Su tatuiruotėmis.

Milicininkas Konotopo parke pastatytas tvarkai prižiūrėti: žvilgsnis apsiblausęs, prie apatinės lūpos suktinė prilipusi. Ant dešinės rankos pilkas inkaras. Ant kairės – kreivomis raidėmis „VASIA".

Atkreipė dėmesį į mergaitę. Iš po kepurių, užsmauktų ant akių, – prievartaujantys žvilgsniai. O vienas žvilgsnis jai visai nepatiko. Tas žvilgsnis ne tik prievartavo, bet ir žudė.

– Aspidai, pažiūrėk, kokia lėlytė!

– Ne, Žvynuoti, ne mano skonio. Maža. Po poros metelių.

– Persivalgei tu, Aspidai. Jaučio uodegos nelaikai mėsa. O aš užsiimsiu. Man tokia kaip tik. Ir mano vaikinams. Milicijai irgi ne nuodėmė būtų pasinaudoti. Dvejų metelių ji neišgyvens. Pasinaudosim ir užkasim.

– Vaikšto čia visokios, o mums paskui 153-iąjį straipsnį siuva.

– Ir 136-ąjį.

Iš kur mergaitė gali išmanyti 26-ojo Baudžiamojo kodekso straipsnius. Bet suprato: praėjo vaikystė. Nubangavo. Buvo nukirsta. Kai tik į parką įėjo – vaikystė baigėsi. Anoje parko pusėje – rožinių svajonių gyvenimas. Šioje – suaugusiųjų gyvenimas. Be vilčių ir iliuzijų. Šiame gyvenime paskutinės valandos suskaičiuotos. Tiek to. Kol minėtais straipsniais kvalifikuojamos veikos neįvykdytos, ji šoks.

Ypač reikia pabrėžti: šokti ji labai mėgo ir mokėjo. Šokiams buvo gimusi, šokiams buvo sudėta. Ir niekas, išskyrus šokius, jos galvoje ilgai neužsilaikydavo. Teko jai uždarose peržiūrose, skirtose privilegijuotiems vaikučiams, stebėti užsienietiškus filmus, nepatartinus hegemonui. Ir jau kai įsidėmės filme kokį įmantrų užsieninį šokio judesį, tai visą naktį nemiega, treniruojasi. Šokio gudrybių ji išmanė ne mažiau nei didysis Kapablanka šachmatų gudrybių. Kiekvieną kartą į šokių aikštelę ji išeidavo kaip į paskutinį ir lemiamą mūšį: arba kartu nugalės visas savo varžoves, arba čia ir mirs įkvepiančia mirtimi, kaip tas didvyris, atidavęs visas savo jėgas, kad išvaduotų darbo klasę. Gyvenimas yra tik vienas, ir jį nugyventi reikia taip, kad nebūtų kankinamai skaudu dėl be tikslo prabėgusių metų.

Štai jai ir neskaudu, ir metai jos ne betiksliai. Ji gyvenime turi didingą tikslą. Didingą ir paprastą, akinantį savo paprastumu: taip išmokti šokti, kad galėtų ant parketo atlikti grakštų šuolį, triskart apsisukdama. Argi ne svajonė!

Taip ji ir gyveno, ir kol kas nė karto nenumirė. Kam mirti, jei šokiuose visas varžoves nugalėdavo. O šuolis su trimis sukiniais dar bus. Būtinai bus!

Gera jai buvo gyventi valso ritmu ir užjūrio šokių virpesiu. Bet šokiai ją ir pražudė. Prisišoko. Ką daryti, kai šitaip susiklosto? Nieko kito ir neliko: tik šokti. Taikliai pasakyta: jei mirti, tai su muzika.

Muzika Konotopo parke kaip visur pas mus: Utiosovas ir Šulženko. Ir dar senoviniai valsai. Bangos – tai Amūro, tai Dunojaus ir dar Mandžiūrijos sopkos.

Mergaitę visi kviečia. O ji niekam neatsako. Šoka kaip užsuktas velniūkštis. Jei muzika nenutrūktų, tai ir ji tęstų, bet dabar tenka kartais stabtelėti. Ak, jai derėtų būti estrados žvaigžde, šokant pritarti didiesiems dainininkams. Taip būtų ir atsitikę, jei ji nebūtų tą vakarą atsidūrusi Konotopo aikštelėje. Nuo to vakaro jos gyvenimo šokis pasisuko visai kita kryptimi.

Aplenkdamas estradas.

2

Griaudžia orkestras. Gera jai su muzika. Visas baimes užmiršo. Dešimtį kavalierių nukamavo taip, kad kvapo neatgautų, kad ant kojų nesilaikytų. Daugiau niekas nebekviečia. Ką gi, ji ir pati moka. Viena. Visų nuostabai. Ir patikėkite, jos šokiai verti susižavėjimo. Kažkur šalia juoduose krūmuose kažkam snukį daužo. Ilgai daužo. Varginamai. Ir dejonės iš ten sklinda, ir gailūs kūkčiojimai. Ir rėkia kažkas baisiu balsu, ir šaunus švilpimas iš tamsos naujas muštynes skelbia. Ir musorai lyg audrapaukščiai virš parko sklendžia. Musoras – senovinis terminas. Ikirevoliucinis. MUS – tai Maskvos kriminalinio sekimo tarnyba*. Iš pradžių tik Maskvos sekliai musorais buvo vadinami. Vėliau ir visi kiti, ne tik Maskvos. Po revoliucijos žodžiai „sekimas“ ir „seklys“ ėmė skambėti kažkaip nederamai. Nedarniai. Todėl sekimą pakeitė paieška.

---

* Московский уголовный сыск (rus.).
Мусор – šiukšlės (rus.) (vert.).

O musorai liko. Štai jie ir sulekia į Konotopo parką lyg triukšmingas varnų pulkas.

Jeigu jie pasirodė, lauk audros. Audra! Greitai užgrius audra!

Ir užgriuvo.

Prasidėjo tokios muštynės, kokios būna tik pas mus, Sąjungoje, tik centrinėje provincialaus miestelio šokių aikštėje.

Iš pradžių lyg smurtinio vėjo gūsis prašvilpė virš minios, prispaudė kai ką, primynė. Ir nutilo. Ir čia pat urganišku švilpesiu driokstelėjo muštynės. Žybtelėjo tūkstančiu žaibų peiliai, įsisuko virš galvų basliai ir ienos, lyg kokoso riešutai sutraškėjo kaukolės, parkas suskambėjo nuo dūžtančių butelių. Trenkti per galvą puikiai tinka nebaigtas gerti pusės litro talpos butelis. Ir negaila, kad sudūžta į svetimą galvą. Netgi nebaigto gerti ir tai negaila. Nors gal gaila. Bet nelabai. Degtinė – tai beveik spiritas. Besiliedama ant praskeltos galvos, per kaukolėje įstrigusius stiklus degtinė sterilizuoja žaizdas. Degtinė ir antiseptikas, ir anestetikas. Liaudies medicina, taip sakant. Taigi, į artimojo galvą sudaužydamas butelį, atsimink: butelis dar turi teliūskuoti. O trenkti žmogui per galvą tuščiu buteliu, pasakysime tiesiai šviesiai, barbariška. Mūsų gerajai liaudžiai taip elgtis nepriimtina.

Į svetimą galvą sudaužyti neišgertą butelį gerai ir tuo, kad suduždamas jis mušančiojo rankoje palieka duriantį ir pjaunantį įrankį. Juo galima ir per snukį brūkštelėti. Ir brūkšteli. Taip pat skustuvais snukius pjausto. Ir gerkles. Ir dviračio stipinais, nusmailintais lyg špagomis, duria į akis ir pilvus, ir į užpakalius, ir į ten, kur nederėtų. Užaštrintas dviračio rato stipinas, liaudyje vadinamas ietimi, pašaliniams stebėtojams atrodo kraupus ginklas. Tačiau ta ietis liudija mano didžiosios liaudies naudai. Jos literatūrinių polinkių naudai. Ar nesiekia ji ďArtanjano?!

Viena mergaitė liko šokių aikštelėje. Šoka sau. Nieko nėra aplink. O jai nesvarbu. Riaumoja muštynės lyg uraganas. Ir valsas virš parko: Graži-i-i Amū-ūro banga...

3

Staiga ji sustojo. Atsipeikėjo. Sustojo todėl, kad muštynių triukšmas nustelbė muzikos garsą, o šokti be muzikos – tai kaip... Patys suprantate. Žvilgtelėjo į didelį laikrodį ant bokšto ir nustėro: be vienos minutės pusiaunaktis. Namo laikas. Išsiveržė iš aikštelės ir vienas kelias jai teliko: alėja iki išėjimo. O ten pats grumtynių centras. Neprasimuši. Jeigu ir prasimuši – prie vartų laukia musorų audrapaukščių virtinė, guminėmis lazdomis liaudžiai nuolankumą įmušti bando. Pultų ten, bet audrapaukščiai labai jau uolūs, mojuoja lazdomis lyg Kremliaus kilimus dulkina prieš istorinį brangiosios partijos suvažiavimą.

Ne, ten kelio nėra. Puolė į krūmus, į neperregimą tamsą. Po prožektorių – akyse ratilai, nieko nematyti. Bet ji lyg šikšnosparnis tamsoje sijoną šnarina, išvengdama kliūčių. Viena jos pirmtakių iš labai senų laikų lygiai tokioje pat situacijoje, bėgdama vidurnaktį, pametė krištolinį batelį. Istorija apie batelį, kad ir kokia pasakiška atrodo, yra tikra. Senovinę legendą visiškai patvirtino šiuolaikinė patirtis. Mūsų mergaitė bėgdama iš karto pametė kairįjį batelį ir nulaužė dešiniojo kulną. Juo geriau: be kulnų greitis didesnis. Reikia įvertinti ir šokio įgūdžius. Pas mus šiuolaikiniai šokiai dešimtmečius buvo smerkiami, atseit jaunatviškos energijos švaistymas. Atseit geriau tie šokėjai energiją darbui panaudotų. Pasukti, pavyzdžiui, šiaurės upes į pietinius krantus, priverčiant jas tekėti atgal. Bet ne. Ištvirkauja ir šokinėja kaip kumelės. Toks samprotavimas turi pagrindo. Bet reikia užstoti ir šokius. Vinguriavimas stuburu, siūbavimas užpakaliu, kojų kilnojimas turi ir teigiamos įtakos jaunam augančiam organizmui: taip stiprinami kojų ir nugaros, pečių ir dubens raumenys, gerinama kraujotaka, širdies ir plaučių veikla. Taigi jei teks naktį per neįžengiamą parką mirgėti pėdomis, tai geriau jau mirgėti treniruotomis pėdomis.

Štai ir mūrinė siena. Ir medžių prie sienų daugiau, negu reikia. Lyg Amūro voveraitė, medžių beždžionėlė, užlėkė ji kamienu

iki sienos viršaus. Galiausiai spyrė aplaužytu, bet vis dar smailiu bateliu kažkam, bandančiam ją sugauti. Spyrė ten, kur kojos susieina.

Pataikė.

Tikrai pataikė, nes atsakomasis inkštimas tai paliudijo. Ir vėl pasakysiu gerą žodį apie šokius: reguliarios treniruotės šokių būrelyje arba choreografijos studijoje didina judesių tikslumą. Štai nebūtų ji treniravusis, nebūtų šokusi kiekvieną dieną iki nugriuvimo, žiūrėk, ir nebūtų pataikiusi. O dabar pliaukšt – ir į viduriuką. Perskrido tvorą, iš didžiausio aukščio – bumpt ant kelio ir į savo namelį! O senis Makaras girdi susirėmimo triukšmą ir vaizduotė jam didžiausius siaubus piešia. Su šautuvu senis budi, ir šuo nuo grandinės paleistas. Bet žino senolis, kad anūkėlės nebepamatys. Neišsaugojo, nesužiūrėjo. Pakliūti į rankas Konotopos chuliganams – tai tas pats, kas pakliūti į švarias ir šiltas brangiosios sovietų valdžios rankas.

Štai tada ji ir nušoko nuo tvoros beveik visai šalia ir kaip pelytė į urvelį – tik šmurkšt.

O už mūrinės sienos – klyksmas. Tarsi kažkam per pačias jautriausias vietas kažkuo aštriu smogė.

– Seneli, tu revolverį turi? – o veidelis iš laimės šviečia.

– Tokio nelaikom.

– Meluoji, seneli! Tu juk tikiesi išgyventi iki to laiko, kai šią valdžią pjaus. Nejaugi tokiam atvejui neturi revolverio.

– Apsieisiu su šautuvėliu.

– Meluoji, seneli.

– Revolveris – išlepimas. Jei šautuvėlio neužteks, šaudysiu į juos kulkosvaidžiu.

– Na štai, prakalbai. Kulkosvaidis. Su kulkosvaidžiu man rytoj į šokius nepatogu. Bet duok man kulkosvaidį, kaip nors jį nusinešiu.

– Ne, mergele, su kulkosvaidžiu tave supakuos, kulkosvaidį atims, o man kas liks? Visą gyvenimą laukiu... Kaipgi aš be kulkosvaidžio? Eik miegoti.

Užlipo ji į palėpę, pasitiesė ant kvapnaus šieno paklodę, užsiklojo antklode, guli, į tamsą žiūri. Rytoj į šokius eis. Nuspręsta. Kaip šaunu grojant „Amūro bangoms“ šokti. Kaip žavu būti dėmesio centre šioje mieloje provincijoje, kur papročiai tokie senoviškai paprasti, nesudarkyti veidmainystės. O kulkosvaidį reikėtų iš anksto krūmuose pasislėpti. Jei tik kas, tratata visus kulkosvaidžiu ir toliau šoki. Velnio neštas senelis, kurgi jis kulkosvaidį slepia? Visą sodą perkask – nerasi. Paslėpė taip, kad ir čekistai nerastų. Aišku, kad jai ir bandyti neverta to kulkosvaidžio ieškoti. Senas skrabalas, pats į šokius nevaikšto ir žmonėms kulkosvaidžio neduoda.

Pasivartė, pasivartė, miegas neima. Atsikėlė, šviesą uždegė. Gera palėpėje. Gaila, mėnulio lange nėra. Naktys beveik kaip rugsėjį. Danguje sužibo žvaigždės, o žemai – tamsybės. Knygą kokią paskaityti. Senelio palėpė visokiausios mantos prigrūsta. Yra čia ir knygų. Tiesa, nelabai įdomių: kažkoks Guderianas – „Dėmesio, tankai!“, vėl Guderianas – „Tankai pirmyn!“, Maskva, leidykla „Voenizdat“, 1935 m. Arba štai visai naujutėlė „RKKA 1936 metų lauko statutas. PU-36“. Ir kuriam velniui Konotopo seniui Guderianas? Ir ką jis gali rasti toje PU-36?

Kita vertus, kodėl nepaskaičius? Tai pavydės varžovės, kai artimiesiems draugams iš atminties perpasakos PU-36!

4

Jau greitai aušra, o ji vis lapus šlamina. Įdomi knygiūkštė. Jau auštant senelis ėmė džeržginti geležis kieme, persimetė juokeliu su atvykusiu vairuotoju ir išvažiavo savo reikalais, kurie čia visai neįdomūs. Tada ji ir nutarė ieškoti kulkosvaidžio.

Ieškojo ir nerado. O gaila. Ir liko ramybės neduodantis rūpestis: ką daryti? Ak, kaip norisi vakare pašokti. Nors tris valandėles, ne ilgiau. Na, nors valandėlę! Nors vieną šokį, patį padoriausią. Na, nors viena akele į šokius žvilgtelėti. O kaip grįžti? Be kulkosvaidžio?

Gerai, kad vakar muštynės išgelbėjo. Galima ir šiandien tikėtis muštynių. O jei ne, kas tada? Juk pasitaiko išimtinių dienų, kai Konotopo parke muštynių nebūna. Jeigu tokia diena pasitaikys?

Iššniukštinėjo visą palėpę, ieško ko nors, kas galėtų pakeisti kulkosvaidį. Mantos, pasikartosiu, palėpėje pilna. Štai, pavyzdžiui, senovinis laikrodis su švytuokle. Puikus ginklas! Guli laikrodis apdulkėjęs, gegutė seniai surūdijo, o jos namelyje kraujasiurbys voras apsigyveno. Nekukuoja gegutė, turbūt piktadarys voras visą jos kraują išsiurbė. Žinoma taktika: daugelis taip elgiasi – įskundė kaimyną ir išsiuntė kur reikia. Pasibels naktį draugai, nusuks kaimynui sprandą, o namelis laisvas, kraustykis ten kaip voras musėdis.

Vis dėlto gegutės lizdas mūsų mergaitę mažai domino. Svarmuo ant grandinėlės – čia jau įdomu.

Žnyplėmis atsegė grandinėlę. Rankoje pasvėrė svarmenį – lietas švinas. Beveik keturi šimtai gramų turėtų būti. Pagalvojo, kaip svarmuo ant grandinėlės atrodo. Atrodo gražiai. O jeigu ne grandinėlę, bet dirželį į skylutę įvėrus? Pamaigė dirželį, išmirkė saulėgrąžų aliejuje, dar pagniaužė, išdžiovino, pervėrė per svarmens kilpelę, dviem mazgais užrišo. Pasuko svarmenį ant dirželio, prisiminė žymiausias gimnastes, kurios su šokdynėmis ir kitokiais daikteliais ant kilimo šoka griaudžiant aplodismentams. O paskui prisiminė, kad visą naktį nemiegojo. Gerai būtų ir nemiegoti, bet vakare turi būti žvali. Todėl išsitiesė ant kvapnaus šieno, nusišypsojo pati sau, taip su šypsena ir užmigo. Jau saulė pakilo ir stogą įkaitino, karšta palėpėje, o karščiui tvoskiant miegas pats kiečiausias.

Išskleidė, išdraikė mergaitė savo kerintį nuogą kūną. Jei tuo metu toje palėpėje būtų pasirodęs koks nors įžymusis Goja su teptukais ir dažais, būtų įamžinęs. Bet neatsirado tuo metu palėpėje nei drobės, nei dažų, nei paties Gojos, todėl man teko jį pavaduoti ir aprašyti paveikslą. Bet sakoma: geriau vieną kartą pamatyti, nei šimtą išgirsti. Kaip aprašysi žodžiais tai, ką reikia regėti. Aš ir nerašau. Patikėkite žodžiu – buvo į ką pažiūrėti.

5

Miegojo giliai ir ramiai. Sapnavo ji seną gerą britišką rankinį kulkosvaidį. Liuisą.

1914 metų. 47 šoviniai diske. Per pilietinį karą štai kiek jų privežė. Juk ne visi pražuvo. Ne visi konfiskuoti. Neturi turtas prapulti. Kažkas kažkur slepia... O kaip rasti?

O dar ji sapnavo Konotopo parką. Ir šokius. Ir muziką girdėjo sapne. Valsą. „Dunojaus bangos".

Laimingas tas, kas girdi muziką sapne.

Išsigando: ar tik nepramigo šokių? Pasipurtė, išsijudino, iš lipnios miego tamsumos išsiveržė į palėpės tikrovę. Mato: saulė jau vakarop. Girdi: už mūrinės sienos tango tarsi fabriko sirena kaukia, lyg proletarus kviestų į darbus. Pašoko ji ir puolė praustis, šukuotis. Valanda tepraėjo. Na, jei ne valanda, tai daugių daugiausia pusantros valandos. Atrodo puikiai: kojinės juodos, sijonas juodas, lengvutis nertinis, taip pat juodas, ant kaklo – rytietiško šilko skarelė. Juodos nerado, todėl mėlyna. Tamsiai mėlyna. Šiandien nutarė eiti be aukštakulnių. Stilius šiandien ne tas.

Nusistebėjo senelis: ir ko gi tu, mergele, juodai apsirengusi. Gal į laidotuves? Juokinga seneliui. O ji tikrai dėl mirties juodai pasipuošė: jei už šokių vakarą reikia gyvybe mokėti – sumokės. Gyvenimas be šokių vis tiek ne gyvenimas. Kam toks gyvenimas reikalingas? Tris kartus pabučiavo senelį į duriančius šerius, juodą rankinę – ant peties.

Ir išėjo.

6

Parke griaudžia patefono revoliucija. Ir snukiai alėjose. Ir musoras Vaska su suktine. Galbūt nuo vakar ta pati suktinė prie lūpos prilipusi. Ir nesuprasi: blatnasis smuko iki musoro ar musoras blatnąjį vaizduoja. Eina ji parku ir kol kas nebijo. Snukiai visi

pažįstami. Nesistengė ji įsiminti tų snukių ir pravardžių. Bet tokie jau vaizdingi žmonės, norėjosi užmiršti žvėriškus snukius, deja, amžiais neužmirši.

Štai ir Aspidas. Štai ir Žvynuotis. Štai smulkūs chuliganai aplink išsirikiavę: Minka Gondonas, Kormoranas Solovjevičius, Nagas Šykštūnas ir toks visai jaunutis baltaakis draugelis pravarde Tropinis Mėšlas. Visus juos vakar ji vienu žvilgsniu pagavo ir kiekvieną į atmintį įsidėjo, kaip vabalėlį į kolekciją, prieš tai pasmeigusi smeigtuku.

Nesistengė, bet prisimena visus ir šypsosi visiems: sveikas, Aspidai! Žvynuočiui – aistringas pasveikinimas!

Negerai Žvynuotis dėbtelėjo, į pasveikinimą neatsakė. Nusivaipė chuliganėliai. Na, ir gerai.

Šoka savo malonumui. Valandą ir kitą, ir trečią. Susigriebė tik tuomet, kai gerokai po pusiaunakčio paskelbė atsisveikinimo valsą. Ir vėl „Amūro bangos" parką supa. Parke muša žmones šen bei ten, bet didelių muštynių nėra. Štai tada jai pirmą kartą pasidarė baisu. Taip baisu, kad ir baigiamojo valso šokti nesinori. Išėjo į alėją ir vieniša nužingsniavo namo. Perėjo apšviestus vartus ir pasinėrė į tamsą. Toli toli žibintas spingso. Šuo kaukia. Naktis – nors į akį durk. Padvelkė rudens vėsuma. Akys pamažu prie tamsos priprato. Nieko nėra už nugaros. Ir lyg kažkas eina. Paspartino žingsnį. Girdi, jie irgi paspartino.

Dairytis visai nedera, kai tokia padėtis. Nesidairo. Tiesiog girdi: jie – penkiese ar šešiese. Norėtųsi purptelėti kaip paukščiui į padangę. Nakties košmaruose ji taip ir darydavo: jei tik koks pavojus – tik mosteli sparnais ir nuskrenda. Bet čia ne sapnas. Ir sparnų neturi. O savo nepaklusnioms ir aikštingoms kojoms liepia neskubėti. Supranta: čia kaip nuo šunų bėgti, pradėsi bėgti – ir jie pasileis į kojas. Tik greičiau.

Aplenkė pirmą posūkį. O iki antrojo per visą amžinybę nenušuoliuosi. Mūrinė siena palei plačią gatvę siekia iki nematomo horizonto. Kitoje gatvės pusėje – tvoros, siekiančios dviejų

žmonių aukštį, namai už tvorų tamsūs, negyvi, šunys už tvorų dantimis kalena.

Eina ji ir eina. Persekiotojai pagyvėjo – pokštai, juokeliai, tik staiga kad suriks baisiu balsu ir kvatoja lyg hienos Afrikoje. O ji jau nebežino, kaip pasiekti kitą kampą. Eina, eina, bet jis neartėja.

Galiausiai kampas išryškėjo tamsoje, o persekiotojai lyg ir atsiliko. Jau taip jai norisi pulti už to trokštamo kampo, taip norisi. Ir akimirka pati tinkamiausia: atsiliko. Ir staiga ji suprato, kad pateko į spąstus. Ten už kampo jos ir laukia.

Todėl tie iš paskos ir atsiliko, kad ji pultų už kampo ir pakliūtų į rankas laukiantiesiems už kampo. Ir jau iš anksto žino, kas ten už kampo. Žvynuotis, štai kas. Jam tokią pravardę davė dėl nemirksinčių gyvatės akių. Ir blatnasis musoras Vaska su juo. O už nugaros atsiliko Aspidas su pakalikais. Jie ir gena ją į spąstus. Nespausdami.

Geležinis lankas jai galvą suspaudė. O kad turėtų dabar kulkosvaidį. Liuisą. Gaila, kad su užtaisyta dėtuve 17 kilogramų sveria. Po skvernu nepaslėpsi. Revolveriuką nors menkiausią... Bet ir to neturi.

Toliau ji jau klausė ne proto. Toliau ji elgėsi lyg prisukamas kareivėlis. Spyruoklė geležinė, o galva medinė, nemąstanti. Apsisuko atgal ir nuėjo pas tuos, atsilikusius. Ne, ne iš drąsos. Iš baimės. Ten eidama bent žinai, ko laukti. O kaip už mūrinio kampo pasukti, į klaikią nežinomybę?

Tie penki nesuprato jos manevro. Sustojo, laukia, kol prieis. Priėjo.

– Gaila, berniukai, kad jūs penki, jei būtų du ar trys, aš savanoriškai sutikčiau.

– E, – atsakė berniukai.

Savo žvėriška nuojauta ji supranta, kad reikia pasakyti dar ką nors, dėl ko jie nekištų prie jos savo nagų, o sumekentų „e“. Tai ji jiems ir pasakė, o jie draugiškai atsakė.

Švininis svarmuo nuo švytuoklinio laikrodžio, pririštas prie žaliaminės odos dirželio, jau nebe rankinėje, bet delne, o dirželis kilpa permestas per riešą.

Ji prakalbo, o delną atgniaužė. Nuslydo svarmuo prie kojų, ant dirželio prie pat žemės siūbuoja, niekieno nepastebėtas.

– Nusprendėte, kas bus pirmas? Tu, Aspidai?

– E, – atsakė Aspidas.

Puolė ji prie jo lyg usūrinė tigrė. Dešinys petys ir ranka, atmesta toli atgal. Griūdama į priekį, kirto lyg kirviu. Vos rankos iš peties neišlupo. Sušvilpė virš galvos: lyg kardas, lyg juodas žaibas. Nudegino Aspidui skruostą, kaklą, nugarą. Lyg turkišku jataganu ar plienine įkaitinta viela šmaukštelėjo, perskrosdama švarką ir marškinius, o iš nugaros tuo pat metu kažkas tarsi kūju smogė per stuburą ir šonkaulius. Kažkas čekštelėjo ir sukliuksėjo viduje. Suklykė Aspidas, užspringo. Gerklėje lyg karštas Kamčiatkos geizeris išsiveržė. Patraukė ji tą daiktą į save, nuplėšdama Aspido dešiniąją ausį ir tarsi prisitraukdama prie savęs visą jo mėsą. Aspidui pakirto kojas, griuvo snukiu pirmyn, surietė jį, užlaužė, kojomis mostaguoja, dantimis kelio dulkes kandžioti taikosi.

Mostelėjo ji savo kardu ar velniai žino kuo, o veidų priešais jau ir nebėra. Šoko persekiotojai į skirtingas puses. Lyg žąsys ar gulbės nuo pašokusios lapės, sparnais apylinkę sujudindamos. Tik nugaros tamsoje. Tada ji ir kirto į kažkurią. Triokštelėjo pokštelėjo toje nugaroje. Ir nutiko nesuprantamas dalykas: kirto į nugarą, o atsiliepė kojoms. Palūžo abu keliai, kartu ir kūnas be šauksmų ir riksmų įsirėžė į kelią, lyg garvežys nulėkė nuo bėgių.

Atšoko ji į šalį, griuvo ant kelio, apmirė. Išlekia iš už kampo dviese.

– Aspidai! Aspidai! Kad tave kur! Kur ji?

Prisispaudė prie žemės. Guli gilioje provėžoje, net nekrusteli. Galvą skarele užsidengė. Ne veltui juodai išsipustė. Žinodama. Pabandyk pastebėti. Gaila, kad rankos be pirštinių. Nieko, rankas reikia po savimi pasikišti... Gaila, kad į krūmus neįšoko. Pasislėpė tiesiai ant kelio.

– Vaska, šviesk į krūmus!

Perbraukė Vaska musoras spinduliu per krūmus, įlindo lyg lokys šakų laužyti: na, kurgi ji, kad ji prasmegtų!

Guli ji tiesiai negrįstos gatvės viduryje, prilipo prie dulkių, įsispraudė į provėžą. Štai dabar žibintuvėlis perbrauks per veidą ir švystelės ji kaip iranietiška kobra. Čia jau reikia smogti mirtinai. Ne per petį. O tiesiai į galvą. Švininiu svarmeniu. Ant žaliaminės odos dirželio.

– Žvynuoti! Nieko nėra!

– Nematoma?

– Lyg skradžiai žemės!

– Aspidą pakelk!

– Aspidai, kuo ji tau trenkė?

– Bliu-bliu, – Aspidas burbuliuoja.

– Kur tie niekingi šeštukai? Penkiese su viena šlapuke negalėjo susitvarkyti? Na, aš ją rytoj pagausiu. Kojas išrausiu.

Guli ji dulkėse, visai šalia Aspidas kliuksi. Antras, kurį ji sutvarkė, ėmė atsigauti, dejuoja, kūkčioja. Vaska musoras visus krūmus aplink išnaršė, keikiasi.

– Vaska, šeštukus surink!

– Eime, Žvynuoti, dviese. Ji ragana, iš tamsos tuoj iššoks, išpuls, kardu iškapos.

– Kinkas drebini, musore? Sudrebėjo frajerio širdelė?

– Ne, Žvynuoti, aš tam, kad būčiau šalia tavęs...

– Sušvilpė Žvynuotis lakštingalos švilpesiu, net ausis užgulė. Atsiliepė iš tamsos švilpimas.

– Eime, kinkadreby! Kai nukėblinsi į savo šunidę, iškviesk raudonąjį kryžių, nes Aspidas gali kojas užversti, o Mėsinis štai žemę ėda. Kuo gi ji juos taip išgražino?

Nuėjo Žvynuotis su Vaska musoru atgal, iš tamsos jų šutvė renkasi, auga lyg audros debesis. Dabar mūsų mergaitei derėtų negirdimai kaip šešėliui prie sienos prisispausti ir pakrūmėmis – namo. Bet ne. Veidą užsidengė tamsia skarele, svarmenį kumštyje suspaudė ir tyliai kaip vaiduoklis nusekė Žvynuočio gaują.

7

Susirinko visas chuliganų pulkas. Ten pasuko, šen. Eina pulkas kaip Mamajaus orda, viską šluoja, kas tik po ranka pasitaiko: suoliukus per tvoras mėto, ketines šiukšliadėžes į šipulius trupina. Tyliame mieste velniai veisiasi ir naktimis blogio jėgos turi neribotą valdžią. Vienas žibintas švietė virš Konotopo, ir tą užgesino, kartu su stulpu iš žemės išrovę. O miesteliukas įpratęs: pritilo, langus uždangstė langinėmis, šviesą išjungė, apsimeta mirusiu. Nė garso, nė ugnelės. Tik dejuoja šėlstantis aidas skersgatviuose, tik kaukia vėjas virš geležinių stogų. Tik kalena dantimis pririšti šunys už neperlipamų sienų, tik trinksi durys apleistame name, kuriame vakar šeimą iššudė ir nėra kam durų uždaryti.

Traukia pulkas nežinomais keliais. Kur pasuks? Į kairę? Į dešinę? Pasuko linksmieji vaikinai į kairę. Pasuko į dešinę. Tabako kioską atkrapštė, pakilo dūmų kamuoliai virš pulko. Sutiko atsitiktinį praeivį, susimetė po kumštelį, galvą sudaužė. Paskui visu spiečiumi atgal į miesto parką. Parke viskas kaip anksčiau, tik šviesa seniai išjungta ir pagrindinėje alėjoje, ir šokių aikštelėje. Patraukė orda tamsiais takeliais į vieną galą, į kitą, kol visi įsikūrė vaikų aikštelėje. Vaską musorą pastatė į sargybą, nors bijoti čia nėra ko. Iš kažkur atsirado žvalinančio skysčio, paleido butelius ratu. Žvynuotis vadovauja pasitarimui.

– Tai kuo ji Aspidą pamylavo?

– Kardu!

– Nemeluok, niekše! Iš kur ji gaus kardą?

– Ne, tai ne kardas, ten buvo amerikietiškas elektrinis snukiadaužys. Mygtuką paspaudi ir... Mano brolis buvo užsienyje, ten, sako, kiekvienas turi asmeninį snukiadaužį!

– Baik skiesti, snargliau. Geriau papasakok, kas ji tokia, iš kur atsirado.

– Šito aš, Žvynuoti, nežinau.

– Aš žinau.

– Pasakok, Rupūžiau.

– Mano kaimynė. Pas senį Makarą į svečius atsibeldė.

– Na ką, elniai, padegame namą?

– Liaukis, Žvynuoti. Su seniu Makaru geriau neprasidėti. Kad aš prasmegčiau, jis namie kulkosvaidį turi. Pusė Konotopo – jo draugai, o kitą pusę jis iššaudys.

– Mes jį name ir sudeginsime kartu su šlapuke.

– Ne, Žvynuoti, senis Makaras nedega. Jis iš ugnies kaip gyvatė iššliauš, tave suras ir kojas išraus.

– Kaip jis mane ras?

– Paprastai. Suras bet kurį kinkadrebį, pagąsdins, tas ir prileis į kelnes.

– Teisingai kalbi, Skruzdžiau. Kinkadrebių pas mus prisiveisė kaip žiurkių zonoje. Šiandien ta šlapukė kažkuo stuktelėjo Aspidui ir Mėsiniui, o su jais buvo dar trys. Galėjo pastebėti, kuo ji mojuoja, bet ne – išsibėgiojo. Nagi duokit juos visus čia, pasišnekėsime.

Guli ji žolėje taip arti Žvynuočio, kad girdi, kaip jis dantimis griežia.

– Tai ką, elniai, darysim su kinkadrebiais?

– Butelius į galvas reikia daužyti!

– Surinksim visus parko suoliukus, apversim aukštyn kojomis, išsupsim gražuolius ir mėtysim ant suoliukų!

– Surišim, paguldysim ant žemės ir nuo vaikų kalniuko ant jų šokinėsim, kol kulnais šonkaulius sulaužysim!

Turėjo kaltintojai ir griežtesnių pasiūlymų: pridėjo kelnes, tegul dabar atsako.

Čia reikia pastebėti, kad bet kurioje grupėje yra žmonių, kuriems sekasi, kuriuos gerbia, ir yra nelabai klestinčių, nelabai gerbiamų. Tai va tie, kurie nelabai, tie visada patys pikčiausi, patys uoliuosi įstatymų ir taisyklių saugotojai. Visai kaip Sovietinių rašytojų sąjungoje. Yra nusipelnę, talentingi, gerbiami. O yra rašytojų padugnės, pašlemėkai, nesugebantys sukurti nieko, išskyrus

skundus. Tai štai tos rašytojų padugnės ir yra pati žiauriausia, pati kraugeriškiausia rašytojų luomo dalis. Paskutiniai menkystos būna patys karščiausi kovotojai už papročių tyrumą. Rašytojų sąjunga, kaip žinia, sukurta pagal gaujos modelį ir ten vyrauja ta pati kriminalinė etika, todėl scena iš Konotopo parko labai panėšėjo į asmeninių bylų nagrinėjimą Rašytojų sąjungos valdyboje. Tik organizacinės išvados griežtesnės.

Priėmė sprendimą. Įvykdė. Ilgai juokėsi. Baigė gerti, ką turėjo. Pamažu pulkas ėmė skirstytis. Buvo nutarta Makaro namo nedeginti, o pagauti rytoj šokiuose šešiolikmetę šlapukę ir nubausti pagal griežčiausius Konotopo papročius.

Atskilo nuo būrio būrelis ir nuėjo su dainomis į vieną pusę. Atskilo kitas būrelis. Tirpsta orda, išskysta, išsisklaido. Štai Žvynuotis ir visai vienas liko.

Bet taip jam tik atrodo.

3 skyrius

1

Neduok Dieve kiaulei ragų, o vergui ponystės.

Genrichui Grigorjevičiui Jagodai Dievas davė ir ponystę, ir ragus. Ne ta prasme, kad žmona jam šakotuosius įstatė. Apie tai aš neinformuotas. Gal kas ir buvo, bet man nepranešė. Aš apie kitą ragą. Padūkėlis Genrichas kadaise buvo tylus smulkus žvėrelis. Kaip šeškas. Savo tolimo giminaičio vaistinėje stovėjo prie prekystalio, priiminėjo receptus, mikstūras į stiklainėlius pilstė, etiketes klijavo. Bet tapo daugiatoniu žvėrimi neperkandama oda, šarvais lyg kreiserio, o ginklas jo – sunkus NKVD ragas, kuriuo gali pilvą perrėžti kam tik sugalvojęs: nors uodeguotam liūtui, nors gėlavandeniam krokodilui. Stovi toks gyvulys iki kelių pelkėje, žiaumoja afrikietiškas varnalėšas, tingiai į šalis dairosi, nuo musių markstosi, uodegėle mosikuoja, tik staiga įsiunta ir puola. Tada jau saugokis! Skrisk nuo kelio, paukšti! Žvėrie, traukis iš kelio! Priplos!

Genrichas Grigorjevičius Jagoda – Baudžiantis revoliucijos kalavijas.

Oi, daug jis priešų nugalabijo. Skaičiuoti galima milijonais. Vien mužikų kolektyvizacijos metu į taigą ir plikas stepes dvidešimt milijonų išvežė. Kad visi ten šaltyje padvėstų! O praeitų, 1935 metų gegužės 27 dieną Geležinis Genrichas pasirašė NKVD įsakymą Nr. 00192. Du nuliai, kuriais prasideda numeris, reiškia, kad dokumentas turi grifą „visiškai slaptai“. Dokumentų su grifu „slaptai“ pradžioje – tik vienas nuliukas. Gegužės 27 d. įsakymas

reikalavo sukurti trijules visuose rajonuose, srityse, respublikose. Paties žemiausio lygio trijulę turi sudaryti rajono partijos sekretorius, prokuroras ir NKVD rajono skyriaus viršininkas. Ta pati sudėtis ir visuose likusiuose valdžios aukštuose – srityse ir respublikose – tik ten viršininkai aukštesnio rango.

Mūsų brangieji proletariniai teismai taip ir tęsia savo teisingus darbus. Be to, trijulės šalia teismų priešus į lagerius nukreipia. Joms įsakymas Nr. 00192 suteikia teisę sodinti iki penkerių metų. Ir nereikia jokio teismo, jokių advokatų, joms nereikia išsikviesti teisiamojo, pateikti klausimus, išklausyti, ką nors aiškintis. Viskas tapo paprasčiau: susirinko trys viršininkai, išgėrė, užkando, sąrašą pasirašė, duoda signalą garvežiui ir veža gyvuliniais vagonais nusikaltusiuosius į taigą ar į tolimąją šiaurę. Štai ir plušėk, mielasis, miško kirtavietėse arba nikelio rūdos kasyklose.

Penkeri metai – mažoka. Kita vertus, ne kiekvienas juk sugeba ištempti penkerius metus Dalstrojaus aukso kasyklose. Be to, kas trukdo paskui dar penketuką užmesti, ir dar?

Ilgai Geležinis Genrichas viršūnėse bandė prastumti trijulių idėją. Prastūmė, suprasdamas, kad toną šimtuose ir tūkstančiuose trijulių duos žmonės iš NKVD, jo žmonės!

Tai juk tik pradžia – skirti penkerius metus be teismo ir tardymo, skirti nepažiūrėjus į teisiamąjį, nesikalbant su juo, skirti ne asmeniškai, ne žmogui, žiūrinčiam į tave, mirksinčiam akimis, o bedvasiam bet kokio dydžio sąrašui. Toliau ir dešimt metų prastumsime, ir dvidešimt penkerius, ir aukščiausiąją bausmę taip pat. Pasieks Genrichas, kad bet kuri rajono trijulė galės pati pasirašyti nuteistųjų sušaudyti sąrašus. Ne viskas iš karto. Duok laiko.

Švelnus su draugais Geležinis Genrichas, baisus priešams. Tas, kuris arčiau jo veido, gausiai didybe ir laurais apdovanotas. Ant jo lyg atsispindėjusi šviesa Genricho šlovė švyti, raibuliuoja. Didžiulę puikybę aplink save sukūrė Genrichas. Pasakyk kam nors: o jūs žinote, kas aš toks? Aš pavaduotojo padėjėjo patarėjas! Virš mūsų pats Genrichas Grigorjevičius!

Čia jau šalin kepures! Ir klausimėlis su švelniu susižavėjimu: ar PATĮ esate sutikęs? Atsakymas atsainus ir iš aukšto: pasitaikė.

Skrieja, būdavo, Genrichas per Maskvą atviru „Linkolnu“, motociklai visu būriu aplink, lyg žuvelės locmanai šalia ryklio pilvo. Skrieja Genrichas per Maskvą, budintys milicininkai švilpukais švilpia, dryžuotomis lazdomis nurodinėja visiems Maskvos žmonėms sustingti vietoje ir ramiai laukti, kol gaudžiant sirenoms cypdama ir švilpdama pro šalį pralėks plieninė kavalkada. Haidukai ant motociklų, žiū, tuoj ims važinėti su vytinėmis, pliauškinti jomis lyg dresuotojai ir šaukti prastuomenei: griūk!

Pats Genrichas Grigorjevičius ant galinės sėdynės minkštai įsitaisęs. Visada vienas. Visada susimąstęs. Vilki ploniausios škotiškos vilnos pelenų spalvos mundurą. Mėlyni antsiuvai – su aukščiausio rango žvaigždėmis. Veide – gilus susimąstymas.

Skambino vakar Kolka Ježovas, toks smulkus žmogelis, sekretorėlis iš Centro Komiteto, reikalavo Zinovjevo, Kamenevo, Smirnovo ir kitų tardymo bei akistatų protokolų. Matai, ką sugalvojo! Į NKVD reikalus nosį kaišioti! Geležinis Genrichas savo sekretoriui Pavelui Petrovičiui Bulanovui, mostelėjęs ranka, nenoromis sutiko: duok ką nors tam dvasnai, tegul atsikabina. Kad tik vaikui džiaugsmas... Et, gerai būtų pasišaipyti iš to dvasnos Kolkos Ježovo! Štai vakar Kremliaus koridoriuje sutiko Geležinis Genrichas savo seną varžovą draugą Michailą Pavlovičių Tomskį, buvusį Politbiuro narį, buvusį vienvaldį viso Turkestano valdovą bei šeimininką, ir pajuokavo:

– Jūsų, Michalai Palyčiau, dar nesuėmė? Keista. Mano vaikinai jumis užsiėmę.

Šį rytą pranešė: nusišovė draugas Tomskis.

Yra tokių žmonių, kurie juokų visiškai nesupranta.

2

1922-aisiais pačioje viršūnėje jie buvo septyniese: Leninas, Trockis, Zinovjevas, Kamenevas, Stalinas, Bucharinas, Piatakovas.

Iki to laiko jau spėjo išaugti ir vešliais žiedais pražysti draugo Lenino asmens kultas. Bet jis pats, oficialiai garbinamas ir dievinamas, buvo izoliuotas nuo viso pasaulio ir nušalintas nuo valdžios. Tai buvo padaryta tam, kad būtų saugoma jo vertinga sveikata. Draugas Stalinas taip sutvarkė reikalus, kad Centro Komitetas būtent jam patikėjo sergėti brangiojo Vladimiro Iljičiaus sveikatą.

Draugas Stalinas, paklusdamas partijos sprendimui, ir sergėjo. Ar saugojo. Net nežinau, kaip čia pasakyti.

Kad išsaugotų neįkainojamą draugo Lenino sveikatą, Stalino gydytojai uždraudė brangiajam Iljičiui bet kokius susitikimus, išskyrus pasimatymus su Stalinu. Leninui nedavė nei knygų, nei laikraščių. Kad per daug nesijaudintų, gilindamasis į mūsų pergales ir pasiekimus. Rašyti Leninas jau nebegalėjo. Dešinė ranka ir dešinė koja paralyžiuotos. Dėl ko paralyžiuotos, tuomet kalbėti nebuvo priimta. O jaunajai kartai pamoka: neimkite pavyzdžio iš brangiojo Iljičiaus, kitaip ne tik rankas bei kojas paralyžius sukaustys, bet ir nosis nupus.

Draugas Stalinas, jei būtų jo valia, būtų nutraukęs visus Lenino ryšius su išoriniu pasauliu. Bet visai nutraukti nepavyko. Tada dar neturėjo draugas Stalinas tokios jėgos. Leninui buvo leista diktuoti penkias, daugių daugiausia dešimt minučių per dieną.

Štai jis ir padiktavo „Laišką suvažiavimui".

Leniną draugas Stalinas užspeitė kaip lokį irštvoje. Bet nesužiūrėjo vienos smulkmenėlės. Nepastebėjo. Praleido.

Ir laiško turinys tapo žinomas valdantiesiems draugams iš partijos viršūnių. Šiame laiške Leninas išdėstė vadų charakteristikas.

Stalinas, draugo Lenino nuomone, sutelkė į savo rankas neribotą valdžią. Draugas Leninas visai nebuvo įsitikinęs, ar sugebės draugas Stalinas pakankamai atsargiai naudotis šia valdžia.

Trockis, Lenino vertinimu, išsiskiria dideliais gabumais, bet yra per daug įnikęs į administracinę veiklos pusę, tai yra bedvasis biurokratas. Ir dar – draugas Trockis kovojo prieš Komunistų partijos Centro Komitetą. Leninas jam tai ir priminė. Ir čia pat dar vienas, jau visai žudantis žodžių derinys: Trockio nebolševizmas. Paprasčiau sakant – baisiai gabus draugas, bet ne mūsų. Mūsų partijoje – svetimas. O kas ne su mumis, tas... Be to, dar ir prieš CK kovojo.

Lenino duotą Trockio įvertinimą galima išsakyti vienu žodžiu: priešas! Didelių gabumų priešas. Ir tai vienintelis Lenino įvertinimas, kuriuo Leninas apibūdino savo bendražygį. Leninas Trockį viešai vadino Judošiumi.

Draugai Zinovjevas ir Kamenevas 1917 m. spalį, kai buvo priimtas sprendimas užgrobti valdžią, pabūgo ir nusprendė perversmą sužlugdyti, kad nepatektų į baudžiančias lauko tribunolo rankas. Bet kaip sužlugdyti valstybės perversmą? Ogi labai paprastai: valdžios užgrobimo planus jie paskelbė laikraštyje. Jei tada Rusiją būtų valdę žmonės su galva ir stipriais nervais, sužinoję apie perversmo planus, būtų visus bolševikus pakorę ant žibintų stulpų. Tačiau Rusiją valdė visiški impotentai. Tik todėl perversmas ir pavyko. Zinovjevas ir Kamenevas tuoj pat prisiplakė prie nugalėtojų ir tapo vadais. Bet praėjus penkeriems metams po perversmo, Leninas, charakterizuodamas savo bendražygius, prisiminė praeitį ir pasakė, kad Zinovjevo ir Kamenevo spalio epizodas visai nebuvo atsitiktinis. Jei paprasčiau – išdavystė ir bailumas buvo juos apėmęs. Iš jų ir ateityje nieko, išskyrus paniką ir klastą, neverta tikėtis.

Bucharinas – Lenino vertinimu – ne tik reikšmingiausias ir stambiausias komunizmo teoretikas, bet ir visos partijos numylėtinis. Tačiau jo teorines pažiūras tik su labai didele abejone galima

priskirti prie visiškai marksistinių. Prie to Leninas pridėjo: jis niekada nesimokė ir niekada iki galo nesuprato dialektikos.

Geriau ir nepasakysi: reikšmingiausias ir stambiausias marksistinės partijos teoretikas – didelis painiotojas. Ir kuria jis tai, ką su didele abejone galima priskirti tam pačiam marksizmui. Ką tada kuria kiti, žemesnio rango, teoretikai? Be to, partijos numylėtinis niekada nesimokė...

O Piatakovas – didžiulės valios ir gabumų žmogus. Tiesa, juo negalima pasikliauti sprendžiant rimtus politinius klausimus.

Tuo metu Centro Komiteto politbiure dar buvo draugai Rykovas ir Tomskis. Bet apie juos Leninas net neužsiminė. Visiems viskas buvo aišku ir be Lenino komentarų.

Iš Lenino laiško išplaukė, kad tik Stalinas neturi politinių ydų ir trūkumų. Leninas tik viduje jaučia, kad draugas Stalinas ateityje ne visada pakankamai atsargiai elgsis su savo neribota valdžia.

Stalino tada vadu niekas nelaikė, bet Leninas kažkodėl būtent jį pastatė į pirmąją vietą. Ir būtent apie jį pasakė: Stalinas sutelkė savo rankose neribotą valdžią. Lenino vertinimu, Stalinas – vienintelis iš visų, kurio negalima pavadinti priešu, išdaviku, painiotoju, panikieriumi. Ir sprendžiant svarbius politinius klausimus, juo galima pasikliauti. Jam tik vienas priekaištas: labai jau daug jėgos. Ir nuogąstavimas: kad tik nepriskaldytų malkų.

Laiške buvo vienintelė rekomendacija partijos bendražygiams: Staliną pašalinti iš Centro Komiteto generalinio sekretoriaus posto! Priešus, išdavikus, bailius, panikierius, painiotojus ir tuos, kuriais negalima pasikliauti sprendžiant svarbius politinius klausimus, palikti. O Staliną – pašalinti!

Savaime aišku, po šio laiško draugas Leninas nieko esminio ir svarbaus nebediktavo. Gal ir diktavo, bet bendražygių tai nepasiekė.

Parašęs tokį laišką, ilgai draugas Leninas išgyventi niekaip nebegalėjo. Ir neišgyveno. Suprato draugas Stalinas: kad ir kaip Leniną slėptum, jis vis tiek laiškus rašyti taikosi. Todėl parūpino

jam draugas Stalinas visišką izoliaciją: Leninas nutilo amžiams, o jo iškamšą, prikimštą pjuvenų, išstatė viešai apžiūrai akmeninėje piramidėje Raudonojoje aikštėje.

Po Lenino liko trys vadai: Trockis, Zinovjevas ir Kamenevas.

Draugas Stalinas į vadus nesiveržė, lozungų iš tribūnų nešaukė, genialiais kūriniais neturtino marksizmo aukso fondo. Draugas Stalinas užsiėmė juodu darbu, tuo, kurio nesiekė vadų rankos. Stalinas ėmė tvirtai bolševikiškai kontroliuoti CK kadrų apskaitą ir paskirstymą: Ivanovą – paaukštinti, Petrovą – nuleisti. Uškiną iš apskrities perkelti į guberniją, o Chriuškiną – atvirkščiai.

Kiekvienas rajono vadovas – tai CK nomenklatūra. Tai reiškia, kad jo likimą gali spręsti tik Centro Komitetas. Tiksliau, vienas iš Centro Komiteto skyrių – kadrų apskaitos ir paskirstymo. Ir kiekvienas divizijos vadas – CK nomenklatūra. Ir kiekvienas stambios gamyklos direktorius. Ir kiekvienas gana aukšto rango čekistas – taip pat iš nomenklatūros. Viršūnėse draugas Trockis kalbas rėžia, draugas Zinovjevas Pasaulinės revoliucijos planus svarsto, partijos numylėtinis draugas Bucharinas, kuris niekur nesimokė, traktatus rašo, o partijos apačiose, apskrityse ir gubernijose, jau suprato, kas namuose šeimininkas, nuo ko likimas priklauso.

Tuo metu draugas Stalinas užsiėmęs rutina. Jis – visų partijos konferencijų ir suvažiavimų organizatorius, todėl jis ir visus rinkimus organizuoja. Ir balsų skaičiavimą jis kontroliuoja. Todėl draugas Stalinas visada žino, kas už jį, kas prieš, o kas dar abejoja. Draugas Stalinas žino, kas už Trockį, kas prieš, kas už Zinovjevą ir Trockį, o kas tik už Zinovjevą, bet prieš Trockį. Tai naudinga žinoti, kad galėtum savo priešus sudaužti kaktomis.

O dar draugo Stalino rankose – partijos kontrolė. Kažkur vieni vagiliauja, kiti jaučia silpnybę moterims, o treti alkoholiui. Vieni planą sužlugdė, o kiti slaptą dokumentą pametė. Visus juos, apsileidėlius, į rūstų partijos teismą! Galiausiai draugas Stalinas sprendžia, ką nubausti, ko pasigailėti. Geram žmogui galima ir

atleisti. O blogą – visu griežtumu! Taip gerieji iškeliami, blogieji išsstumiami, ištremiami, išspiriami. Šalin piktžoles iš lauko!

Bet galima atleisti ir blogajam, perspėjus: žiūrėk, ne tos linijos laikysies – priminsime.

Tuo metu draugas Stalinas surentė trijulę – Zinovjevas, Kamenevas ir jis pats trečias. Bendromis pastangomis Trockį išmetė. Paskui draugas Stalinas sudarė sąjungą su Bucharinu. Kartu su Bucharinu Zinovjevą ir Kamenevą nustūmė nuo valdžios. Galop ir Bucharino eilė atėjo.

Ir štai prabėgo 13 metų, nuo to laiko, kai Leninas parašė „Laišką suvažiavimui". Viskas pasikeitė.

Dabar vadas šalyje vienas – draugas Stalinas.

Trockis pasirodė besąs liaudies priešas. Ne veltui didysis Leninas apie tai perspėjo: jis ne mūsiškis! Trockis išvytas iš partijos ir iš šalies. Jis sukompromituotas ir prakeiktas. Tik keista, kodėl draugas Stalinas jį iš šalies išleido.

Paaiškėjo, kad buvę vadai Zinovjevas ir Kamenevas – taip pat liaudies priešai, žmogžudžiai, teroristai, sąmokslininkai. Vyksta jų teismas. Ir mažai kas abejoja, kad mūsų pats teisingiausias teismas pasaulyje skirs jiems ir jų pakalikams mažiau nei aukščiausiąją bausmę.

Buvęs vadas Bucharinas pašalintas iš visų postų. Jis gailisi ir verkia. Jis ragina partiją susitelkti aplink draugą Staliną. Jis skelbia visam pasauliui, kad bus baisiai patenkintas, jeigu sušaudys Zinovjevą ir Kamenevą. Juos Bucharinas vadina šunimis, šlykščiausiais iš žmonių padermės, žmonių maita.

Buvęs vadas Piatakovas, didžiulės valios ir didžiulių gabumų žmogus, kadaise buvo Ukrainos vyriausybės vadovas. Dabar jis pažemintas iki sunkiosios pramonės liaudies komisaro pirmojo pavaduotojo. Jis turi nuodėmę. Kadaise jis pareiškė paramą Trockiui prieš Staliną. Jis supranta, kad draugas Stalinas jam tai kada nors primins. Todėl Piatakovas stengiasi. Jis viešai reikalauja mirties Kamenevui ir Zinovjevui. Tuo metu buvo suimta Piatakovo

žmona. Ir Piatakovas paprašė Centro Komiteto leisti jam sušaudyti bet kuriuos liaudies priešus: nuo Zinovjevo ir Kamenevo iki savo žmonos imtinai.

Didžiulės valios ir didžiulių gabumų žmogus nesuprato, kad ir be jo yra kam priešus šaudyti. Jam tai buvo suprantamai paaiškinta.

Bet vis dėlto jis rado išeitį! Yra valstybės kaltintojas draugas Vyšinskis. Zinovjevo, Kamenevo, Smirnovo ir į juos panašių byloje jis kaltina valstybės vardu, bet kodėl gi teisme nesudalyvavus dar ir visuomenės, plačiųjų liaudies masių vardu! Kodėl nepapasakojus šaliai ir pasauliui apie tai, kaip zinovjevai, kamenevai, smirnovai, mračkovskiai šnipinėjo ir kenkė, kaip nužudė draugą Kirovą, kaip organizavo pasikėsinimą į patį mylimiausią žmogų, didįjį draugą Staliną, kaip rengėsi nuversti darbininkų ir valstiečių valdžią. Kodėl nedemaskavus ir visų likusių sąmokslininkų, sėdinčių ant juodojo suolo greta Zinovjevo, Kamenevo ir Smirnovo?

Parašė Piatakovas laišką draugui Stalinui ir gavo atsakymą: šaunuolis, teisingai, varyk!

Štai galimybė pasižymėti! Štai šansas užglaistyti praeities klaidas! Sukurpė draugas Piatakovas kaltinamąją kalbą, nusiuntė draugui Stalinui. Toji kalba labai patiko draugui Stalinui. Ir įsakė draugas Stalinas su kaltinamosios kalbos turiniu supažindinti Zinovjevą, Kamenevą ir Smirnovą. O štai jiems ta kalba visai nepatiko. Ir pasakė jie draugiškai: ak, tu niekše! Mus paskandinti sumanei? Neišeis! Kartu su mumis paskęsi, bjaurybė.

Ir visi trys pareiškė, kad pats Piatakovas – priešas, išdavikas, persimetėlis, sąmokslininkas, trockininkas, šulinių nuodytojas, pasėlių padegėjas, Vokietijos, Japonijos, Lenkijos ir Rumunijos šnipas.

Piatakovas kol kas šito nežinojo. Priėmęs draugo Stalino padėką už nesutaikomą poziciją, už karštą priešų demaskavimą, išvyko draugas Piatakovas į Jaltą, į liaudies komisarų tarybos sanatoriją, taisyti sveikatos.

3

Vykdytojo parankinio darbas nedulkinas. Pirmiausia reikia ištraukti klientą iš kameros ir nuvesti į patikrinimo vietą. O tai – 55 poros žingsnių koridoriumi ir 13 pakopų žemyn. Kad klientas nespurdėtų, reikia jį ne varyti visu būriu, o vesti su vienu prižiūrėtoju, tarsi tai būtų visai ne mirties bausmė, bet koks nors papildomas pasiaiškinimas.

Mirtininkų kameros Lefortove užrakinamos dviem skląsčiais, dviem spynomis. Vieną raktą turi kalėjimo viršininkas, kitą – korpuso viršininkas.

Taigi net jeigu Lefortovo kalėjimo viršininkas sugalvotų paleisti mirtininką, jam vienam to padaryti nepavyktų. Reikia kito asmens sutikimo.

Kalėjimo viršininkas rakto niekam nepatiki, kad kas nors nepasidarytų kopijos. Ir korpuso viršininkas taip pat niekam nepatiki, net savo viršininkui. Koks čia pasitikėjimas: nusimuilins nuteistasis, sėsi į jo vietą, nutemps tave į rūsį su pjuvenomis. Kiekvieną nuteistąjį ir kalėjimo viršininkas, ir korpuso viršininkas atiduoda specialiajai komandai pasirašytinai. Pasirašė Gyvatėdis dviejuose žurnaluose. Kalėjimo viršininkas su korpuso viršininku kiekvienas savo raktu atrakina spynas ir išeina. Toliau – ne jų reikalas. Specialioji komanda Lefortove dirba, bet kalėjimo viršininkui ji nepavaldi. Specialioji komanda tiesiogiai pavaldi NKVD komendantūrai.

Gyvatėdis ir prižiūrėtojas atlapoja duris, už jų – grotos su spyna. Tai sugalvota tam, kad kalinys nepultų to, kuris įeis pirmas.

Kai tik subilda spynos, kalinys privalo be komandos pasisukti veidu į sieną, rankos už galvos, delnai atgniaužti, atsukti į durų pusę. Svarbu, kad jis nieko delnuose neslėptų. Jis neturi ko prarasti, dar vožtels kuo sunkiu į galvą.

Tiesa, slėpti jis neturi ko. Kamera visiškai tuščia. Palei sieną platus medinis suolas su betoninėm atramom. Tai tau ir sofa, ir

krėslas, ir lova. Čiužinio, pagalvės, antklodės – visiškai nėra. Kad blakės nesiveistų. Sienos lentomis apkaltos. Mediena ne iš kietųjų. Tai todėl, kad prieš save rankos nepakeltum. O tai atsirasdavo gudruolių – patys galvas knežindavo į sienas arba grindis. Čia toks manevras nepavyks. Iš pirmo karto niekaip neužsimuši. Antro bandymo niekas neduos – užmes tramdomuosius marškinius. Marškiniai – odiniai. Rankas ir kojas suriš – nepaspurdėsi. Dar ir porą kibirų vandens ant tavęs šliūkštelės. Kol oda šlapia – gerai. O kai pradės džiūti, vilku kauk – laužo visą kūną.

Kiekvienas, kuris į tokią kamerą patenka, būna perspėjamas, kad verčiau galvos į sieną nedaužytų, blogiau bus.

Raktą nuo vidinių grotų turi prižiūrėtojas. Net jei kalėjimo viršininkas su korpuso viršininku susitars kalinį išleisti, tai neišdegs. Todėl, kad trečiasis raktas jiems neprieinamas.

– Nuteistasis Smirnovai, prieik!

Priėjo.

– Pasisuk! Duok rankas!

Pasisuko nugara, prakišo abu riešus pro grotų virbus. Užsegė Gyvatėdis blizgančius antrankius. Dar kartą pasirašė. Tik paskui prižiūrėtojas spragtelėjo spyna, girgžtelėjo grotomis: išeik.

Tyli nuteistasis Smirnovas. Gyvatėdis su prižiūrėtoju taip pat tyli. Tik Gyvatėdis Smirnovą lengvai stumtelėjo, atseit eik. Eina. Perėjo koridorių, nusileido laiptais. Atidarė Gyvatėdis kabineto duris, linktelėjo prižiūrėtojui: viskas, laisvas, toliau mes patys.

Kabinete dvejos durys. Pro vienas įveda, pro kitas išveda, tiksliau išvelka. Mūrinėje sienoje – langas, aukščio sulig dviem žmonėmis. Visas kabinetas užtvindytas saulės šviesos. Nuteistasis Smirnovas net prisimerkė ir susigūžė nuo tokio ryškumo. Atprato. Tarp dviejų rėmų galingose sienose grotos įtaisytos amžiams. Bet jos vaizdo negadina. Ant lango – nublukusių raštų užuolaida. Ant palangės – pelargonija. Kabineto viduryje lyg neįveikiamas bastionas – kanceliarinis stalas. Prie stalo, ant kėdės – komendantinės specialiosios komandos viršininkas draugas Krainis.

Kampe – seifas. Virš draugo Krainio – didžiulis vidaus reikalų liaudies komisaro, valstybės saugumo generalinio komisaro draugo Genricho Grigorjevičiaus Jagodos portretas. Priešais draugą Krainį – asmeninė Smirnovo byla. Iš dešinės – pakelis „Kazbeko" ir degtukai. Iš kairės – maišelis. Draugas Krainis forminį sausainį kramsnoja.

Atsegė Gyvatėdis antrankius, pastūmė Smirnovą prie grindų prisuktos taburetės link: sėskis.

Pats Gyvatėdis atsistojo už jo. Prie sienos. Šalia jo dar du parankiniai – Ryndinas ir Reutas.

Draugas Krainis pastūmė į šalį nebaigtą valgyti sausainį, pakramtė susimąstęs, atvertė bylą:

– Pavardė, vardas, tėvavardis...

– Smirnovas Ivanas Nikitičius.

Išbalo Gyvatėdis, prie sienos prisispaudė: o juk tuoj pat, už poros minučių, šį žmogų nužudys.

– Gimimo metai...

–1881-ieji. Riazanės gubernija.

Sania Reutas draugams merkia, į Gyvatėdį rodo: tuoj vargšelis apalps, baltas kaip gulbė.

– Paskutinės pareigos?

– SSSR ryšių liaudies komisaras.

Kolia Ryndinas irgi į Gyvatėdį žvilgčioja: silpnokas draugas, ne į tą darbą pateko, ne pagal Jurgį kepurė, ne pagal Chulijų sombreras...

– Kuo anksčiau dirbote?

Išsitiesė Smirnovas ir išdidžiai tarė:

– Aš, Ivanas Smirnovas, dirbau Sibiro revoliucinio komiteto pirmininku!

Visame Sibire žvėrišku kraugeriškumu pagarsėjęs draugas Smirnovas. Visa šalis jį pažinojo kaip Sibiro Trockį. Sibiras Smirnovo šaudymų per amžius neužmirs. Jenisiejumi Smirnovas plaustus su pakartais žmonėmis leido tarsi laivelius. Kaimus mėgo deginti žiemą, kad tie, kurie nesudegs, galą gautų nuo šalčio.

– Po Sibiro?

– Po Sibiro partijos pasiųstas į Petrogradą. Buvau Petrogrado komiteto ir CK šiaurės vakarų biuro sekretorius.

– Pas Zinovjevą?

– Pas Zinovjevą.

Valė draugas Smirnovas Piterį ne blogiau nei Sibirą. Zinovjevo įsakymu valė miestą, kad atsikratytų išnaudotojų. Kartu ir caro generolų bei ministrų butus atlaisvindavo naujiesiems valdovams. Smirnovo smūgis – buvusiems buržujams, bet tuo pačiu metu teko ir visiems likusiems – nuo Kronštato jūreivėlių iki buvusių karininkėlių, nuo inžinierių iki gatvės driskių. Su vaikų nepriežiūra, su spekuliacija, su sifilio epidemija Smirnovas kovojo savo pamėgtais būdais – vis tais pačiais masiniais sušaudymais.

Ir štai jis dabar ant taburetės sėdi pakaušiu į Gyvatėdį.

Visai Gyvatėdžiui blogai. Negera lyg prieš sąmonės aptemimą. Nežino, kur rankas dėti, – tai apykaklę atsega, tai pats sau burną delnu užspaudžia. Užčiuopė ranka ant juosmens odinį krepšelį su kažkuo kietu, suprato, kad tai prancūziškas galvalaužys, kažkodėl palengvėjo...

Apklausa tuo tarpu savo vaga srovena.

– Teistumai?

– Pirmas nuosprendis 1927-aisiais. Treji metai tremties už trockizmą. Su trockizmu nutraukiau ryšius ir viešai pasmerkiau. Antras nuosprendis 1933-iaisiais. Už zinovjevišką opoziciją. Penkeri metai Solovkų ypatingosios paskirties lageriuose. Bausmės laiko nespėjau baigti – dar vienas procesas. Kartu su Zinovjevu ir Kamenevu – aukščiausia bausmė...

– Na, kaip čia pasakius. Valdžia pas mus liaudies, humaniška... Prašei pasigailėjimo darbininkų ir valstiečių?

– Prašiau...

Mato Gyvatėdis: net Smirnovo pakaušis įsitempė.

Draugas Krainis nuramino:

– Atsakymo kol kas nėra... O tu nerūkai?

– Nerūkau.

– Na, tai sausainiais vaišinkis.

Net nepatikėjo Smirnovas. Tiek metų sausainių negraužė.

– Nagi, imk!

Atsistojo Smirnovas, ranką ištiesė, virš stalo pasilenkė. Tai pati patogiausia poza puolantiesiems iš nugaros. Stalas tai platus. Kad pasiektum maišelį, reikia pusiau persilenkti, užsigulti visu kūnu. Pusiausvyra sutrikdyta beveik visiškai. Tai pati nepastoviausia kūno padėtis. Imk plikomis rankomis. Rūkantiesiems – „Kazbekas“, nerūkantiesiems – sausainiai. O parankiniams signalas: kai tik ranka bus ištiesta pirmyn, pulkite visi kartu, letenas – už nugaros ir viela riškite. Nepasiekė sausainio Smirnovo ranka. Gyvatėdis lyg Uralo lūšis šoko ant nugaros, trinktelėjo kastetu per pirštus ir iš karto, tuo pačiu kastetu – per šonkaulius. Kaire ranka griebė už peties, atsukdamas į save neapkenčiamą snukį, ir vožė į tarpunosį. Griuvo Smirnovas. Gyvatėdis taburetę už kojelės – galvą perskels. Nepasiduoda taburetė – tvirtai prie grindų privirinta.

Parankiniams reikia surišti Smirnovą, bet nėra čia ko rišti. Guli jis kaip bulvių maišas kraujo baloje. Parankiniai puolė ant Gyvatėdžio, rankas užlaužė: pakvaišai?

Pats draugas Krainis iš užstalės pašoko, sausainių maišelį užkliudė ir ant grindų išbarstė. Iš sušaudymų kameros durų pasirodė budintis vykdytojas Zlydenis: kas per triukšmas?

Zlydenis apranga primena lakūną ir lyg mėsininką. Lakūną – odiniu šalmu, motociklininko akiniais, ilgomis, iki alkūnių pirštinėmis. O mėsininką – plačia ilga odine prijuoste.

Barasi draugas Krainis. Kur nesibars – visos grindys kruvinos. Priešmirtiniams snukių daužymams gretima kamera skirta. Kam kabinete dergti?

Bato nosele palietė sušaudymo komandos vadas nuteistojo veidą, atsuko į šviesą. Nekvėpuoja. O gyvas ar ne – nesuprasi.

Gyvatėdį parankiniai prie sienos prispaudė, nulenkę galvą mirtinais gniaužtais. Žiūri į vadą: ką daryti?

– Mostelėjo draugas Krainis: paleiskite jį. Ir Zlydeniui, paspirdamas Smirnovą batu:

– Atrodo negyvas. Pribaik šūviu dėl tikrumo.

Čiupo parankiniai Smirnovo kūną, nutempė žemyn laiptais į rūsį su pjuvenomis.

4

Dideliame švariame kalėjimo kambaryje su dviem dideliais langais surinkta visa specialioji komendantinė grupė.

Stovi panarinę galvas.

Draugas Krainis trykšta apmaudu.

– Draugai, mūsų specialiojoje grupėje ypatingas įvykis. Mūsų naujasis draugas Gyvatėdis, pažeisdamas instrukciją, puolė nuteistąjį ir primušė jį iki sąmonės netekimo arba mirties. Nuosprendį teko vykdyti nuteistajam esant nesąmoningos būklės arba netgi po jo mirties. Pagal instrukciją mes privalome paskutinę akimirką jau ant vykdymo laiptų paklausti, ar nuteistasis nenori ko nors pareikšti. Gyvatėdis atėmė iš mūsų tokią galimybę. Už parodytą nesivaldymą, už instrukcijos sulaužymą pareiškiu Gyvatėdžiui griežtą papeikimą. Vadovybei iškelsiu klausimą dėl jo pašalinimo iš specialiosios grupės. Viskas. Šiandien laisvi.

Išėjo draugas Krainis, trenkęs durimis.

Pavymui išlėkė budintis vykdytojas draugas Zlydenis, paskui save sandariai užverdamas duris:

– Ką tu padarei, nevėkšla?

– O ką?

– Pagalvok: nuteisti Zinovjevas, Kamenevas ir jų artimiausi parankiniai. Iš viso 16 priešų. Visi jie gavo pelnytą ir seniai visos darbo liaudies lauktą aukščiausiąjį nuosprendį. Šiandien Zinovjevą ir Kamenevą priplos Lubiankoje stebint draugui Jagodai. Bet kažkodėl kitus išsiuntė į skirtingus sušaudymo taškus Maskvoje. Kodėl taip?

– Nežinau.

– Teisme paaiškėjo, kad Smirnovas – Trockio padėjėjas Sovietų Sąjungoje. Ir jis tai pripažino. Jį pas mus atvežė sušaudyti. Ir kaipmat mūsų grupėje pasirodo naujas žmogus. Jį pats draugas Jagoda mums atsiuntė. Dėl ko, klausiu?

– Nežinau.

– Stuobrys! Tam, kad kontroliuotų! O pravardė jo – Gyvatėdis! Papasakojo, kad niekada nieko nežudė, tu ir patikėjai. Tu pažiūrėk į jo snukį. Į elgesį. Šiaip sau jis su kastetu vaikšto? Šiaip sau balo ir drebėjo? Jis sulaukti negalėjo, kada galės nužudyti! Jis tau kabinetą Smirnovo krauju aplaistė, tu jam – griežtą papeikimą ir dar pagrasinai išmesti. Štai jis ir praneš Jagodai, kad Lefortove klientų nemuša, o jei kas muša, tai gali būti iš grupės išmestas. Praneš, kad tu, drauge Kraini, slaptas trockininkas, zinovjevininkas ir kamenevininkas, smirnovininkas. Prijaučiantis. Pasekmes įsivaizduok. Tačiau tai nebaisu. Tavęs, puskvailio, velniai nematė. Baisu, kad visą mūsų šlovingąją grupę dėl tavęs, vėplos, įtars prijaučiant trockininkams ir zinovjevininkams.

Susmuko draugas Krainis ant tos pačios prie grindų prisuktos taburetės, už širdies griebėsi:

– Zlydeni, tu protingesnis už mane, paprotink!

– Skambink į kontrolinę, tegul nieko iš mūsiškių neišleidžia už vartų. Dar niekas negalėjo toli nueiti. Skubiai surink grupę. Ūkvedys tegul užkanda pasirūpina...

5

Grupė surinkta tame pačiame kambaryje.

Nuožmus draugas Krainis.

– Mūsų grupėje – ypatingas įvykis. Šįkart – tikras. Šalis kovoja su kenkėjais, šnipais, diversantais, trockininkais, zinovjevininkais. Mums teko garbinga prievolė padėti paskutinį tašką kiekvienoje byloje. Mums atvežė sušaudyti niekšą Smirnovą. Zinovjevo

ir Kamenevo gaujoje jis buvo trečias pagal rangą. Mūsų naujas jaunasis draugas Gyvatėdis, apimtas proletariškos neapykantos, kelis kartus smogė šunsnukiui. Kur buvo kiti? Ką-ą? Kur, klausiu, kiti? Ką veikė? Užuot padėję Gyvatėdžiui, jie puolė jį sulaikyti! Aš nusprendžiau surengti jums visiems patikrinimą, kaip kas reaguos. Aš pareiškiau jam įspėjimą. Tai tik šiaip. Maniau, visa komanda pasipiktins, apgins jaunąjį draugą. Bet visi tylėjo. Ką-ą? Tik vienas draugas Zlydenis parodė klasinį sąmoningumą ir revoliucinį budrumą. Jis įsiveržė į mano kabinetą ir vos nesudraskė manęs į gabalėlius. Tada aš jam ir paaiškinau, kad tikrinu grupės budrumą. Kodėl niekas kitas į mano kabinetą neįsiveržė. Ką-ą? Jūs kas? Trockininkai? Zinovjevininkai? Smirnovininkai? Kenkėjai? Ar tiesiog įpratote gyventi pagal principą – ne mano kiaulės, ne mano pupos?

Kad trenks draugas Krainis kumščiu į stalą!

– Dėkokite man už gerumą. Niekam apie jūsų niekšišką elgesį nepranešiu. O mūsų naujajam kovos draugui Gyvatėdžiui už parodytą neapykantą darbo klasės priešams, už uolumą tarnyboje reiškiu padėką. Tarpininkausiu aukštesniajai vadovybei dėl piniginės premijos ir nemokamo kelialapio į kurortą. Mūsų grupėje, draugai, pasirodė naujas kovotojas, kuris verda ir kunkuliuoja klasiniu pykčiu.

Ne visi iš jūsų tinkamai įvertino proletarišką įniršį. O juk jis tiesiog negalėjo sulaukti akimirkos, kai reikia pulti priešą. Trockininkų ir zinovjevininkų gaują mes, draugai, išnaikinsime. Daugiau mums reikia tokių energingų ir galingų darbuotojų, kaip mūsų naujasis bendradarbis. Mūsų gretos išaugo. Prašau mylėti ir gerbti mūsų bičiulį!

Atsivėrė durys į gretimą kambarį – ant ilgo stalo visa eilė butelių ir kukli viengungiška užkanda: agurkai, pomidorai, rauginti kopūstai, keptos bulvės, virta dešra, rausvų lašinių juostelės, silkė su svogūnais, šprotai aliejuje, juodos duonos riekės.

6

Išėjo Gyvatėdis pro Lefortovo vartus. Kur pasukti? Kol kas neapsisprendė. Šoko ant tramvajaus paminos: ten, kur nuneš. Dulkėto rugpjūčio vėjas – į veidą. Priešpriešinio tramvajaus skambutis – į sielą. Jis niekada nevažinėjo vienu tramvajumi nuo vienos stotelės iki kitos. Jis visada šokdavo iš važiuojančio ir į važiuojantį įšokdavo. Ir šokdavo į kitą. Jis visada mėtė pėdas. Pats nežinodamas, kodėl. Taip tarnyba išmokė.

Iššoko. Įšoko į antrą, į trečią. Ir atsidūrė kažkur visai šalia Kremliaus. Atsisėdo ant suolelio. Susimąstė. Tada ryžtingai patraukė Aleksandro sodo link. Jis žinojo, kad šalia Borovsko vartų, niekuo neišsiskiriančiame kampelyje, kuriame kažkodėl nėra apsaugos, kabo paprasta pašto dėžutė. Ant jos tik du žodžiai: DRAUGUI STALINUI.

Tris dienas Gyvatėdis nešiojosi voką užantyje. Dabar pasiryžo. Priėjo. Pakėlė žalią dangtelį, apsižvalgė ir įmetė savo pilkąjį voką. Niekas nematė? Tikrai niekas. Dabar reikia greičiau dingti. Mėtant pėdas. Įšoko pas vežiką: spausk! Kur spausti? Pirmyn spausk! Sviedė saują sidabro, iššoko – ir skersgatviais! Ir ant tramvajaus paminos!

Jau vėliau, atgavęs kvapą, suprato Gyvatėdis, kad ne veltui pašto dėžutė niekuo neišsiskiriančioje vietoje. Tai kvailiams, tiems, kas mano, kad šios vietos niekas nestebi. Stebi. Negali būti, kad nestebėtų, ir dar tokioje vietoje. Aišku kaip dieną, kad seka kiekvieną, kuris įmetė laišką į dėžutę. Supranta Gyvatėdis, kad ir prie jo sekliai prisisegė. Tik ne su tokiu susidūrė. Pabėga nuo jų Gyvatėdis jam vienam žinomais, seniai parinktais ir išbandytais atsitraukimo maršrutais. Niekas jo neseka. Tuo jis įsitikinęs. Tik pats sau negali paaiškinti, kam reikia atitrūkti. Pašto dėžutė juk Stalino. Gyvatėdis Stalinui laišką pasiuntė, prisistatė ir atgalinį adresą davė.

7

Tylu KPP kareivinėse. Kažkas po naktinio budėjimo knarkia. Kažkas atvirkščiai – prieš budėjimą. Bet dauguma lovų tuščios – darbe žmonės.

Kampe tik akiniuotasis Svirplys. Pamatė Gyvatėdį ir su knyga – pas jį. Atseit kažką įdomaus parodyti nusprendė. Atsisėdo šalia. Ir tyliai sako:

– Laukia tavęs. Jei kam apie mane prasižiosi – užmušiu.

– Kas laukia?

– Išeik už vartų. Stotyje pereik per visus kelius. Tarp ešelonų patikrink, ar nėra uodegos. Kitoje pusėje, už sandėlių – alaus kioskas. Žinai?

– Žinau.

– Ten tavęs dėdulė ant motociklo laukia. Sakyk, nuo Svirplio.

– Supratau.

Išėjo Gyvatėdis pro vartus. Nuėjo palei tvoras. Pasilenkė užsirišti batraiščio. Tokia poza patogi apsidairyti, nesižvalgant lyg vagiui. Atrodo, niekas pro vartus neišėjo. Nieko aplink. Stotis pilna prekinių ešelonų. Bet tylu. Nėrė po vagonu, po kitu. Čia jau galima atvirai dairytis, nesukeliant įtarimų. Juk visi normalūs žmonės sukioja galvas, kirsdami geležinkelio linijas.

Keista Gyvatėdžiui: nespėjo nuo Kremliaus iki Raudonosios Presnios nusigauti, o jo jau laukia. GUGB penktojo skyriaus pirmoji kovinė grupė, o ir joje Stalino žmogelis pasislėpė. Kas pagalvotų apie akiniuotąjį Svirplį? Tylus, tylus, o štai kaip prabilo: užmušiu, sako!

Pasisukiojo Gyvatėdis skersgatviais, nuėjo prie kiosko. Stovi ten didžiulis dėdulė su odiniu šalmu, akiniais, ilgu juodu lietpalčiu. Į budintį vykdytoją visai panašus.

Nelaukdamas slaptų Gyvatėdžio žodžių, įbruko jam šalmą ir akinius, parodė į motociklą: sėsk, tik tvirtai laikykis.

Nepažinsi Gyvatėdžio su tuo šalmu ir akiniais.

Dešiniu kulnu dėdulė taip spustelėjo svirtį, kad motociklas sukaukė lyg nesutramdomas velnias, net šoktelėjo, sučiaudėjęs benzino dūmais, baisiai bjauriais ir dvokiančiais. Ir nuskriejo jie aidinčiais akmeniniais grindiniais. Riaumojimas per tris varstus. Vėjas ausyse švilpia. Įsikibo Gyvatėdis į galingą nugarą, paslėpęs baimę.

4 skyrius

1

Padūkėlė mergaitė slenka nuo medžio prie medžio, nuo krūmo prie krūmo. Labai jau jai įdomu, kur Žvynuotis gyvena. Sužvangino Žvynuotis vartelius. Paleido šunį nuo grandinės, nudūlino į sodą, ten po medžiu ir atsigulė.

O dangus jau pilkėja. Laiko ji beveik nebeturi. Laimė, pasirodė, kad Žvynuotis beveik jos kaimynas. Pasileido ji namo. Peršoko tvorą. Ir – į palėpę. Svarmenį su grandinėle numetė. Dabar reikia kito ginklo. Galingesnio.

Štai surūdijusi grandinė kampe po dėžėmis. Tokiomis grandinėmis pririša traktorius prie telegrafo stulpų, kad patys neišvažiuotų į laukus, kol traktorininkai užgėrę. Gera grandinė. Guli čia tikriausiai seniai. Grandinė – tai galia. Apsiginklavo ji grandine, kaip proletaras į mirtiną kovą. O štai – gitara dulkėse. Gitara – romantika. Bet mūsų mergaitei ne romantika rūpi.

Ją visada mokė: žudyti – negerai. Bet žudyti negerai tik tuo atveju, jei abstraktus iksas nužudo tokį pat abstraktų ygreką. O štai jeigu komjaunuoliai, savanoriai, neramios širdys nužudo artoją, tai jau net labai gerai. Dėl socialinio teisingumo kodėl gi nenužudžius? O dar geriau, kai mūsų gerieji nužudo blogąjį romantišku ritmu „Kad žemę Grenadoje valstiečiams atiduotų". Iš savų valstiečių žemę atimame, o ispanų valstiečiams atiduoti žadame. Dialektika.

Nutraukė gitaros stygą. Nusileido iš palėpės – ir pas senelį.

Miega senelis Makaras sode, kaip Niutonas po obelimi. Pribakštino senelį, pažadino. Pabudo sunerimęs senelis:

– A? Ką? Machnovcai mieste?

– Ne, seneli, nurimk. Liaukis. Vis dar raudonieji valdžioje. Geriau papasakok man, seneli, kaip šunis nuraminti, kad nepultų?

Nusisuko senelis nusivylęs ir atsiduso užmigdamas:

– Į jaučio ragą sviesto prikimšk, tamsuole. Ir ko tik jus mokykloje moko.

Pasileido vėl į palėpę. Rado tarp daugybės įstabių daiktų jaučio ragą. Nubėgo į rūsį, prikimšo ragą sviesto – ir per tvorą.

2

Vienas skersgatvis. Kitas. Gaila, kad dangus jau visai pilkas su žalia juostele rytuose.

Štai ir Žvynuočio namas. Ir šuo iš įtūžio springsta. Ne šuo, o bjaurastis su kojomis. Visas dėmėtas. Kilęs ne iš vieno tėvelio, o iš draugiško kolektyvo. Su juo viskas aišku – kalės vaikas, kas iš jo. Metė kalės vaikui jaučio ragą. Jaučia šunėkas sviestą, liežuviu ragą laižo, dantimis graužia. Bet šuo jaučio rago perkąsti negali. Suprantama, kad tikras konvojaus, apsaugos arba paieškos šuo yra treniruotas neimti maisto iš svetimų rankų. Toks nuotykis su treniruotu šunimi nepavyks. Tačiau Žvynuočio šuo buvo piktas, kaip ir jis pats, bet netreniruotas, todėl ėmėsi jaučio rago, neįtardamas, kad sumanymas nebus sėkmingas. Jaučio rago stangrumas ir tąsumas neįveikiamas bet kurio kalės vaiko dantims.

Eina ji visai šalia šuns seilėtų nasrų, šalia smulkių aštrių dantų, o akys – į dangų: virpulinga mergaitė, švelni. Baisiai suurzgė šuo. Kraupu liaunutei mergaitei. Baisu taip, kad neapsakysi. Taip baisu, kad nors mesk visą sumanymą, kol laikas, ir į šokius daugiau nebevaikščiok. Pasišiaušė šuo, šeriai ant sprando stati, ir seilės bjauriais purslais trykšta. Šnypščia šuo, suplėšytų mergaitę, bet labai jau sviestelio norisi palaižyti, nė už ką iš savo šuniškų letenų nepaleis rago. Nebando mergelė atimti grobio, na ir gerai, eina pro šalį, na ir eik, mano skanėsto neliesk.

Slenka ji pro šunį, o grandinė rankoje: tu, šuneli, tik šoktelėk, tvosiu tarp ausų, apsivoši, visos letenėlės į dangų užsivers.

Bet nešoko šuo. Taip ji į sodą ir įėjo. Štai Žvynuotis po medžiu miega, tyliai knarkdamas. Nuostabi obelis virš Žvynuočio. Baltieji alyviniai. Šia obuolių veisle garsus Konotopas. Rugpjūčio gale nuo Konotopo obelų kvapo apkvaišta jauniklės kaip pavasarį nuo svaiginančio ievų žydėjimo saldumo.

Nuskynė ji žolytę, pakuteno Žvynuočiui nosį. Mostelėjo ranka Žvynuotis. Dar pakuteno. Vėl nusisuko, mostelėjo. Ji – vėl. Nusikeikė Žvynuotis, pakėlė galvą, apsidairė. Štai tada ji jam ant gerklės kilpą ir užmetė. Ir užveržė. Mano pareiga pranešti, kad kilpa iš gitaros stygos ant gerklės, jeigu ją greitai ir standžiai užveršį, gali sutrikdyti miegą.

– Ak, Žvynuoti, meiluti, nespurdėk.

Gargaliuoja Žvynuotis.

– Ir rankučių netiesk. Oi, netiesk. Tu savo jau ištiesei, dabar mano laikas. Klausyk ir įsidėmėk. Maždaug už penkių valandų atsipeikėsi septintojoje miesto ligoninėje. Chirurgijos skyriuje. Pasakoti, kaip tave šešiolikmetė mergaitė primušė, visai nebūtina. Kam reputaciją gadinti? Sakyk, kad buvo daug tvirtų vyrų. Gauja nepažįstamųjų.

– Grrr, – gargaliuoja Žvynuotis.

– Tai štai, kai atsipeikėsi, reikalauk, kad atvestų Vaską musorą. Per jį man perduosi savo atsiprašymą. Jei aštuntą vakaro šokių aikštelėje tavo atsiprašymo nesulauksiu, iki vidurnakčio gyvas neliksi. Tu mane dabar gerai pažįsti. Aš savo pažadus vykdau.

– Grrr, – gargaliuoja Žvynuotis.

– Tavo juokeliai apie iššaginimą man labai nepatiko.

– Pagrrjuokavau, – gargaliuoja Žvynuotis.

– Labai nevykęs pokštas. Apie tokius dalykus nejuokaujama. Aš ne dėl savęs dabar stengiuosi, o dėl visų kitų mergaičių. Todėl aš dabar padarysiu taip, kad mintys apie iššaginimą į tavo galvą daugiau niekada neateitų. Štai tau pagalvė į dantis. Būk vyras,

pasistenk nešaukti. Tai bus tavo paskutinis aktas kaip vyro. Vėliau tu vyru niekada nebebūsi. Aš tau parūpinsiu amžiną neutralitetą. Na, laikykis. Ir nežadink apylinkės.

Viena ranka stygą ant kaklo veržia, kitoje – grandinė. Ne itin patogu. Todėl nusprendė, kad pirmas smūgis turi būti raminamasis. Vožė traktoriaus grandine. Traukuliai perėjo Žvynuočio kūnu, iškreipė snukį, mėlynai nudažė lūpas, gerklėje jo riksmą nuslopindami, neleisdami išsiveržti iš kakarinės.

Atrodytų, neišsivysčiusi paauglė. Na, koks jau ten smūgis. Teisingas pastebėjimas. Bet reikia turėti galvoje grandinės svorį ir padauginti jį iš įkvėpimo, kuris kartais aplanko švelnias poetiškas sielas. O smūgis buvo su įkvėpimu.

Be to, grandinės ilgį reikia padauginti iš smūgio stiprumo. Ji juk ne bet kaip trenkė, o puikiai išmanydama anatomiją. Vėliau sekę smūgiai krito šiaip, kur pakliuvo, kaip spragilu per javų pėdą, kad kuo daugiau grūdų iškultų, o pirmas buvo apgalvotas: kad neutralizuotų.

Prikūlė Žvynuotį, kurį paskui vadinti vyrišku Žvynuočio vardu tapo nelabai tikslu, ir – namo. Pro kalės vaiką, graužiantį ragą, pro miegančius namus ir neįveikiamas tvoras. Į palėpę. Miegoti.

3

Užmigo greitai ir giliai.

Miegojo ilgai ir ramiai. Prabudo vakarop. Apsirengė šįkart ryškią suknelę: kam gedulinga spalva? Reikia linksmintis. Gyvenimas ir taip trumpas. Palaikė rankoje lieto švino svarmenį, kabantį ant žaliaminės odos dirželio. Atsiduso ir padėjo. Nusprendė taip eiti į šokius. Be jokio ginklo. Svarmuo buvo geras ginklas netikėtam smūgiui. Antrą kartą neišdegs: kol užsimosi, tave ietimi tris kartus persmeigs. Taigi be svarmens ir netgi be rankinuko.

Štai ir parkas. Viskas ten pažįstama iki paskutinio lapelio. Eina parku, chuliganai prasiskiria, šnabždasi. Iš visų kampų akys ją

varsto. Visus apėmęs mistinis siaubas. Eina ji parku ir liūdna jai: nei Aspido nematyti, nei Žvynuočio, nei daugelio iš jų aplinkos. Tik Vaska musoras vis dar čia, kovos poste. Tiesa, suktinė jau atlipo ir nukrito. Išvydo Vaska mūsų mergaitę, sveikinti skuba.

– Sveiki.

– Sveikas, Vaska.

– Leiskite pasidomėti, kuo jūs vakar Aspidą sukapojote?

– Jis pats paslydo ir pargriuvo. Į medį apsibraižė.

– Taip. Taip ir buvo. Taip jam ir reikia. Vaikinai norėjo pasikalbėti. Susipažinti. O jis, kvailys, muštis puolė. Jūs teisingai padarėte. Prokuratūra norėjo iškelti bylą, bet Aspidas prašė susilaikyti. Sako, pats dėl visko kaltas. O jums jis sveikinimus siunčia. Šonkauliai jam sulaužyti ir dar kažkas, žodžiu, vidaus uždegimas.

– Kaip gaila.

– Viskas taip ir yra. O Žvynuotis prašė perduoti atsiprašymą. Jį vakar kažkokia gauja sugavo ir prilupo. Paliesi mūsų mergaitę, sako, užmušim. Subtiliai prilupo. Vos atgaivino. Gydytojas jam taip ir pasakė: „Gyvensi, bet bučiuotis nebenorėsi."

Čia aš turiu pastebėti, kad jeigu reikalai susiklostė taip, jog reikia kalbėti tiesą, tai tiesa yra tokia, kad tuo metu Vaska musoras apie bučiavimąsi nieko nesakė. Jis ištarė visai kitą žodį, bet praėjus tiek metų, aš jau ir nebepamenu, kokį būtent.

Kitoje situacijoje mūsų virpulingoji mergaitė būtų sutrikusi, nuraudusi lyg prinokęs obuoliukas. Bet ne šiuo metu. Dabar joje virė ramus, ledinis įniršis. Žiūri ji į žemę, vos pastebimai kažkam savo viduje šypsosi.

– Tai ką nusprendėte? Atleidžiate Žvynuočiui? Ką jam perduoti?

Čia ji pakėlė galvą, kilstelėjo blakstienas ir perliejo Vaską musorą mėlynų akių žvilgsniu. Atsitraukė Vaska. Burną staiga kažkas taip išdžiovino, kaip džiovina Aralo vėjas pliką stepę. Suprato Vaska, kad dabar ji jam kirs tuo pačiu daiktu. Ir buvo už ką! Norisi į jos rankas pažvelgti. Ir baisu žvilgsnį atitraukti nuo jos

akių. Niekada Vaska tiek pykčio vienose akyse neregėjo. Jam norisi nors viena akimi į jos rankas pažvairuoti. Ir baisu. Jos rankose jis lyg ir nieko nematė, net rankinuko. Bet juk cirko fokusininkas rankose taip pat lyg ir nieko neturi, o paskui staiga žvilgt – rankose pistoletas. Klaiku Vaskai. Kažką ne taip padarė. Ir nesuprasi, ką būtent. Tarsi ir niekuo jos neįžeidė. Tarsi priėjo su pasveikinimu, su atsiprašymu nuo Žvynuočio. Ir še tau. Pasitraukė Vaska dar žingsnį, suklupo ir lyg prisėdo, lyg ant kelių puolė. Dviese jie. Nieko nėra šalia. Tačiau iš visų alėjų šimtai porų akių juos smeigia. Labai įkyriai. Sarmata. Bet Vaskai ne sarmata rūpi. Vaskai kailį reikia gelbėti.

Supranta, vakar – juokavo, šiandien – nužudys. Ir gauja kažkokia apylinkėje pasirodė, kas ją palies – tam kiaušinius skaldo. O už ką! Už ką, klausimas? Ir tada jam galvoje nušvito. Suprato staiga, kad nereikia jai Žvynuočio atsiprašymų. Ji Žvynuočiui įsakė atsiprašyti tik todėl, kad jam, Vaskai, duotų užuominą, atseit ir tau, stuobry, atsiprašyti reikia, o ne tik svetimą atsiprašymą perduoti. Suprato užuominą. Suprato ir iš karto palengvėjo. Na, prašyti, tai prašyti. Nieko, liežuvis nenulūš:

– Piliete, jūs jau man šitą. Jūs jau dovanokite, jei kas ne taip...

– Stokis, Vaska. Šlykštu žiūrėti. Žmonės aplink.

Apsidairė Vaska. Iš tiesų žmonės aplink ir tyla virš parko. Visi į jį įsistebeilijo. O ko čia žiūrėti? Jis gi ne ant kelių. Tiesiog koją pakirto. Suklupo.

– Tu, Vaska, žinai, naktimis aš mėgstu viena vaikščioti.

– Žinau. Žinau. Kaip nežinosi?

– Tai va, įvairovės dėlei lydėsi mane vakarais iki namų. Tarsi garbės sargyba.

– Supratau. Kaipgi, palydėsime.

– Ir perduok saviškiams, kad aš neįsižeidžiau. Šiandien mano vaikinai Konotope nieko nemuš. Viskas. Kol kas laisvas.

Atšoko Vaska, o ji nuėjo šokti.

Tai buvo jos atsisveikinimo vakaras. Daugiau ji niekada gyvenime nebešoko. Atsižadėjo.

4

Keleivinis traukinys Odesa–Maskva. Žali vagonai. Garvežys JS serijos. Nenuovokiesiems – Josifas Stalinas. Galingas toks garvežys. Prekiniams traukiniams – juodas FD – Feliksas Dzeržinskis, keleiviniams – žalias JS. Čerkasai, Zolotonoša, Piriatinas, Prilukai, Bachmačius, Konotopas. Traukinys stovi 10 minučių. Keleiviai prašomi užimti vietas, lydintieji prašomi išeiti iš vagonų.

Apkabino senelis anūkę. Pamojavo ji jam pro langelį mėlyna skarele.

Kupė atsidūrė viena. Be kaimynų. Keista. Paskutinėmis rugpjūčio dienomis visi traukiniai perpildyti. Ypač tie, kurie važiuoja į Maskvą.

Tik nusistebėjo dėl tokios keistenybės, kai į vagoną sugužėjo visas tuntas keleivių. Visi tvirti vyrai, balsingi, su sunkiais lagaminais. Užtvėrė taką. Čia dešimta, vienuolikta ir dvylikta vietos? Vadinasi, mums čia. Iš karto pasidarė ankšta lyg centriniame turguje. Lyg dramblių kaimenė į trečiąją kupė įsiveržė. Į gretimą – taip pat. Neprasibrausi. Sukaukė garvežys, truktelėjo traukinį, trinktelėjo kupė durys, užsidarė.

– Pilietė Streleckaja? Anastasija Andrejevna? Gimusi 1920 metais? Jūs suimta.

Rankeles jai – klankt ir užsegė.

Traukinys tik išvažiavo iš stoties, iš karto sucypė stabdžiais.

– Keleiviai, palikite koridorių! Kam, ble, pasakyta! Dinkit! Duris užtrenk, išverstaki! Nosį priversiu!

Greta keleivinio traukinio kitas garvežys pūškuoja – taip pat JS serijos. Vienas vagonas su juo. Be langų. Mergaitę Nastią – iš vieno traukinio – į kitą. Ir lagaminą ten pat. Ir triukšmingoji šutvė – paskui. Jų lagaminai tik atrodė sunkūs, kai į vagoną tempė. Tai dėl vaizdo. O išnešė juos lengvai, lyg tuščias kartonines dėžes.

Dabar tegul keleivinis traukinys Odesa–Maskva palaukia. O garvežys su vienu vagonu patraukė į Maskvą. Be sustojimų.

5

Suimtųjų vagonas – naujutėlis. Švarutėlis. Iš vidaus visas dažais kvepia. Ir visai tuščias. Jeigu neskaičiuosime konvojaus. Konvojus – šeši stambūs dėdulės ir trys tetulės.

Ir viena suimtoji.

Pusė vagono – sargybai. Kita pusė padalyta į šešis narvus. Bet užimtas tik vienas jų. Jį užima šešiolikmetė suimtoji. Iškratė Nastią dvi tetulės mėlynomis valstybės saugumo tarnybos beretėmis. Iškratė, kaip dera pagal pareigas. Su pasimėgavimu. Viena tetulė – atrodo visai nieko. Kita – tikra ragana. Pirmosios antsiuvuose – vienas kubelis, antrosios – dvi juostelės. Viršininkė.

Po kratos niekas Nastios netardė. Su ja iš viso niekas apie nieką nekalbėjo.

Tyla buvo ir atsakymas į porą jos klausimų.

Kaltinimų jai taip pat niekas nepateikė. Tačiau Nastia puikiai savo nuodėmes žino: du žmones sunkiai sužeidė, vieną sužalojo taip, kad tapo invalidu.

Ji seniai žino: jeigu apsirikai besiginčydama – savo klaidą reikia pripažinti nedelsiant ir ryžtingai, kvailai neužsispirti. Bet jei padarei, tai ko nereikėjo, prisipažinti negalima. Prisipažinimas palengvins sąžinės kančias, bet apsunkins bausmę. Kiek vienoje vietoje sumažės, tiek kitoje padaugės. Tai didysis rusų mokslininkas Michailas Lomonosovas atrado. Tai tvarumo dėsnis. Jo mokykloje mokoma. Tai kam gi palengvinti sąžinę, apsunkinant laukiamas bausmes?

Protingas žmogus buvo Michailas Vasiljevičius ir pavardė jo daug sakanti*. Visuose moksliniuose disputuose laimėdavo; priešininkai žinojo: su šituo geriau nesiginčyti – nosį sulaužys arba net kaukolę pramuš.

---

* Ломать – laužyti, нос – nosis (rus.) (vert.).

Vieno ji nesupranta, kaip apie jos žygdarbius sugebėjo sužinoti valstybės saugumas? Tai, kad ji Žvynuotį žalojo, žino tik vienas Žvynuotis. O jis nesuinteresuotas apie tai plepėti. Ir liudininkų neturi. Jei Žvynuotis kam ir papasakos, kas juo patikės?

Su Aspidu ir jo gauja taip pat viskas aišku. Čia Nastiai sunku priekaištauti. Čia pati tikriausia savigyna. Užpuolimo, tiesa, nebuvo. Bet jis aiškiai buvo planuojamas ir ruošiamas. O ji sudavė prevencinį smūgį. Jei Aspidas ir jo draugeliai papasakos, kaip viskas buvo, juos juk išjuoks. Kuo gi viena mergaitė galėjo juos sudoroti? Ir koks teismas jais patikės?

Apie gaują, kuri ją tariamai gina, Nastia pati paleido gandą. Jei paklaus, tai ir čia ji turi parengusi atsakymą. Kokia gauja? Kas nors tą gaują matė? Ir kas įrodys jos ryšį su kažkokia mistine gauja? Iš kur ta gauja pasirodė ir kur nušuoliavo, jei nėra jos pėdsakų nei Konotope, nei apylinkėse?

6

Guvus tardytojas tuoj pat pradeda dirbti, nesuteikdamas galimybės suimtajam atsikvošėti. Bet nėra tardytojo suimtųjų vagone. Kodėl? Kodėl jos niekas neapklausia?

Ir kur ją veža? Ir kodėl? Jei nusikaltimas įvykdytas Konotope, čia jį reikia ir tirti. Vėlgi keista: Konotope, kaip, beje, ir visur pas mus, snukių daužymas nelaikomas nusikaltimu. Pamanyk, kažkas kažką sumušė, kažkas kažkam šonkaulius sulaužė, dantis išmušė, arba, pavyzdžiui, sugurino kokias nors švelnias vietas. Ką, už tai iš karto už grotų sodinti? Tada jau sodinti visus iš karto. Bet visų nesusodinsi!

Ne, čia kažkas ne taip.

Ir kodėl jos byla užsiima ne milicija, o valstybės saugumas?

Ir kodėl tiek ginkluotų sargybinių? Ir kam tas karnavalas su persirenginėjimu? Kodėl ją suėmė žmonės civiliais drabužiais. Kodėl sulaikė ją taip, kad niekas nematytų? Paprasčiau musorams

buvo auštant pasibelsti į senelio Makaro namus. Čia juk visa operacija: pardavė jai tokį bilietą, kad kupė nebūtų pašalinių. Ir traukinį sustabdė jau po to, kai jis išvyko iš stoties.

Ir iš kur tokia garbė: asmeninis garvežys su asmeniniu suimtųjų vagonu? Ir kodėl vagonas visai naujutėlis?

Naujutėlis jis tikriausiai todėl, kad vidaus reikalų liaudies komisaras kažkur turi specialųjį kalėjimo transporto rezervą. Jei pasitaikys netikėtų masinių sodinimų – pajėgumai iš anksto parengti. Kartais ypatingu atveju galima vieną vagonėlį iš specialiojo rezervo pasiskolinti.

Jei taip, tai vis tiek susidaro keistas vaizdelis. Keliauja po šalį kažkokiais maršrutais pagal kažkokius tvarkaraščius suimtųjų vagonai. Ir, reikia manyti, netušti. O jei taip, jie iš vidaus turi būti ne visai švarūs. Turi atitinkamais aromatais kvepėti.

O kas turi teisę paimti suimtųjų vagoną iš vidaus reikalų liaudies komisaro ypatingojo rezervo?

Čia du nesuprantami momentai susiliejo į vieną suprantamą.

Pirmas nesuprantamas momentas: apsaugos daug, bet nėra tardytojo, kuris, pasinaudodamas suėmimo netikėtumu ir suimtojo sutrikimu, galėtų sužinoti daug to, ko neišklausi iš žmogaus, kuriam leido atsitokėti, sukaupti mintis, apsiprasti su aplinka.

Antras nesuprantamas momentas: garvežys ir visas vagonas iš specialiojo rezervo vienam suimtajam pervežti.

Suprantama išvada: jos bylos imsis labai svarbus viršininkas, kuris nepasitiki nei eiliniais, nei netgi labai svarbiais tardytojais.

Jeigu taip, kyla dar vienas neaiškumas. Kodėl su ja aiškinsis didelis viršininkas? Jokių valstybinių nusikaltimų ji kol kas neįvykdė.

Paaiškinimai gali būti tik du.

Pirmas: ją palaikė kažkuo kitu.

Antras paaiškinimas: mišką kerta, skiedros lekia. Kažkur vyksta kažkokie reikšmingi įvykiai, su kuriais ji visiškai nesusijusi. Tačiau istorijos procesas užkliudo ir tuos, kurie norėtų pasitraukti į

pašalę. Pjausto lentpjūvėje didžiulį ąžuolinį rastą, ant rąsto sraigė... Niekam ta sraigė nieko blogo nedarė. Tiesiog ant netinkamo rąsto netinkamu metu atsidūrė.

Įsivaizdavo Nastia esanti sraigė, šliužas. Tai jai labai nepatiko. Tada pamatė save kaip žvitrią rudą voveraitę. Ji ant rąsto netupės ir nelauks, kol perpjaus pusiau. Ji neskubėdama lengvais šuoliais pabėgs: strykt pastrykt.

Pabėgti iš kalėjimo vagono jai niekaip nepavyks.

Todėl nutarė kaupti jėgas iki akimirkos, kuri gali pasitaikyti.

Todėl reikia miegoti. Miegoti ant plikų lentų.

Ji mokėjo užmigti. Būdų yra daugybė. Bet ne visiems ir ne visi jie veikia. O ji turėjo patikimai veikiantį būdą. Reikia pamatyti švarų miško ežerą su akmenėliais, su baltu smėliu dugne. Reikia pamatyti lengvą raibuliavimą skaidraus vandens paviršiuje, geltoną lapelį, plaukiantį lyg laivelis. Ir krentantį į vandenį akmenį... Pūkšt! Ir – į dugną. Ir ratilus, sklindančius vandeniu. Šį vaizdelį reikia laikyti prieš save, neleisti kitoms mintims ir įvaizdžiams jo nustumti. Ir dar vienas akmuo. Štai jis skrieja... Štai palietė vandenį... Štai purslai... Jis grimzta į dugną... Grimzta... Grimzta. Ir ratilai... Ir rati...

7

Stuktelėjo Gyvatėdis į duris. Atidarė nedrąsiai. Priešais – Stalinas. Visai ne toks, kaip portretuose.

– Sveiki, drauge Gyvatėdi.

– Sveiki, drauge Stalinai.

– Užeikite, sėskitės.

Kambarys Stalino vasarnamyje visai paprastas. Paspaudė Stalinas ranką Gyvatėdžiui. Nusisuka šiek tiek Gyvatėdis, suteikia galimybę draugui Stalinui nepastebimai skepetaite nusivalyti ranką ir taip pat nepastebimai išmesti skepetaitę į šiukšlių krepšį. Bet nesivalo draugas Stalinas savo rankos.

– Jūsų raštą gavau. Keistą laišką man parašėte. Žodis ir veiksmas. Ir kas gi čia per žodis? Ir koks veiksmas? Išgerti norite?

Gyvatėdis ūmai apsilaižė perdžiūvusias lūpas:

– Noriu.

– Ko įpilti? Turime gruziniško vyno, armėniško konjako, rusiškos degtinės su šermukšniais, ukrainietiškos gorilkos su pipirais...

– Gorilkos, drauge Stalinai.

– Aš su jumis geriu. Būkime sveiki.

– Būkime, drauge Stalinai.

Kai kurie mano, kad gorilka – tai tokia maža beždžionėlė. Reikia pripažinti, kad taip ir yra. Tai tiesa. Bet ne visa. Gorilka – tai dar ir gydomasis gėrimas. Gydo depresiją, melancholiją ir drovumą, nuveja į šalį rūpesčius ir negandas, padeda užmegzti ryšius su žmonėmis ir palaikyti tarpusavio supratimą. Svarbiausia, kad toji gorilka būtų šalta, kad jos būtų užtektinai ir kad būtų kuo užkąsti. Traškus, ne per daug įrūgęs agurkėlis, svogūno griežinėlis ir rausvų lašinių gabalėlis – tai, kas puikiai dera. Visa tai Stalino vasarnamyje labai supratingai paruošta.

Suglaudė taureles, išgėrė kartu. Agurkėliais užkando.

– Dar po vieną?

– Aš su malonumu, drauge Stalinai, bet juk jūs negeriate.

– Kaip negeriu? Aš gi kartu su jumis išgėriau.

Gyvatėdis Stalinui į stikliukus galva linktelėjo. Nesuprato Stalinas. Įsižiūrėjo. Ir suprato. Gyvatėdžio stikliukas nuo ledinės gorilkos truputėlį aprasojo. O Stalino – ne.

Gudrus draugas Stalinas. Ir rankos vikrios. Gyvatėdžiui – gorilkos, sau – vandens. Kaip jis tai sugebėjo padaryti, Gyvatėdis nepastebėjo, bet išgėręs ir siekdamas agurkėlio, nežymų skirtumą įžvelgė. Gyvenimas išmokė Gyvatėdį į pačias menkiausias smulkmenas atkreipti dėmesį. Būtų galima, atskleidus Stalino gudrybę, ir patylėti. Bet pyktis išlenda: ne su kvailiu turi reikalą, drauge Stalinai!

Nusišypsojo Stalinas, atsiprašė: valstybiniai reikalai, ne laikas gerti, bet jeigu jau, drauge Gyvatėdi, pagavai mane gudraujant, tai įpilk man pats baudos taurelę.

Įpylė Gyvatėdis. Išgėrė Stalinas. Štai dabar ir jo stikliuką truputėlį lyg rūkas aptraukė.

– O dabar kartu?

– Kartu, drauge Stalinai.

Stalinas butelio į rankas nebeima, kad jau įkliuvo. Pripylė Gyvatėdis. Išgėrė. Dabar prie reikalo:

– Tai kas gi ten per veiksmas? Ir kas per žodis?

– Jūs juk žinote, drauge Stalinai, ką tai reiškia?

– Aš tai žinau. O jūs žinote?

– Dabar ir aš žinau. Leiskite iš eilės?

– Leidžiu.

– Prieš penkias dienas „Jaroslavlio" stotyje dingo čekistas, kuris atvyko iš Kolymos. Apsirengęs jis buvo civiliais drabužiais. Aš budėjau pirmojoje platformoje. Mane iškvietė į savo vasarnamį vidaus reikalų liaudies komisaras Jagoda. Reikalavo surasti dingusįjį. Kalbėjomės mes sode, kad niekas neišgirstų. Sėdėjome prie stalo. Kalbantis jis vienuolika kartų palietė ranka veidą, lengvai paglostydavo ausį. Visą kitą laiką rankas laikė po stalu. Kartais jo žvilgsnis nukrypdavo į šalį.

– Ir ką gi tai, jūsų nuomone, reiškia?

– Kaip ką? – apstulbo Gyvatėdis. – Reiškia, melavo.

– O aš štai rankų po stalu nelaikau. Kaire ranka skruostą parėmiau. Tai irgi kažką reiškia?

– Žinoma. Jei būtumėte ranka parėmęs smakrą, suprasčiau tai kaip susidomėjimo praradimą. Bet jūs, drauge Stalinai, delną prispaudėte prie skruosto, pirštai į viršų, liečia smilkinį. Argi neaišku, kad jums, drauge Stalinai, mano žodžiai labai įdomūs.

– Teisingai. Jūs mane sudominote. O kuo jus sudomino vidaus reikalų liaudies komisaro veiksmai?

– Maskvoje dingo žmogus. Žmogus toks žinomas, kad šiuo reikalu užsiima asmeniškai pats NKVD vadovas. Bet užsiima jis šiuo reikalu privačiai, nekeldamas triukšmo, neįtraukdamas visos NKVD galios, nepakeldamas ant kojų visų, kuriuos galima ir reikia pakelti.

– Ir ką gi tai, jūsų nuomone, reiškia?

– Tai reiškia, kad pradingęs žmogus susijęs su kažkokia paslaptimi, bet ta paslaptis ne valstybės, aš taip manau.

– Gali būti, kad tai tiesiog asmeninė paslaptis.

– Ne, negali. Pradingo čekistų šulas, jo ieško vyriausiasis šalies čekistas. Kokia gi čia asmeninė paslaptis?

– Iš kur žinote, kad dingęs žmogus buvo čekistas?

– Popą ir su ašutine pažinsi, o čekistą net su sutana. Kairėje pusėje po švarku jis aiškiai turėjo pistoletą. Būtent todėl aš ir atkreipiau į jį dėmesį. Blatnieji su pistoletais nevaikšto. Blatnieji – su plunksnelėmis, atsiprašau – su peiliais. Kariškiai vaikšto su pistoletais, bet jie uniformuoti. Kas dar pas mus su skrybėle ir pistoletu? Inkasatorius? Inkasatoriai, dipkurjeriai, feldjėgeriai ir apskritai visi, kurie veža brangius daiktus, po vieną nevaikšto. Ir ką inkasatorius veikė traukinyje, kuris atvyko iš Vladivostoko?

– Kodėl jūs manote, kad pradingęs čekistas atvyko iš Kolymos?

– Veidas nugairintas vėjų, kaip poliarininko. Bet traukinys ne iš Murmansko, ne iš Archangelsko, ne iš šiaurės, o iš rytų, iš Tolimųjų Rytų. Aš draugui Jagodai taip atsargiai, beje, išsakiau prielaidą, kad štai atseit važiavo žmogus vienuolika dienų traukiniu, o iki tol jį galbūt tris keturias dienas garlaivyje supo. Jei tai netiesa, draugas Jagoda turėjo paprieštarauti. Turėjo pasakyti ką nors maždaug: na ne, jis tik penkias dienas traukiniu kratėsi.

– O draugas Jagoda neprieštaravo?

– Ne, drauge Stalinai, draugas Jagoda neprieštaravo.

– Ką gi galėjo čekistas iš Kolymos vežti vidaus reikalų liaudies komisarui?

– Svarbų pranešimą arba aukso. Daugiau iš Kolymos nėra ko vežti.

– Svarbų pranešimą arba aukso, – stabtelėdamas pakartojo Stalinas.

– Bet pranešimą galima perduoti per radiją, telefonu, telegrafu. Beveik visos ryšio priemonės NKVD rankose. Ir beveik visos šifravimo tarnybos taip pat. Blogiausiu atveju kurjeris galėjo atskristi lėktuvu. NKVD turi nuosavą aviaciją. Kam svarbų pranešimą penkiolika parų traukiniais ir garlaiviais vežti?

– Vadinasi, auksas?

– Vadinasi, auksas, drauge Stalinai.

– Tai vagystė. Ypač dideliu mastu. Tačiau vis dėlto – tai tik vagystė. O kurgi sąmokslas?

– Kaip kur? Sąmokslas – čia. Darbininkų ir valstiečių valstybės vidaus reikalų liaudies komisaras aprūpintas viskuo pagal poreikius. Ko panorės, tą ir gaus. Pinigai jam nereikalingi. Iš šalies išvažiuoti jis neturi nei galimybės, nei teisės. Kam jam tada auksas kilogramais, o galbūt dešimtimis ir šimtais kilogramų? Kokioms reikmėms?

– Teisingas klausimas, draugas Gyvatėdi. Grįžkite namo. Apie mūsų susitikimą žino trys žmonės: jūs, aš ir mano padėjėjas, kuris jus čia pristatė. Dabar pakartosite jam viską, ką sakėte man. Dėkoju. Iki pasimatymo.

– Iki pasimatymo, drauge Stalinai.

– Palaukite, o kokia jūsų pavardė?

– Mūsų pavardė Širmanovas.

5 skyrius

1

– Mano pavardė Cholovanovas. Saviems – Drakonas. Supratai?

– O tu man neaiškink apie supratimą! Supratai?

– Už ką tave Gyvatėdžiu praminė?

– Taip prilipo.

– O aš atsimenu laikus, kai Gyvatėdžiu buvo galima vadinti tik tą, kuris čekistą nužudė. Nors vieną. Žudei?

– Pasitaikė. Štai andai vieną teko. Pridėjau prie buvusiųjų. Tiesa, pagal nuosprendį.

– Ir ką gi?

– Smirnovą, Ivaną Nikitičių.

– Na, šitą reikėjo. O be nuosprendžio irgi buvo?

– Buvo. Tik kažkodėl tu, drauge Cholovanovai, labai jau smalsus.

– Toks jau esu. Tu man labai įdomus: anksčiau čekistus žudei, o dabar – pats NKVD GUGB gretose. Kale tapai?

– Tu manęs kale nevadink. Geriau jau kale tapti, negu kankintis. Pasigrožėk savo pachanu Gutalinu! Tifliso iždą su partneriais krapštė, naftos verslovę Baku laikė po šiltu sparnu, ėmė gausią duoklę, o dabar tapo kale, komunistų partijos generaliniu sekretoriumi Gutalinas pavirto. Ko ant manęs traukinį stumi, kodėl savo pachano Gutalino kale nevadini?

– Tiek to, Gyvatėdi, nesišiaušk. Mums su tavimi teks kamuolį išpainioti.

2

Tas, kuris Trijų stočių aikštėje pasivadino Ivanu Ivanovičiumi, susirietė lyg pasaga. Veidas baltas ir mėlynas.

Ta, kuri save vadino Jolanta, linktelėjo Arkaškai Landūnui: gatavas.

Arkaška, plėšriai iššiepęs juodus dantis, įkišo leteną į švarko kišenę virš kliento širdies ir ištraukė anksčiau Maskvos parapijoje nematytą tvirtos krokodilo odos piniginę.

Grobis neregėtas.

Vienu žvilgsniu jis permetė šlamančiųjų pluoštą, įvertino ir greitai paskaičiavo išlaidas. Pasidalyti reikia su savais – į urkų savitarpio pagalbos kasą mestelėti. Reikia patepti musorus, kad nesikabinėtų. Priplotą bebrą reikia toliau išvežti ir išmesti. Šiuo reikalu Šaitanas užsiims. Jam dar ir už transportą atskirai reikia pridėti. Liuskai Ūmėdei – už spartuolišką darbą. Labai jau riebų bebrą šįsyk užkliudė. Išlaidų daug, bet vis tiek štai kiek Landūnui lieka. O juk nei Šaitanas, nei Liuska nežino, kiek pinigų pluoštelyje. Galima paslėpti, padėti, užkišti. O dar priplotas bebras į liuksusinį kostiumėlį įpakuotas ir vyžas užsienines apsiavęs. Tiksiukas jo rudas, ta prasme – auksinis, ir dar su auksine grandine. Portfelyje – vienas nusivylimas – kažkokie popieriai. O mes per kišenes pereisime. Čia gėrybių netrūksta – portsigaras, lyg ir sidabrinis paauksuotas, o gal ir tikrai auksinis. Su piešiniu – medžiotojai ilsisi. Dar ir žiebtuvėlis geltonas su raudonu pusbrangiu akmenėliu.

O kas liemenėje? Liemenėje kažkas kietas.

Nagi, į šviesą.

Žvilgtelėjo, ir aptemo šviesi diena Landūno akyse. Du raudoni kietviršiai ten buvo. Ant kiekvieno – auksinis skydas ir kardas. Vardas abiejuose kietviršiuose tas pats, ir snukis tas pats. Tik toks ir skirtumas: pirmajame pažymėjime – SSSR NKVD Dalstrojus, antrajame – SSSR NKVD GUGB.

Dalstrojus – tai Kolyma. Dalstrojus – tai šimtai tūkstančių zekų. Dalstrojus – tai atskira, pati plačiausia, pati turtingiausia, pati kraupiausia ir beveik nepriklausoma karalystė GULAGo imperijoje. Dalstrojus – tai auksas. Daug aukso. Patys didžiausi pasaulyje telkiniai. Spartuoliškiausia gavyba – nemokama vergų darbo jėga. Bebras – stambus šulas iš Dalstrojaus vadovybės. Tai liudija labai jau rimtas dokumentas. Jis šį dokumentą Kolymoje kam reikia kiša po nosimi. Bet jo kišenėje ir dar vienas dokumentas, daug rimtesnis – GUGB! Štai šito jis Kolymoje tikrai niekam nerodo. Šis paukštis – Valstybės saugumo vyriausiosios valdybos slaptas kontrolierius, infiltruotas į Dalstrojaus vadovybę.

Štai tada Arkaška Landūnas įširdęs ir paklausė, ką gi ji, bjaurybė, atvedė. Ji jam ir atsakė, kad parūpino pavyzdinį klientą.

O jis jai palinkėjo to, ką perkelti ant popieriaus man niekaip neišeina. Ir pridėjo:

– Peilį tau į pilvą!

3

– Kaip reikalai, Gyvatėdi?

– Reikalai – Kremliuje, pas mus – reikaliukai.

– Gyvatėdi, kodėl tu Stalinui laišką rašei? Koks tavo interesas?

– Mes su tavimi, drauge Cholovanovai, kartu dirbti negalėsime. Labai jau tu smalsus, kaip bobelė ilganosė.

– O vis dėlto.

– Stalinas mano intereso nesiaiškino. Jis be paaiškinimų suprato. Štai Stalino ir paklausk.

– Aš ir taip žinau.

– Štai ir valgyk į sveikatą. Aš tau dar pyragėlį su vinimis iškepsiu.

– Kai Jagoda šį reikalą išsiaiškins, jis tave likviduos kaip nereikalingą liudininką. Tu, Gyvatėdi, tai supratai, atėjai pas mus savo kailio gelbėti.

– Ir ilgai gi tu, gerasis žmogau, mąstei. Parodyk man tokį, kuris mūsų mylimoje šalyje kailio negelbėja. Tu ką, ne toks? Su savo Gutalinu Stalinu?

– Tiek to, nesišiaušk. Geriau papasakok apie tą katytę, kuri patyrusį čekistą išvedė iš tiesos kelio. Radai jos bylą?

– Radau. Pagal profesiją – vagišė. Iš beglobių vaikų. Vardas – Liuska Ūmėdė. Taip pat žinoma kaip Jolanta, Evilina ir Anželika.

– Prostitutė?

– Ne. Jie tai griežtai vertina: vagiame, bet savimi neprekiaujame. Jeigu tai darant užklups, išvarys iš vagilių. Ji kartais tarnauja kaip masalas, kai plėšikauja.

– O tu ją iš nuotraukos pažinai ir bylą Jagodai atidavei... Dabar ją pagaus, per ją suras bendrininkus.

– Ne, drauge Cholovanovai. Ją atpažinau, bylą išstudijavau, viską įsiminiau, o draugui Jagodai kitą pakišau.

– Kitą vagilę?

– Aš juk ne galvažudys! Jei vagišė ar kekšelė pagal šią bylą paklius į rankas Jagodai, tai prapuls, kalta ji ar ne. Neprisiėmiau nuodėmės. O parodyti jam ką nors reikėjo. Kitaip iš jo vasarnamio manęs galėjo ir neišleisti. Parodžiau jam pavyzdingą mergaitę iš geros šeimos. Tėtis – korpuso vadas Generaliniame štabe. Parodžiau Jagodai tokią, kuri aiškiai su šia byla neturėjo nieko bendro. O aš turiu pasiteisinimą: apsigavau. Tyčia išrinkau tokią, kuriai nieko blogo negali atsitikti. Supras Jagoda, kas ji tokia ir atleis.

– Oi, kaip tu apsirinki, Gyvatėdi.

4

Aš jums papasakojau, kad vykdytojo parankinio darbas nedulkinas. Neabejokite. Tiesą pasakiau. Nedulkinas, bet kruvinas. Vykdytojui – kas? Pats jis su prijuoste, šalmu, akiniais, su

pirštinėmis iki alkūnių. Kraujas kai kada fontanu trykšta. O jam kas? Jis turi specialius drabužius. Šovė į pakaušį, šovė į antrą, į trečią. Tuo darbas ir baigtas. O kas lavonus tampys? Taigi. Darbas parankiniams. Mašinos kėbulas išklotas cinkuotais lakštais, kraštai užlenkti. Tam, kad netekėtų. Baigus darbą rūsį reikia išvalyti ir paruošti kitai darbo dienai. Valytojų čia neleidžia. Tai kas gi valys? Vėlgi parankiniai. O lavonus pristatyti ten, kur įsakys? Gerai, jei į krematoriumą: atidavei, raštelį gavai ir laisvas. O jei į Vagankovą arba Botkino ligoninę, tai užkasti reikia. Kiek terlionės. O paskui dar mašinos kėbulą išplauti ir šviežių pjuvenų priberti.

Tačiau Gyvatėdžio tokiu darbu per daug nevargina. Jį vis dažniau skiria tiesiai į vykdymą, atseit kaupk patirtį, perprask profesiją, renkis paaukštinimui. Ir jau pranašauja jam puikią karjerą – neilgai jis bus parankinis. O čia dar draugo Jagodos potvarkis atėjo: labai neapkrauti naujojo draugo, suteikti laiko savarankiškam darbui.

Koks tas savarankiškas darbas, nevalia žinoti niekam, net pačiam specialiosios grupės viršininkui draugui Krainiui.

O jei jau taip, niekas daugiau Gyvatėdžio pravarde nevadina. Užuot taip darę, kreipiasi pagarbiai: drauge Širmanovai.

5

– Klausyk, Šaitane, šito bebro išmesti negalima. Jis turi dingti. Be pėdsakų.

– Tai, Landūne, tavo rūpestis. Aš šlapio reikalo neprisiimsiu.

– Moku.

– Mokėk už transportą, o šlapiais darbeliais užsiiminėk pats.

– Kur jis gali dingti?

– Anksčiau draugeliai tokius Dono krematoriume naktimis degindavo. Bet kažkas išpliurpė. Baigėsi šventė.

– Tai ką daryti?

– Turiu vieną galimybę, bet tai brangiai kainuoja.

– Žinau vietas, kurių niekada neiškas. Čekistai daug žmonių Maskvoje šaudo. Dažnai – pačiame centre, Lubiankoje, Nikolskajoje. Lavonus degina arba užkasa. Žinau vietą Vagankove. Ten be karstų. Suverčia bet kaip. O žmonės, kurie kapinėse pluša – teisingi. Jei sumokėsi. Jie lyg ir kontroliuojami čekistų, bet savo interesų taip pat nepamiršta. Tai štai, iškas griovelį, tavo nuogutėlį klientą į vieną krūvelę su sušaudytaisiais tvarkingai paguldys. Ten jų daug daug. Vėliau niekas niekada kasinėti ten neišdrįs.

– Tinka.

– Tik čia rizika didelė. Čekistai gali vidury nakties užgriūti. Jie savo lavonėlius išveža trijų tonų sunkvežimiais, pagamintais draugo Stalino gamykloje.

Moku už riziką. Atidirbsiu.

– Yra geresnis variantas. Bet ir brangesnis.

– Netempk.

– Aš tokiam atvejui atsargai turiu raudono medžio karstą. Su dvigubu dugnu. Rytoj armijos vadą laidos. Mes tavo velionį paguldysime apačioje. Kaip pamušalą. Ir palaidosime dieną. Su raudonų rožių vainikais. Aidint „Internacionalui“ ir šautuvų salvėmis.

6

– Mes, drauge Cholovanovai, praleidome vieną smulkmeną.

– Kokią?

– Negalėjo žmogus iš Kolymos važiuoti su vienu portfeliu.

– Negalėjo.

– Vien šiltų drabužių turėjo būti tiek, kad prireiktų lagamino.

– Teisingai.

– Ir kurgi tas lagaminas?

– Kodėl ne saugojimo kameroje?

– Ne, Drakone. Aš aiškiai atsimenu: iš vagono jis išėjo su portfeliu. Aš ir į tai atkreipiau dėmesį. Juk keista. Tolimojo reiso

traukinys. Paties tolimiausio visoje mūsų planetoje, o jis be lagamino. Net jei jis į traukinį sėdo ne Chabarovske, o Irkutske ar Novosibirske, turėjo būti lagaminas. Oho, koks kelias.

– Vadinasi, paliko vagone.

– Tai irgi netinka. Tolimųjų reisų traukinius Maskvoje iškrauna ir tuoj pat nuvaro į akligatvį, ten atlieka techninę apžiūrą, sanitarinį apdorojimą, plauna, valo, dažo, ruošia kitam reisui. Niekas daiktų traukinyje nepalieka.

– O jei palydovus surastume ir su jais pasikalbėtume?

– Ten ir lenkiu.

7

– Šliūkštelėk, Landūne. Ir papasakok, kaip jautiesi.

– Jaučiuosi aš, Šaitane, netgi labai puikiai. Palaidojome čekistų šulą, tylu kaip kapinėse. Geriam? Geriam! Ir būkime sveiki.

– Ir aš apie tai: mes tai sveiki, bet viskas tylu.

– Štai džiaukimės ir meskime iš galvos.

– Neišeis.

– Kodėl gi?

– Todėl, kad tylu.

– Kas čia blogo?

– Pagalvok, Landūne: dingo čekistų šulas. Dabar musorai turi visas palėpes, visus rūsius, visus griuvėsius, visus požeminius vamzdžius, daubas ir raguvas išnaršyti. Kur apsupimai? Kur areštai? Kur apklausos? Kur dingusiojo portretai stotyse?

– O iš tiesų, kur?

– Ir kaip tu tai paaiškini?

– Niekaip. Nieko nesuprantu.

– O aš, Landūne, suprantu. Jie tyliai ieško. Ir žinau, ko. Liuskos tavosios Evilinos Jolantos Anželikos Ūmėdės. Tai jų vienintelis siūlelis. Suras ją – suras tave. Suras tave – susileisi.

– Šaitane, niekada!

– Susileisi kaip šaltiena. Aš tave pažįstu. O jie moka padaryti taip, kad susileistum. Ne tokius kaip tu tvarkė.

– Šaitane! Aš išvažiuosiu. Rytoj. Į Kaukazą.

– Tu susileisi – suras mane. O už manęs – rimti žmonės.

– Šaitane! Į Estiją pabėgsiu.

– Tai štai rimti žmonės labai nenorėtų, kad tave surastų.

– Neras!

– Tu mane supratai?

– Išvažiuosiu jau šiandien.

– Tu manęs nesupratai.

– Tikrai nesupratau. Užsimink.

– Užsiminti? Užuominos prašai? Aš tau be užuominų pasakysiu. Tavęs link vienas siūlelis driekiasi. Nuo tavo Liuskos. Jei gyventi nori, nukirpk... siūlelį.

6 skyrius

1

– Apie lagaminą aš, drauge Cholovanovai, štai ką manau. Neturėjo jis lagamino.

– Kodėl?

– Dar daugiau pasakysiu. Negalėjo jis vienas važiuoti. Turėjo būti porininkas. Kelias – ne juokai: keturios, o gal ir penkios paros garlaiviu „Genrichas Jagoda“ iš Magadano į Nachodką. Para, jei pasiseks, nuo Nachodkos iki Vladivostoko. Ir dar vienuolika iki Maskvos. Daugiau kaip dvi savaites su persėdimais uostuose ir stotyse, peronuose ir prieplaukose, kajutėse ir koridoriuose. O juk reikia ir restorane pasėdėti... Ak, kokie restoranai traukinyje Vladivostokas–Maskva! Arba tiesiog stotyje prie vagono laiptelių pastovėti, gryno oro įkvėpti, kojas pramankštinti. Tiesiog į tualetą nubėgti... O kas daiktelius prižiūrės? Ypač jei tarp daiktelių brangakmeniai, aukso grynuoliai ir luitai.

– Teisingai. Su vertingu kroviniu niekas, nei dipkurjeriai, nei feldjėgeriai po vieną nevažinėja.

– Aš taip manau. Kupė keturvietė. Jie buvo trise. Nusipirko keturis bilietus, kad su jais nebūtų pašalinio. Pinigų jie turi iki kaklo. Iškrauti sunkų krovinį Maskvos „Jaroslavlio“ stoties pirmojoje platformoje – kvailiau ir nesugalvosi. Jie čia ir nekrauna. Paskutinė traukinio Vladivostokas–Maskva stotelė prieš Maskvą – Jaroslavlyje. Štai ten dviese su sunkiu kroviniu ir išlipa. Niekas į juos dėmesio nekreipia: Sibiro geologai su įrankiais. O vienas be bagažo tęsia kelionę. Čia, Maskvoje, jį sutinka, automobiliu lekia

į Jaroslavlį ir priima pasiuntinius su kroviniu. Ir nereikia jokių telefonų, telegrafų, jokių laiškų ir šifruočių. Traukinių iš Vladivostoko daugiau kaip vieno per parą nebūna. Jagodai tereikia datą atsiminti, kada vieną žmogų pasitikti Maskvoje.

– Ir iš kur tu, Gyvatėdi, visa tai žinai?

– Atsisėdau, įsivaizdavau esąs vidaus reikalų liaudies komisaras, kuris didelėmis partijomis vagia auksą iš darbininkų ir valstiečių valstybės, ir parengiau kelis krovinio pristatymo variantus. Šis – paprasčiausias. Teisingiausias. Patikimiausias. Dar daugiau pasakysiu. Šis kurjeris tikriausiai, be viso kito, dar pristatė ir būsimo atvežimo datą.

2

Durys staiga plačiai atsidarė. Tarsi kažkas būtų trenkęs į jas sunkiu daiktu. Ant slenksčio – Liuska Ūmėdė. Ta, kurią dar vadina tai Anželika, tai Evilina, tai Jolanta. Rankoje – mažytis dailus pistoletukas.

– Nelaukėte manęs?

– N-n-ne.

– Ir apie ką burkuojate?

– Apie orą.

– O aš apie kažkokį siūlelį nugirdau.

– Liusia!

– Nespurdėk! Užmušiu!

– Liusia! Mes tave paslėpsime...

– Vagankovo kapinėse?

– Liusia! Palauk. Ramiai. Tu išvažiuosi. Štai pinigai. Žiūrėk, kiek. Štai portsigaras. Manai, paauksuotas? Ne. Grynas auksas. O štai žiebtuvėlis. Pasigrožėk, koks dailus. Su rubinu. Liusia! Atsargiau su ginklu...

– Aš visada atsargi. Kaip laputė.

– Iš kur gavai pistoletą?

– Tu, Landūne, mane visada apgaudinėjai. Ir tu, Šaitane, – taip pat. Kai aš tai supratau, pati pradėjau jus apgaudinėti. Kai tik bebras išvirsdavo iš klumpių, aš jo kapšą atsegdavau, šiek tiek pasiimdavau sau, sugrąžindavau kapšą į vietą ir jau paskui kviesdavau jus. O čia atsagstau švarkelį, kairėje – toks dailutis pistoletukas. Aš apie tokį kaip tik svajojau. Capt jį – ir į šieną. O dėklo paslėpti nespėjau. Tada tu, Landūne, pasirodei. Akys tavo godžiai dega. Tu vis į kapšą žiūrėjai. Aš tuo tarpu tau tarsi padėjau, diržą ant jo pilvo atsegiau. Kartu ir dėklą nuplėšiau, bemat paslėpiau.

– Liusia! O vagilėms patranka nepriklauso. Kas patranką į rankas paėmė, tas kale tapo. Mesk jį. Aš niekam nesakysiu, kad tu jį rankose turėjai.

– Negąsdink manęs, Landūne. Įstatymą ne blogiau už tave išmanau. Patrankos negalima imti iš valdžios rankų. O nukniaukti galima. O iš vagilių aš nusprendžiau išeiti.

– Užraukti?

– Ne. Atsiskirti. Viena ant lyties.

– Nagi, Liusia, susitarkime.

– Gerai.

– Štai tau pinigų. Štai aukselis. O mes išeisim.

– Gerai. Pinigus aš paimsiu. Ir aukselį.

– Štai ir susitarėme.

Šoko prie jos Šaitanas ir atsisėdo, nuaidėjus šūviui. Landūnas užsidengė rankomis: nežudyk!

– Aš, Arkaša, nežudau. Aš siūlelius karpau.

3

Drakone, ta Liuska Jolanta gali pabėgti toli: į Sibirą, Altajų, Krymą, Kaukazą, arba net už kordono – į Latviją, Lietuvą, Lenkiją. Pasienyje pažeidėjus šaudo, šunimis pjudo, bet ji, matyt, gudri paukštė, paspruks. Jei prasiverš pro kordoną – niekada nerasime.

Vienintelė viltis – jos gudrumas. Urkos pačius svarbiausius dalykus slepia matomiausioje vietoje. O kas, jei ji slepiasi ten, kur jos dabar neturėtų būti, ten, kur jos neieškos, ten, kur gyveno anksčiau? Aš tas vietas pažįstu – Kitai gorodas ir Choroševka. Jei užmegztume ryšių, gal kas nors ir pasakys.

4

Greitojo traukinio Maskva–Vladivostokas palydovai – tai viso palydovų luomo gvardija. Čia juk jums ne Leningradas–Maskva – naktis šen, naktis ten. Tai ne Voronežas–Kijevas, ne Chabarovskas–Chasanas ir netgi ne Taškentas–Novosibirskas su savo juokingais atstumais. Maskva–Vladivostokas – vienuolika parų ten, vienuolika – atgal. Vagone du palydovai. Kiekvieną parą – 12 valandų žmogui. Dalija tas valandas pusiau, taip, kaip patys nutaria. Vladivostoke – vienas laisvadienis. Maskvoje, sugrįžus – iš karto trys laisvos dienos ir kompensacinis laisvalaikis už visus viršvalandžius. Paskui – kitas reisas. Virš visų palydovų – traukinio viršininkas. Be palydovų jam pavaldūs vagono restorano direktorius su virėjais, bufetininkėmis ir padavėjomis. Traukinio viršininkas – palydovo karjeros viršūnė. Darbas – geresnio nesugalvosi. Už lango vėjas medžius verčia, liūtis pila taip, kad vanduo kaskadomis liejasi per langus, arba pūga šėlsta, siaučia, o tu turi mažą, šiltą, jaukų būstą. Neša tave ir supa, neša ir supa, ant iešminių sandūrų trinksi. Gražumėlis aplink. Vien Krugobaikalka ko verta. Anksčiau šis magistralės ruožas buvo vadinamas auksine Rusijos plieninio diržo sagtimi. Tai pats sunkiausias geležinkelio tiesimo ruožas visoje mūsų planetoje, kurią vadina Žeme. Ir pats gražiausias. Iš dešinės – stati uola, vietomis siekianti du šimtus metrų, kairėje – neįtikėtino grožio, gilumo ir skaidrumo ežeras. Traukinys slysta atbraila. Tunelis po tunelio. Ant skardingų uolų – šimtamečiai kedrai ir auksinės pušys. Tarpekliais į Baikalą vienas paskui kitą veržiasi pasakiško

grožio krištolinio tyrumo upeliai. Čiurlena per akmenis. Ir tiltai, tiltai.

Pusė traukinio viršininko kupė užgriozdinta aparatūra. Vos tik pravažiavo Angarą, vos tik suspindo priešakyje švento, paties giliausio ir švariausio pasaulio ežero mėlis, viršininkas skelbia visam traukiniui, kad artėjame, ir paleidžia plokštelę apie Užbaikalės laukines stepes, apie klajūną, pabėgusį iš katorgos, o paskui apie vėją barguziną ir omulių statinę.

Po Baikalo, 7031-ajame magistralės kilometre prie Amazaro stoties traukinys pristabdo, lokomotyvas ūkia iš visų savo garvežiškų jėgų, traukinio viršininkas iškilmingai praneša: „Piliečiai keleiviai, mūsų traukinys artėja prie draugo Stalino biusto, iškirsto uoloje. Biustas geriausiai matomas iš kairės traukinio pusės. Dabar pereikite į dešinę pusę."

Lėtai lėtai plaukia traukiniai pro biustą, kaukia didžiausiu garsu, sveikindami patį mylimiausią žmogų.

Biustą iškalė nuteistas priešas. Lagerių čia nesuskaičiuojama daugybė. Įkalbėjo lagerio punkto viršininką: leisk pabandyti. Leido. Neįžengiamuose kalnuose, tiesiai virš magistralės lyg žvakė iškilo šimto metrų aukščio akmens luitas. Štai jo viršūnę jis ir pavertė milžinišku biustu. Trejus metus uolą skaptavo. 1935-aisiais baigė savo darbą ir gavo nuodėmių atleidimą. Jam padėjo sūnus, taip pat priešas. Sūnus atleidimo negavo, nes visai bebaigiant darbą nukrito nuo uolos. Taip, priešų daug. Palei magistralę lageriai tai iš dešinės, tai iš kairės, tai iš dešinės, tai iš kairės. Lyg karoliukai ant siūlo. Paskui Amūras. Nykus tiltas prie Chabarovsko. Virš jo – užkardų aerostatai. Ir, reikia manyti – zenitinės patrankos krantuose po maskuojamaisiais tinklais. Toli apačioje po tilto atramomis – bauginantys pilki sūkuriai. O traukinio viršininkas visu garsu įjungia „Amūro bangas".

1916 metų spalio 5 dieną pirmasis traukinys nudundėjo nubildėjo per Amūro tiltą, ir tai pažymėjo magistralės statybų pabaigą. 9 259 kilometrai ir 216 metrų. 25 metus ir 7 mėnesius brovėsi pro

Sibirą. Tik pabaigė, kai imperija sugriuvo... Ir atgimė vadovaujant draugui Stalinui. Beveik buvusiose ribose. Nuo Piterio iki Didžiojo vandenyno. Gaila, atitrūko Lenkija, Lietuva, Estija, Latvija ir Besarabija. Bet tai tik laikinai. Išmuš ir jų valanda. Draugas Stalinas grąžins! Duok laiko!

Traukinys Maskva–Vladivostokas vos ne prie pat vandenyno bangų privažiuoja. Ir pailsėjęs grįžta, nudundėjęs per Jablono kalnagūbrį, grakščiai praplaukęs po biustu didžiausiam iš žmonių, įveikęs tūkstančius įkalnių ir staigių nuokalnių, šimtus tiltų ir tunelių, pervažiavęs neregėtas platybes. Galop: „Piliečiai keleiviai, mūsų traukinys atvyksta į mūsų didžiosios tėvynės ir pasaulinio proletariato sostinę – Maskvą!" ir visu garsu – „Internacionalas" iš visų garsiakalbių.

O kokie žmonės greitajame traukinyje Maskva–Vladivostokas! Ir Ramiojo vandenyno jūreiviai, ir pasieniečiai, geologai, mokslininkai, cirko artistai, tyrinėtojai, lakūnai ir, suprantama, – lagerių prižiūrėtojai. Ypatinga publika – laisvieji aukso ieškotojai su pilnomis kišenėmis. O jei taip, tai ir šuleriai sukčiai čia sukasi. Ir merginos įvairios. Jas vaikyti tenka. Todėl, kad negalima. Čia ir prekiautojai viskuo, ko gali trokšti širdis. Taip ir zuja po vagonus. Be to, ir vagys gribštukai. Ir elgetos su armonikomis. Ir juos tenka grūsti lauk. O kartą traukinyje berniukas gimė. Jam traukinio viršininkas kaip pareigūnas parašė dokumentą: gimęs tarp Zaigrajevo ir Chochotujaus stočių.

Kartais prie pačios traukinio uodegos prikabinamas raudonas vagonas salonas su aukščiausio, koks tik būna, rango vadovu. Jam traukinio viršininkas privalo prisistatyti: drauge Sovietų Sąjungos maršale, traukinio viršininkas Kornilovas. Traukinys parengtas išvykti. Leiskite judėti?

Bet dažniau kabinami kalėjimo vagonėliai. Už juos traukino viršininkas neatsako. Ten yra kam atsakyti.

Iš viso traukinių Maskva–Vladivostokas yra 24. Vienu metu visa dešimtis skrieja viena kryptimi – pirmas jau į Vladivostoką

įrieda, o dešimtas ką tik iš Maskvos pajudėjo. Jiems priešais – kita dešimtis. Kiti techniškai apžiūrimi, taisomi, ruošiami kitam žygiui vandenyno link.

Vieno iš šių traukinių viršininkas yra Aleksejus Aleksejevičius Kornilovas. Įpylė jam Drakonas dar kartą, sau šliūkštelėjo, susidaužė.

Aleksejui Aleksejevičiui laikas į naują reisą – vandenyno kryptimi. Bet įvyko nenumatytas dalykas. Vienas šeštojo vagono palydovas pateko po elektriniu traukiniu. Puškine stovėjo platformoje pernelyg arti krašto, užsižiopsojo. Antras to paties vagono palydovas upėje nuskendo. Rugpjūtis. Karšta Maskvoje. O vanduo juk šaltas. Iki nelaimės – vienas žingsnis. Mėšlungis kūną sutrauks, ir viskas. Prie tilto, vedančio į Serebrianyj Borą, jo kūną dar šiltutėlį ištraukė. O patį traukinį nusiuntė remontuoti, nors dar lyg ir ne laikas.

– Aš jums, Aleksejau, Aleksejevičiau, ne veltui su tokia konspiracija susitikimą paskyriau. Man reikia su šeštojo vagono palydovais pasišnekėti. Bet kažkas mane pralenkė. Jei kas apie mūsų susitikimą sužinos, tai ir jūs keliausite po tramvajumi. Bet jei ir nesužinos, vis tiek jūsų gyvenimas ant plauko kybo.

– Aš, gerbiamasis, įstatymo nepažeidžiau, piktadarybių ir nusikaltimų nevykdžiau, niekam blogo nedariau. Nieko nebijau. Gąsdinti nereikia. Ne tokių matėme.

– Su jumis, Aleksejau Aleksejevičiau, aš jau valandą kalbu. Man reikėjo išsiaiškinti kai kuriuos momentus. Aš visiškai aiškiai nustačiau, kad jūs tikrai nieko nežinote apie mane dominantį klausimą. Tačiau yra žmonių, kurie gali manyti kitaip. Jie gali jus laikyti pavojingu liudininku.

– Tegul laiko.

– Šeimos jūs, kaip suprantu, neturite.

– Kokia jau ten šeima dirbant tokį darbą.

– Aš galiu jus apsaugoti nuo pavojų. Daug apie jus žinau. Patikrinau pagal visus parametrus. Siūlau naują įdomų darbą pagal jūsų profilį.

– Kas gali būti geriau už Maskvą–Vladivostoką? Nesiūlykite. Nepriimsiu.

– Gerai, Aleksejau Aleksejevičiau. Štai mano telefono numeris. Skambinkite, jei apsigalvosite. Kvieskite Cholovanovą.

5

Viena Liuska visame pasaulyje. Viena. Kas žino, kad ji Šaitaną su Landūnu nuramino amžiams? Niekas nežino. Be liudininkų. O kas žino, kad ji tą prakeiktą dieną „Jaroslavlio" stotyje uždarbiavo? Dabar jau tikrai niekas nežino. Nors ten kiekvienoje platformoje turi trintis ilganosiai. Jei taip, jei jie ten buvo ir ją pastebėjo, tada ieško. O jei ieško, reikia slėptis. Kaip?

Žinojo ji, kad būtinai ateis tokia diena, kai jai iš dangaus ims kristi kepti karveliai. Tiesiog nesitikėjo, kad ji išauš taip greitai.

Apie tą neišvengiamą dieną ji naktimis galvojo, rengėsi jai. Ir seniai nusprendė, kad gudri laputė turi sekti paskui medžiotoją.

6

Praėjusiais, 1935 metais, didžiosios šalies tautų geriausi atstovai priėmė Maskvos rekonstrukcijos generalinį planą, sudarytą draugo Stalino iniciatyva ir jam vadovaujant. Planas – skirtas 25 metams. Pagal planą miesto centras išlaikys žiedinę gatvių sistemą, o nauji rajonai augs penkiais spinduliais nuo senojo centro. Tai bus miestas žvaigždė! Tarp žvaigždės spindulių – miško parkai didžiuliais pleištais įsiverš į miesto rajonus. Izmailovo draugo Stalino ir Sokolnikų draugo Bubnovo parkai virs gryno oro generatoriais. Žvaigždės centru taps Tarybų rūmai – aukščiausias pasaulio pastatas su šimto metrų aukščio Lenino statula viršūnėje. Viena iš Maskvos draugo Kaganovičiaus metropoliteno atšakų bus nutiesta tiesiog po šiuo pastatu. Metro stoties pavadinimas toks ir bus – „Tarybų rūmai". Būsimų suvažiavimų delegatams – tiesus

kelias iš po žemės į didingas sales, kuriose jiems lemta priimti į Sovietų Sąjungos sudėtį vis naujas respublikas. Kartu su sostine suklestės ir visa šalis. Nuo vieno krašto iki kito ją perkirs didžiuliai laivybos kanalai, o Maskva taps penkių jūrų uostu: Baltosios, Juodosios, Azovo, Baltijos, Kaspijos. Milžiniškas upių uostas jau statomas Chimkuose! Bus praplėstos senosios ir nutiestos naujos magistralės. Iš Ochotnyj riado neliks nieko, net pavadinimo. Pasikeis aikštės prie Saratovo ir Baltarusijos–Baltijos geležinkelio aikščių.

Visa tai bus, o kol kas valomi plotai Tarybų rūmų, Sąjunginės valstybinės Lenino bibliotekos, liaudies komisarų tarybos, Frunzės karo akademijos, „Maskvos" viešbučio, Raudonosios armijos centrinio teatro statyboms. Traška ir griūna senoji Maskva. Nuo Kitai gorodo ir Zamoskvorečjės iki Sokolnikų ir Lužnikų lyg nepailstančių skruzdėlių karavanai galingi sunkvežimiai išveža tūkstančius tonų plytų duženų ir skaldos.

Kada nors, prabėgus 25 metams, tolimais 1960-aisiais, viskas bus gerai ir netgi puiku, visos problemos bus išspręstos. O kol kas nepaprastoje senų gatvelių ir skersgatvių raizgalynėje, paliktuose, bet dar nenugriautuose pastatuose, rūsiuose ir pogrindžiuose, požeminėse perėjose ir galerijose visiška laisvė žiurkėms ir benamiams šunims. Ir blatnajai brolijai. Plazdena paukščiai pro prisispaudusių vienas prie kito nameliūkščių ir parduotuvėlių išdaužtus langus, šmižinėja katės pro apleistų sandėlių, gamyklėlių, cerkvelių, dirbtuvių kiaurus vartus ir nuplėštas duris. Visas šias dabar jau niekieno teritorijas Maskvos milicija kontroliuoja silpnai, o daugumos nekontroliuoja visiškai.

Gyvatėdis tapo blatnuoju. Ant dešinės ausies – šešiakampė kepuraitė su saga ant viršugalvio. Iš po kepuraitės – garbanotas kuodas. Ant kojų – chrominiai batai užraitytais aulais. Pilkas švarkelis. Suktinė dantyse.

– Ir ką čia dėdė pametė? – pasidomėjo murzinas beglobis vaikinukas. – Smalsiems galim ir nagus nuplėšti, galim ir kraują paleisti. *Aš jūsų paprašysiu palikti mūsų trobą.*

– Savo bobos ieškau.

– O dėdė – ne musorėlis kartais?

Perplėšė Gyvatėdis marškinius ant krūtinės – grožėkis paveikslėliais. Bet vaikinuko neįtikino:

– Daug jūsų tokių. Anksčiau – garbingas urka su mėlynais paveikslėliais, dabar – urka su mėlynais antsiuvais.

– Nejuokauk, draugeli. Žabtus perplėšiu.

– Tai ko ieškom?

– Liuskos Jolantos.

– Ūmėdės?

– Jos.

– Kam ji?

– Sena mano draugužė.

– Jau ir neprisimenu, kada ją mačiau. Duok pinigą, gal ir prisiminsiu.

Kyštelėjo Gyvatėdis, atgijo chuliganėlis:

– Sek paskui mane. Užeik – nebijok, išeik – neverk.

Ten pasuko, šen. Sudaužytas stiklas po kojomis grikši. Į rūsį nusileido. Nei katilinė, nei kepykla, nei skalbykla. Viskas išdaužyta, išversta, išgriauta.

Žvilgtelėjo pro vienas duris, pro kitas, įsitikino, kad šalia nieko nėra. Tik atsisuko, o jam už nugaros pistoleto spyna žvangtelėjo.

Ir nuaidėjo šūvis.

Kulka šalia dešinės ausies į mūrinę sieną įsmigo, dulkėmis su smulkiomis plytų nuolaužomis nuplikydama veidą. Trūktelėjo Gyvatėdis galvą į kairę, bet čia pat iš kairės pusės antra kulka įsmigo į sieną. Gyvatėdis – nosimi į sieną, o apsisukti negali, perspėtas: staigus judesys bus paskutinis.

– Tai tu, musorėli, aiškini, kad Liuska Jolanta tavo draugužė, o aš tave tokį gražų tik vieną kartą mačiau „Jaroslavlio" stotyje, ir tai tik horizonte.

Tik dabar ir suprato Gyvatėdis, kad pakliuvo. Jis jos ieškojo, o ji ėjo jo pėdsakais. Ji pagavo jį būtent ten, kur jis tikėjosi ją rasti.

Kaipgi jis nesuprato, kad jai geriausia maskuotė – tapti berniūkščiu. Kaipgi jis jos nepažino? Trumpai kirpti plaukai, murzinas snukis, apsirengusi kaip elgeta, bet juk veidelis vis dar tas pats.

– Dabar, musorėli, aš tave žudysiu. Laikykis.

– Aš daugiau ne musoras.

– Apie tai galėsi kitame pasaulyje raportuoti.

– Palauk. Neskubėk. Leisk aš į tave atsigręšiu.

– Kam?

– Šauti į pakaušį – niekšybė. Tu juk ne nuosprendžių vykdytoja iš Lefortovo.

– O tu pats žmones į pakaušį žudei?

– Žudžiau.

– O tau galima?

– Mano siela – pražuvusi. Tu savąją saugok.

– Mano irgi žuvusi.

– Ne! Dar ne. Kai nužudai daug, tai norisi žudyti dar ir dar. Kiek tu gyvenime nužudei?

– Tu būsi trečias.

– Štai ir neskubėk, nes kils nenumaldomas noras, be žmogžudysčių nebegalėsi gyventi.

– O tau?

– Man kilo. Ir smaugia jis mane. Aš be to negaliu. Kai viskas krypsta žmogžudystės link, imu visas drebėti, išbąlu laukdamas...

– Man po dviejų nekilo. O dar vienas – nedidelis skirtumas.

– Gerai. Žudyk. Tik leisk apsisukti. Leisk savo mirčiai į akis pažiūrėti.

– Gerai. Apsisuk, tik lėtai. Aš tau į kaktą šausiu. Greitai čia atvažiuos amerikietiškas ekskavatorius, tave musore, kaušu iškas, išveš ir išmes į šiukšlių krūvą.

Lėtai apsisuka Gyvatėdis, supranta, kad jos dešinėje rankoje pistoletas, todėl iš dešinės rankos nieko nenustatysi. O štai pagal kairės rankos padėtį galima kai ką ir nustatyti. Nenorėtų jis pa-

matyti suspausto kumščio, kai nykštys tarsi spyna užrakina kitus pirštus. Bet būtent tai jis ir pamatė. Ranka per alkūnę nesulenkta, riešas tvirtai suspaustas. Tai aiškus ryžto ženklas. Tokia įklijuos karšto švino gabalėlį į kaktą, nesudrebės. Gyvatėdis tos pačios ryžtingųjų padermės, todėl neabejoja.

Išsisukti nuo mirties nepavyks. Kad tik užtektų jėgų neapsišlapinti karšta srove. Dėl savo profesijos žino, kad žmogus silpnas. Kai tik supranta, kad pateko į vykdymo kamerą, kad vilties nebėra, jam savaime išsijungia visi sulaikymo centrai, jie jam daugiau nebepavaldūs. Supranta Gyvatėdis, kad neturi išeities, bet jo centrai kol kas neišsijungė. Jis turi kitą problemą. Neišvengiamos mirties akivaizdoje žmogus pajunta laukinį pašėlusį lytinį geismą. Tai normali reakcija į mirties artėjimą. Organizmui reikia pratęsti save, palikti po savęs ką nors gyva šiame gyvame pasaulyje. Tuo pat metu gamta reikalauja būtent dabar pasisotinti visais džiaugsmais, suteiktais visam būsimam gyvenimui.

Kiekvieno žmogaus ilgam gyvenimui yra nustatytas savas malonumų limitas. Gyvatėdžiui buvo atmatuota tiek, kad viršijo bet kokius limitus. Tačiau gyvenimo daugiau nebebus. Nepavyks išskirstyti aistrų per dešimtmečius. Todėl staiga jos užvirė visos iš karto. Prisispaudė nugara prie sienos, stipriai užmerkė akis, sugriežė dantimis, nejausdamas skausmo, ir taip sudejavo, kad ji išsigando? Kas tau, musore? Lyg ir ne iš skausmo.

Jis lėtai lėtai atsimerkė. Stovi ji prieš jį. Suplėšytų ją, sumaigytų kaip ievos žiedą, užbučiuotų, uždusintų bučiniais. Už tokią akimirką nepagailėtų gyvenimo. Tegul paskui ir užmuštų.

– Graži tu, Liudmila Pavlovna. Net su šiais drabužiais. Ak ne veltui tave viliotoja paskyrė...

– Tu, musore, saldžių dainelių nedainuok.

Kalba ji, o kumštis šiek tiek atsileido, nykštys atsitraukė nuo kitų pirštų, lyg vienišas vilkas nuo gaujos atsiskyrė.

– Iš kur, musore, tėvavardį žinai.

– Tavo bylą radau ir įsigilinau.

– Ir niekam bylos nerodei?

– Niekam. Nenorėjau tavęs pražudyti. Išsukau. Vietoj tavęs kitą pakišau.

– Ir kas jai nutiko?

– Nežinau. Manau, išsiaiškins. Paleis.

– Kvailys. Iš ten nepaleidžia.

– Ir taip gali būti.

– Jei išsukai, kodėl manęs ieškojai?

– Man to bebro portfelis reikalingas.

– Jei portfelį atiduosiu, kas man bus?

– Pakeisiu tavo likimą.

– Meluoji.

– Kiekvieno žmogaus gyvenime būna akimirkų, kai jis gali pakeisti savo likimą. Bet tam reikia gyvenimą pastatyti ant kortos: viskas arba nieko, kryžiai ant krūtinės arba galva po žeme.

– Kryžiai tai kur? Piteryje*? Man ir Tagankos su Butyrka užteks.

– Aš ne apie tai. Surizikuok. Pastatyk gyvenimą ant kortos ir... Pralaimėsi. Patikėk manimi... Ir aš tave užmušiu. Arba galbūt patikėsi – laimėsi...

– O tu gyvenimą ant kortos statei?

– Taip.

– Seniai?

– Prieš savaitę.

– Ir kaip?

– Aš musoras buvau. O dabar nuo to reikalo atsižegnojau. Štai jau visą savaitę gyvenu ir džiaugiuosi.

Jos ranka lengvai palietė smakrą. Čia viskas aišku. Šis moterų gestas vienareikšmiai rodo susimąstymą. Vyrai šią būseną išreiškia kiek kitaip: ranka švelniai glosto smakrą.

– Tiek to, musore. Tavo bebrą palaidojo Novodevičjės kapinė-

---

* Кресты (rus. – „Kryžiai“) – kalėjimas to meto Leningrade (vert.).

se karste su dvigubu dugnu, kartu su kažkokiu vadu. O jo portfelis – štai po ta supuvusių lentų krūva. Pasiimk.

Atsisuko Gyvatėdis į sutrūnijusių lentų pusę. Pasilenkė. Štai tada ir nuaidėjo šūvis.

Šviesa jo akyse užgeso ne iš karto, o lėtai. Lyg nenoromis, blėsdama.

7

Kornilovui Aleksejui Aleksejevičiui – traukinio Maskva–Vladivostokas viršininkui – daug turto nereikia. Viskas, ko jam reikia, telpa vado kabinoje. Jo namai – ant ratų. Viskas, ką turi, visada su savimi. O kai traukinį atiduoda į techninį aptarnavimą, nakvynė jam parūpinama Geležinkelininkų rūmuose.

Susisiekimo kelių liaudies komisaras draugas Kaganovičius traukinių brigadoms suteikė jaukumo. Geležinkelininkų rūmai – buvęs pirklio nuosavas namas po ilgaamžėmis liepomis tyliame Maskvos kampelyje: ir centras čia pat, ir parkai aplink, ir tyla lyg vasarnamyje. Šiltas vakaras. Beveik naktis. Rugpjūčio pabaigoje anksti temsta. Skersgatvyje – tik vienas automobilis paliktas prie šaligatvio. Nieko čia keisto nėra. Stovi ir tegul stovi. Nors nakčiai artėjant čia paprastai nieko nebūna.

Praėjo pro tą automobilį, o širdis sutvaksėjo. Jame tik vienas žmogus sėdi prie vairo. Tai būtų nieko. Bet pernelyg jau jis tiesiai sėdi. Abejingai žiūri į priekį. Galvos nesukioja. Nemirksi. Labai rimtas. Taip paskutiniame suole antramečiai demonstruoja pavyzdingą elgesį, kai pamokų metu lošia kortomis.

Eina Aleksejus Aleksejevičius centrinio įėjimo link, mąsto. Juk įeisi ten – ir neišeisi. Todėl ir neįėjo. Neskubėdamas, krypuojančia eisena, patraukė pro šalį. Aplanko juk kartais džiaugsmas ir traukinio viršininko sielą. Neima miegas žmogaus. Jam smagu vaikštinėti po naktinę Maskvą, kaip sočiam katinui, šiltai miegojusiam visą dieną. Pasuko už kampo švilpiniuodamas dainelę.

Šias gatveles jis iš senų laikų atsimena. O už kito kampo pasileido bėgte. Bėga, girdi – bėga paskui jį, nors aplink tarsi nieko nebuvo. Už kito kampo apsigręžė ir tam, kuris paskui jį išlėkė, užsimojęs kumščiu į marmūzę – trinkt! Bėgo jis iš visų jėgų. Todėl, gavęs į žandikaulį ir juo kaukštelėjęs, toliau bėgo, bet jau vingiuodamas, klupdamas ir sukdamasis atgal.

Antrą, uždususį, iššokusį iš už kampo, Aleksejus Aleksejevičius pagavo rankomis kaip vaiką, nusišypsojo jam ir sugriebęs didžiule letena už pakaušio, drėbtelėjo snukiu į mūrinį kampą.

Jo jaunystės laikais nebuvo tokios užeigos, kurioje žmonės arenoje vienas kitam snukių nedaužytų publikos pramogai. Tais šauniais laikais cirkų arenose imtynininkai garbingoje kovoje galynėjosi be snukių daužymo. Tais laikais Aleksejus Aleksejevičius buvo cirko artistas. Iš ten po spalio perversmo jį ir paėmė į Kremliaus apsaugą. Dirbo gerai, tarnavo sąžiningai. Tik po draugo Sverdlovo nužudymo nusprendė jis po truputį iš to apsaugos amato trauktis, pasiteisinęs sveikata. Labai jau lengva ten, vorų stiklainyje, nei iš šio, nei iš to tapti kaltu. Bet po daugelio metų likimas jį ir čia surado. Kažkur kažkokie reikalai sukasi, kažkas dėl kažko kaltas, o ilganosiai prie jo prikibo.

Savo imtynininko įgūdžių traukinio Maskva–Vladivostokas viršininkas neprarado. Jei reikėjo kokius chuliganus iš traukinio išmesti, jis tai darydavo pats, nelaukdamas milicijos. Muštis nemėgo. Šių dalykų niekada nesimokė, bet jei tekdavo kam nors užvažiuoti per veidelį, tai kažkaip savaime išeidavo.

Papurtė už atlapų Aleksejus Aleksejevičius vieną gulintįjį, paskui kitą. Lyg ir kvėpuoja, bet į šį pasaulį kol kas negrįžta, tik kojos šiek tiek trūkčioja. Išvertė kišenes: du Nagano sistemos revolveriai, dvi piniginės su dokumentais. Pasižiūrėjo iš už kampo – dar gal penki žmonės atbėga. Šiedu gulintys – pirmoji patrulių pora. Likusi brigada laukė šiek tiek toliau.

Jų Aleksejus Aleksejevičius nebelaukė. Kiemais ir tarpuvartėmis, per tvoras ir daržinių stogus, nutraukdamas skalbinius nuo

virvių, vartydamas malkų rietuves, ugniagesių kopėčiomis ir nutekamaisiais vamzdžiais, pažįstamomis gatvėmis ir nepažįstamais skersgatviais pasileido jis į kitą miesto galą.

Nuramino trūkčiojantį kvėpavimą, apsičiupinėjo kišenes, rado popierėlį su numeriu, įmetė reikalingą monetą į telefono angą ir ramiai, oriai, kaip dera greitojo traukinio Maskva–Vladivostokas viršininkui, paprašė pakviesti draugą Cholovanovą. Šis atsiliepė tučtuojau, tarsi būtų sėdėjęs prie telefono ir laukęs skambučio:

– Cholovanovas.

– Drauge Cholovanovai, Sej Sejičius trukdo. Mes su jumis vakar buvome susitikę.

– Klausau, drauge Kornilovai.

– Traukinio viršininkas nutaisė abejingą balsą:

– Jūs ten apie kažkokį naują darbą kalbėjote. O aš gerai nenugirdau.

– Taip, Sej Sejičiau, turiu pasiūlymą. Rytoj paaiškinsiu. Susitiksime tuo pačiu laiku toje pačioje vietoje? Tinka?

– Tinka! Štai ir puiku. Kaip tik rytoj ir susitiksime. Kaip tik toje pačioje vietoje. Netgi labai gerai.

– Na, tai iki rytojaus.

– Iki rytojaus, drauge Cholovanovai! O ar negalėtumėte jūs tiesiog dabar savo motociklu atriedėti?

7 skyrius

1

Kiekvienas žmogus turi puikią atmintį. Tik ne visi moka ja naudotis. Atmintis – tai lyg puiki mašina, padovanota kiekvienam iš mūsų gimus, tik ne kiekvienas žino, kurį pedalą, kuriuos mygtukus spausti. Mūsų mokyklose kažkodėl nemoko, kaip reikia įsiminti, kaip lavinti atmintį, kaip ja naudotis. O juk tai turėtų būti pats svarbiausias dalykas mokykloje. Pirmiausia išmokyk atsiminti, o jau paskui viso kito. Tada bus naudos.

Genrichą Grigorjevičių Jagodą gamta apdovanojo galinga ir puikia atmintimi. Tačiau jis gamtos dovanomis neapsiribojo. Jis nelaukė malonių iš gamtos. Jis atkakliai lavino ir treniravo atmintį taip, kaip boksininkai, imtynininkai ir sunkumų kilnotojai treniruoja savo kūnus. Geležinis Genrichas susikūrė pratimų sistemą, skirtą atminčiai lavinti keturiomis pagrindinėmis kryptimis: įsiminimo greitis, tikslumas, saugomos informacijos apimtis ir jos saugojimo trukmė. Kiekvienai krypčiai jis turėjo savų būdų. Be to, – keletą kompleksinių metodų. Pats paprasčiausias iš jų: vakare prieš užmigdamas stengėsi prisiminti visą dieną, bet ne nuo ryto iki vakaro, o atvirkščiai – nuo vakaro iki ryto, su visomis smulkmenomis ir detalėmis: štai aš atsiguliau į lovą ir užsiklojau, prieš tai dantis valiau, o anksčiau... Ir taip iki pat prabundant. Tai ir užmigti padeda. Nespėjai prisiminti, kokią knygą vakare vartei, o jau ir užmigai giliu, ramiu miegu.

Tai padėtis be pralaimėjimo: arba miegi netrikdomai, kaip girtas čigonas ant baltos staltiesės, arba atmintį treniruoji, ne keik-

damas nemigą, o sveikindamas ją. O jei visą dieną atvirkščiai su visomis detalėmis prisiminei, bet neužmigai, tada prisimink praėjusius metus. Ir vėlgi atvirkščiai, pradedant nuo gruodžio 31 d.

Neima miegas Genricho. Ant kito šono apsivertė, pernykščius 1935 metus prisiminė. Ak, kokie šaunūs buvo metai! Koks gruodis! O prieš tai – koks lapkritis! Lapkritį penkiems aukščiausiesiems Raudonosios armijos vadams suteikti asmeniniai Sovietų Sąjungos maršalo laipsniai. Be to, vienam čekistui, būtent jam – nepalenkiamajam Genrichui – buvo suteiktas valstybės saugumo generalinio komisaro laipsnis. Maršalams – didelės žvaigždės į raudonus antsiuvus, Genrichui – į mėlynus.

Prasidėjo viskas anksčiau. Spalį Aukščiausiosios Tarybos prezidiumas savo įsaku įsteigė Raudonosios armijos karinius laipsnius ir specialius NKVD laipsnius. Iki tol visi kariuomenės ir ČK viršininkai buvo tiesiog draugai vadai.

Įsakas juk atsirado ne pats savaime. Prieš tai, tų pačių 1935 metų balandžio 13 dieną, čia, vidaus reikalų liaudies komisaro vasarnamyje Komunarkoje, įvyko Genricho susitikimas su draugais Vorošilovu, Budionu ir Tuchačevskiu.

Pakvietė Genrichas raudonuosius vadus aptarti ypatingos svarbos klausimą: disciplinos stiprinimą kariuomenėje. Pas jus Raudonojoje Armijoje štai kiek žmonių, pas mane NKVD taip pat nemažai: vien pasieniečių ištisa armija, o dar vyriausybinis ryšys, lagerių ir kalėjimų apsauga, ir valstybinės svarbos objektus reikia saugoti ir ištvermingai ginti. O tų objektų štai kiek – nuo tiltų, tunelių ir elektrinių iki užsienio ambasadų ir paties Kremliaus. Mano ir jūsų problemos, draugai, bendros, taigi ir spręskime jas bendrai.

Pavaišino geležinis Genrichas armijos vadus, kaip NKVD moka. Apsvarstė klausimus, nužymėjo gaires, o jau visai į pabaigą, Genrichas jiems lyg netyčia mestelėjo, kad disciplinos nėra todėl, jog trūksta subordinacijos. O subordinacijos nėra todėl, kad nėra karinių laipsnių. Ir nutilo.

Oi, į kokią vietą pataikė! Karinius laipsnius revoliucija panaikino, padarydama visus draugais. O be laipsnių, kokia, po velnių, disciplina? Koks, po perkūnais, pavaldumas? Koks paklusnumas?

Jei šalia keturių vyrų būtų sėdėjusi stenografuotoja, ji, be jokių abejonių, būtų užfiksavusi pagyvėjimą salėje. Tačiau stenografuotojos tuo istoriniu momentu NKVD vasarnamyje nebuvo. Todėl patikėkite žodžiu: pagyvėjimas buvo ir buvo daug klausimų.

Vorošilovas: tai ką, prie auksinių antpečių ir generolų laipsnių grįžtame?

Tuchachevskis: o ar supras liaudis?

Budionas: ir draugas Stalinas?

Ir toliau trise, vienas per kitą: tai ką, unterius įvesime? Tai sugrįžimas prie prakeikto carizmo, kurį mes sėkmingai sutriuškinome. O kartu su unteriais – praporščikų, podporučikų ir poručikų priveisime? Štabskapitonų, papulkininkių ir pulkininkų? Ir generolai pas mus bus? Kaip prakeiktieji denikinai ir judeničiai! Ir admirolai??? Kaip niekšai kolčiakai???!!!

Išmintingasis Genrichas visus atsakymus iš anksto parengė: nebus pas mus unterių! Bus seržantai. Nebus praporščikų ir poručikų! Bus leitenantai – jaunesnieji ir vyresnieji!

O jie, pertraukinėdami vienas kitą: kaipgi leitenantai? Leitenantai – tai laivynas. O mes pėstininkams ir kavalerijai įvesime laivyno laipsnius?

– Kodėl ne? – atkerta Genrichas. – Svarbiausia, kad senų kontrrevoliucinių laipsnių neprimintų.

Virš leitenanto kapitonas. Nieko blogo šis laipsnis neturi. Kodėl ne? Yra juk laivo kapitonas. Yra futbolo komandos kapitonas. Toliau – majoras. Buvo toks laipsnis kadaise Rusijoje. Paskui jį panaikino. Caro Nikolaškos Kruvinojo armijoje tokio laipsnio nebuvo, ir baltieji jo neturėjo. Štai mes jį ir įvesime. Apsieisime be papulkininkių. Aukščiau majoro – pulkininkas. Kas čia blogo? Turime pulkus, tegul bus ir pulkininkai. O štai generolų – nebus.

Generolas ir admirolas – kruvini kontrrevoliucijos šunys. Bus kombrigai, komdivai, komkorai, komandarmai. Uniformą gražią sugalvosime, bet kol kas be įsiuvų ir auksinių antpečių. Ne viskas iš karto. Tai mes vėliau pramušime.

Pasakė tai Gudrusis Genrichas ir vėl nutilo.

Spengianti tyla įsivyravo verandoje. Tuchačevskio akys dega lyg dangaus žvaigždelės, bet tyli. Tačiau draugas Vorošilovas neišlaikė: o kas gi aš būsiu? Ir čia pat pasitaisė: kas gi mes būsime?

Genrichas šio klausimo tik ir laukė. Jis turi parengęs griausmingą atsakymą, lyg pasalos pulką, pasislėpusį miške: jūs būsite generolai feldmaršalai! Neturėjo Nikolaška visų trijų Rusijos revoliucijos metu nė vieno feldmaršalo. Ir baltieji neturėjo. Tai kodėl gi...

Ir vėl tyla savo sparnu užklojo keturis mąstytojus.

Neleis Stalinas. Liaudis nesupras. Šiame žodyje vis tiek yra generolas. O feldmaršalas – įtartinai vokiškai skamba.

Tiek to, gerai. Būsite maršalai. Sovietų Sąjungos maršalai!

Štai taip – teisingai. Visi sutinka? Prieštaravimų nėra? Tik kaip tokį svarbų pasiūlymą pertempti per akmenuotą rėvą vardu Stalinas?

Tačiau ir apie tai Išmintingasis Genrichas pagalvojo: iniciatyva iš vietų! Vyksta karininkų pasitarimas kur nors Tolimuosiuose Rytuose, atsistoja pulko vadas (tik jau labai gero, pavyzdinio pulko) ir išsako dalykišką pasiūlymą... Paskui tokiame pat pasitarime Užpoliarėje priešakinės divizijos vadas išdėsto požiūrį. Vėliau kas nors Generaliniame štabe... Nepriklausomai vienas nuo kito. Ar jūs, draugai, sugebėsite organizuoti iniciatyvą iš vietų. Sugebėsite. O patys nuo šio reikalo laikykitės nuošaly, lyg abejotumėte, svyravimus rodykite. O aš NKVD linija organizuosiu iniciatyvą iš vietų... Centro Komitete atsargiai užsiimsime veikla...

– Gerai, – tarė Budionas, sukdamas ūsą. – O kokį atsakymą tu, Genrichai Grigorjevičiau, iš mūsų nori gauti?

– Aš nieko nenoriu gauti. Aš discipliną kariuomenėje stiprinu.

– Su disciplina aišku. Tu mus palaikysi vykdant šį teisingą sumanymą, mes tavo veiklą paremsime. Kokius laipsnius savo vaikinukams sugalvojai?

– Aukščiausi vadai – valstybės saugumo 1-ojo, 2-ojo ir 3-iojo rango komisarai.

– Tinka. O tavo paties koks laipsnis bus? NKVD maršalas ar kaip?

– Man užteks ir valstybės saugumo generalinio komisaro.

Taip ir nusprendė...

2

Daužo Liuska Gyvatėdžiui per skruostus: atsipeikėk, musorėli.

Atsipeikėjo. Apsidairė, stengdamasis suprasti, kurgi jis.

– Aš gi pajuokavau. Dar kartelį pykštelėjau. Ir vėl pro šalį.

Nežinojo Liuska Ūmėdė, kiek Gyvatėdžiui teko patirti per šias dienas: netikėtas paskyrimas į Lefortovo kalėjimo komendanto specialiąją grupę, susitikimas su Jagoda, karštligiškas bemiegis darbas jo vasarnamyje, laiškas Stalinui ir susitikimas su juo. Nežinojo ji, kur Gyvatėdis dirba, negalėjo įsivaizduoti, už ką pašėlusius pinigus moka ne tik Lefortovo vykdytojams, bet ir jų parankiniams. O moka jiems už mylimą, dievinamą, bet vis dėlto labai sunkų ir nervingą darbą.

Šių dienų įtampa susivyniojo į didelį sunkų kamuolį, ir netikėtas šūvis už nugaros tuo momentu, kai to neturėjo būti, jam tapo tuo pliaukštelėjimu, kuris nuverčia nuo uolų tūkstančių tonų lavinas. Nuaidėjo šūvis – Gyvatėdis sąmonę prarado. Nuoalpis buvo gilus ir ilgas. Nuoalpis – tai lyg sunkus miegas, tik be sapnų. Jis girdėjo kažkokius triukšmus aplink, nejausdamas paties savęs.

Jis atsimerkė. Ilgai žiūrėjo į įgriuvusias lubas ir į palinkusį virš jo veidą. Paskui, dešine ranka apkabinęs už kaklo, prisitraukė veidą prie savęs.

– Liudmila Pavlovna, Liudmiločka, Liuska, tavimi galima pasikliauti?

– Galima, – atsakė visai tyliai.

3

Traukinys JS pristatė kalėjimo vagoną į „Kijevo" stotį Maskvoje ir nuvarė jį į aklikelį. Ilgas limuzinas privažiavo prie pat vagono laiptelių. Suimtąją Streleckają įgrūdo tarp dviejų prižiūrėtojų ant užpakalinės sėdynės. Rankos su antrankiais, ant galvos užmestas brezentinis lietpaltis. Ir kažkur nuvežė. Labai greitai.

Vežė 10–15 minučių. Na, galbūt ir ne taip. Jei nematai, kas vyksta aplink, tai suvokimas – taip pat ir laiko – sutrinka.

Paskui stovėjo. Matyt, prieš kontrolinį punktą. Paskui vėl važiavo. Bet visai neilgai. Sustojo. Trinktelėjo durelės. Dvi tetulės už parankių išlaipino Nastią. Ji vis dar nieko nemato. Atsargiai pakilo prieangio laiptais. Laiptai, nustatė Nastia, aiškiai akmeniniai. Iš viso aštuoni. Nuėjo pirmyn, pasuko, atsargiai kažkur nusileido. Nastia suskaičiavo 24 laiptelius. Dar pirmyn, į kairę. Subildėjo durys, nuo jos galvos nutraukė lietpaltį ir pastūmė į priekį. Durys sudundėjo, užsitrenkė, žvangtelėjo skląsčiai, spragtelėjo spynos.

Apsidairė.

Kalėjimo kamerą įsivaizdavo visai ne taip. Čia buvo didelis kambarys, maždaug trisdešimties kvadratinių metrų. Lubos mūrinės, skliautinės, kaip Kremliaus rūmuose. Vienas langas. Aiškiai kalėjimo tipo. Labai aukštai, po lubomis. Grotos – senovinės, kaltos, gražiais ornamentais išraitytos. Siena – pašėlusiai stora, pusantro, o gal net dviejų metrų. Langas – lyg gilus nuožulnus tunelis, kurį kažkas kirto po pat skliautu, veržtamasis pirmyn ir aukštyn į šviesą. Bet šviesos lange nėra – grotos, už jų matinis stiklas, už stiklo galima numanyti esant dar vienas grotas. Durys sunkios, geležinės, kaustytos, įkirstos į sieną. Šios vidinės sienos taip pat neišeina aprašyti be susižavėjimo. Durų anga – tarsi mažas

tunelis iš nesuskaldomų granito blokų. Įdomus dalykas: duryse nėra akutės žiūrėti į suimtuosius. Kodėl taip? Grindys – parketinės, spindinčios. Kareiviška geležinė lova prie sienos. Stalas – visai mažytis, pritvirtintas prie sienos, taburetė prisukta prie grindų. Dešiniajame nuo durų kampe už pertvaros – tualetas. Erzinančių kvapų nėra. Visur švaru. Už lango – naktis. Po aukštomis lubomis – viena lemputė, bet jungiklio nėra. Jis aiškiai ten, koridoriuje. Matyt, šviesos nakčiai neišjungia. Bet šviesa ne akinanti. Ir tyla.

Prisėdo Nastia ant lovos kraštelio, susimąstė, kurgi ji atsidūrė?

4

Konspiracinis Cholovanovo butas – judantis, tiksliau – plaukiojantis. Chimkuose, šalia statomo sostinės Šiaurės upių uosto, tarp didelių garlaivių, plaukiojančių kranų, žemkasių, buksyrų ir baržų, pasislėpė visai nedidelis, neišvaizdus, murzinas pramoginis Glavspecremstrojaus profsąjungos darbuotojų garlaiviukas. Garlaiviuke – kapitonas, mechanikas ir vienas jūreivis. Iš išorės garlaiviukas – ne kažin kas, bet viduje jaukus.

Čia Cholovanovas ir atsivežė traukinio Maskva–Vladivostokas viršininką: štai, Sej Sejičiau, tavo kajutė, štai dušas, štai drabužiai pasirinktinai. Bet pirmiausia papasakok viską.

O ką pasakoti?

Sukrovė traukinio Vladivostokas–Maskva viršininkas ant stalo kišenių turinį: du revolverius, dvi pinigines. Cholovanovas atvertė pažymėjimus. Pirmas – SSSR NKVD GUGB, ir antras – SSSR NKVD GUGB.

– Tai štai, Sej Sejičiau. Ne milicija tave vaikėsi, ne kriminalinė paieška, o valstybės saugumas.

– Taigi, žuvęs aš žmogus.

– Tai mes dar pažiūrėsim. Įpilk ir sakykim vienas kitam „tu".

Išgėrė. Cholovanovas pranešė apie padėtį: kapitonas, mechanikas ir jūreivis – ginkluoti. Jie turi rankinį kulkosvaidį DP – sausumos Degtiariovas*, tris šautuvus, šovinių ir granatų atsargą. Pats Cholovanovas turi pistoletą „Lahtis". Vairinė iš vidaus išklota šarvų lakštais. Viena kajutė už vairinės – didelė šarvuota dėžė. Ne tik sienos padengtos šarvais, bet ir grindys, ir lubos. Iš šios kajutės padarytos angos į vairinę, mašinų skyrių ir triumą. Šarvuotoje dėžėje – ambrazūros, skirtos šaudyti ratu. Iš lauko jų nematyti. Jos užslaptintos kaip ventiliacijos angos. Ginkluoto užpuolimo atveju ši kajutė – susirinkimo ir gynybos vieta. Apsiginti yra kuo. Bet ginkluotas užpuolimas – ne svarbiausia grėsmė. Norint užpulti, šią vietą pirmiausia reikia surasti. Tai ne taip lengva. Konspiracija. Bet yra ir rimtesnių dalykų. Ekipažas į mūsų reikalus neįtrauktas. Ekipažas užpuolimo atveju tik padės apsiginti arba atsitraukti. Mudviem grėsmė kur kas rimtesnė. Mūsų priešas – Jagoda. Jis vagia auksą Kolymoje, mes netyčia sužinojome jo paslaptį. Gyvų jis mūsų nepaliks.

– Aš jo paslapčių nežinojau. Ir žinoti nenoriu.

– O kam tai rūpi? Geriausias vagonas traukinyje – šeštasis. Ten du palydovai ir pats traukinio viršininkas. Tame vagone du kurjeriai vežė savo krovinį. Čia tau ir komfortas, ir saugumas didesnis. Kol buvo tylu, ramu, niekam tu, Sej Sejičiau, netrukdei. Bet vienas kurjeris dingo, visa afera gali paaiškėti, todėl Jagoda šalina visus, kurie galėjo nors ką žinoti. Galėjo žinoti palydovai. Jų daugiau nebėra. Tu – kitas eilėje.

– Taip, tokios tokelės.

– Aš manau, vienoje kupė važiavo trys vyrai, turėdami tris bilietus. Teisingai?

– Teisingai. Aš atkreipiau į juos dėmesį. Labai jau brangus malonumas atliekamą bilietą nuo Vladivostoko iki Maskvos pirkti. Paprastas sovietinis žmogus to nepajėgtų. O dar šeštajame vagone!

---

* ДП – Дегтярев Пехота (rus.) (vert.)

– Būtent. Du iš jų išlipo Jaroslavlyje. Su labai sunkiais lagaminais. Taip?

– Taip ir buvo. Iš kur tu, Drakone, visa tai žinai?

– Vienas nuovokus vaikinukas pakišo mintį. O trečias keleivis į Maskvą atvažiavo. Be bagažo. Su vienu portfeliuku.

– Taip, tikrai.

– Kad taip mums tą portfeliuką!

5

Nelinksma Valstybės saugumo generaliniam komisarui. Iškvietė NKVD sekretorių Pavelą Petrovičių Bulanovą:

– Jei portfelį turi blatnieji, jie jį gali parduoti.

– Negalima atmesti tokios galimybės, kad galų gale tas portfelis pateks pas patį Gutaliną.

– Ką darysime?

– Reikia jums, Genrichai Grigorjevičiau, eiti pas patį Gutaliną, užbėgti smūgiui už akių. Atseit visokie neaiškūs tipai kasasi po NKVD ydovybės pamatais, pasakoja nebūtus dalykus, provokacijas rengia.

– Teisingai. Nueisiu. O kaip su Gyvatėdžiu?

– Mergiotę, kurią jis nurodė, jau atvežė.

6

– Paaiškink man, Drakone, štai ką: jeigu valstybės saugumas prieš mane, jei pats Jagoda mano mirtinas priešas, tai kodėl aš turiu tavęs prašyti, kad apgintum? Ar ne geriau man miškuose pasislėpti? Arba pas blatnuosius, barzdą užsiauginus? Arba per sieną sprukti? Kas tu toks? Kaip tu gali mane apginti? Tu ką, valstybės saugumo nebijai? Su pačiu Jagoda nutarei pasigalynėti? Ir kokia čia tavo kontora su kulkosvaidžiu DP?

– Iš pat pradžių tau pasakoti?

– Iš pačių pradžių.

– Nuversta senoji santvarka, išnaikinti arba išmesti iš šalies dvarininkai, pirkliai, diplomatai, ministrai, karininkai, generolai, admirolai, policininkai, inžinieriai, žurnalistai, gamyklų, šachtų, laikraščių, laivų, geležinkelių savininkai – visi, kurie valdė. Susidarė baisi tuštuma. Į šią tuštumą ėmė veržtis įvairiausio plauko niekšai ir pašlemėkai, ėmė veržtis valdyti ir įsakinėti. Partija pas mus viena. Ji ir valdo. Jokių kitų partijų nėra ir nebus. Suprantama, kad visų spalvų bei atspalvių perėjūnai, apsukruoliai ir sukčiai metėsi į šią partiją. Draugas Stalinas partiją valo, veja iš jos visus perėjūnus, avantiūristus ir aferistus. Bet jie lenda. Išvarytų iš partijos jau pusantro milijono. Tai smulkūs niekšeliai, staiga iškelti į viršūnes, bet greitai nustumti žemyn. Tai neseniai buvę viršininkai, nuo brigadininkų iki liaudies komisarų, praradę darbą. Tai niekšai trockininkai-leniniečiai. Tai ištisa nepatenkintųjų klasė. Tai dinamitas. Ir jis gali sprogti. Bet net ne tai svarbiausia. Pačioje partijoje – ištisos gaujos nevidonų, perėjūnų ir nenaudėlių. Jie dar neišvalyti, bet žino, kas jų laukia. Paskutinis XVII partijos suvažiavimas įvyko 1934 metų vasarį. Jis pavadintas Nugalėtojų suvažiavimu. Darbininkai ir valstiečiai atsiuntė suvažiavimui šimtus dovanų, tarp jų – pirmąjį sovietinį troleibusą. Tulos ginklakaliai padovanojo draugui Stalinui snaiperio šautuvą su optiniu taikikliu. Draugas Stalinas iš prezidiumo per optinį taikiklį apžiūrinėjo delegatus. Suvažiavimas griausmingai juokėsi. Bet ne juokai rūpėjo ir draugui Stalinui, ir delegatams. Draugas Stalinas turi per daug priešų. Prieš jį visa vadinamoji „Lenino gvardija“ – beveik visa partijos vadovybė. Prieš jį daug kas Raudonosios Armijos vadovybėje. Prieš jį – NKVD vadovybė. Stalino kol kas nesuėdė tik todėl, kad šios trys jėgos yra priešiškos viena kitai. O šių jėgų viduje – grupuočių pjautynės. Ir dar todėl, kad NKVD vadovauja Jagoda. Jis lenkia savo liniją, tačiau ji patogi Stalinui. Prieš savaitę pasibaigė Zinovjevo, Kamenevo, Smirnovo ir kitų teismas. Tai Stalino priešai. Jie sunaikinti. Procesą parengė Jagoda. Jis rengia

kitus procesus prieš buvusius Politbiuro narius Buchariną, Rykovą, Piatakovą ir kitus. Stalinas jam nenori trukdyti.

– O koks tavo vaidmuo?

– Virš valstybės aparato draugas Stalinas slapčia kuria savo asmeninės valdžios aparatą su nuosava kariuomene, diplomatija, policija, statistika, kontrolės sistemomis, transportu, ryšiais. Šis garlaiviukas – iš asmeninio Stalino laivyno.

– O kokios tavo, Drakone, pareigos šiame aparate?

– Aš lyg ir žvalgybos viršininkas.

– Na, o..?

– O tau siūlau labai svarbaus traukinio viršininko ir vienintelio palydovo pareigas.

– Maršrutas?

– Iš Maskvos į pačius pakraščius. Nuo pietinių kalnų iki šiaurės jūrų. Traukinys užmaskuotas kaip remontinis, o iš tikrųjų jis – greitasis. Lokomotyvas – galingiausias šalyje. Tinka?

– Tinka. O valstybės saugumas?

– Nuo jo mes tave paslėpsime.

7

– Sveiki, drauge Stalinai?

– Sveiki, drauge Jagoda.

– Drauge Stalinai, liaudies priešų Zinovjevo, Kamenevo, Smirnovo ir visos jų gaujos sunaikinimo operacija sėkmingai įvykdyta.

– Sveikinu jus, drauge Jagoda. Prašau nedelsiant pristatyti ypač pasižymėjusių tardytojų ir visų, padėjusių išnarplioti šį gyvačių kamuolį, sąrašą. Nepamirškite nuosprendžio vykdytojų ir parankinių. Šie žmonės deda paskutinį tašką kiekvienoje byloje. Jiems reikia parodyti ypatingą rūpestį. Visus šios didžios bylos dalyvius apdovanosime ordinais, aukštomis pareigomis ir laipsniais, piniginėmis premijomis, butais, kelialapiais į kurortus ir sanatorijas.

– Rytoj sąrašai bus pristatyti.

– O ką jūs, drauge Jagoda, norėtumėte gauti kaip apdovanojimą už puikiai atliktą darbą?

– Man, drauge Stalinai, nieko nereikia. Aš kovoju su liaudies priešais. Tai mano laimė. Tai mano apdovanojimas. Savo eilės laukia buvęs kandidatas į Politbiuro narius Sokolnikovas ir buvęs CK narys Radekas. Pasieksime ir Buchariną, Rykovą, Krestinskį, Rakovskį.

– Gerai, drauge Jagoda, labai gerai.

– Drauge Stalinai, ką daryti su Piatakovu?

– O kokia problema?

– Problema tokia, kad Centro Komiteto narys, pirmasis sunkiosios pramonės narkomo pavaduotojas Piatakovas persistengė. Rengiant Zinovjevo, Kamenevo, Smirnovo ir kitų teismą, Piatakovas viešai reikalavo jiems mirties bausmės, pareiškė, kad nusiteikęs pats juos visus sušaudyti.

– Labai teisingai pasielgė!

– Taip, bet...

– Kas bet?

– Teisiamieji Zinovjevas, Kamenevas ir Smirnovas supyko ant Piatakovo ir pareiškė, kad ir Piatakovas, ir jo žmona taip pat yra jų gaujos nariai. Prieš mėnesį mes Piatakovo žmoną suėmėme. Ji dėl visko prisipažino.

– O ką pats Piatakovas?

– Piatakovas tvirtino pasiryžęs sušaudyti savo žmoną kartu su likusiais priešais.

Atmatavo draugas Stalinas dvidešimt žingsnių per kabinetą. Apsisuko, užsirūkė pypkę. Ilgai tylėjo. Grįžo į savo vietą.

– Pasiryžęs šaudyti priešus. Bet priešai jį atpažino kaip savą. Suimkite jį, drauge Jagoda, pasiekite, kad prisipažintų esantis kaltas, ir paskelbkite teisiamuoju kitame procese. Kur jis dabar?

– Ilsisi Jaltoje Liaudies komisarų tarybos sanatorijoje.

– Bet žmona kalėjime. Kaipgi jis?

– Mes jam patarnauti paskyrėme merginą.

– Gerai, tegul ilsisi. Kada grįš?

– Rugsėjo 23-iąją.

– Areštuokite vagone, kai tik traukinys atvyks į Maskvą. Tegul koridorių užblokuoja nešikai. Visus išleisite iš vagono, o jį sulaikysite. Kai vagonas ištuštės, įteiksite orderį.

– Supratau. Leiskite asmeniškai pasirodyti iš gretimos kupė?

Nusijuokė be garso draugas Stalinas: leidžiu!

Pokštus Stalinas mėgo. Pavaldinių pokštus vertino. Pats buvo didelis pokštininkas. Mažas juokelis, o suteikia energijos visai valandai!

– Grįžkime prie jūsų apdovanojimo temos. Tai ko gi vis dėlto norėtumėte?

– Drauge Stalinai, kartoju: man nieko nereikia.

– O kas jei mes su draugais pasitarsime ir padarysime jus Politbiuro nariu?

– Didelė garbė, drauge Stalinai. Vargu ar aš vertas.

– Jūs vertas. Ruoškitės. Pradžiai dėl tvarkos – kandidatas į Politbiuro narius, o po pusmečio – visavertis narys!

– Galima kreiptis asmeniniu klausimu, drauge Stalinai?

– Galima.

– Drauge Stalinai, aš turiu daug priešų. Manęs bijo, daugelis trokšta man pakenkti. Prieš mane kuriamos intrigos, skleidžiamos paskalos, rengiamos provokacijos...

– Drauge Jagoda, tai ne asmeninis reikalas. Tai didžiulės valstybinės svarbos klausimas. Jūs atliekate darbus, kurių nepajėgtų nuveikti niekas kitas. Mes jūsų skriausti neleisime. Paskalomis nepatikėsime. Šmeižtą atmesime. Šmeižikus sušaudysime. Eikite ir ramiai dirbkite. Linkiu sėkmės.

8 skyrius

1

Gyvatėdis užmezgė ryšį: drauge Cholovanovai, paimk iš Kitai gorodo. Tik ne vienas aš, dviese mes.

Tai paprasta. Ne pačiam motociklu važiuoti, o paskambinti tam, kam reikia, automobilį išsiųsti.

Atsivežė Gyvatėdis su savimi kažkokį vaikėzą. Pristatė: Liudmila Pavlovna, saviems – Liuska.

Yra laisva kajutė ir Liuskai. Tik moteriškų drabužių nėra. O jai, trumpai kirptai, ir nereikia. Geriau kol kas apsimesti berniuku. Štai jūreiviški marškinėliai. Tiesa, bus šiek tiek didoki. Dar palaidinė. Rankoves atraitoti. Ir kelnes taip pat. Šaunuolė. Dabar – prie stalo. Vaišink, kapitone.

Keturiese prie stalo: Drakonas, Sej Sejičius, Gyvatėdis ir Liuska Ūmėdė.

Vaišės paprastos: tuzinas butelių alaus kubilėlyje su ledu, juodos duonos kriaukšlys, džiovintos raudės pynė, geležinis pusdubenis agurkų ir pomidorų, pusmetrinė lazda neįkandamos dešros. Su tokia lazda gali ir vinis į sieną kalti, ir nesutinkančiųjų demonstracijas vaikyti. Nors pas mus dabar visi sutinkantys.

Rytoj bus pupelių sriuba ir keptos bulvės. O šiandien, atleiskite – sausas davinys. Svečių nelaukėme.

Susižvalgė svečiai: turbūt gerai bus ir taip. Ir staiga visi prisiminė, kad šiandien nieko nevalgė. Užgulė stalą. Dešrą sugraužė iki pat virvelės. Ir alaus šiek tiek paragavo.

Dabar prie reikalo.

– Ką turi, Gyvatėdi?

– Štai portfeliuką kažkokį Liudmila Pavlovna surado. Galbūt sudomins. Čia apie kažkokio metalo gavybą Kolymoje. Kokio būtent, nepasakyta. Net nežinau, kokį jau ten metalą išgauna.

– Pažiūrėsime. O kur radai?

– Ai, tarp šiukšlių mėtėsi.

– Gerai. Atidaryk.

– Gyvatėdis spragtelėjo spyneles, išvertė turinį ant stalo: popieriai, popieriai, popieriai. Popieriuose – skaičiai, skaičiai, skaičiai. Jei portfelis iš Kolymos, iš Dalstrojaus, tai skaičiai gali reikšti išlaidas, sąnaudas, gavybą. Pasėdėjus, pagalvojus, pasukus galvą, galima ir išsiaiškinti. Išsiaiškinsime.

– Ką tu turi, Liudmila Pavlovna?

– Kol kas nieko.

– O paskui?

– O paskui pažiūrėsime.

2

Chodynkos laukas – visai netoli nuo Kremliaus. Chodynkoje – Centrinis Maskvos aerodromas. Kaip galima spręsti iš pavadinimo, Centrinis aerodromas yra beveik pačiame mūsų didžiosios Tėvynės ir viso pasaulinio proletariato centre. Aplink – aviacijos gamyklos ir konstruktorių biurai.

Šiandien Chodynkoje – ne tik lėktuvai, bet ir sklandytuvai, tankai, patrankos, šarvuoti automobiliai, kulkosvaidžiai, parašiutai, inžinerinės mašinos, jūrų pabūklai, minos, torpedos, ryšio ir signalizacijos priemonės, ugnies valdymo prietaisai, drabužių karštiems rajonams ir Užpoliarei pavyzdžiai, betonmušiai sviediniai, maskuojamieji tinklai, optika, perkėlimo priemonės, užkardų aerostatai, zenitiniai prožektoriai, artilerijos vilkikai, ugniasvaidžiai ir kt. Šiandien – demonstruojama naujausia karinė technika. Demonstruojama Stalinui.

Rodoma ne tik tai, kas turima, bet ir tai, kas bus ateityje.

Nematomas lėktuvas! Bus sukurtas beveik vien iš skaidrios medžiagos. Matomi liks tik lakūnas, variklis, propeleris ir kulkosvaidžiai, bet ir juos pridengsime veidrodžiais.

Itin sunkaus prasiveržimo tanko projektas. 300 tonų! Surenkamas iš trijų sekcijų, kurių kiekviena gali judėti savarankiškai.

Malūnsparnis! Lėktuvas su didžiuliu horizontaliu sraigtu. Gali pakilti beveik vertikaliai į viršų. Jam nereikia aerodromų

O tai, kas jau yra ir veikia.

Garsų gaudyklė ZUR-4, aptinka priešo lėktuvo pasirodymą už horizonto!

Grandininis lėktuvas. Didžiulis bombonešis TB-3, po kurio sparnais pakabinti du naikintuvai I-16. Kiekvienas naikintuvas turi po dvi 250 kilogramų bombas. Bombonešis, veikdamas virš jūros, menkai apgyvendintos teritorijos arba naktį prieš aušrą, perkelia naikintuvus didžiuliu atstumu, išmeta ir grįžta. Naikintuvai, aukštai pikiruodami, staiga pasirodo iš didžiausio aukščio ir suduoda taškinį smūgį į ypač svarbų taikinį. Kuro grįžti jiems užteks, nes jo beveik nenaudojo skrisdami tikslo link.

Dar vienas TB-3 su prikabintu plaukiojančiu tanku T-37. Tanką pristato į priešo užnugarį, iš itin mažo aukščio meta į ežerą. O toliau jis jau juda pats.

Diversantams ir desantininkams net su pačiu lengviausiu tanku kur kas linksmiau nei be jo. O veikia jie prieš svarbius, bet pažeidžiamus, niekaip neapsaugotus taikinius.

Kokia ten elektrinių, naftotiekių, elektros perdavimo linijų, tiltų, geležinkelio pralankų apsauga? O jei norėtum visa tai apsaugoti, kiek divizijų reikėtų atitraukti iš fronto?

Svarbiausia programoje – 1935 metais įtrauktas į ginkluotę greitaeigis tankas BT-7. Jis kol kas turi kniedytą cilindrinį bokštelį. Bet jau kuriamas naujas – suvirintas, kūginis. Šis tankas turi patį galingiausią pasaulyje tanko variklį – 500 arklio galių! Numetęs vikšrus, jis greitkeliuose gali išvystyti didžiulį greitį. Gaila,

pas mus nėra greitkelių. Tačiau mes turime Centrinio aerodromo pakilimo taką. Yra kur parodyti galią.

Apmirė tankas prieš startą. Apmirė aerodromas. Sukaukė šarvuotoji mašina ir, šovusi iš vietos, perskrido pakilimo taką, leisdama benzino svilėsių debesis. Kitame gale šaunuolis vairuotojas nestabdydamas apsisuko taip, kad gražuolę mašiną, klaikiai žviegiančią, užnešė paskuigaliu į priekį. Išlygino vairuotojas tanką, sutramdė lyg aikštingą eržilą ir vėl įsibėgėjo vos ne iki lėktuvo greičio. Štai ir pakilimo takas baigiasi. Trenkė šaunusis jaunikaitis per stabdžius, sustingo atraminiai ritiniai, bet tankas dar gerą gabalą betonu lyg ledu nučiuožė, juodu pėdsaku išgražindamas pakilimo taką. Net dūmai iš ratų rūksta! Sustingo tankas prie pat draugo Stalino kojų. Atlapojo priekinius liukus murzinas vairuotojas. Šypsena švyti. Draugas Stalinas – jo link. Ranką spaudžia, apkabina: šaunuolis! Ak, šaunuolis!

Eilės laukia lėktuvai. Tolimasis bombonešis DB. Gražus bjaurybė. Oi, gražus.

– Skrydžio nuotolio užteks, norint pasiekti Berlyną?

– Užteks, drauge Stalinai!

– O Rūrą?

– Ir Rūrą, drauge Stalinai!

– Tik mašiną reikia parengti serijinei gamybai. Patobulinti. Reikėtų greičiau baigti bandymus.

– Baigsime, drauge Stalinai!

– Kiek liko?

– Keturi mėnesiai, drauge Stalinai!

– O per mėnesį negalima?

– Negalima, drauge Stalinai.

– Kodėl negalima?

– Fizinės galimybės, drauge Stalinai. Lakūnas bandytojas patiria nežmoniškas apkrovas. Kiekvienas skrydis – mirtina rizika. Nežinai, kada žnektelėsi. Nusileidi po trijų valandų skrydžio – rankos dreba, dantys kalena. Išlipai iš kabinos, griūni ant žo-

lės – kojos nelaiko. Trijų dienų reikia po skrydžio atsigauti. Baisu skrendant. Oi, baisu. Varikliai tai kylant sugenda, tai ore užsidega. Pirmą bandytojų ekipažą palaidojome – skrendant dešinys sparnas nulūžo.

– O jeigu pasistengtumėte, na, ne per mėnesį, o per du galima pabaigti?

– Ne, drauge Stalinai. Tai viršija žmogaus galimybes. Mašinos sukūrimas – tai lyg žmogaus gimimas. Juk nesakome moteriai: nagi, pasistenk ir pagimdyk anksčiau? Neišnešiotą kūdikį, suprantama, galima pagimdyti. Arba negyvą mašiną...

– Gerai, ne per du mėnesius, o per tris galima baigti bandymus?

– Tai ne nuo mūsų priklauso, drauge Stalinai. Stenkis kiek nori, per bedugnę neperšoksi. Nesuteikta žmogui tokia galimybė.

– Tiek to, – tarė draugas Stalinas. Tiek to.

Ir staiga pakeitė temą:

– O kiek gauna lakūnas už visą bandymų ciklą?

– Dvidešimt penkis tūkstančius, drauge Stalinai.

– Nieko į tai neatsakė draugas Stalinas, tik galvą pakreipė, išreikšdamas paprastą mintį: oho!

Ir lakūnai bandytojai nieko nepasakė, tik apgailestavimą parodė: ne veltui valdiškus pinigus pravalgome, trisdešimties sulaukę visi pražilę, o kiek mūsiškių nurašytų dėl invalidumo, kiek amžiams prikaustytų prie lovų, kiek apdegusiais snukiais mergaites gąsdina ir priverčia verkti vaikus, o dar daugiau – kapinėse ilsisi.

– Tiek to, – pakartojo draugas Stalinas. Rankas paspaudė, sėkmės palinkėjo ir nuėjo prie konstruktoriaus Gorochovskio krovininio desantinio sklandytuvo.

– Ir staiga apsisuko:

– O jei už visą bandymų ciklą mokėtume po šimtą tūkstančių?

– Cha! – sutartinai atsakė bandytojai. Cha! Už šimtą tūkstančių mes padarysime, drauge Stalinai, per tris savaites!

– Nereikia per tris savaites. Pasitarkite tarpusavyje. Per mėnesį padarysite?

– Nereikia mums tartis, drauge Stalinai! Trys savaitės! Komunistų žodis!

3

Pralinksmėjo draugas Stalinas, nueidamas nuo tolimojo bombonešio. Čia, gaudydamas akimirką, iš už peties pasirodė Cholovanovas:

– Apie Jagodą surinkome rimtą medžiagą. Vagia auksą Kolymoje.

Patylėjo Stalinas, į žemę žiūrėdamas pasisuko į Cholovanovą ir atsakė taip tyliai, kad net užhorizontinė gaudyklė nebūtų išgirdusi:

– Jagodos neliesti. Gandais ir paskalomis netikėti.

Išlaukė Stalinas minutę:

– Jums, drauge Cholovanovai, pakartoti? Pakartosiu: bet kokį darbą prieš Jagodą nutraukti.

4

Genrichas Grigorjevičius Jagoda taip pat demonstravime dalyvauja. Kitame. Demonstravimas vyksta NKVD vasarnamyje Komunarkoje. Ataskaitą pateikia dailininkai modeliuotojai. Nauja uniforma NKVD vadams. Viso žmogaus ūgio dydžio piešiniai iškabinti ant sienų. Čia tau ir darbo uniforma, ir kasdienė, ir paradinė rikiuotės, ir paradinė šventinė. Žieminė ir vasarinė.

Bet čia ne tik piešiniai. Yra ir gyvų pavyzdžių. Šaunūs jaunikaičiai vilki palaidinėmis, mundurais, milinėmis. Išsitempė kaip Jekaterinos grenadieriai parade. Vienas dalykas – piešiniai, kitas – gyvas žmogus. Priekabus Geležinis Genrichas. Kiekvieną pavyzdį apžiūrinėja, ranka paliečia, į detales gilinasi, su specialistais tariasi.

O palaidinės – baltos su mėlynais apvadais. Ir mėlynos su avietiniais. Yra ir pelenų spalvos su skaisčiai raudona apdaila. Mundurai – plieno atspalvio, dar kažkokio, žodžiais nenusakomo, yra jūros bangos spalvos. Vienas visiškai nuostabus: juodas su baltais apvadais. Ir kepurė tokia pat. Kepurių pasirinkimas – neregėtas: baltas lankelis – avietinis viršus, raudonas lankelis – mėlynas viršus. Visų ir neprisiminsi. Rinkis, Genrichai Grigorjevičiau! Akys neaprėpia? Taigi!

Kalėjimo prižiūrėtojams – viena, konvojaus kariuomenei – kita, lagerių apsaugai – trečia, pasieniečiams – atskirai. Pasieniui – juodas aksominis kepurės lankelis ir žalias viršus.

Valstybės saugumas, kaip visiems žinoma – ypatingas dalykas. Tai aukščiausia kasta. O joje – vyriausieji saugumo žyniai. Štai neįprasta uniforma pačiai svarbiausiai vadovybei. Valstybės saugumo komisarams. Jų Geležinis Genrichas visoje Sovietų Sąjungoje turėjo iš viso keturiasdešimt vieną: dvidešimt trečiojo rango komisarų, trylika – antrojo rango, septynis – pirmojo rango. Virš jų – valstybės saugumo generalinis komisaras draugas Jagoda. Jis, suprantama, vienintelis toks.

Valstybės saugumo komisarai – tai žmonės protingomis, kiek pavargusiomis akimis. Jie saugo šalį nuo priešų. Šiems žmonėms – ypatinga pagarba, ypatinga uniforma: baltas ploniausios vilnos munduras su mėlynu pamušalu, mėlynos kelnės su žydrais apvadais, lakiniai pusbačiai, rankovę puošia mažas auksinis kalavijas ant žalio laurų vainiko, prie kairiojo šono – juodinto Zlatousto plieno durklas su aukso apsodu, rankena – dramblio kaulo! Atpažinimo ženklus – rombus ir žvaigždes antsiuvuose – būtų galima iš kokių raudonų brangakmenių padaryti, o laurų vaniką ant rankovės iš smaragdų išdėlioti... Bet tai – ne visiems. Tai – išrinktiesiems.

NKVD sekretorius valstybės saugumo vyresnysis majoras Pavelas Petrovičius Bulanovas švyti. Mokėjo kalės vaikas šefui įtikti. Kontroliuojami Bulanovo modeliuotojai viską padarė kaip reikia

ir anksčiau laiko. Dabar beliko išrinkti tai, kas geriausia, ir patvirtinti.

Kaip dailiai ant jaunikaičių uniforma guli! Visi jie iš ypatingosios kuopos. Šiandien Komunarkoje tik vienas ketvirtojo būrio skyrius. Šią kuopą suformavo pats Geležinis Genrichas. Kiekvieną karį asmeniškai rinko iš tūkstančių kandidatų. Ji, tiesą sakant, visai ir ne kuopa. Ji tik taip vadinama – kuopa. Jei įsižiūrėsi... Kiekviename skyriuje – 15 karių su šautuvais, granatomis, revolveriais ir rankiniu kulkosvaidžiu DP. Būryje – penki skyriai ir vadas su pavaduotoju ir dar pora snaiperių. Kuopoje – keturi būriai, valdymas, administracija, radistai, sanitarinė dalis, užnugaris, kulkosvaidininkų komanda, autotransporto skyrius... Visi kuopoje augaloti, plačiapečiai, visi – sportininkai. Disciplina – žvėriška, parengimas – žiaurus: šaudymas iš visų rūšių ginklų, durklų kautynės, granatų mėtymas į tolį ir tikslumui, šturmo juosta, beveik paros trukmės maršai atiduodant visas jėgas, automobilių ir motociklų vairavimas, diversijos ir dar daug kitų dalykų. Svarbiausia – pasiryžimas įvykdyti žygdarbį. Bėgioja, šokinėja, šliaužioja šie vaikinai tik apšaudomi tikrų kulkosvaidžių, tarp tikrų granatų sprogimų, mušasi užrakintoje kameroje su tikrais kriminaliniais nusikaltėliais, kovodami dėl savo gyvybės. Pavelas Petrovičius Bulanovas pamėtėjo idėją: kodėl gi mūsų karžygių nepanaudojus vykdant nuosprendžius, kodėl nuteistųjų mirti nežudžius kojų spyriais, guminėmis lazdomis, geležiniais strypais, tokiu būdu ypatingosios kuopos kariams ugdant sveiką pyktį ir įniršį. Pranešė Pavelui Petrovičiui: Lefortovo tardymo izoliatoriuje vykdytojo parankinis kasteto smūgiu į tarpuakį užmušė liaudies priešą Smirnovą, nuteistą pagal pirmąją kategoriją.

Bulanovas šią naujieną tuoj pat Genrichui raportavo.

Pasidomėjo Geležinis Genrichas: kas tas parankinis?

Atsakė Bulanovas: taigi Gyvatėdis! Puiku būtų jo patirtį panaudoti auklėjimo tikslais mūsų vaikinams!

Sutiko Genrichas: patirtį skleisti! Nuteistuosius pagal pirmąją kategoriją panaudoti kaip mokomąją medžiagą ugdant ir stiprinant ypatingosios kuopos kovos dvasią.

O Gyvatėdį apdovanoti ir paaukštinti.

5

Glavspecremstrojaus profsąjungos pramoginiame laive – gamybinis pasitarimas. Dvi dienas ir dvi naktis nagrinėjo popierius, tauškėjo mediniais skaitytuvais, rašė ir braukė skaičiukus, pridėjo, atėmė, daugino, dalijo, vėl rašė, vėl braukė, skaičiavo ir perskaičiavo. Ir kokią gi išvadą padarė?

Tokią, kad viskas čia teisinga. Kiekvienoje Kolymos kasykloje, kiekvienoje auksingoje šachtoje, kiekviename gavybos sklype viskas sutampa be apgavysčių ir sukčiavimo.

Aišku, kad daug aukso išvagiama. Tačiau tai smulkmenos. Sako, tarkime, sulysęs priešas sargybiniui: tu man – duonelės kepalėlį, bet tikros, be pjuvenų, aš tau – saują aukso smilčių. O už lašinių kąsnelį – grynuolį. Kas atsilaikys?

Su tuo kovoti sunku. Ir netgi neįmanoma. Ir kvailiui aišku: pusė Kolymos aukso krisleliais ir siaurais upeliais nuteka į kairę. Tai nėra blogai. Kitaip visi priešai ten seniai būtų iš bado išdvėsę, nepasiekę naujų etapų, o visa gavyba sustotų ir sustingtų. Bet kaip pavogti daug aukso? Kiekviename darbo bare – daugiasluoksnė kontrolė. Bildukai tarp zekų, bildukai tarp laisvųjų, bildukai tarp sargybinių ir administracijoje. Bildukai – visur. Bildukai praneša kūmui. Bildukai paskundžia kūmą aukštesniam kūmui. Dar vyresnio kūmo bildukai skundžia žemesniojo kūmo bildukus. O žemesniojo bildukai – aukštesniojo bildukus. Pats Dalstrojaus viršininkas Berzinas ir visi jo pavaduotojai apsupti bildukų. Visas jų aptarnaujantis personalas: adjutantai, asmens sargybiniai, vairuotojai, asmeniniai lakūnai ir virėjai, kirpėjai ir pirtininkai, masažuotojai ir šifruotojai, jų vaikų mokytojai ir guvernantės yra

užverbuoti kokių nors kontrolės organų ir uoliai stuksena. Atkaklumo iš bildukų neatimsi. Atkaklumo jie turi kaip Sibiro geniai. Sklinda stuksenimas virš taigos. Kryžminis, nenutylantis ir viską nugalintis stuksenimas.

Visi viršininkai žino: jie stebimi per taikiklį. Visai taip pat, kaip tie kvatojantys Nugalėtojų suvažiavimo delegatai, stebimi prisimerkusio Stalino per snaiperio optiką.

– Kaipgi tokioje situacijoje pavogti bent vieną toną aukso? Smulkiai grobstyti – prašom. Bet jei vogsi stambią partiją – apie tai sužinos iš karto skirtingose žinybose ir skirtinguose lygiuose.

– O gal, Drakone, nevagia ten stambiomis partijomis? Štai ir pagal dokumentus viskas sutampa. Čia nėra nesutapimų. Ataskaita iš kiekvieno gavybos sklypo. Viskas, kas sklype vieną kartą įskaičiuota, paskui viskas eina į visas suvestines. Viskas iki paskutinio gramo. Jokių skirtumų.

– Drakone, galima žodelį?

– Kalbėk, Liudmila Palna.

– Drakone, o kaip tu pats Dalstrojaus viršininko draugo Berzino vietoje organizuotum stambių partijų vagystes?

– Nežinau. Problema ta, kad bildukai dirba skirtingoms, viena kitai priešiškoms žinyboms. Bet kurią akimirką iš bet kurios pusės gali pasirodyti kontrolieriai ir revizoriai. Iš Liaudies komisarų tarybos, iš Valstybės kontrolės narkomato, iš GUGB, iš Glavzoloto. O ir pats draugas Stalinas nesnaudžia. Jis juk negali tokio svarbaus valstybinio reikalo palikti be asmeninės kontrolės. Bildukas gali būti visai šalia tavęs. Ir kaip žinoti, kam jis dirba. Niekas negali niekuo pasikliauti.

– Aš tokioje situacijoje pavogčiau.

– Kaip?

– Labai paprastai. Tam tereikia būti Dalstrojaus viršininku. Jam reikia turėti tik vieną patikimą sąskaitininką ir kad juos būtų susiejęs vienas nusikaltimas. O pristatymą tegul pats Jagoda aprūpina. Kelios kurjerių grupės. Viena grupė gali apie kitą ir neži-

noti. Visi kurjeriai yra dėl ko nors įkliuvę ir Stalinui pranešinėti nebėgs. Todėl bildukų tarp jų nėra.

– Ir kaip veikia mechanizmas?

– Visi gavybos sklypai persmelkti skundimo dvasia. Ir tegul. Visi sklypai, visos šachtos, visos kasyklos atsiskaito. Ir viskas ten sutampa. O į Maskvą aš siųsčiau visą dokumentaciją iš visų sklypų... išskyrus vieną.

– Ir tu, Liudmila Palna, tai yra Liuska, paskaičiavai, kiek iš viso Kolymoje gavybos sklypų?

– 205.

– O iš kelių sklypų pristatytos ataskaitos?

– Iš 204.

– Ir kuris sklypas praleistas?

– Mažasis Chabadanas

– Ak tu, mano gudruole. Leisk aš tave išbučiuosiu.

Kaip viskas paprasta. Kuo paprasčiau, tuo patikimiau. Mažasis Chabadanas – normalus gavybos sklypas. Toks, kaip visi. Ten vyksta toks pat darbas, kaip ir visuose likusiuose skyriuose, šachtose ir kasyklose. Ten klesti tokios pat smulkios vagystės, kaip ir visur. Šis sklypas taip pat pilnas bildukų ir slaptųjų darbuotojų. Viskas, kas ten iškasama ir įtraukiama į apskaitą, patenka į Dalstrojaus valdybą Magadane. Tačiau bendrojoje statistikoje Mažojo Chabadano produkcija neatsispindi. O likusių dviejų šimtų kasyklų, šachtų ir sklypų apskaita sutampa iki paskutinio gramo. Žmonių Kolymoje – šimtai tūkstančių. O tiesą sakant – milijonai. Tik kol vienus atvaro, kiti jau ir išmirė. Lagerių, lagerių apylinkių ir lagerių skyrių čia devynios galybės. Ir tik mažoji dalis tiesiogiai įtraukta į aukso gavybą. Likusieji rūpinasi pagrindinės užduoties vykdymu: kerta proskynas, tiesia kelius, kerta mišką, stato gyvenvietes, miestus, lagerius ir lagerių skyrius, vandens siurblines ir elektrines, kasa anglį Dalstrojaus reikmėms, tiesia spygliuotą vielą, kelia į padanges elektros tiekimo linijas ir sargybos bokštus, renčia sandėlius, barakus zekams ir namus prižiūrėtojams,

iškrauna garlaivius. Darbas verda. Apskaita – vagonais. Todėl popierių upėse praleisti raportą apie vieną iš daugelio gavybos sklypų netgi labai lengva.

– Man dabar viskas aišku. Tik ta keverzonė ant mėlyno sąsiuvinio viršelio nesuprantama: C-30, V-12, C-27.

– Tai, Drakone, visai paprasta, – nusprendė Sej Sejičius. Kur pas mus dideli skaičiai eina prieš mažus? Teisingai: kalendoriuje. Iš Kolymos – du keliai: į Vanino uostą ir Nachodką. Iš Nachodkos kelias į Maskvą per Vladivostoką. O iš Vanino – per Chabarovską. C – tai traukinys Chabarovskas–Maskva, V – Vladivostokas–Maskva. Skaičiai, reikia manyti – traukinių atvykimo į Maskvą datos.

Vadinasi, kurjeriai traukinyje iš Chabarovsko bus Maskvoje rugpjūčio 30 dieną. Taip?

– Manau, taip.

– O tai – poryt. Jeigu jie veikia pagal vieną schemą, tai dviese su kroviniu turi poryt išlipti Jaroslavlyje, neprivažiavę Maskvos. O trečias be bagažo važiuoja į Maskvą, čia jį sutiks, kartu su juo automobiliu nulėks į Jaroslavlį paimti pasiuntinių ir krovinio. Taip?

– Lyg ir taip.

– Pristatymo schemos pakeisti Jagoda nespėjo: kurjeriai jau kelyje, ir seniai, o ryšį palaikyti su jais nėra reikalo. O ir neverta keisti schemos. Dingo vienas kurjeris Maskvoje, bet šis dingimas visai nereiškia, kad visa grandinėlė netinka pristatyti. Ką darysime, Gyvatėdi?

– Perimsime kroviną.

– Kaip?

– Paprastai. Nukirsiu kampą. Pavogsiu lagaminą, jūsiškai. Nuknisiu lagaminėlį ir ačiū naktelei.

– Traukinys atvyksta dieną.

– O koks skirtumas? Liuska, tu nuo manęs dėmesį nukreipsi, pabūsi viliotoja, blaškytoja. Drauge Cholovanovai, tik Liudmilą Palną išpuošti reikia ir išgražinti.

– Išpuošime. Išgražinsime. Turiu Didžiajame teatre savų žmonių. Tik kaip tu, Gyvatėdi, atpažinsi kurjerius?

– Tu, drauge Cholovanovai, paprasčiausių dalykų neįkerti. Žiūrėti reikia, kur ant bėgių nuorūkų tirštai primėtyta. Tai vagonų sukabinimo vieta. Kiek kairiau bus durys.

– O paskui?

– Jaroslavlis – paskutinė stotelė prieš Maskvą. Žmonių Jaroslavlyje išlips visai nedaug. Tai juk ne priemiestinis elektrinis traukinys. Tai labai tolimo susisiekimo traukinys. Žmonės iš toli važiuoja į Maskvą arba per Maskvą dar toliau. Kas gi iš Sibiro, iš Tolimųjų Rytų, iš Kolymos išlips Jaroslavlyje? Taigi išlipančiųjų bus nedaug. Kurjeriai traukinyje – trys. Vadinasi – trys lagaminai. Jiems nieko nebūtino nereikia, bet mažu jie irgi nepasitenkins. Ir vienas lagaminas su kroviniu. Jis gali būti tokio paties dydžio, bet gali būti ir mažesnis. Bet jis labai sunkus. Su lengvu nėra prasmės vaikyti žmones pirmyn ir atgal. Taigi išlipa du vyrai su keturiais lagaminais. Trečias, kuris važiuos toliau į Maskvą, jiems būtinai padės. Ir dar: jie ginkluoti. Tai gali būti pastebima, jei nebus lietaus, jei jie bus be lietpalčių.

– Tiek to, gerai, tu juos atpažinai ir susigaudei, kurį lagaminą reikia nukniaukti. Bet kaip pavogęs sunkų lagaminą pustuščiame perone pabėgsi nuo trijų ginkluotų vyrų?

Nusijuokė Gyvatėdis. Liuskai akį merkia. Ir ši juoku netveria.

– Niekur, drauge Cholovanovai, kampą kirtus, bėgti nereikia. Aš stovėsiu vietoje. Aš jiems įžūliai šypsosiuos. Taip, Liuska?

– Taip, Gyvatėdi.

– Gerai, jums iš rūsio geriau matyti. Bet mes, brolyčiai, turime problemą. Ir labai didelę.

– Ir kokia gi, drauge Cholovanovai, ta problema?

– Tokia, kad auksą veža draugui Jagodai, o draugas Stalinas griežtų griežčiausiai uždraudė bet kokį darbą, nukreiptą prieš draugą Jagodą. Jei perimsime, mes tapsime ne tik Jagodos, bet ir paties Stalino priešais.

– O kodėl Stalinas neleidžia dirbti prieš Jagodą?

– Tai aš jums vėliau išaiškinsiu. Tačiau padėtis yra būtent tokia: mes tapsime ir Jagodos, ir Stalino priešais. Ką darysime?

– Dirbsime, drauge Cholovanovai. Išeities nėra. Kitaip Jagoda mus po vieną užsmaugs.

6

Baigėsi naujos uniformos demonstravimas. Patenkintas draugas Jagoda. Išeina jaunikaičiai rikiuotės žingsniu.

Pavelas Petrovičius Bulanovas nusišypsojo Geležiniam Genrichui ir tarsi net mirktelėjo:

– Leibkompanija.

Geležinis Genrichas pokštą įvertino. Nusišypsojo ir pakartojo:

– Leibkompanija.

7

– Lis. Ir labai smarkiai.

– Kodėl, Gyvatėdi, taip manai?

– O tu, drauge Cholovanovai, į dangų pažiūrėk. Debesys į kalnus ir bokštus panašūs.

– Ir kas?

– Tas, kad pils.

– Gerai, pranašautojau, pažiūrėsime, ko esi vertas. Darbui pasirengęs?

– Pasirengęs.

– Liusia, viliotoja, blaškytoja, pasirengusi?

– Pasirengusi.

– Eik, Gyvatėdi, pirmas.

9 skyrius

1

Jaroslavlis – vieta, kurioje per amžius buvo kuriama didžioji Rusų žemės istorija. Čia visada gyveno žmonės. Tūkstančius metų iki tol, kol Jaroslavas Išmintingasis 1010 metais ant Volgos kranto įkūrė savo vardu pavadintą miestą. Jaroslavlio simbolis – lokys su auksiniu kovos kirviu letenoje. Lokys – tai ne šiaip jėga, bet jėga kartu su atsargumu, įžvalgumu, gudrumu.

Mus su jumis nelabasis atnešė į šlovingąjį Jaroslavlio miestą rūškaną 1936 metų rugpjūčio 30 dienos rytą, 19 minučių po šeštos valandos, tiesiai į Pagrindinę Jaroslavlio geležinkelio stotį. Nuo Jaroslavlio Pagrindinės iki Maskvos „Jaroslavlio" stoties – 282 kilometrai. Tai paskutinė greitųjų traukinių, vykstančių į Maskvą iš Uralo, Sibiro, Tolimųjų Rytų, stotelė. Mes čia ėmėme ir atsidūrėme kaip tik tą akimirką, kai nudundėjęs tiltu per Volgą prie trečiosios platformos švelniai privažiuoja greitasis traukinys Chabarovskas–Maskva. Greitieji nuo įprastų keleivinių traukinių skiriasi tuo, kad važiuoja didžiuliu greičiu, sustodami tik didžiuosiuose miestuose. Tvarkaraštis sudaromas taip, kad visi likę traukiniai – prekiniai, keleiviniai, kalinių, pašto, priemiestiniai – užleistų kelią greitiesiems.

Pagrindinėje Jaroslavlio stotyje yra 39 keliai ir keturios platformos – viena aukšta šoninė ir trys atskiros.

Greituosius traukinius, vykstančius iš Maskvos, Pagrindinė stotis priima pirmajame kelyje, vykstančius į Maskvą – ketvirtajame ir penktajame keliuose. Tai trečioji aukšta atskira platforma.

Tiesiai pasakysiu – nedidelis džiaugsmas po bemiegės nakties ankstų rytą atsidurti tuščioje, vėjų perpučiamoje platformoje. Pas jus, kur nors šiltosiose platumose, rugpjūčio pabaiga – vasara. O Jaroslavlyje – šlamantis, dulkiantis, skersvėjuotas ruduo. Šalta, šlapia, bjauru. Debesys virš Jaroslavlio pritvinkę vandens, užsikabinę už stulpų viršūnių. Jie ne plaukia, ne sklendžia, ne slysta. Jie kabo vietoje, tarsi užkardų aerostatai, uždengdami dangų iki visų horizontų.

Trečiojoje platformoje Gyvatėdžio tuo metu nebuvo. Nežinau, kodėl. Galbūt planą pakeitė, galbūt ir visai jo atsižadėjo. Sutikime: nėra labai paprasta nugvelbti sunkų, trisdešimt kilogramų, o gal ir daugiau sveriantį lagaminą platformoje, nugvelbti ne iš užsižiopsojusios putlios moterėlės, grįžusios iš malonių atostogų Juodosios jūros pakrantėje, nugvelbti reikia iš dviejų, o gal ir trijų ginkluotų čekistų, kurie savo galva atsako už krovinio saugumą. Gerai minioje kampą nukirsti, sumaištyje, o kaip nugvelbti, jei platformoje tik budėtojas su švilpuku dantyse, vienas vienutėlis, žiovaujantis visa burna, nešikas su vežimėliu ir labai reti keleiviai. Štai ten keli. Ir dar ten. Gerai būtų nugvelbti pirmojoje platformoje – ten būtų galima smukti tiesiai į stoties pastatą ir stoties aikštę. O kaip nugvelbti atskiroje platformoje? Iš jos kelias veda tik per bildantį geležinį tiltą, kuris kabo virš kelių, sukibęs su debesimis. Pabandyk patampyti tokią sunkenybę laiptais aukštyn į pilką dangų, o paskui žemyn į tokią pat pilką žemę. Būtų galima po stovinčiais ešelonais nerti, bet visi keliai, nuo pirmojo iki dešimtojo, šiandien tušti. O visi, pradedant vienuoliktuoju, prigrūsti ešelonų. Bet pamėgink iki jų nubėgti! Nušokus nuo trečiosios platformos, reikia kirsti du kelius, užlipti ant ketvirtosios platformos, kirsti ją, nušokti... ir visa tai atviroje vietoje. Jei šalia pasirodys milicininkas, gali į orą pykštelėti. Žinoma, gali ir į pakaušį. O ir čekistai, nors ir apsirengę civiliškai, taip pat ginkluoti. Milicininko nelauks – suvarpys kulkomis. Be to, štai būtent dabar į penktąjį kelią įvažiuoja

traukinys Chabarovskas–Maskva, atkirsdamas kelią tų tolimesnių ešelonų link.

Sucypė stabdžiais greitasis traukinys iš Chabarovsko, pamažu sustingo. Šeštojo vagono palydovas atidarė duris, išleidžia tuos, kurie išlipa Jaroslavlyje. Jie tik du. Su keturiais lagaminais. Trečias jų pakeleivis toliau važiuoja, iki pat Maskvos. Jis padeda išnešti lagaminus į platformą. Užtverdamas taką, į vagoną lenda nesiskutęs, prasmirdęs, virve persijuosęs subjektas su didžiuliu, nepakeliamu savos gamybos lagaminu, aiškiai „Made in GULAG“:

– Į Arzamasą?

– Ne, tai traukinys į Maskvą.

– O man į Arzamasą!

– Vadinasi, ne čia!

– O kur į Arzamasą?

– Eik tu...

Išgrūdo palydovas subjektą iš tambūro. Padėjo piliečiams lagaminus į platformą išboginti. (Labai jau dosniai visą kelią šie keleiviai palydovui atsilygindavo už paslaugas.)

Prie šeštojo vagono jau skuba nešikas su prijuoste, su ženklu ant krūtinės, su vežimėliu ant dviejų ratų.

Tą pačią akimirką šalia grupės pasirodė maždaug šešiolikos metų mergina. Apsirengusi madingai. Užsieninių kvepalų aromatas. Veidelis simpatiškas, šiek tiek, visai nedaug – ištvirkęs. Nesuprasi, dėl ko. Akys – du tylūs gilūs akivarai, kuriuose žinia, kas veisiasi. Visoje Europoje ir Amerikoje mada reikalauja moterims ir merginoms plaukus trumpai kirpti. Bet mūsų valiūkė šiuo požiūriu madų nesivaiko. O ir gaila būtų tokią prabangą žirklėmis darkyti: jos plaukai – tanki, vešli, kiek nerūpestinga kupeta, su ant kaktos krentančia sruoga. Arba tėvelį viršininką mergaitė sutinka, arba didelį dėdę globėją. Oi, apetitą kelianti. Taip ir suvalgytum. Su kauleliais. Ūmėdė – nei pridėsi, nei atimsi. Sustojo. Kaprizingai papirosą su auksiniu apvadu prie lūpų pakėlė. (Nėra kam iškaršti kailio mažametei už rūkymą). Trys vyrai kaipmat

įkišo rankas į kišenes. Trys žiebtuvėlių ugnelės vienu metu prieš ją plykstelėjo. Kiekvienam į akis ji atidžiai pažiūrėjo, rinkdamasi, nuo kurio žiebtuvėlio prisidegti. Nusišypsojo lyg atsiprašydama: juk negaliu nuo visų trijų iš karto! Išsirinko vieną ugnelę, užsitraukė prisidegdama, įtraukė dūmą, vaizdingai išleisdama dūmų srovelę virš savęs. Ir nuėjo, kiek sūpuodama grakštų laivagalį. Atsiduso trys vyrai, per ilgą kelią išsiilgę gyvenimo džiaugsmų.

Ir atsisuko į savo lagaminus. Ir sukliko visi trys vienu metu. Dailusis lagaminėlis, tas kuris mažesnis, bet sunkesnis už kitus, dingo. Štai taip paprastai – ėmė ir dingo.

Pirma mintis: prakeikta mergiotė!

Ir užriko staiga visi. Ir nutilo. Atsisuko ji nustebusi. Nieko jos rankose nėra, išskyrus papirosą su auksiniu apvadu. O ir nepakeltų ji tokio lagamino!

Tada visi trys atsisuko į palydovą: kur lagaminas, bjaurybe!!! Bet palydovas – vagono tarpduryje. Tambūre. Per metrą nuo jų. Jei ir būtų nušokęs pas juos nepastebimai, jei ir būtų įšokęs atgal su sunkiu lagaminu rankoje, tai šalia jo tambūre dabar turėtų būti lagaminas. Bet jo nėra. Tada visi trys kartu atsigręžė į prasmirdusį, virve persijuosusį tipą. Jis taip pat šalia. Jį ką tik išgrūdo iš tambūro, paaiškinę, kad šis traukinys važiuoja visai ne į Arzamasą. Taip jis ir stovi išsižiojęs su nebyliu klausimu kvailoje neskustoje marmūzėje: tai kurgi į Arzamasą?

Žiūrėti į jį šlykštu. Pykina nuo bjauraus vaizdo. Iki vėmimo. Vilki jis purviną, suplyšusią kalėjimo šimtasiūlę, aiškiai utėlėtą. Smarvė nuo jo sklinda – vaikščiojanti pamazgų duobė. Jo sunkus fanerinis lagaminas visas virvėmis suraišiotas, dvi surūdijusios spynos ant jo kabo, rankena iš nudriskusių virvių visa sutriušusi, kaip tas šuo, kurio ir akių iš po gaurų nematyti.

Išsitraukė keleivis, tas kuris turėjo į Maskvą važiuoti, dailų mažą užsieninį pistoletuką: užmušiu po velnių!

Nukvėšęs tipas akimis mirksi: kuo aš čia dėtas? Mano lagaminą paimkite, piliečiai gerieji, tik manęs nelieskite. Paskutinius

marškinius nusirengsiu, jei tik jums reikia. Štai batai kerziniai, visiškai, tiesa, numinti. Ir autus nusivynioti?

Mergina pribėgo: kas per triukšmas?

Ją mandagiai pasiuntė: ša, kūtvėla! Čiuožk iš čia, kojas išrausim!

Įsižeidė mergina, lūpas papūtė, išdidžiai nuėjo.

Du keleiviai, tie kuriems reikėjo Jaroslavlyje išlipti, akimis platformą išnaršė. Bet tuščia aplink. Patikėkite žodžiu: tuščia ten buvo, bjauru ir šlapia. Dangus prakiuro, smulkus lietutis veidus plaka.

Tas, kuris su pistoletu, pasižiūrėjo į tambūrą. Bet nėra ten lagamino. Po vagonu nuvirto? Negalėjo jis ten nuvirsti. Platforma aukšta, tarp vagono borto ir platformos sienos net nuorūka nepralįs. Nuorūkų tik ten ir primėtyta, kur vagonai sukabinti. Bet lagamino ir ten nėra.

Staiga vienam iš jų dingtelėjo mintis: juk neišsinešėme mes jo iš kupė! Ir įpuolė ten, nusviesdamas palydovą nuo durų. Pasirodė traukinio viršininkas, žiovaudamas, trindamasis akis, segiodamasis mundurą. Paskui jį – tas keleivis, kurį ką tik buvo apšvietusi išsigelbėjimo idėja, o dabar – lyg vežimu pervažiuotas: nėra lagamino vagone. Nėra!!!

Tačiau tai ir taip buvo aišku. Visi atsimena, kad tą lagaminą iš vagono iš-si-ne-šė. Jis turi būti čia!

– DokUmentą, – šaukia keleivis su pistoletu. – DokUmentą!

Įkišo prasmirdęs subjektas ranką į užantį, apnuogindamas krūtinę, išgražintą mėlynais paveikslėliais ir mažiausiai metus nepraustą. Ilgai įvairius daiktus dėliojo iš kišenės į kišenę, stengdamasis rasti tai, ko reikia. Iš jo kelnių, marškinių ir šimtasiūlės gelmių išniro kadaise raudonas, o dabar neaiškios spalvos kapšas su machorka, žiebtuvėlis iš sargybinio gilzės, du gabalėliai cukraus, juodi nuo purvo, pusiau nugraužtas svogūnas, kortų su nuogomis bobomis kaladė, taip sutepta, kad tas bobas buvo galima atpažinti tik iš kontūrų. Galiausiai atsirado ir reikalingas dokUmentas:

keturgubai sulankstytas, sulenkimo vietose pratrintas, anksčiau baltas, o dabar pilkas su geltonomis dėmėmis ir nuovarvomis, nušiuręs lapas.

Dokumentas su GULAGo viršininko pavaduotojo, SSSR NKVD Dmitlago viršininko, valstybės saugumo vyresniojo majoro draugo S. Firino parašu ir išplaukusiu violetiniu antspaudu liudijo, kad pilietis Paisijus Jevlampijevičius Svinarenka paleistas iš FK 15/5 įstaigos pasibaigus kalinimo laikui. Pažyma patvirtino, kad pilietis Svinarenka, nuteistas pagal 153-iąjį straipsnį, patį bjauriausią iš visų BK-26, bausmę atsėdėjo nuo skambučio iki skambučio, o šį popierių išdavė įstaigos administracija tam, kad jis būtų pateiktas vietiniams valdžios organams, kitaip naujo paso neduos.

– Grupinis iššaginimas?

– Nekaltas aš, – sukliko pilietis Svinarenka. Ji pati!

– Kur, bjaurybe, lagaminas?

– Pasiimkite mano! Neėmiau aš jūsų lagamino! Štai aš su jumis stoviu. – Ir subliuvo, nešvaria letena gleizodamas ašaras ant neskustos marmūzės. Vėl į zoną, taip? Vėl? Aš gi su jumis stoviu! Vėl, taip?

Tik dabar trys vyrai susiprotėjo atkreipti dėmesį į nešiką. Jis seniai prišoko, sustingo poza „ko pageidausite". Visas dėmesys į jį: tu, niekše? Šis skėsčioja rankomis: apieškokite piliečiai, gal aš užantyje jūsų lagaminą paslėpiau?

Dabar pats laikas man būtų pasakyti, kad tas nešikas kažką matė ir jau norėjo žodelį tarti, bet, susidūręs su žvilgsniu...

Bet nesakysiu aš jums, piliečiai, šito, nes nė velnio nešikas nematė. Stovėjo jis ramiai pagarbia poza laukdamas, kada jam patikės užsikelti ant kupros ir tempti krovinį. Netryško jis troškimu kam nors ką nors pasakyti. Ir nesistengė. Ir visai ne dėl to, kad susidūrė su kažkieno švininiu žvilgsniu. Nebuvo to žvilgsnio. Aš jums tai tiesiai teigiu.

Jis tiesiog suprato, kas vyksta: dirba užklydėlis. O tokiu atveju po vieną nedirba. Šalia partneriai, nors jų ir nematyti. Tark žo-

delį – suriš musorai gastrolierių, bet tą pačią dieną iš tų partnerių ietį į kepenis gausi. Stotis, ji ir yra stotis. Pereinamasis kiemas. Čia ir nepadorios mergaitės uždarbiauja, ir gribštukai kišenes naršo, ir tie, kurie kampus kerta, taip pat čia dirba. Nešikui į šiuos reikalus kištis nerekomenduotina. Mažiau žinai – ramiau miegi. O saugantis liežuvį teišsaugos galvą.

Taigi ir iš nešiko jokios naudos. Tyli. Ir neturi jis pradingusio lagamino. Ir nieko įdomaus pranešti jis negali, o ir nenori kalbėti, net jei turėtų ką pasakyti.

Žvangtelėjo varpas. Pasklido niūrus skambesys virš platformos.

Žinote, kaip anksčiau būdavo išsiunčiami traukiniai? Iš pradžių – trys varpo dūžiai: dzin, dzin, dzin. Su stabtelėjimais. Tada ilgas čaižus stoties budėtojo švilpukas. Ant šono vietoje rankinės jis turėjo du odinius cilindrus vėliavėlėms – geltonai ir raudonai. Iš toli tai geriausiai pastebimos spalvos. (O tamsoje – jis turi raudoną ir žalią žibintą). Geltonų vėliavėlių niekada neiškskleisdavo, todėl tai būdavo tarsi ir ne vėliavėlė, bet lazdelė rankoje. Prieš save jis tą lazdelę laiko, leisdamas suprasti, kad viskas gerai. Palydovai ant vagonų laiptelių sustingo, geltonomis vėliavėlėmis pranešdami, kad viskas gerai. Jei kurio nors iš jų vagone kažkas ne taip, jis išskleis raudoną vėliavėlę, o visi likę tuoj pat jo signalą pakartos, kad ir mašinistas, ir stoties budėtojas matytų. Jei visur tvarka, jei pakeltos tik geltonos vėliavėlės, tada garvežys pratisai ir tyliai suūkia ir lyg nenoromis pajuda, tempdamas paskui save sąstatą ir greitėdamas. Dėl žioplių perone mašinistas tvarkos nepažeidinės. Žiopliai tvarkai netrukdo. Žiopliai nesiskaito, tegul vejasi. Tegul kitą kartą po pirmo skambučio užima vietas.

Nuskambėjo varpas, sušvilpė budėtojas, suūkė garvežys ir Chabarovskas–Maskva minkštai, švelniai, oriai ir išdidžiai, kaip greitajam traukiniui ir priklauso, pajudėjo.

Tas su pistoletu ne įšoko, o įskrido į tambūrą, trūktelėjo stabdymo kraną. Ne tik palydovą, bet šį kartą ir traukinio viršininką

patraukdamas iš kelio. Dabar jau traukinio viršininkas panaudojo savo valdžią: kokią teisę turi pažeidinėti tvarkaraštį? Ar žinai, kokia bauda už tokius dalykus? Aš miliciją kviečiu ir vamzdžiu man prieš nosį nemosikuok.

Teko raudoną knygelę su kalaviju ir skydu pakišti jam panosėn: žinok, šunie, su kuo turi reikalą – SSSR NKVD GUGB!

Du vyrai su lagaminais platformoje, taip pat jau seniai būtų pistoletus išsitraukę, bet supranta: milicija pasirodys, o skandalo kelti labai jau nesinori. Nerekomenduotina atkreipti dėmesį į save ir krovinį. Juo labiau – pradingusį. Todėl trečiajam, tam kuris tambūre, rankomis moja: tyliai, nereikia triukšmo, paleisk!

Vėl pajudėjo greitasis traukinys. Šį kartą trūktelėdamas, kažkaip nervingai.

Pro keleivį, kuris liko tambūre su valstybės saugumo pažymėjimu vienoje rankoje ir vamzdžiu kitoje, plaukia platforma su užrašu auksinėmis raidėmis „Pagrindinė Jaroslavlio stotis", plaukia du jo draugai iš siaubo ir nesupratimo perkreiptais snukiais, plaukia mergužėlė su papirosu, nešikas su savo vežimėliu ir tas smirdžius, virve persijuosęs. Snukis jo nuo ašarų murzinas. Lūpos iš baimės dreba. O akys įžūlios.

2

Praėjusį kartą Maskvos „Jaroslavlio" stotyje dingo kurjeris iš Kolymos. Jo taip niekada ir nerado. Todėl šįkart viskas padaryta taip, kad kurjeris nedingtų. Šįkart kurjerio laukia iš karto du automobiliai – jei vienam sprogs padanga, bus kitas.

Štai ir Maskva–Chabarovskas. Iškilmingai ir didingai greitasis traukinys sustoja paskutinį kartą savo ilgame, daugybę tūkstančių siekiančiame kelyje. Iki pat Maskvos keleivis iš GUGB, pametęs lagaminą Jaroslavlyje, prasėdėjo savo ištuštėjusioje kupė, įsmeigęs akis į vieną tašką.

Susipažinęs su nedidelio skaisčiai raudono pažymėjimo turiniu nutilo traukinio viršininkas. Taip pat ir palydovas. Abu išdrįso devintą ryto pasibelsti į duris, pasidomėti, ar nereikia arbatos. Bet buvo pasiųsti...

Ką gi šis įvykis reiškia? Kur galėjo dingti lagaminas? Kur?

Gera mintis ateina pavėluotai. Mergužėlė aiškiai nukreipė dėmesį. Reikėjo iš karto griebti ją už vešlių plaukų ir įsitempti į vagoną. Ta mergužėlė – siūlelis! Ir kodėl gi ši mintis neatėjo ten, perone? Arba nereikėjo visai į traukinį sėsti! Reikėjo likti Jaroslavlyje ir aiškintis vietoje. Ne! Negalima buvo taip daryti! Kodėl? Todėl, kad lagaminas dabar gali būti traukinyje. Jeigu jis galėjo štai taip iš platformos dingti, tai galėjo ir į traukinį sugrįžti.

O tiedu dykaduoniai, likę Jaroslavlyje, ar susipras sučiupti mergiotę? Ar sugebės su milicija išsiaiškinti, neatkreipdami dėmesio į visa tai, kas įvyko?

Ir kas nušvilpė lagaminą? Nešikas? Ar vis dėlto palydovas? Ar tas prasmirdęs grupinis žagintojas? Ak, kokios įžūlios to smirdžiaus akys. Kodėl įžūlios? Tiesiog todėl, kad vergas visada džiaugiasi, kai ponas patenka į bėdą. Ar vis dėlto jis? Bet kur jis galėjo paslėpti lagaminą?

Mintis ieško išsigelbėjimo. Mintis žmogų nukreipia nuo skaudžių išgyvenimų. Juk štai – pati kelio pabaiga. Atiduoti krovinį, raportuoti ir – į Sandunų pirtį! Išsiperti. Paskui – į prabangų restoraną! Į Aragvį! Pas draugus! Pas drauges! O išsimiegojus – į teatrą, kiną. Koks filmas pasirodė ekranuose! Vadinasi „Cirkas“. Liubovė Orlova ir Sergejus Stoliarovas! Filmas dar nepasiekė ekranų, o daina iš filmo jau skamba ir Vladivostoke, ir Chabarovske ir Kolymoje: „Ir platus gi kraštas mūs gimtasis, šitiek upių, girių ir laukų, kito tokio krašto nesurasi, kur taip žmogui gera ir jauku!..“

Gerai būtų į kiną. Į cirką. Pereiti per drauges! Kai kišenėse daug pinigų, daug ir draugių. Tik rinkis, kuri saldesnė. O pasilinksminus Maskvoje – atgal. Dvi savaitės be vargų ir rūpesčių. Sėdėk sau, pro langelį žiūrėk, kortomis lošk ir degtinėle užsigerk. Tai bent gyvenimas!

Ir štai viskas žlugo. Kas bus su mumis? Kas bus su manimi? Juk sušaudys Geležinis Genrichas. Sukurps bylą apie šnipinėjimą Hondūro naudai. Gal nusišauti? Ak, šalis mano, kur taip gera žmogui ir..! Ak, cirkas! Cirke... Cirke... O juk cirke slepia viską, ką nori. Tiesiog arenoje, akylai stebint šimtams porų akių vienu metu ir visomis kryptimis...

Ką visa tai reiškia? Tiesiog gribišius ėmė ir pavogė? Tada nieko baisaus. Aukso Kolymoje štai kiek. Kita kurjerių grupė jau kelyje, o po jos – dar ir dar.

Bet jei čia kažkieno tikslingas darbas? Kieno? Keturios valandos skaudžių apmąstymų iki Maskvos. Ir jokios prošvaistės. Ir jokios šviesios minties.

Tada ir nuaidėjo iš visų garsiakalbių: „Piliečiai keleiviai, mūsų traukinys atvyksta į mūsų didžiosios Tėvynės ir pasaulinio proletariato sostinę!“

Pasiuntinys nutarė kol kas sau į smilkinį nešauti. Gal ims ir pasiseks.

– Sveiki, Michailai Borisyčiau, kaip kelionė?

– Ačiū, suknistai.

– Kelionei į Jaroslavlį parengti iš karto du automobiliai.

– Nereikia į Jaroslavlį. Vežkite mane į Komunarką, į draugo Jagodos vasarnamį.

3

Aš jums papasakojau, kad Gyvatėdžio nebuvo trečiojoje platformoje Pagrindinėje Jaroslavlio stotyje, kai dingo lagaminas. Suklydau. Apsigavau. Apsikvailinau. Prašoviau. Manau, griežtai teigiu ir patariu visiems savo klaidas pripažinti nedelsiant ir ryžtingai. Kvailai neužsispiriant. Pradedu nuo savęs, atsiimu savo žodžius: buvo Gyvatėdis toje platformoje būtent tuo metu. Tiesiog aš jo nepažinau. Jis ieškojo kelio į Arzamasą. Bet Arzamasas jam visai nerūpėjo. Jam reikėjo kampą nukirsti. O paskui lėkti į Mas-

kvą. Ir kuo greičiau. Tam ir skirtas užsieninis automobilis. Šešiavietis „Fordas“. Vairuoja pats draugas Cholovanovas. Gyvatėdis ir Liuska Ūmėdė – keleiviai.

Bet prieš lekiant į Maskvą reikia susitvarkyti, paslėpti dalyvavimo kebliame darbe pėdsakus.

Cholovanovas iš anksto parinko vietą – žemyn Volgos upe, žemiau šlovingojo Jaroslavlio miesto. Išsuko Drakonas iš kelio, vešliame karklyne išjungė variklį. Nusivalyk, Gyvatėdi, visą purvą. Visus skudurus – į fanerinį lagaminą. Ir tu, Liuska, nusirenk. Gaila peruko? Gaila. Kokia prabanga. Tokių parduotuvėje nenusipirksi. Ir užsieninio apdaro gaila? Nieko, gyvenimas brangesnis. Užklups su šiais skudurais, nepasigailės. O didžiajame Teatre tinkami žmonės visas šias gėrybes metų gale nurašys.

Sukrovė lagaminą, Cholovanovas dar įkišo į vidų kažkokį daiktą, panašų į pilko ūkinio muilo gabalą. Nuplaukė Gyvatėdis su Cholovanovu toli į sraunumą, laikydamiesi už plaukiančio lagamino, lyg už plaustelio ir paleido jį pasroviui. Vietos čia negyvenamos. Nė gyvos dvasios aplink. Be to, neilgai ir plauks lagaminas. Kažkas sušnypštė faneros gelmėse. Besiplaikstanti ugnis prasiveržė pro visus plyšius. Štai ir plauk sau, dek mėlyna ugnimi.

Nusiprausė Gyvatėdis, Cholovanovas kažkuo automobilį iš vidaus pašlakstė, vėdindamas kalėjimo šimtasiūlės smarvę. O dailusis lagaminėlis čia? Čia jis. Jo plikomis rankomis liesti negalima, tik su pirštinėmis. Pirštelių antspaudus paimsime. Įamžinsime istorijai!

Kas gi viduje? Viduje – kareiviškos gertuvės. Sunkios, lyg švino šratų prikimštos. Aukso smilteles vežioja buteliuose. Tačiau, kad buteliai netyčia nesudužtų, geriau tam tinka gertuvės. O dėžutėje – grynuoliai.

Tada ir prapliupo lietus. Gyvatėdžio išpranašautas, tačiau vis tiek netikėtas, tirštas, negailestingas, kaip artilerijos ugnis. Srove užliedami priekinį stiklą, lašai smogė lyg šrapneliai. Laimė, visa

trijulė jau automobilyje. Visi jau nusiprausę ir išsidžiovinę. Įpylė Drakonas tris stiklelius. Išgėrė už sėkmę ir pasileido Maskvos link.

4

Pasiuntiniui, atnešusiam blogą žinią, visais laikais buvo priimta nukirsti galvą. Dėl to valdovui tapdavo kažkaip lengviau. Pats pasiuntinys neturėdavo supratimo, kokią žinią neša. Jis tik spėliojo, kas jo laukia: aukso sauja, sabalų kailiniai nuo caro peties ar ešafotas su sustingusiais šaltyje kraujo varvekliais.

Nekviestas pasiuntinys, kuris be šaukimo ir kvietimo pasirodė NKVD vasarnamyje Komunarkoje, žinojo, kokią žinią atnešė. Maža to, jis ne tik pristatė kažkieno blogą naujieną, jis pats – pagrindinis kaltininkas. Viltis viena: nuolankios galvos kalavijas nekerta. Kaltas, Genrichai Grigorjevičiau! Kaltas! Kaltas, drauge valstybės saugumo generalinis komisare.

Galbūt ir ne draugu reikia Geležinį Genrichą dabar vadinti, o viršininku?

Genrichas Grigorjevičius Jagoda niekada nešaukė ant pavaldinių. Jis žinojo, kad riksmai niekuo nepadės. Jis klausė tylėdamas, retkarčiais pastuksendamas smiliaus nagu į rašomojo stalo veidrodinį riešutmedžio stalviršį, stalo, kadaise stovėjusio Aleksandro Trečiojo kabinete.

Pasiuntinys supranta, kad reikalai prasti. Tačiau jis visko nežino. Jis žino tik tai, kad pradaigojo lagaminą su aukso smiltimis. Gerai, jei būtų tik tai! Aukso smilčių Kolymoje gausybė. Kiek panorėsi išplaus. Tačiau praėjusį kartą dingo kurjeris. Susidaro labai nemalonus vaizdas. Vienoje kurjerių grupėje dingsta vyresnysis su dokumentų portfeliu, dingsta be pėdsakų, kitoje grupėje dingsta krovinys. Vadinasi, lagamino dingimas – ne atsitiktinė vagystė, o kažkieno meistriškas, iš anksto apgalvotas ir kruopščiai parengtas darbas. Kieno?

Kolka Ježovas, stipena, šlykštus neužauga, sekretorėlis Centro Komitete, ar tai jis? Ar savi šunybes krečia? Dalstrojus – GULAGo dalis. Dalstrojaus viršininkas Berzinas tiesiogiai aprūpina Jagodą auksu, apeidamas GULAGo viršininką, valstybės saugumo 3-iojo rango komisarą Matvejų Bermaną. Jeigu Bermanas iššniukštinėjo, tai gali pasinaudoti proga. Jis seniai svajoja įsiteikti Gutalinui.

Arba čia kažkuris aukštesniojo rango veikėjas? Jaška Agranovas! Pirmasis Jagodos pavaduotojas! Valstybės saugumo 1-ojo rango komisaras! O juk Agranovui pavaldi GUGB! Tai lyg NKVD paties NKVD viduje. Agranovas galėjo iššniukštinėti. Galbūt pasidalyti su juo? Pasidalyti kuo? Kolymos grobiu? Ar ateities planais? Juk Agranovas taikosi į Jagodos vietą. Ir seniai. Pasidalyk su juo, jis Gutalinui praneš ir pats atsisės į narkomo kėdę.

Aišku, kad dirba kažkas iš artimiausios aplinkos. Ne pirmas kartas. 1930 metais Triliseris tokią šunybę iškrėtė! O juk buvo pavaduotojas, prakeiktas šliužas!

Tai bent situacija. Ką daryti? Ką gi daryti? Pirmiausia sustabdyti visus siuntimus. Šifruotą pranešimą į Dalstrojų: pasiuntinius sulaikyti ir siųsti atgal, daugiau kol kas nesiųsti, būti pasiruošusiems revizorių atvykimui. Tai pirma. O antra, reikia nuspėti priešo žingsnius, nors kol kas ir neaišku, kas jis.

Taigi kažkas – Ježovas, Bermanas, Agranovas – nesvarbu kas – kažkokiu būdu perprato schemą, paskui pagrobė pasiuntinį „Jaroslavlio" stotyje, kažkur jį paslėpė, per jį sužinojo kitų kurjerių grupių atvykimo datas. Pirmas dingimas Maskvoje, antras – Jaroslavlyje, trečias, vadovaujantis logika, bus kažkur dar toliau nuo Maskvos, iki pat Chabarovsko ir Vladivostoko. Pirmą kartą pagrobtas žmogus, antrą – krovinys, trečią kartą – ims visą grupę.

Pakėlė akis Geležinis Genrichas ir tik dabar prisiminė, kad prieš jį jau seniai, viską pranešęs, tylėdamas išsitempė kurjerių grupės viršininkas, valstybės saugumo kapitonas Michailas Borisovičius Davydovas.

– Ką darysime, drauge valstybės saugumo kapitone?

– Nežinau, drauge generalinis komisare.

– Nagrinėsime klaidas. Kokių klaidų jūs padarėte?

– Nesulaikiau mergiotės.

– Teisingai. Dar.

– Reikėjo suimti nešiką, stoties budėtoją ir tą prasmirdusį tipą, sugrūsti į kupė ir vežti tiesiai į Maskvą. Čia būtume išsiaiškinę.

– Taip pat teisingai. Kokia to tipo pavardė?

– Lyg ir Paisijus Svinarenka, lyg ir Nikiforas.

– Lyg ir Paisijus, lyg ir Nikiforas... Jūs laikėte rankose dokumentą, jūs jį skaitėte, jūs vardo neįsiminėte. Ir po viso šito, jūs drauge valstybės saugumo kapitone, drįstate save vadinti čekistu?

– Kaltas, drauge generalini komisare.

– Pasielgsime taip, aš dabar skambinu GULAGo viršininko pavaduotojui Dmitlago viršininkui draugui Firinui. Nuvažiuosite pas jį. Jis pateiks visų išlaisvintųjų iš Dmitlago šiais metais sąrašą, jei prireiks – ir praėjusių metų. Rasite to virve persijuosusio bylą. Žmonių Dmitlage daug tūkstančių, bet išeina iš ten nedaugelis. Todėl darbas jums teko lengvas. Nesugalvokite Firinui ar kam nors kitam pasakoti, ko ir kam ieškote. Tik aš bijau, kad jokio virve persijuosusio tipo jūs Dmitlago bylose nerasite. Bet mes panaudosime kitą variantą. Eikite, jei spartuoliškai dirbsite, viską užmiršiu ir atleisiu.

Jagoda žinojo, kad geriausi darbuotojai – prasikaltę. Duok galimybę išpirkti kaltę – kalnus nuvers, kanalus išraus, ledus ašigalyje pralauš, išstumdys ir ištirpdys.

Ir dar vieną dalyką Geležinis Genrichas seniai suprato: niekas taip nežemina viršininko, kaip nesutramdytas įniršis. Viršininkas visada ramus, net ant bedugnės krašto.

5

Jei darbuotoja siuvimo fabrike pavogė du šimtus metrų siuvimo medžiagos, tai pati humaniškiausia ir teisingiausia pasaulyje

darbininkų ir valstiečių valdžia atmatuoja jai ilgiausią GULAGo bausmės trukmę. Arba net aukščiausią bausmę.

Du šimtai metrų siuvimo medžiagos – taip ir į nuosprendį įrašo. Tai daroma tam, kad grėsmingai skambėtų. Du šimtai metrų siuvimo medžiagos – tai siūlų ritė.

1932 metų rugpjūčio 7 dienos įstatymas „Dėl valstybės įmonių, kolūkių ir kooperatyvų turto apsaugos bei socialistinės nuosavybės stiprinimo" numato sušaudymą ir turto konfiskavimą už krovinių vagystes iš geležinkelio transporto, taip pat už valstybės, kolūkių ir kooperatyvų nuosavybės grobstymą. Esant švelninančioms aplinkybėms sušaudymas gali būti pakeistas ne mažiau kaip dešimties metų trukmės įkalinimu ir turto konfiskavimu. Taigi tas, kam už dviejų šimtų metrų siuvimo medžiagos įsūdė dešimt, penkiolika arba dvidešimt metų GULAGe, turėtų džiaugtis: pasisekė, juk galėjo ir priploti.

Liaudyje šis darbininkų ir valstiečių valdžios rūpestis socialistinio turto išsaugojimu vadinamas „Įstatymu dėl trijų varpų". Tais kraupiais 1932 metais pačiuose derlingiausiuose šalies rajonuose milijonai žmonių mirė baisiose kančiose iš bado todėl, kad duona buvo eksportuojama. O tas, kuris išdrįsdavo lauke rinkti iškritusias iš kombaino niekam nereikalingas varpas, buvo sušaudomas. Arba – esant švelninančioms aplinkybėms – mažiausiai dešimt metų ir turto konfiskavimas.

Ką jau kalbėti apie Dalstrojaus viršininką, kuris vagia ne siuvimo medžiagą ir lauke numestas varpas? Vien tik perimtame lagamine rasti ir įregistruoti 32 kilogramai 263 gramai aukso smilčių ir šeši grynuoliai, iš viso sveriantys 413 gramų. O kiek iš viso tų lagaminų Dalstrojaus viršininkas Jagodai persiuntė? Ir kiek sau prisigrobė. Kur jo švelninančios aplinkybės? Švelninančių jis neturi, turi sunkinančių. Jis viršininkas. Jis tarnyboje. O gavėjas yra draugas Jagoda. Kiek jam už tokius darbelius reikia įsūdyti?

– Na ką, Drakone, įkliuvo draugas Jagoda?

– Ne, Sej Sejičiau, neįkliuvo.

– Kaipgi?

– Ogi vis taip pat. Jagoda šio krovinio negavo, įrodyti, kad krovinys buvo adresuotas jam, mums nepavyks. Kas žino, galbūt gavėjas yra vienas iš Jagodos pavaduotojų, o jis apie šį reikalą nieko nežino.

– Mums viskas pavyks! Dingo kurjeris, apie tai žino tik Jagoda ir jo asmeninis sekretorius Bulanovas. Tik jie ieško dingusio kurjerio. Vadinasi, krovinys buvo skirtas jiems.

– Gerai, Sej Sejičiau, įrodysi tu Stalinui, kad šios vagystės viršūnėje stovi Jagoda, bet Stalinas nieko nedarys. Jagoda yra dar ne tiek prisidirbęs. 1930 metais Jagodos sekretorius draugas Triliseris surinko dokumentus. Iš dokumentų buvo aišku, kad revoliucionierius Jagoda – caro policijos provokatorius.

– Ir...

– Ir draugas Stalinas dokumentus Jagodai parodė, pasakė, kad dokumentais netiki, o Triliserį išmetė iš aukšto posto. Skundikui – pirmas bizūnas! Dabar Triliseris kažkokios komisijos, kažką kontroliuojančios, smulkus viršininkėlis. Tai didžiausias kritimas iš slaptosios policijos viršininko pavaduotojo posto. Kritimas nesibaigė. Triliseris vis dar skrieja žemyn. Švilpdamas. Ir manau, kad kris į patį dugną. Štai ir mes su tavimi surinksime įrodymus, visus juos išklosime Stalinui ir gausime per sprandą. O Jagoda dar pridės.

– Bet kodėl gi?

– Todėl, kad Stalinui dabar didžiausią pavojų kelia ne NKVD, o įvairiaus plauko trockininkai, zinovjevininkai, bucharinininkai. Jagoda turi savo planų, savo interesų, bet jie kol kas sutampa su Stalino interesais. Visa valdžios sistema labai išklibusi. Partija, kariuomenė, NKVD kaip trys pėdai lauke vienas į kitą remiasi. Paimk vieną, kiti nugrius. O Stalinas viršuje – ant trijų svirduliuojančių pėdų. Kai tik kas nors pašalins Jagodą, partijos draugai kaipmat suės Staliną. O ir kariuomenėje norinčiųjų netrūksta.

– Bet jei pats Jagoda rengia sąmokslą?

– O štai tuo Stalinas netiki.

– Kodėl?

– Todėl, kad Jagoda turi ne mažiau priešų nei pats Stalinas. O vienintelis kovos prieš Jagodą būdas – paleisti gandą, kad jis rengia perversmą. Stalinas ir tai supranta. Todėl gandais netiki. Reikalingi įrodymai.

– Įrodymų aš neturiu. Bet mes turime dar vieną kabliuką.

– Kalbėk, Sej Sejičiau.

– Reikia Jagodai pateikti tokį kaltinimą, kad niekas nedrįstų jo ginti. Net Stalinas.

– Ir ką gi tu pateiksi?

– 1918 metais Jagoda dalyvavo pasikėsinime į Lenino gyvybę.

6

Apsidairė ji: kurgi aš atsidūriau? Pabeldė į duris: valgyti duosite? Juk nuo Konotopo iki Maskvos ji pati apie maistą neužsiminė, o jai niekas nepriminė. Dabar suprato, kad savo teises reikia ginti, kitaip ją sutryps, sugniuždys ir sutraiškys.

– Ei, jūs ten, marinsite badu – parašysiu skundą draugui Kalininui.

Atsiliepė šiurkštus moteriškas balsas:

– Tambovo vilkas tau draugas. Nesitrankyk, tuoj atneš.

Ji vėl apsidairė: kurgi aš?

Subildėjo skląsčiai, atsivėrė durys, viena tetulė su mėlyna GB berete įnešė padėklą, kita liko prie durų, žaisdama gumine lazda.

Tetulė padėjo padėklą ant stalo, nuėmė servetėlę.

Ir išėjo abi, vėl trenkdamos durimis, girgždindamos skląsčius.

Mūsų mergaitei dingo abejonės. Juk čia Kremlius! Kas gi dar? Kur dar sienos tokio storio, kur tokie skliautai? Kur rasi tokias ornamentuotas grotas, lyg juvelyro padirbtas? Kur taip švaru ir sausa, kur rūsyje toks gaivus oras? O kur taip suimtuosius maitina? Čia

aiškiai ne kalėjimas. Tai patalpos, kuriose tik kartais labai svarbius kalinius slepia.

Jau gili naktis, todėl nedavė jai nei sriubos, nei žlėgtainio su bulvėmis, paruošto pagal prancūzišką receptą, užtat davė kvapnios juodos duonos sumuštinių su sviestu, garstyčiomis, kumpio ir rūkytos dešros griežinėliais. Ir karštos arbatos, stiprios, konjako spalvos. Bet ne arbata ir ne sumuštiniai ją įtikino. Įtikino padėklas, lėkštės ir krakmolyta servetėlė. Kurgi suimtieji taip gyvena? Ne Kolymoje juk. Ir ne Solovkuose. Taip, čia – Kremlius! Ir atnešė jai visa tai ne iš pagarbos, ne iš įvertinimo. Tiesiog čia, Kremliuje, kitaip maitinti nemoka. Norėtų pavaišinti lagerio buza, bet niekas jų to nemokė.

Ji nevalgė. Savo pasiekė – pirmoji pergalė! Toliau – badavimas. Kaip protestas. Sausas badavimas. Nei arbatos, nei vandens. Galite pasiimti savo padėklą.

Taigi čia – Kremlius. Bet kuri Kremliaus vieta? Gal tai Teremo rūmai, o gal Pramogų. Arba galbūt Senatas. O kodėl gi ne Didieji Kremliaus rūmai? Iš tiesų kodėl gi ne?

Patalpa, kurioje ji yra, vis dėlto ne rūsys ir ne pirmas aukštas. Tai cokolis, tai galingas rūmų postamentas. Kam reikalingas cokolio aukštas? Tam, kad būtų galima aukščiau virš žemės iškelti pirmąjį aukštą. Paprasčiau kalbant, pakelti jo langus iki tokio aukščio, kad niekas pro juos iš gatvės nežvilgčiotų. Tai ir saugumą didina. Uždengus didžiulius pirmojo aukšto langus grotomis, bus net labai negražu. Bet pakėlus aukštą virš žemės, galima apsieiti be grotų. O štai nedideli cokolio langai su grotomis vaizdo visai negadina. Atvirkščiai, suteikia pastatui solidumo. Cokolis turi būti sunkesnis ir tvirtesnis už likusį pastatą netgi iš išvaizdos.

Pastatas ant cokolio visai kitaip atrodo. Bet tai ne tik estetika. Cokolio aukšte štai kiek visko galima sutalpinti. Išsitiesė Nastia kareiviškoje lovoje, užsimerkė ir pabandė savo vaizduotėje nubraižyti idealų rūmų cokolį, remdamasi prielaida „jei aš būčiau karalaitė“.

7

Sej Sejičiaus pasakojimas pasirodė esąs trumpas ir paprastas.

1918 metais, kai jį priėmė į Kremliaus sargybą, vadai buvo trys: Leninas, Trockis, Sverdlovas. Leninas ir Trockis buvo iškilę virš šalies lyg dvi uolos. O Sverdlovas – šešėlyje. Už Kremliaus sienų mažai kas jį pažinojo, mažai kas žinojo apie jo vaidmenį. Bet svarbiausias buvo jis. Sverdlovas buvo kilęs iš pačių kraštutiniausių teroristų. Visa jaunystė – teroristiniame pogrindyje. Ir staiga – Rusijos valdovas.

Sverdlovas nerėždavo ugningų kalbų, nerašė fundamentalių veikalų, kurie galėtų papuošti auksinį marksizmo fondą, su niekuo nesipyko. Bet jis kontroliavo viską. Nesutarimų su savo bendražygiais iš Kremliaus trobos nenešdavo, visos Rusijos debatų ir diskusijų nerengdavo. Tiesiog nesutinkantys su juo kažkodėl greitai mirdavo.

Štai ir su Leninu draugas Sverdlovas susikibo. Tačiau ilgai nesispyriojo: tavo nuomonė vienokia, mano kitokia, nesiginčysime. Tarsi ir susitaikė. Tarsi jokių nesutarimų tarp jų ir nėra. Tačiau kartą per savaitę visi partijos vadai, išskyrus patį Sverdlovą, išvykdavo į gamyklas, fabrikus, pulkus ir divizijas, arba net tiesiog į aikštes, sakydavo kalbas liaudies minioms. Sverdlovas visa tai laikė savo rankose, įsakinėjo: tau į Presnią liaudį mokyti, tau – į aikštę prieš Didįjį teatrą.

Buvo pati rugpjūčio pabaiga. Visai kaip dabar. Leninui Sverdlovas paskyrė pasirodymą Mechelsono gamykloje. Ir taip atsitiko, kad visus vadus Sverdlovas siuntė su sargyba, o Leninui sargybinių tą dieną neliko.

Atvažiavo Leninas į gamyklą tik su savo vairuotoju – niekas Lenino iš gamyklos komiteto nepasitinka. Atkalbėjo Leninas ceche, eina prie savo automobilio – niekas iš gamyklos komiteto jo nelydi. Ir štai tamsų vakarą į Leniną šauna nepažįstamieji. Čekistai gatvėje sučiumpa moterį vardu Fanė Roid, dar žinoma kaip

Kaplan. Jokių įkalčių prieš ją nėra. Nei liudininkų, nei daiktinių įrodymų. Ši moteris, jei ir neakivaizdžiai išprotėjusi, tai bet kuriuo atveju labai arti to. Ir ji prisipažino.

Sverdlovas nedelsdamas ją pasiima iš ČK ir uždaro savo asmeniniame kalėjime. Proletarų vadas draugas Sverdlovas gyveno caro kambariuose, o tiesiog po savo kabinetu Didžiųjų Kremliaus rūmų cokolyje laikė savo asmeninius suimtuosius.

Po pervežimo į Kremlių niekas daugiau nebetrikdė įtariamosios teroro akto vykdytojos Fanės Kaplan. Niekas jos neapklausė, nevykdė tardymo eksperimentų, netikrino pirštų antspaudų, neskaičiavo kulkų trajektorijos, neapklausė ir net neieškojo liudininkų.

1918 metų rugsėjo 3 dieną, ketvirtą dieną po pasikėsinimo prieš Leniną, Fanę Kaplan Sverdlovo įsakymu nužudė Kremliaus komendantas Paška Malkovas Kremliaus garaže burzgiant motorui. Kur garažas, ten ir benzinas. Malkovas įkišo lavoną į geležinę statinę, apipylė benzinu ir padegė.

Įtariamosios pasikėsinimu į Proletarinės revoliucijos vadą niekas neteisė, kaltės neįrodinėjo, ryšių nesiaiškino. Draugo Sverdlovo įsakymu – galus į statinę su benzinu. Ir dek mėlyna liepsna.

Nežinoma, šovė Fanė Kaplan į Leniną ar ne. Neaišku, kiek buvo teroristų. Bet aišku – ne mažiau kaip du. Šaudė dviem kryptimis, iš dviejų pistoletų. Neaišku, kas stovėjo už pasikėsinimo, bet galima matyti, kas mėtė pėdas.

Draugas Sverdlovas dar ne tiek prisidirbęs. Pasikėsinimą į Leniną jis panaudojo kaip dingstį „Raudonojo teroro" pradžiai visoje šalyje. Nusirito Rusijos platybėmis kruvina masinių įkaitų sušaudymų banga, kaip proletariato kerštas išnaudotojams už jų klastingą pasikėsinimą į draugą Leniną.

Bet Sverdlovas truputį paskubėjo. Jis kreipėsi su atsišaukimu į šalį dėl to, kad teroristai šovė į Leniną... 40 minučių prieš pirmąjį šūvį. Leninas dar purviname pustamsiame ceche piešė ateinančių dešimtmečių grožybes, teroro akto vykdytojai savo slėptuvėje dar

nervingai žvilgčiojo į laikrodį, o draugas Sverdlovas Kremliuje jau žinojo: įvykdytas nusikaltimas!

Sverdlovo nelaimei, Lenino sužeidimai pasirodė ne mirtini. Leniną išvežė į užmiesčio dvarą ir ten gydė. Sverdlovas tuo metu užėmė pirmą vietą jau atvirai. Dabar jis važinėjo po šalį su caro traukiniu, dabar jis kaip šviesi saulutė rodydavosi liaudies minioms, dabar jo portretą nešė demonstracijose Lenino ir Trockio portretų priešakyje.

O Leninas išgyveno. Ir pasveiko. Tada Sverdlovas visais būdais stengėsi neįleisti Lenino į Kremlių, aiškindamas tai susirūpinimu sveikata. Bet Leninas grįžo. Ir dabar jau draugas Sverdlovas pateko į nesėkmių ruožą. Tai naktį Maskvoje jo automobilį užpuolė nepažįstamieji, tai staiga užsidegė jo karališkas miegamasis, o duris kažkas dėl saugumo užrakino iš lauko. Gerai, kad langas nebuvo grotuotas, todėl iššoko valdovas.

1919 metų kovo 8 dieną Sverdlovas grįžo į Maskvą iš kelionės po šalį. Šarvuotasis traukinys „Karlas Marksas" – priešakyje, už jo – paprastas iš išorės, prabangus viduje Rusijos valdovo traukinys. Gale – latvių samdinių ešelonas. Didžiųjų miestų stotyse, aidint orkestrui, pasirodydavo draugas Sverdlovas pro vagono duris, sveikino kaukiančius gerbėjus baltu delniuku.

Bet ten kur stotis – ten sankasos remontas, pilietinis karas šiaip ar taip, ten bėgiai, pabėgiai, veržlės, varžtai, kuriais bėgiai vienas prie kito tvirtinami. Nežinia, ar tai suorganizavo Leninas ar dar kas nors, ar tai buvo spontaniška darbininkų klasės karštos meilės savo brangiajai valdžiai apraiška, bet Sverdlovą užmėtė didžiulėmis veržlėmis. Nespėjo sargyba jo apginti ir pridengti, viena sunki veržlė cvaktelėjo į kaktą. To ir pakako. Prisidėjo prie to Leninas ar ne, bet palaidojęs Sverdlovą, paverkęs prie karsto, jis tučtuojau išvijo Kremliaus komendantą Pašką Malkovą, slepiantį Sverdlovo žygių pėdsakus.

Štai po šio įvykio Sej Sejičius ir nusprendė po truputį iš to sunkaus sargybinio darbo trauktis, teisindamasis sveikata. O

kaip pasiteisinsi, jeigu sveikas kaip Kubanės jautis? Taip paprastai neišeisi. Į vadų sargybą, kaip ir į gaują – kelio atgal nėra. Išeiti nepavys. Rado Sej Sejičius išeitį: ėmė nebepažinti žmonių, be priežasties juokėsi, per miegus šaukė, dieną su savimi kalbėdavosi skirtingais balsais. Galop buvo išsiųstas gydytis. Gydėsi kiek galėdams ilgiau. Taip pamažu ir nusiplovė. Ir profesiją tokią pasirinko, kad nereikėtų vienoje vietoje sėdėti.

– Viskas puiku, Sej Sejičiau, tik kaip visa ši istorija susijusi su Jagoda?

– Surišta tvirtu mazgu. Jagoda dar vaikystėje ir ankstyvoje jaunystėje dirbo pas juvelyrą – Sverdlovo tėvą, gyveno šeimoje. Genrichas Jagoda ir ir Jaška Sverdlovas kartu augo. Jagoda yra vedęs kažkokią Sverdlovo giminaitę. Jo kilimą užtikrino Sverdlovas. Jagoda – tamsių Sverdlovo darbelių dalyvis.

– O toliau kas?

– Toliau – įdomu. Nužudė Sverdlovą, o jo karališkojo seifo atidaryti nesugebėjo. Tai bent buvo seifas, visų seifų seifas. Caro brangenybėms specialiai iš Britanijos kreiseriu atvežė, ir dar čia, pas mus, perdirbo spyną. Pačius svarbiausius dalykus Sverdlovas laikė tame seife. O kur raktai? Nėra raktų. Niekuo Jakovas Michalyčius nepasitikėjo. Taigi aš pats su dešimčia vyrų tą užrakintą seifą gerve traukiau per langą.

– O kur jis dabar?

– Tada mes jį atidavėme į Kremliaus sandėlį. Manau, kad ten jis stovi. Ten gali būti dokumentai dėl rengimosi pasikėsinti į Lenino gyvybę. Gal kas ir apie Jagodą atsiras. Kad taip atidarytume tą seifą. Stebint liudininkams. Ir tuos dokumentus paskaitytume.

– Atidarysime.

– Tik reikia sugalvoti kokią nors priežastį, kodėl čia mes staiga prisiminėme seifą, kuris jau kone dvi dešimtis metų užrakintas stovi.

– Priežastį sugalvosime.

10 skyrius

1

Didžiuosiuose Kremliaus rūmuose draugas Stalinas turi savo nuosavą kino teatrą. Krėslai minkšti, odiniai. Penki krėslai eilėje. Keturios eilės. Centrinė vieta pirmojoje eilėje – draugui Stalinui. Vieną kartą atsisėdo į šį krėslą, ir jis jam patiko. Niekas niekada į šią vietą nebesikėsino. Pusė vietų šioje salėje bet kurio seanso metu – tuščios. Todėl, kad patekti į Stalino kino teatrą – didelė garbė. Ne kiekvieną čia kviečia.

Šiandien (aštuonioliktąjį kartą) pasimėgaukime filmu „Cirkas“. Draugas Stalinas iš pirmo žvilgsnio pamėgo šį sovietinio kino meno šedevrą. Šiuo šedevru jis ne pirmą kartą vaišina savo pačius brangiausius svečius. Taip bus iki 1938 metų, kol pasirodys „Volga Volga“, kurią draugas Stalinas per ilgus metus peržiūrės daugiau kaip šešis šimtus kartų. Sukurs šį šedevrą vis tas pats Grigorijus Aleksandrovas. Pagrindinį vaidmenį atliks vis ta pati Liubovė Orlova. Bet tai bus vėliau. O kol kas mūsų sovietinis cirkas švyti visu savo grožiu ir spindesiu. Ir aidi iš ekrano iškilminga melodija „Kito tokio krašto nesurasi, kur taip gera žmogui ir jauku...“ Ir toliau „Nieks pasaulyje nemoka juoktis ir mylėti taip kaip mes.“

Gryna tiesa. Pas mus net klounai arenoje kikena ir vartosi kūliais geriausiai pasaulyje.

Genrichas Grigorjevičius Jagoda (trečia eilė, kairėje iš krašto esanti vieta), kumštelėjo savo kaimynui Centro Komiteto sekretoriui Nikolajui Ivanovičiui Ježovui: o juk ši melodija galėtų tapti

Sovietų Sąjungos himnu. Linktelėjo galva Nikolajus Ivanovičius: teisinga mintis, kodėl gi ne? Kur dar žmogui taip gera ir jauku?

Šiandien draugas Stalinas kiek pakeitė programą. Iš karto po „Cirko" – vokiečių dokumentinė juosta, nufilmuota Pietų Amerikos džiunglėse. Filmas neišverstas. Tačiau viskas aišku ir be žodžių. Pagrindinė herojė – paragvajinė anakonda, kokių dešimties dvylikos metrų. Štai ji įšliaužė į kaimą ir lyg juodas naftotiekio vamzdis išsidriekė palei baltą kaimo bažnytėlę. Kamera bjauruųjį šliužą rodo nuo uodegos, lėtai slysdama galvos link. Bjaurus kūnas vis storėja ir storėja. Artėjant prie centro, jis jau virpančių raumenų pynė, kurią vargu ar dviem rankom apkabinsi. Paskui nuo vidurio kūnas po truputį siaurėja. Štai ir galva, tingiai snaudžianti saulės atokaitoje. Ir staiga – šuolis į kamerą. Kamera akivaizdžiai griūna. Ekrane kadrai apvirsta. Neaišku, kas atsitiko drąsiajam operatoriui. Bet svarbiausia ne tai. Atrodytų, mieguista anakonda, nerodydama jokių agresijos ženklų, staiga puola kamerą. Bet žiūrovai tai priima kaip šuolį į salę. Ir visi dalyvaujantieji staiga krūpteli. Kažkas, man rodos, net sušunka. Tik draugas Stalinas juokiasi. Arba filmą jau anksčiau matė ir buvo pasirengęs išvysti puolančią gyvatę. Arba tikrai jo nervai plieniniai.

O paskui anakonda maudėsi upėje. Ir kovojo su krokodilu. Pasmaugė jį ir prarijo. Dar daug visko buvo. Ir štai ekrane – nuodinga pusantro dviejų metrų gyvatė. Šliaužda ma ji sutinka maždaug penkių metrų ilgio raštuotą tigrinį pitoną. Jis ją nugalabija. Jis ją praryja. Kas gerai? Gerai tai, kad gyvatė neturi nei sparnų, nei ragų, niekas netrukdo praryti. Smauglys pasisotino ir jau buvo pasirengęs atsiduoti palaimingam miegui, taip pat virškinimui... Bet čia pasirodo anakonda. Pitonui miegas neberūpi. Reikia gelbėtis. Bet nuo anakondos nepabėgsi! Šuolis! Ir baisūs anakondos žandikauliai sukanda pitono gerklę. Du kūnai susivijo į pulsuojantį kamuolį. Staiga abu sustingo. Anakonda, įsitikinusi, kad pitonas nugalėtas, lėtai pražiodo žandikaulius ir pradeda pamažu ryti. Lėtai lėtai didžiulis pitonas dingsta šlykščiuose nasruose...

Cholovanovas nuo vaikystės nemėgo gyvačių. Jautė pasibjaurėjimą jomis ir kažkokį nesveiką smalsumą. Cholovanovas sėdi ketvirtoje eilėje ir kažkodėl galvoja apie Jaroslavlyje nudžiautą lagaminą. Kodėl staiga prisiminė lagaminą? A, taip! Gyvatėdis, dar žinomas kaip Širmanovas. Šaunuolis. Meistriškai pasidarbavo. Jei tik žinotų draugas Jagoda, kad Cholovanovas, kuris sėdi tiesiai jam už nugaros, yra virtuoziško pagrobimo organizatorius ir vadovas. Tačiau be Širmanovo ir Liuskos blaškytojos tai būtų buvę neįmanoma. Širmanovas teisingas žmogus, nors ir perdėm žiaurus, užsispyręs ir vaidingas. Cholovanovas seniai ieškojo būtent tokio pagalbininko – visapusiško piktadario.

O tikras gyvatėdis – tai žinoma paragvajinė anakonda, lėtai ryjanti tigrinį pitoną.

2

1936 metų rugsėjis. Vaikams – į mokyklą. Stalinui – atostogos.

Visus metus Stalinas sunkiai dirbo. O vasara pasitaikė ypač sunki. Nuveikta daug. Tarp atliktų darbų ne pats menkiausias – įvykdytas parodomasis procesas. Įvykdytas puikiai. Zinovjevas, Kamenevas, Smirnovas ir visa jų gauja demaskuoti visos šalies akivaizdoje. Jie gavo griežtą, bet pelnytą bausmę. Įvykdyti procesą buvo nepaprastai sunku. Ne visi, oi ne visi Centro Komitete supranta kietų priemonių būtinybę. Todėl buvo sulaukta didžiulio pasipriešinimo. Eilės laukia naujas procesas, nauja grupė vadų, kurie pasirodė esą priešai, šnipai, kenkėjai. Tačiau prieš pasiunčiant priešus į teismą, reikia turėti visišką palaikymą Centro Komitete. O Centro Komitetas – tai savavaliai bajorai aplink gerą carą, tai šunų ruja. Jei pajus pavojų sau, užpjaus vadeivą. Laukia dar vienas žiaurus susirėmimas. Rudenį arba žiemos pradžioje reikia surengti Centro Komiteto plenumą. Bėda ta, jog jei dešimt svarbiausių bajorų sujungs savo galią, to užteks tam, kad

būtų galima Centro Komiteto generalinį sekretorių išmesti iš jo aukšto posto. Tai jie gali padaryti tiesiog plenume. O kad išmestas generalinis sekretorius nesispardytų, galima jį čia pat ir surišti...

Todėl Cenro Komiteto generaliniam sekretoriui draugui Stalinui reikia atostogų. Tiesiog dabar. Prieš lemiamus rudens ir žiemos susirėmimus, prieš ateinančius 1937-uosius. Gydytojai pareiškė – kraujospūdis šokinėja, todėl reikia pailsėti. Dėl to Stalinas vyksta į Jaltą.

Geležinkelio stotis vadovaujantiems draugams – atskira. Nuo „Kursko" stoties eina atskira atšaka į depą. Tačiau tai tik iš išorės – aprūkęs depas. O viduje tai visai ne depas, o specialioji stotis. Viduje viskas blizga ir tviska. Architektas Jofanas pasistengė. Širdies įdėjo ir liaudies pinigų. Vadams negaila.

Stalino traukinys jau nuo ryto laukia prie vienintelės platformos. Čia visai nedidelė išlydinčiųjų grupė. Stalino sekretorius draugas Poskrebyševas, vyriausiasis šalies geležinkelininkas, susisiekimo kelių narkomas, Politbiuro narys draugas Kaganovičius, vidaus reikalų liaudies komisaras, valstybės saugumo generalinis komisaras draugas Jagoda, Centro Komiteto sekretorius Nikolajus Ivanovičius Ježovas, draugas Cholovanovas, kurio pareigų niekas garsiai neminėjo, dar kažkokie draugai.

Stalinas niekada vienas nevykdavo atostogauti. Kasmet vienam iš Politbiuro narių tekdavo didelė garbė – poilsiauti kartu su draugu Stalinu. Šiemet tokia garbė suteikta draugui Ždanovui.

Stalinas ir Ždanovas dar neatvyko. Išlydinčiųjų grupėje – pokalbiai apie orą ir paskutinį „Dinamo" bei „Spartako" susitikimą. Nusišypsojo Cholovanovas Geležiniam Genrichui, linktelėjo galva, atseit paėjėkime į šalį.

Nuėjo.

– Genrichai Grigorjevičiau...

Nepalaužiamąjį Genrichą visada siutino Cholovanovo įprotis vadinti jį vardu ir tėvavardžiu. Juk pasakyta: valstybės saugumo generalinis komisaras! Argi neaišku? Visi jau suprato, išskyrus šį

chamą. Net pats Gutalinas Geležinį Genrichą generaliniu komisaru tituluoja.

– Genrichai Grigorjevičiau, šalis žydi, šalis atsitiesia, šalis kuria ir stato.

– Čia jūs teisingai pastebėjote, drauge Cholovanovai. – O žvilgsnis gudrus, su pašaipėle.

– Šaliai reikalingas auksas. Ir dideliais kiekiais.

Tarsi kūju per kepenis Genrichui tvojo. Nedaug trūko, kad būtų apsivožęs. Vos išsilaikė. Netgi šyptelėjo:

– Čia jūs taip pat labai teisingai kalbate, drauge Cholovanovai.

– Dalykiškas pasiūlymas. Ar nevertėtų mums pakrapštyti draugo Sverdlovo seifuką? Nuo 1919 metų užrakintas stovi.

– Ką jis turi bendro su auksu?

– O kas, jei tame seife – brangenybės? Atidarysime ir atiduosime industrializacijos reikmėms!

– Bandėme. Nepavyksta.

– Pabandykime dar kartelį. Kviečiu NKVD į socialistinį lenktyniavimą. Suburkite komandą! O aš – savo. Dvikovos sąlygas aptarsime. Draugą Ježovą teisėju paskirsime. Drauge Ježovai, Nikolajau Ivanovičiau, galima jus trumpam? Mes čia su draugu Jagoda pasitarėme ir nusprendėme...

Tada po skliautais įvažiavo Stalino limuzinas. Lydintieji pagyvėjo. Stalinas Poskrebyševui duoda paskutinius nurodymus. Paskui Geležinį Genrichą pakvietė. Kitas – draugas Ježovas. Galiausiai – Cholovanovas.

Jau norėjo Drakonas palinkėti Stalinui laimingos kelionės ir gero poilsio, bet staiga tyliai, kad joks pašalinis neišgirstų, pats sau netikėtai išrėžė:

– Galbūt reikėtų atšaukti poilsį pietuose. Suorganizuosime Maskvoje. Turime ir ežerą, ir valčių...

Nužvelgė Stalinas Cholovanovą ne pasirengusios šuoliui karališkos kobros akimis, o abejingu anakondos žvilgsniu. Nemirksinčiose akyse – visiškai jokios išraiškos.

– Kodėl gi, drauge Cholovanovai?

– Nuojauta, drauge Stalinai.

– Nesirūpinkite. Viskas bus gerai. Turite man ką pranešti?

Prieš Cholovanovo akis iškilo traukinys Chabarovskas–Maskva šlovingajame Jaroslavlio mieste. Cholovanovas sunkiai atsiduso, pasitaisė diržą ir tyliai atsakė.

– Nieko svarbaus neturiu. Laimingo kelio, drauge Stalinai.

3

Štai jūs statotės rūmus. Kaip panaudotumėte cokolį? Tai didžiulės patalpos už labai storų ir tvirtų sienų po nesugriaunamais skliautais.

Pirmiausia – tai paskutinė gynybos linija esant perversmui. Cokolio aukšto langai nedideli, vos aukščiau žemės. Apsaugoti storomis grotomis. Tai ambrazūros. Kampines ir kai kurias kitas patalpas reikia numatyti gynybai dar projektuojant: prie langų surėsti pakylas, kad būtų patogiau šauliams, pačius langus uždengti plieniniais skydais, paliekant tik kiaurymes, skirtas šaudyti ir stebėti. Skydų, suprantama, viešai nedemonstruoti, kuo nors juos pridengti arba padaryti nuimamus. Šiose patalpose laikyti ginklų ir šaudmenų atsargas. Čia pat – sargybinių gyvenamosios patalpos. Ir tarnai kažkur netoliese.

Be to, cokolis – tai vyno rūsiai ir maisto sandėliai: alaus ir vyno statinės, apdulkėjusių butelių lentynos, kumpiai, dešros, sūriai, druska, miltai, žirniai, statinėse rauginti obuoliai, kopūstai.

Šiuose rūsiuose visai gerai laikyti lobius.

Apžiūrėjo Nastia savo buveinę – dar vieną pirštelį užlenkė: čia gali būti kalėjimas. Netgi kamera, skirta kankinimams ir žudynėms. Šią mintį ji nuvijo, neleisdama užvaldyti minčių.

Savaime suprantama, čia turi būti šuliniai, tiekiantys vandenį. Kažkur turėtų būti slėptuvės, kuriose užgriuvus nelaimei būtų galima pasislėpti ir išlaukti, be to, – slapti požeminiai keliai. Taip!

Požeminiai keliai į kitus pastatus ir už tvirtovės sienų, slapti keliai išsigelbėti, taip pat apsižvalgyti ir pasiklausyti. Kaipgi kitaip? Didieji Kremliaus rūmai iškilo valdant didžiam rūmų ir tvirtovių statytojui Nikolajui Pirmajam. Liaudis jį vadino Nikolajumi Lazda. Labai jau discipliną mėgo. Kareivius už mažiausią aplaidumą pro rikiuotę varydavo. Mirties bausmės nemėgo. Pakorė penkis nevidonus dekabristus ir atlyžo. O štai pro rikiuotę – kitas reikalas. Pro rikiuotę – prašom. Pro rikiuotę – nors kiekvieną dieną. Išrikiuos dvi gretas po šimtą kareivių, kiekvieno rankoje – lazda, o nusikaltusįjį aidint būgnams virve tempia tarp gretų. Kiekvienas kareivis savo vakarykščiam draugui turi kartelį trinktelėti. Čia ir auklėjimas: kad ne svetimi, o savi luptų. O kas silpnai trenks, tą patį pro rikiuotę pratemps. Du šimtai lazdų – valdovo norma. Du šimtai – tai beveik mirtis. O trys šimtai – garantuotas karstas bet kam. Nors mirties bausme tai ir nelaikoma.

Kas gi jis, tas Nikolajus Lazda? Jis – trečiasis Pavelo Pirmojo sūnus. Jis niekada negalėjo tikėtis sosto. Valdyti turėjo vyriausiasis sūnus Aleksandras ir jo palikuonys, o tuo atveju, jei ši paveldėjimo linija baigsis akligatviu, tada valdyti turėjo antras sūnus, Konstantinas. Bet likimas susiklostė taip, kad 1825 metų gruodį trečiasis sūnus Nikolajus turėjo jėga perimti valdžią. Ir jis ją paėmė, karteče iš patrankų sušaudęs sąmokslininkų gaujos maištą. Ar galėjo jis, Nikolajus Lazda, nebijoti sąmokslų? Ar jis galėjo prieš rūmų perversmus nesiimti priemonių? Visa jo šeimos istorija sulipdyta iš perversmų. Nikolajaus Lazdos tėvas Pavelas Pirmasis buvo savame miegamajame pasmaugtas sidabrine karininko kaklaskare. Nikolajaus Lazdos senelis, Petras Trečiasis, buvo nuverstas sąmokslininkų ir nužudytas. Ir iki tol valdžios kaita ėjo tais pačiais slidžiais takais. Petro Pirmojo duktė Jelizaveta Petrovna įvykdė perversmą vienos Preobraženskio pulko Leibgvardijos grenadierių kuopos jėgomis. Šią kuopą ji vėliau pertvarkė į Leibkompaniją. O ir pats Petras Pirmasis ėjo į valdžią per kraujo balas ir bausmes sušaudant. Bet ir iki jo – maištai ir sukilimai,

apsišaukėliai soste, viešos ir slaptos žmogžudystės. O kas sąmokslininkai? Savi. Pavelą Pirmąjį smaugė su jo vyresniojo sūnaus, sosto paveldėtojo sutikimu. Petrą Trečiąjį nuvertė žmona, o nužudė jos meilužis. Petras Pirmasis nuo sosto nuvertė seserį.

Ar galėjo Nikolajus Lazda, prisimindamas visa tai, statyti Didžiuosius Kremliaus rūmus nenumatęs galimybės pasižiūrėti ir pasiklausyti, apie ką plepa patys artimiausi jam žmonės? Negalėjo.

Bet kaip pasiklausyti, jei sienos neregėto storio?

4

Ji užmigo, neradusi atsakymo į savo klausimą.

Sapnavo ji Leibkompaniją...

Nastia Streleckaja dar vaikystėje įjunko į aštuoniolika „Karo enciklopedijos" tomų. Dešimtasis tomas, išleistas 1912 metais, prasidėjo straipsniu „Jelizaveta Petrovna". O keturioliktajame tome, kuris išėjo 1914 metais, buvo straipsnis apie Leibkompaniją. „Karo enciklopedijos" leidimą nutraukė pasaulinis karas. Aštuonioliktasis tomas nutrūko su straipsniu „Port Artūras".

Ji sapnavo Port Artūro šarvuočius, o paskui nekart – Leibkompaniją...

Ją traukė patvaldžių likimas. Ypač tų, kurie buvo moteriškosios lyties. Tų, kurie valdžią imdavo patys, niekieno neklausę...

1741 metų lapkričio 25 dieną Jelizaveta, Petro Pirmojo duktė, padedama Preobraženskio pulko Leibgvardijos grenadierių kuopos, įvykdė rūmų perversmą ir užėmė sostą. Gruodžio 31 dieną ši kuopa buvo pavadinta Leibkompanija. Kuopoje buvo 364 žmonės. Visi penki karininkai buvo pakelti į generolus, praporščikas į pulkininkus, unterkarininkai – į papulkininkius, trys šimtai eilinių grenadierių tapo karininkais, nebajorai gavo paveldimąją bajorystę, dvarus, šimtus baudžiauninkų, visiems buvo gausiai padalyta pinigų...

O Jelizaveta Petrovna tapo valdove.

5

– Sej Sejičiau, štai tavo traukinys. Priimk ir vadovauk. Pirmas tavo reisas – į nepaprastą vietą. Mašinistai žino, kur važiuoti. Aš pasirūpinau, kad tau išduotų vieną labai svarbų liudininką. Pristatysi jį čia. Žiūrėk, suimtojo nepaleisk. Pabėgs – galvą nusuksiu. Jei kas, užmušk, bet nepaleisk.

– Supratau. Tai tas, kuris Sverdlovo seifą krapštys.

– Taip.

– O jei nepanorės?

– O aš jo savimeile pasinaudosiu.

6

Jagodos kabinete Kremliuje – du žmonės. Jis pats ir ištikimas jo sekretorius, valstybės saugumo vyresnysis majoras Pavelas Petrovičius Bulanovas.

– Kažkas po mumis kasasi. Kas, nesuprantu. Žinočiau, ragus aplaužyčiau. O kaip reikalai su lagaminu?

– Ieškome, jokių pėdsakų.

– Manau, reikia į šį reikalą Gyvatėdį įtraukti. Guvus ir nuovokus vaikinukas. Jis „Jaroslavlio" stoties platformoje trejus metus dirbo, galbūt jis mums pasakys, kaip lagaminas galėjo dingti.

– Supratau. Rytoj jį nustebinsiu.

– Gerai, kad Gutalinas atostogų išsibeldė. Kol jis sugrįš, skandalas nekils. O kai parvažiuos, sušauks Centro Komiteto plenumą. Jam dabar trūks plyš reikia surinkti daugumą plenume...

– Daugelis prieš. Neatvirai. Sistema pas mus kvaila, kiekvienas atskirai – prieš, o visi kartu – už. O juk vėl visi už Gutaliną balsuos.

– Tegul balsuoja. Mums reikėtų užsitikrinti griežtesnę ryšio sistemų kontrolę. Visa kita susitvarkys savaime. Svarbiausia ne tai, kaip kas balsuoja, o tai, kas vadovaus plenumo apsaugai...

Ir nusijuokė abu.

7

Ji nubudo staiga. Gili naktis. Bet, matyt, miegojo visai neilgai. Nubudo todėl, kad sapne suprato, kaip Nikolajus Lazda įrengė pasiklausymo sistemą. Viskas paprasta. Viskas paprasta iki kvailumo. Paradinis aukštas – pirmas. Tam, kad nereikėtų kiekvieną kartą laiptais lipti. Paradiniame aukšte ir caro kambariai, čia jo artimiausi žmonės, čia ir svarbiausi svečiai. Ir jis, tik jis sprendžia, kam, kokiuose kambariuose gyventi! O po pirmu aukštu – cokolis! Cokolyje – ventiliacija! Ventiliatorių tada nebuvo. Ventiliacija ne priverstinė, o natūrali. Paties caro sugalvota, jo ranka patvirtinta! Štai Nastią Streleckają kambaryje uždarė, langus ir duris aklinai užvėrė, bet oras – gaivus, tyras, vėjelis iš orlaidės palubėje traukia. Kodėl? Todėl, kad aukštai virš stogo išvesti vamzdžiai, taip sukurtas slėgio skirtumas ir cirkuliacija.

Vamzdžiai iš cokolio patalpų eina į viršų pro masyvias caro kambarių sienas... Jei juos išvesi protingai, jei įvertinsi akustiką, jei neslėpsi jų pačioje plytų mūro gelmėje, jei įvertinsi šimtmečių patirtį... Tai iš cokolio patalpų bus galima klausyti, kas vyksta kambariuose virš jų.

Toliau – technikos reikalas: tokiuose ir tokiuose rūsiuose, tokiuose ir tokiuose arsenaluose turi nebūti pašalinių. Iš savo miegamojo leiskis slaptais laipteliais, klaidžiok po cokolį, užeik į tuos kambarius, į kuriuos reikia, ko nori klausykis.

Štai virš Nastios orlaidė. O žemiau jos – iškyšulys sienoje, ant kurio ir atsistoti galima. Nikolajus aiškiai turėjo laiptelius. Gaila, ji laiptelių neturi. Bet iškyšulys čia ne šiaip sau. Iškyšulys gudriai įtaisytas.

Sistemos kūrėjui turėjo iškilti tik viena problema: kad kas nors kitas netyčia pokalbių caro menėse neišgirstų ir sistemos neaptiktų. Todėl turėtų būti kažkokia visai paprasta, bet patikima garso izoliacija.

Užlipo Nastia ant iškyšulio, įkišo ranką į orlaidę, pagrabaliojo, apčiuopė kažkokią medinę trinką, pastūmė ją pačiais pirštų galiukais. Ši netikėtai lengvai nuslydo į šoną. Nastia aiškiai išgirdo balsus.

– Sistema pas mus kvaila, kiekvienas atskirai – prieš, o visi kartu – už. Juk vėl visi už Gutaliną balsuos.

– Tegul balsuoja. Mums reikėtų užsitikrinti griežtesnę ryšio sistemų kontrolę. Visa kita susitvarkys savaime. Svarbiausia ne tai, kaip kas balsuoja, o tai, kas vadovaus plenumo apsaugai...

Ir abu nusijuokė.

11 skyrius

1

Kajutė Gyvatėdžiui patiko dar iki tol, kol kapitonas prieš jį plačiai atidarė duris. Kapitonas duris vos atvėrė, o Gyvatėdis iš karto viską užgriebė žvilgsniu, viską įvertino. Visai nedidelė kajutė, bet tokia jauki, kad žodžiais neapsakysi. Minkšta odinė sofa, virš jos – atlenkiama lova, sieninė spinta, lentynėlė su knygomis, staliukas, apvalus iliuminatorius.

Gyvatėdis liko vienas. Iliuminatoriuje – mėnulis. Už borto teliūškuoja vanduo, liūliuoja. Pats laikas miegoti. Bet neima miegas Gyvatėdžio. Cholovanovas patarė į darbą Lefortove nebeiti. Nėra ten ko veikti, sako. Žadėjo kitą darbą, dar įdomesnį. O kas gali būti įdomiau už nuosprendžių vykdytojo darbą? Ar net vykdytojo parankinio?

Ir kaipgi taip – neiti į darbą? Gyvatėdis juk ne šiaip kas, jis tarnauja SSSR NKVD GUGB. Jei neisi į tarnybą, jie tavęs pasiges, ims ieškoti. Tiesa, Gyvatėdis gerai įsitaisė. Visi nuosprendžių vykdytojų grupėje žino, kad jis Jagodos žmogus, kad jis vykdo kažkokią ypatingą užduotį, todėl gali Lefortove rodytis kada panorėjęs. Tačiau viskam yra ribos. Per ilgai nesirodyti negalima. O ir pats Jagoda gali pasidomėti, kuo tu ten, brolyti, užsiimi ir kokie rezultatai.

Štai jeigu Cholovanovas kaip nors atleistų Gyvatėdį iš NKVD ir paskirtų į kitas pareigas, tada – prašom, tada Lefortove jis nedirbs. O kitaip juk ir paiešką paskelbs. Ne, kartais reikia ten būti. Rytoj iš pat ryto. Ir veikla mėgstama. Kaipgi be jos?

2

Geležinis Genrichas tą naktį taip pat beveik nemiegojo. Paskutinį pasitarimą buvusiame Sverdlovo kabinete jis baigė apie antrą valandą nakties. Paskui dar persimetė keliais sakiniais su savo sekretoriumi Bulanovu, o jau vėliau per naktinę Maskvą pasileido į Komunarką.

Bet užmigti ilgai negalėjo.

Prakeiktas Cholovanas! Sugalvojo atidaryti Sverdlovo seifą! Jis tik apsimeta, kad aukso ieško! Jam, niekingam šliužui, Sverdlovo dokumentų reikia. O juk ten gali kažkas ir apie Jagodą atsirasti. Cholovanas nori išsiaiškinti pasikėsinimą į Leniną. Jis po Geležiniu Genrichu kasasi! O į teisėjus šlykštų neūžaugą Kolką Ježovą pakvietė.

Kai tik Geležinis Genrichas išgirdo, kad Cholovanas nutarė atidaryti seifą, nusiuntė geriausius savo meistrus to seifo krapštyti. Reikia pralenkti Cholovaną! Viską, kas yra seife – išvalyti. O visokį šlamštą – palikti. Tik štai jau parą jo vaikinai visais įmanomais įrankiais knebinėja spynos skylutę, bet nė velnio jiems neišeina. Iki dvyliktos valandos dienos – iki varžybų pradžios, dar yra laiko, gal pavyks. Ak, jei pavyktų!

3

Nastia prabudo anksti ryte nuo skląsčio trenksmo. Ji miegojo nenusirengusi. Oras čia gaivus, bet auštant pernelyg šaltas. Lengvutė vasarinė antklodė nepadeda. O dar ji nenusirengė dėl to, kad būtų pasiruošusi bet kokiam netikėtumui.

Žvangtelėjo durys. Įėjo žmogus su NKGB uniforma, bet kažkodėl be skiriamųjų ženklų antsiuvuose, su apvaliais akiniais, panašiais į dviratį. Jis neprisistatė. Nastia sėdi ant savo lovos. Įėjęs žmogus įsitaisė ant taburetės, prisuktos prie grindų.

Pokalbis buvo trumpas ir aiškiai nuliūdino įėjusįjį. Tai buvo net ne pokalbis, o apklausa. Nastią atėjęs čekistas mandagiai vadino

Anastasija Andrejevna. Buvo akivaizdu, kad prieš ateidamas jis susipažino su jos biografija. Jis neabejotinai suprato, kad 1936 metų rugpjūčio 23 dieną 15 valandų 10 minučių Streleckajos Anastasijos Andrejevnos Maskvos „Jaroslavlio" stoties pirmojoje platformoje nebuvo ir negalėjo būti. Gyvatėdis suklydo. Žmogus su akiniais atėjo tik tam, kad įsitikintų, jog viskas yra būtent taip ir labai negerai: sugavo ir užrakino visai ne tą, kurios reikėjo.

Ji suprato, kad atėjęs žmogus ne pačios geriausios nuotaikos ir kad ta nuotaika pokalbio metu dar pablogėjo.

Ir tada ji nusprendė jam parodyti, kaip reikia vykdyti apklausą.

– Žiūrėkite man į akis. Ir atsakinėkite taip, kaip patinka.

Jis pakluso, pats nežinodamas, kodėl.

– Aš nustatau jūsų gimimo metus. Tai buvo 1890-ieji. Galite atsakyti „taip", „ne", „nežinau". Jūsų atsakymai neturi reikšmės. Taigi, 90-ieji?

– Nežinau.

– Tai buvo 91-ieji?

– Ne!

– 92-ieji?

– Taip, būtent!

– 93-ieji?

– Galbūt.

– 94-ieji? Žiūrėkite į akis! 94-ieji?

– Kodėl gi ne?

– 95-ieji.

– Taip pat įmanoma.

– 96-ieji?

– Nė nenutuokiu.

– 97-ieji?

– Greičiau taip, nei ne.

– Nereikia manęs apgaudinėti. Jūs gimėte 1895 metais.

– Sausio mėnuo?

– Taip, sausio.
– Vasaris?
– Taip, vasaris.
– Kovas?
– Taip, kovas.
– Balandis?
– Taip, balandis.
– Melas. Jūs gimėte vasarį. Dieną nustatyti?
– Ne, ne, – staiga sunerimo žmogus su akiniais. Susirinko popierius ir dingo už durų, trinktelėdamas skląsčiu.

Nastia turėjo kažkokią žvėrišką naujautą, kad dabar ji negali parodyti silpnumo. Silpnus muša. Ji turi pasirodyti stipri. Bet kaip? Tik štai taip, pademonstruodama, jog ji akiniuotį vis tiek nugalės, kad ir ką jis būtų sumanęs.

4

Ankstyvas rytas. Rugsėjis. Dargana. Šaltis. Neišeina sutramdyti žiovulio. Gyvatėdis Lefortovo kontrolinėje pateikė atverstą leidimą, praėjo dar vieną kontrolinį punktą, ir dar vieną. Prieš paspirdamas duris koja, mintyse pasikartojo šmaikščią frazę, parengtą iš anksto: „O jūs, vaikinai, turbūt ir užmiršote, kas aš toks?“

Atidarė duris ir atsidūrė prieš valstybės saugumo vyresnįjį majorą Pavelą Petrovičių Bulanovą.

– Aš jūsų laukiu, važiuojame.

Kur važiuoja, ko važiuoja, Bulanovas neaiškino.

O nuvažiavo tiesiai į Komunarką.

Valstybės saugumo komisaras draugas Jagoda turi didžiulį kabinetą centriniame NKVD pastate Lubiankoje. O dar jis turi kabinetus Lefortovo kalėjime, Butyrkoje ir Tagankoje. Labiausiai jis mėgsta klausyti pranešimų Didžiuosiuose Kremliaus rūmuose esančiame caro kabinete, kuriame kadaise dirbo daugas

Sverdlovas, o vėliau draugas Sverdlovas asmeninį kalėjimą įsirengė. Tame kalėjime draugas Sverdlovas laikė asmeninius kalinius. Tarp jų ir Fanę Kaplan. Iš to kalėjimo suimtuosius išvesdavo tik į vieną vietą – į Kremliaus garažą. Kad gaudžiant varikliui...

Bet kai sprendžiami patys svarbiausi klausimai, draugas Jagoda susitikimus rengia savo vasarnamyje Komunarkoje. Gražu čia. Pamaskvys apskritai garsėja grožiu. Aš asmeniškai įsitaisyčiau rąstinį vasarnamį Puškine. Žinote, važiuojant Jaroslavlio keliu. Prisimenate Majakovskį:

Kur kalvos Puškino
Ir Ryklio kalnas...

Tai štai ten, Puškine. Bet tiktų ir Komunarka. Gamta, žinote, upelis, meldai, beržynai, zylės strykčioja, kiškučiai laigo, varlės vakarais kurkia melduose, šermukšniai sirpsta. Už aukštų žalių tvorų ant kalnelio iškilusi Jagodos sodyba. Kontroliniuose postuose garbingą tarnybą eina šaunūs jaunikaičiai iš ypatingosios kuopos, kurios kiekvieną karį Genrichas Grigorjevičius atrinko asmeniškai.

Takeliai baltu smėliu pabarstyti. Lysvėse – užsienio stiliaus gėlės. Automobilis sustojo šalia prieangio. Sargybinis draugo Bulanovo net neprašo leidimo. Jis čia – savas žmogus. Gyvatėdžio irgi neprašo: jei atvyko su draugu Bulanovu, vadinasi, viskas čia gerai. Perėjo koridorių, pasuko – didelis kambarys, panašus į priimamąjį. Trys čekistai laukia. Tada Gyvatėdžiui ir sutvaksėjo širdis. Juk sakė Cholovanovas: nebeik ten! Pabeldė į duris draugas Bulanovas, nelaukdamas atsakymo praleido Gyvatėdį į viršininko kabinetą.

O kurjerių grupės vyresnysis, valstybės saugumo kapitonas Michailas Borisovičius Davydovas pražydo lyg aguona: gyvename, vaikinai!

Šie nesupranta, iš kur toks džiaugsmas, jei visi trys neišvengs baisios bausmės už krovinio praradimą.

– Ko nesidžiaugiate?

– O dėl ko čia džiaugtis?

– Dėl to, kad nedingo mūsų lagaminas! Tai buvo patikrinimas! Tai draugas Jagoda mums egzaminą surengė budrumui patikrinti!

– Ką čia paistai?

– O jūs jo nepažinote? Tas uniformuotas jaunuolis, kuris įėjo į kabinetą su draugu Bulanovu, jis juk tas pats! Virve persijuosęs!

5

Dingo Gyvatėdis. Cholovanovas jo laukė ateinant pusryčių. Nesulaukė. Nuėjo žadinti. Kajutė tuščia. Lova rūpestingai paklota. Cholovanovas – pas kapitoną: kur? Kasosi pakaušį kapitonas, ieškodamas atsakymo. Atsiprašinėja: lyg ir visą naktį budriai ėjome sargybą.

Tiek to. Paskui išsiaiškinsime! O dabar – Sej Sejičių sutikti. Jis jau pranešė, kad atvyko, suimtąjį pristatė, stoties Maskva–Sortirovočnaja dvyliktajame atsarginiame kelyje laukia savo naujajame traukinyje.

Nulėkė ten Cholovanovas. Priėmė suimtąjį, atvežė kažkur, ilgai vedė tamsiais koridoriais.

– Sevastjanai Ivanyčiau, tau, kiek žinau, čekistai patinka, bet nelabai.

– Nelabai, – patvirtino Sevastjanas.

– Tai štai jie paskelbė, kad geriausi įsilaužėliai NKVD dirba.

– Kur jau ten.

– Jie giriasi per penkias minutes atidarysiantys seifą, kuris nuo 1919 metų stovi uždarytas.

– O kas per seifas?

– Labai didelis, britaniškas. „Bromlis“.

– „Bromlio“ per penkias minutes nepaims.

– O per dešimt?

– Jiems ir trijų valandų neužteks, netgi dešimties. Jei „Bromlis“ dviejų tonų, niekas jo nepaims. Ne veltui jis nuo 1919-ųjų užrakintas.

– O tu, Sevastjanai Ivanyčiau, prisimintum senus laikus?

– Prie žmonių?

– Prie žmonių.

– Prisiminčiau. Jei įrankis bus.

– Degtinės tau ir tiems, kurie su tavimi sėdi, duosiu, sūrio, dešros. Metus iki soties šersiu.

– Nereikia man tavo malonių, pilieti Cholovanovai. Pats valgyk.

– Bėgsi – užmušiu.

– Žinau.

– Ir išvaizdą tavo reikia pakeisti, kad neatpažintų, nes tu mano slaptas kalinys.

– Keisk.

– Tu žinai, kur mes?

– Nežinau.

– Mes – Didžiajame teatre. Ei, žmogau! Užeik. Ir padaryk taip, kad šiam džentelmenui būtų negėda pasirodyti Lordų rūmuose.

6

– Ne tą mergaitę man nurodėte, Gyvatėdi.

Jis ir pats žino, kad ne tą. Velniop ją, tą mergaitę. Kaip atsikratyti tos priimamajame laukiančios trijulės? Kaip nusisukti į sieną, kad neatpažintų?

Širdis daužosi lyg pagautas kiškutis. Geležinis Genrichas kažką kalba. Negirdi jo Gyvatėdis. Tik susigriebė, įsiklausė, sutiko, sutrikimą pavaizdavo: ajajai ir kaipgi čia ne tą? O tokia panaši. Delnai prakaituoja, ausys dega, o širdelė Gyvatėdžiui, rodos, tuoj iš krūtinės iššoks.

Jagoda žinojo, ir jūs žinote, kad riksmai niekuo nepadeda. Tik ne visada pavyksta riksmą sulaikyti. Iš savo patirties žinau. O Ja-

godai visada pavykdavo. Supranta Geležinis Genrichas, kad suklydo žmogus. Gal ir suklydo. Kita vertus, kaip žvalgas stebėtojas galėjo taip suklysti? Kaip galėjo nurodyti korpuso vado Streleckio dukterį?

– Tai ką darysime, Gyvatėdi? Ieškosime? Vėl visas mažamečių sukčių nuotraukas jums surinkti? Veidas iš atminties dar neišsitrynė?

– Ne, Genrichai Grigorjevičiau, aš jau pasistengsiu.

– Aš jums dar duosiu darbo. Mano priimajame draugai laukia. Jiems lagaminą nukniaukė. Nedidelis daiktas. Visokių skudurų jamę rasta. Bet buvo ten ir atmintinų daiktelių čekistų šlovės muziejui. Iš Tolimųjų Rytų vaikinai atvežė, o Jaroslavlyje praganė. Padėsite surasti?

– Padėsiu, o kaipgi.

Draugas Bulanovas tuo tarpu išslinko į priimamąjį, tyliai užverdamas duris, ir paaiškino nelaimėliams kurjeriams, kad į jų grupę įsitraukia naujas draugas, kuris padės atskleisti nusikaltimą.

Nusišypsojo, žiūrėdamas į žemę, kurjerių grupės viršininkas, valstybės saugumo kapitonas Michailas Borisovičius Davydovas ir tyliai pasakė draugui Bulanovui, jog jie, kurjeriai, supranta, kad yra kalti, kad budrumo patikrinimo jie, žinoma, neišlaikė, kad kitą kartą tarnybą eis kur kas budriau.

Nieko nesuprato draugas Bulanovas.

Ir tada kurjerių grupės vyresnysis paaiškino, kad pažino tą jauną liekną čekistą, kuris draugų Jagodos ir Bulanovo įsakymu nušvilpė iš jų lagaminą.

– Ką jūs pažinote?

– Na, tą, kurį jūs į mūsų grupę paskyrėte, tą, kuris dabar su draugu Jagoda šnekasi. Jie dabar aiškiai ten, kabinete, iš mūsų juokiasi.

7

Nastia apgavo Bulanovą. Ji visai nemokėjo meistriškai vykdyti apklausų ir iš akių išraiškos spręsti, tiesą žmogus sako ar meluoja. Tiesiog jos atmintis buvo gera. Jau greitai, 1937-ųjų išvakarėse, Maskvoje prasidės sąjunginis Tarybų suvažiavimas, kuris priims naują, pačią demokratiškiausią pasaulyje Stalino konstituciją. Didžiuosiuose Kremliaus rūmuose susirinks geriausi šalies žmonės. Jų bus 1286. Jau išleista knyga su nuotraukomis ir trumpomis biografijomis liaudies išrinktųjų, kuriems lemta įvertinti ir priimti Konstituciją kaip pagrindinį ir neliečiamą visų pasaulio dirbančių žmonių Tėvynės įstatymą. Visai neseniai ta knygelė pateko Nastiai į rankas, ji ją perskaitė. O jei perskaitė, vadinasi, įsiminė. Ir štai pasirodė, kad nereikalingų žinių nebūna. Įėjusį akiniuotą čekistą ji iškart pažino: jo portretas buvo 66 puslapyje. Abejonių neliko: tai artėjančio aštuntojo sąjunginio Tarybų suvažiavimo deputatas draugas Pavelas Petrovičius Bulanovas. Ji prisiminė viską, kas tame 66 puslapyje apie jį buvo išdėstyta. Biografija prasidėjo nuo gimimo dienos – 1895 metų vasario 12-osios. Jei jis nebūtų išsigandęs ir pabėgęs, ji žiūrėdama jam į akis būtų „nustačiusi" ir jo gimimo vietą, ir pagrindines biografijos gaires, ir čekisto laipsnį, ir užimamas pareigas – SSSR vidaus reikalų liaudies komisaro sekretorius.

Jai reikėjo parodyti: žiūrėkite į mane rimtai, valstybės saugumo vyresnysis majore. Su manimi nereikia juokauti.

Ir ji parodė.

O jis suprato.

Ir dar jai pasirodė, kad jo balsas – tai vienas iš balsų, kurio ji pasiklausė naktį.

Bet tuo nebuvo įsitikinusi.

12 skyrius

1

Artėjant dvyliktai valandai prakeiktą seifą išvilko iš Kremliaus sandėlio į didelę tuščią salę, kadaise naudotą kaip fechtuotojų pratybų vieta. Nikolajus Ivanovičius Ježovas prieš meistrų įsilaužėlių rungtynių pradžią viską dalykiškai sutvarkė: aplink visą pastatą pastatė galingą sargybą, sušaukė valstybės komisiją priimti vertybėms. Nepavyks atidaryti – nieko baisaus. O jei pavyks – priėmimui pasirengta.

Geležinis Genrichas vėlai susigriebė: aš sargybai turiu ypatingąją rinktinių jaunikaičių kuopą!

– Nieko, atsakė draugas Ježovas. – Raudonarmiečiai iš Maskvos 1-osios proletariškosios šaulių divizijos taip pat ne iš kelmo spirti.

Pristatė Genrichas Grigorjevičius Jagoda teisėjui draugui Ježovui savo komandą – penkis NKVD meistrus. Cholovanovo komanda – vienas iki pat akių ruda barzda apžėlęs užsienietis su buržujiška skrybėle, juodomis pirštinėmis, baltu šilkiniu šaliku ant kaklo.

Prieš pasirodymą NKVD komandos kapitonas žvilgsniu parodė Geležiniam Genrichui: visą naktį, o prieš tai visą dieną stengėmės. Net rankas skėstelėjo: jei būtumėte savaitėlę davęs, tada galbūt mes jį ir...

Atsiduso Geležinis Genrichas, pats save dar kartą išbaręs: kaipgi jis prieš metus, dvejus, penkerius nepasirūpino atkrapštyti seifo! O jei atidaryti negalima, reikėjo nuvežti į klampią pelkę

ir paskandinti liūne. Dabar velniai žino, ką viduje ras! Draugas Sverdlovas ten galėjo laikyti pačius slapčiausius dokumentus, kurių niekam niekada nevertėtų rodyti.

Rungtynių teisėjas paskelbė sąlygas: penkios minutės vienai komandai, paskui penkios kitai. Vėliau iš eilės – po dešimt minučių, po dvidešimt, po trisdešimt, po valandą, po dvi, po keturias. Toliau didėjančia tvarka. Prizas – keptas paršelis su obuoliais. Eilę lems burtai.

Švystelėjo Nikolajus Ivanovičius Ježovas monetą – cinktelėjo ji į granitines grindis. Pliaukštelėjo per ją delnu, kad nešokinėtų, nestrykčiotų. Pakėlė delną: pasirodė proletaras su plaktuku – NKVD komandai pradėti. Spragtelėjo Nikolajus Ivanovičius šveicarišku sekundmačiu: laikas eina!

Užsienietis tuomet pareikalavo krėslo ir šampano „Pol Roger". „Pusė snukio" rusiškai*. Tai mėgstamiausias pirmojo Admiraliteto lordo sero Čerčilio gėrimas. Įpila liokajus, putoja gėrimas, burbuliuodamas per kraštus veržiasi. Paėmė iš jo rankų butelį užsienio svečias, be žodžių parodė, kaip reikia pilti. Butelio kaklelis turi liesti taurės kraštą. Štai ir viskas. Niekada puta per kraštus nevarvės, bukagalvi. O dar livrėja pasipuošęs.

Atidirbo čekistai penkias minutes, užleidžia vietą užsienio svečiui. Bet šis ryžtingu gestu leidžia suprasti, kad savo ėjimą praleidžia. Ježovas aiškina Cholovanovui, kad jei pirmoji komanda dabar antrąkart bandydama atidarys seifą, tai varžybos baigsis, užsienietis pralaimės. Tačiau atvykėlis basurmanas karališku gestu parodė, kad viską supranta be vertimo ir savo sprendimo nekeičia, jam nėra ko jaudintis – tai juk dviejų tonų „Bromlis", tegul priešininkai krapštosi.

Geležinis Genrichas akimis parodė Bulanovui: nepraleisk momento, reikia užsieniečio pirštelių antspaudus paimti, paskui išsiaiškinsime, kas jis toks.

---

* Пол рожи (rus.).

Tačiau užsienietis pirštinių nenusimauna. Po dešimties minučių jis pakartojo gestą, kaip ir po pirmųjų penkių minučių: dirbkite, meistrai, aš į jus pasižiūrėsiu.

Atidirbo NKVD komanda penkias minutes, papildomas dešimt ir dar dvidešimt. Kas galėjo žinoti, kad jie iki tol dvidešimt aštuonias valandas vargo prie seifo be miego ir poilsio, keisdami vienas kitą...

Padirbėjote, vaikinai? Pailsėkite. Dabar mūsų laikas! Užsienietis nusimetė nuo pečių skraistę. Su tokiomis prancūzų ažanai Paryžiuje tvarką saugo, atsainiai pastūmė į šalį krištolinę taurę, tarsi stebuklingą staltiesę paklojo stačiakampį gabalą tamsiai raudonos odos, pasidėjo ant jo blizgantį instrumentą ir pradėjo. Jis veikė greičiau ne kaip fokusininkas, o kaip gydytojas, per medinį vamzdelį klausydamasis geležinių durų vidinių šnaresių, lyg žmogaus širdies plakimo.

Nepasakysiu, kad užsienietis atidarė jį iškart. Tai buvo ilgas varginantis darbas. Padirbėjęs 20 minučių, užleido vietą priešininkams. Jis daugiau negėrė šampano. Kažką skaičiavo mokykliniame sąsiuvinyje, kandžiodamas pieštuko galelį. Ir kai jam davė naują trisdešimties minučių laiko tarpą, dvidešimt ketvirtą minutę jis kažką užčiuopė. Atsitraukė nuo seifo. Pažiūrėjo į jį iš šalies. Paskui ryžtingai grįžo, kažkodėl apkabino seifą, prispaudė prie jo kaktą, paplekšnojo, kaip mes plekšnojame per petį senam draugui, ir staiga pasuko daiktą, kurį naudojo kaip raktą. Seifo viduje kažkas spragtelėjo, jis pasukiojo rankeną, šiek tiek pravėrė siaubingo storio ir tokio pat siaubingo sunkumo duris, ir nepažvelgęs vidun, nuėjo prie savo kėslo.

Meistriškumą, šaunumą ir jėgą rusas visada vertino. Net jei ta jėga ir meistriškumas priešininko basurmano. Priėjo NKVD komandos kapitonas prie nepažįstamojo, paspaudė ranką su juoda pirštine, galvą nulenkė, pripažįstu tave, meistre.

2

Pateko Geležinis Genrichas į nesėkmių ruožą.

Tačiau šiandien nelaimė aplenkė. Nebuvo Sverdlovo seife jokių dokumentų, kurie būtų atskleidę didvyrišką Genricho praeitį. Čia tik auksas, pinigai ir pasai, skirti, jei draugui Sverdlovui ir jo artimiausiai aplinkai būtų tekę sprukti iš mūsų didžiosios Tėvynės ir pasaulio proletariato sostinės. Genrichas labai bijojo, kad ten nebūtų paso ir jo vardu. Bet nelaimė ir šįsyk praėjo pro šalį.

Daug seife aukso, daug pinigų. Vien tik auksinių ir platininių žiedų, auskarų, grandinėlių, sagių, apyrankių, kulonų, vėrinių, portsigarų, ordinų, laikrodžių, ikonų, skrynelių, tabakinių su dideliais deimantais, rubinais, safyrais, smaragdais septyni šimtai vienetų. Tiksliau – 705. Darbas – nuostabus. Atrodytų – šimtas dvidešimt gramų aukso ir pora dešimčių didelių briliantų – ko toks daiktelis vertas? Bet čia ne briliantai, rubinai ir auksas vertinami, o meistrų darbas. Ant kiekvieno blizgančio niekučio tai Osipovo, tai Chlebnikovo, tai brolių Gračiovų, tai Faberžė, tai Ovčinikovo įspaudas. Parduok vieną tokį daikčiuką Paryžiuje ir pirk vilą ant Žydrojo kranto.

O dar čia – šiugždantys pluoštai naujutėlių pinigų. Penkiašimtinės su Petru Didžiuoju, šimtinės su Jekaterina Didžiąja, penkiasdešimtinės su Nikolajumi Lazda, ketvirčiai su Aleksandru Trečiuoju. Iš viso 749 tūkstančiai rublių. Imperija žlugo, tačiau jos popieriniai pinigai buvo tokie vertingi, kad užsienio bankai juos priimdavo pagal nominalią vertę ir netgi keisdavo į auksą iki trečiojo dešimtmečio pradžios. Pasaulio proletariato tėvynėje jie nebuvo praradę vertės ir buvo apyvartoje iki 1922 metų. 749 tūkstančiai – tai labai daug. Tiesa, dabar jie jau nieko verti.

Tačiau įvertinus tai, kas vertės nepraranda – auksinės monetos: penki rubliai, dešimt, penkiolika. Nikolajus Ivanovičius Ježovas stebisi: kokia kvaila moneta – 7 rubliai 50 kapeikų. Geležinis

Genrichas, gerai išmanydamas, aiškina: Aleksandro Trečiojo laikais buvo auksinės penkių ir dešimties rublių monetos. Pirmoji svėrė 6,45 gramo, antroji – 12,9. O Nikolajus Antrasis pusantro karto sumažino rublio aukso kiekį. Ant 12,9 gramo monetų pradėjo rašyti ne „10 rublių“, o „penkiolika“. Atitinkamai moneta, sverianti 6,45 gramo, tapo nebe penkruble, o pusantro karto didesne – 7 rubliai 50 kapeikų. Be to, Nikolajus Antrasis kaldino penkrubles, sveriančias 4,31 gramo ir 8,62 gramo červoncus.

Cholovanovas mintyse stebisi ir keikiasi: juvelyras suknistas, vaistininkas, kad tave kur! O pats į savo užsienietį žvairakiuoja, kad tik nepaspruktų, pasinaudojęs visuotiniu susidomėjimu seifo turiniu. O jis užburia.

Juvelyriniai dirbiniai paskui bus surašyti ir įvertinti, dabar tik suskaičiavo ir nustatė bendrą svorį – 102 kilogramai 808,3 gramo.

O auksines monetas rūšiuoti, skaičiuoti ir sverti nutarė tiesiog čia ir dabar.

Aleksandro Trečiojo červoncų pasirodė 413, penkrublių – 993. Bendra suma – 9 095 rublių. Bendras svoris – 11 kilogramų 732,5 gramo.

Nikolajaus Antrojo penkrublių suskaičiavo 6 473, monetų po 7 rublius 50 kapeikų – 1 612, červoncų – 4 683, penkiolikos rublių monetų – 543. Iš viso – 13 311 Nikolajaus monetų, kurių bendra vertė – 99 430 rublių, o bendras svoris – 85 kilogramai 574,53 gramo.

Juokiasi Cholovanovas: ne veltui proletarų vadas savo giminaičiams užsienio pasus parengė ir dar kelis tuščius neužpildytus blankus pasidėjo. O juk jei visa tai į lagaminą sukrautum, pats nepakeltum.

Nikolajus Ivanovičius Ježovas taip pat linksmas: gaila, niekas nesugalvojo lagamino su ratukais! Draugui Sverdlovui būtų daug patogiau iki pat sienos jį ne ant kupros vilkti, o tempti paskui save, pririštą virvute. Rankas Geležiniam Genrichui ir Cholovanovui

spaudžia: ačiū, draugai, teisingai sugalvojote, lobius skirsime industrializacijos reikmėms.

3

Atsidrėbė Genrichas į krėslą: kaip vis dėlto pasisekė! Tame prakeiktame seife galėjo atsidurti labai nemalonūs popieriai, bet neatsidūrė. Kita vertus, atsignybia Nepalenkiamasis Genrichas mažus gabalėlius nuo Kolymos aukso laimikių, rizikuoja, žmones per visą šalį vaiko, turėdamas atskleisti jiems savo paslaptis, o tikras lobis vos ne du dešimtmečius tiesiai po nosimi dulkėtame sandėlyje! Ar galima vieną Faberžė arba brolių Gračiovų niekutį palyginti su lagaminu aukso smilčių? Kaipgi jam neatėjo į galvą atkrapštyti tą seifą? Kaip jį užmiršo? Nebūtų pavykę atidaryti? Būtų pasikvietęs užsienio gastrolierių! Prakeiktas Cholovanas!

Pavelas Petrovičius Bulanovas neklausdamas pripylė šefui stiklinę. Šis linktelėjo, atseit ir pats prie stalo sėsk, sau įsipilk.

Atsisėdo Bulanovas. Įsipylė. Abu išgėrė.

– Ką daryti su Gyvatėdžiu?

– Ten, Komunarkoje iškvosti viską ir, skirtingai nuo kitų, palaidoti karste. Gyvą.

– Ką su ja darysime? Korpuso vado iš Generalinio štabo duktė. Paleisti tikrai negalima. Skandalas nuskambės visoje Maskvoje. Pašalinti?

– Neskubėk. Tai padaryti visada spėsime. Reikia kažką sugalvoti.

– Bet išleisti negalima.

– Jokiu būdu. Tegul sėdi. Išsiaiškinsime su Gutalinu, tada ir nuspręsime. Kaip manai, kas po mumis kasasi? Cholovanas? Pokštas jo kažkoks negeras apie sunkų lagaminą.

– Tai sutapimas.

– O kodėl jis apie seifą prisiminė? Ir iš kur jis iš karto ištraukė tą užsienietį, mokantį bet kokį seifą atidaryti?

– Vis dėlto manau, kad kasasi Kolka Ježovas. Jis taip pat juokavo apie lagaminą su ratukais. Oi, gudrus niekšas!

– Štai ką reikia uždusinti, taip ir lenda į NKVD reikalus.

– Uždusinsime.

4

Pavelas Petrovičius anksti grįžo į Komunarką. Čia, be viso kito, – sanatorija ir viešbutis NKVD GUGB vadovybei. Čia Bulanovas turi dar vieną butą. Geležinis Genrichas daug laiko praleidžia Komunarkoje, sekretorius turi būti šalia.

Šiandien Bulanovas baisiai pavargo. Jis nemiegojo visą praėjusią naktį. Todėl pagaliau pasakė sau: dabar, nuo septintos valandos vakaro, miegoti, atsikelti apie vidurnaktį ir eiti ilsėtis.

Jis atsibudo žvalus ir pailsėjęs, nusiprausė, apsirengė palaidinę be skiriamųjų ženklų, nusileido žemyn. Čia Genricho pastangomis klesti puikus restoranas ukrainietišku pavadinimu „Glečik".

Tiems, kas nežino – „glečik" tai toks ąsotėlis.

Restoranas atidarytas beveik visą parą, kainos nedidelės, virtuvė puiki, ir ne tik ukrainietiška, bet ir lenkiška, rusiška, gruziniška. Čia neregėtas patiekalų ir gėrimų pasirinkimas, čia dar ir baras, poilsio kambarys, kino salė, baseinas, rusiška pirtis, sporto miestelis, šokių salė, o toliau – miškas, ežeras, valtys. Čia atvažiuoja čekistų, išvykusių į komandiruotes, žmonos. Čia visada linksma. Bet Bulanovas čia neužsibūna. Jis išeina į kiemą, galinį kiemą. Naktimis čia tamsu. Nėra net lempų ant stulpų. Naktis rugsėjį šalta, žvaigždėta.

Kiemo kampe, po ilgaamžėmis liepomis – transformatorinė. Tarp jos galinės sienos ir aklinos dviejų metrų aukščio tvoros – visai nepastebima spraga. Ten įsispraudus galima užčiuopti plačią lentą, kuri prikalta tik iš viršaus ir tik viena vinimi. Todėl lentą galima atitraukti, paliekant gana platų plyšį. Pralįskime pro jį ir atsidursime gretimame sode, visiškai apleistame, priaugusiame

senų medžių ir spygliuotų neįžengiamų gervuogynų. Nuo spragos tvoroje namo link pramintas takelis.

Šio namo istorija – nuostabi. 1921 metų kovą X partijos suvažiavimas priėmė sprendimą, pagal kurį šalyje buvo įvesta NEP – naujoji ekonominė politika.

Nieko naujo toje politikoje nebuvo. Tai buvo senas geras kapitalizmas: nori lipdyti plytas, jas degti ir pardavinėti? Lipdyk, dek, pardavinėk. Nori auginti duoną? Augink duoną. Nori bulves? Prašom. Nori riestainiais prekiauti? Prekiauk. Nori restoraną atidaryti? Atidaryk.

O kad visa tai suktųsi, buvo paleistas apyvarton auksinis červoncas lygiai tokios pat 900-osios prabos, kaip Nikolajaus Antrojo laikais. Ir svoris buvo toks pat – 8,6 gramo, tiksliau – 8,6026. Štampavo Lenino červoncus tomis pačiomis carinėmis staklėmis. Ir sidabrinius rublius, ir pusrublius paleido į pasaulį tokio pat svorio ir formos kaip Nikolajaus laikais, tik su kitu piešiniu.

Iki tol šalį alino badas, smaugė visiškas trūkumas visko, pradedant nuo žibalo ir veltinių iki vinių ir kirvių. Ir staiga atsirado visko. Bet kaipmat atsirado ir labai turtingų žmonių. Jie buvo vadinami nepmanais. Tai štai jie atidarė šalyje šimtus, tūkstančius restoranų ir kabaretų. Šis namelis Pamaskvyje buvo suprojektuotas ir pastatytas kaip katranas bei slaptas viešnamis.

Katranas – tai tokia ryklių veislė. Pas mus Tolimuosiuose Rytuose ir Japonų jūroje veisiasi. O dar katranas – tai slapti lošimo namai. Šis katranas ir viešnamis buvo statomas supratingai, tiesiog šalia slaptosios policijos vadovybės vasarnamių: kas čia ieškos? Taip ir nerado.

Kai tik komunistai atsistojo ant kojų ir šiek tiek atgavo kvapą, trečiojo dešimtmečio pabaigoje NEPą jie užraukė, o nepmanams nusuko sprandus. Auksinius červoncus greitutėliai išėmė iš apyvartos.

Užsidarė pasilinksminimo įstaigos, užgeso įvariaspalviai žiburiai, nutilo muzika. Neilgai muzika grojo, neilgai frajeris šoko. Ir

ši paklydimų vieta buvo apleista. Tik tada čekistų viršininkai ir suprato, kas jiems tiesiai po nosimi buvo slepiama.

Šio namo negriovė. Tiesiog apsupo iš visų pusių tvoromis ir jis užžėlė spygliuotais erškėčiais, gebenėmis ir gervuogių krūmais.

Tačiau šventa vieta tuščia nebūna.

Apsukrus NKVD sanatorijos direktorius susiprotėjo: kodėl gi nepanaudojus tokio pastato? Pagal tiesioginę paskirtį?

Nulupo tvoros lentas, pramynė takelius, iš naujo išdažė kambarius, uždengė langus tamsiomis užuolaidomis, visi baldai čia jau buvo, beliko dulkes nubraukti.

Iš pradžių tuose namuose kortomis lošdavo. Paskui pradėjo ruletę sukti. Pasirodė ir merginos. Klientai – iš aukštos NKVD vadovybės. Tiesa, ne iš pačios aukščiausios. Jagoda ir jo pavaduotojai nenutuokia. Čia tie, kuriuos prakeiktuose buržuaziniuose Vakaruose pavadintų vidurinio rango policijos generolais. Paslaptis išlaikoma jau šešerius metus. Naujokų patikimumą tikrina. Perspėja, kas išduos, neteks vyriškosios prigimties.

Čia aš jums aiškinu, laikydamasis kalbos padorumo. Tiems, kuriuos priima į įšventintųjų ratą, paaiškina paprastesne ir geriau suprantama kalba.

Aukšto rango čekisto gyvenimas – kraupus. Vaikšto ašmenimis. Neįtiksi vyresnybei, padarysi klaidą – lėksi po velnių, jei paliks gyvą. Aukšto rango čekistas jaučia didžiulę atsakomybę. Jis neturi laiko asmeniniam gyvenimui.

Tai kodėl gi...

Sovietinį auksinį červoncą iš apyvartos išėmė. Bet ne visai. Saugo žmonės po čiužiniais, saugo slėptuvėse po slenksčiais, molinėse puodynėse po obelimis. O čekistai šias gėrybes medžioja ir iškasa. Kai kas prie rankų prilimpa.

Įėjimas į katraną – vienas auksinis červoncas. Ir tai viskas. Daugiau už nieką mokėti nereikia. Gerk, valgyk, linksminkis, su mergaitėmis vartykis. Bet svarbiausia, žinoma, – lošimas. Čia

lošia stambiai. Lošia iš červoncų, iš uždraustų Amerikos dolerių ir Britanijos svarų.

Netaupė nepmanai baldų sąskaita. Stalai – riešutmedžio su žaliu audiniu. Ruletė iš Monte Karlo atplukdyta garlaiviu. Kambariai merginoms įrengti nė kiek ne blogiau nei geriausiuose Paryžiaus namuose.

Klubo taisyklės: čia nėra karinių laipsnių. Čia negalima eiti vilkint uniformą su skiriamaisiais ženklais. Čia niekas nieko nevadina ne tik pagal užimamas pareigas, bet net pavardėmis. Čia tik vardai arba net šmaikščios pravardės. Taip daroma tam, kad niekas nieko savo tarnybiniu autoritetu neslėgtų. Čia visi lygūs.

Įmetė Pavelas Petrovičius skambų, ugnimi žaižaruojantį auksinį į skrybėlę, paslaugiai pakištą durininko, sėdo prie stalo, prasisegė apykaklę, išgėrė taurelę ir paėmė kortas į rankas.

5

Kol buvo surašomas aktas dėl atidaryto Sverdlovo seifo turinio, Cholovanovas pokštavo ir juokėsi. Dabar visi formalumai baigti, brangenybės saugiai paslėptos, sargyba paleista, darbo diena baigta. Cholovanovas grįžo į savo plaukiojančią bazę, dabar jam ne juokas ir ne pokštai galvoje.

Atidaryti seifą jis pasiūlė tik tam, kad ten rastų dokumentus apie Jagodą. Galbūt rastos brangenybės buvo tik dingstis.

Bet seife tikrai buvo bragenybės. Ir tik jos. Tai buvo paskutinė viltis kaip nors gauti kozirį prieš Jagodą.

– Ką darysime, Sej Sejičiau?

– Jei tik aš žinočiau...

– Priimu idėjas, net pačias beprotiškiausias. Turi tokių?

– Beprotiškų, suprantama, turiu.

– Na, tai klok!

– Gyvatėdis vietoje Ūmėdės pakišo Genrichui kažkokią kitą mergiotę.

– Na.

– Mums reikia ją rasti.

– Kam?

– Pareikštume draugui Stalinui, kad Jagoda grobia jaunutes merginas ir neaišku, kur jas laiko. Taip meta šešėlį NKVD ir komunistų partijai. Jei buržujai sužinos, bus gėda Sovietų Sąjungai visame pasaulyje!

– Ei, idėja visai ne beprotiška, o net labai tinkama! Kodėl tu anksčiau... O kuo ji vardu?

– Nežinau, reikėtų Gyvatėdžio paklausti, jis jos bylą nagrinėjo, jis žino. Bet kur dabar Gyvatėdis?

– Gyvatėdis atsiras, o tu man pasakyk, kur Jagoda gali mergiotę slėpti?

– Na, jau tikrai ne kalėjime. Niekas neturi žinoti apie jos suėmimą. Vadinasi, kažkur savo vasarnamyje arba Kremliuje. Vasarnamyje – sunku. O Kremliuje – kaip tik. Sverdlovas turėjo asmeninį kalėjimą cokolyje, tiesiog po savo kabinetu. Kodėl gi ne ten? Saugoti ją turi moterys. Tu, Drakone, tarp Didžiųjų Kremliaus rūmų moterų personalo turi agentūrą?

– Tarp moterų, sakai?

– Aha.

– Tarp moterų turiu.

6

Genrichas, žinoma, geležinis, bet netgi metalas pavargsta. Tai taip ir vadinama – metalo nuovargis. Pavargo Genrichas. Kiek bemiegių naktų, kiek nervų. Reikia save tausoti. Reikia ilsėtis. Šiandien jis į Komunarką grįžo anksti. Nusirengė, ilgai gulėjo karštoje vonioje. Stiprus dušas žvalina, o vonia ramina. Kad dar labiau atsipalaiduotų, Genrichas į karštą vonią įberia kažkokių brangių džiovintų lapų, gal iš pietų Kinijos, o gal iš Tibeto. Nuostabus aromatas ir visiškas panirimas į palaimą.

Sušilęs, visiškai patenkintas pasiekė lovą, užtraukė sandarias užuolaidas, kad kylanti saulė netrukdytų, ir įsitaisė vėsiuose šiugždančiuose pataluose, pats sau įsakydamas: vakaras – miegui, o po vidurnakčio – poilsis.

Žadintuvo neprisuko, žinodamas, kad iki vidurnakčio atsibus.

Ir atsibudo. Žvalutėlis, pailsėjęs. Tik aštuoniomis minutėmis vidurnaktį pramigo. Nusišypsojo pats sau: vis dėlto tikslumas beveik kaip vaistinėje. Ne kiekvienam duota taip ištreniruoti savo smegenis, kad jos net ir per miegus, net ir ilsėdamosi saldžiuose sapnuose, vis dėlto išsaugotų tikslumą.

Štai dabar dėl žvalumo – itin didelio slėgio karštas dušas. Lašai lyg šratai čaižo galvą, pečius, nugarą ir krūtinę!

Išsitrynė rankšluosčiu lyg švitriniu popieriumi, visas kūnas net dega ir tvoskia karščiu. Pats gražumas vyro! Pats žydėjimas. 44 metai. Lapkričio 7-oji – raudona kalendoriaus diena. Šią Didžiosios revoliucijos dieną jam 45 sueis.

Per savo 44 metus jis daug pasiekė: vidaus reikalų liaudies komisaras, valstybės saugumo generalinis komisaras, komunistų partijos Centro Komiteto narys. Tačiau viskas dar prieš akis. Gutalinas žada vietą aukščiausioje partijos hierarchijoje – Politbiure. Neblogai būtų. Prisiminė Genrichas Mičiurino šūkį, nusišypsojo.

Mičiurinas – didis novatorius. Jis augino tokias vaisinių medžių rūšis, kad visas pasaulis stebisi. Mičiurino obelys lūžta nuo obuolių naštos! Vežioja užsieniečius po Mičiurino sodus, rodo, tie iš pavydo net savo skrybėles ir kaklaraiščius graužia: čia tikrai nėra jokios apgaulės – visos obelys perlūžusios prie pat šaknų! Štai kaip mes mokame! Tegul buržujai pyksta ir niršta, žiūrėdami į mūsų pasiekimus!

Tai štai tas pats Mičiurinas paleido šūkį masėms: „Negalime laukti malonių iš gamtos. Pasiimti jas iš jos – mūsų užduotis!“

Kai Gutalinas siūlo vietą Politbiure, Genrichas dėkingai šypsosi, bet sau kartoja Mičiurino išmintį.

Su šia nuotaika, su šia šypsena lūpose nusileido į slėptuvę. Įėjimas užmaskuotas meistriškai. Miegamajame palei sieną – sieninės spintos su milinėmis, apsiaustais, palaidinėmis, civiliais kostiumais. Už jų – siena. Bet įėjus į spintą ir uždarius paskui save dureles, šią sieną galima šiek tiek pastumti į šalį, žengti vidun ir sugrąžinti sieną į vietą.

Atsidūręs tamsoje, Genrichas lipyne leidžiasi žemyn ir eina požeminiu koridoriumi. Šis koridorius pastatytas pagal jo projektą. Iškasė tranšėją šildymo vamzdžiams, užbetonavo, iš viršaus užklojo betoninėmis plokštėmis, užbėrė žemėmis. Ir užmiršo. Paskui čia spygliuoti gervuogynai išsikerojo. O tranšėją vamzdžiui nutiesė kitoje vietoje. Dirbo čia skirtingos statybininkų brigados. Atvažiavo vieni: jiems tranšėją reikia rausti. Kam, kodėl – ne jų reikalas. Kitai brigadai – betonuoti. Trečiai – perdengti. Darbo jėga – nemokama. Aplink Maskvą – štai kiek lagerių. Čia tau ir statybininkai, ir inžinieriai. Duobes rausti moka.

Kol duobes rausė, pas Genrichą dirbo architektas, buržuazinis kenkėjas, pristatytas iš SLONo. SLON – tai, kaip jums žinoma, Solovkų ypatingosios paskirties lageris. Užduotį architektui Genrichas davė asmeniškai, pasirašant pasižadėjimą neviešinti valstybės paslapties: vienoje iš buržuazinių sostinių, nepasakysiu, kurioje – baisi paslaptis (bet yra užuominų į Paryžių), mes pastatysime labai aukštos klasės viešnamį. Bet tokį, kad galėtume žinoti ir matyti, kas jame vyksta. Ir kad kontrolė būtų užtikrinama minimaliomis jėgomis. Čia pat – ir lošimų namai. Kam to reikia, galvą laužyk nelaužęs, niekada neatspėsi, o Genrichas neturi teisės tokių paslapčių atskleisti. Kenkėjui ir negalima to žinoti: gavai užduotį – vykdyk.

Sąlygas architektui Genrichas sudarė. Šviesus kambarys. Tiesa, su grotomis ant langų. Reikalinga įranga – vos tik pareikalavus. Restorano maitinimą parūpino. Kas dar? Speciali literatūra, apie tai, kaip veikia viešnamis ir ko jame turi būti? Prašom. Visa

literatūra šia įdomia tema seniai parengta, išversta ir nuodugniai išstudijuota.

Apmetė architektas eskizą. Pastatas turi būti vieno aukšto, forma (tik forma!) primenantis ištemptą baraką arba sandėlį. Išorinė puošyba – ypatingas klausimas. Tarkime, mes nubrėžėme šiaurės ir pietų ašį ir ant jos uždėjome mūsų planą. Pietiniame gale – salė, kurioje merginos sutinka klientus. Čia pat ir baras. Šiauriniame gale – tokia pati salė ruletei. Ir taip pat baras.

Vidurinėje pastato dalyje pagal centrinę šiaurės ir pietų ašį pastatysime labai storą sieną, kuri padalys šią dalį į dvi puses. Rytinėje dalyje – kambariai, skirti kortuotojams, vakarinėje – merginoms. Visi šie kambariai be langų. Jų čia nereikia. Kambariai šliejasi prie storosios centrinės sienos, durys išeina į koridorius.

Taip turime du koridorius palei išorines sienas. Iš pietinės salės vakariniu koridoriumi galima nueiti į šiaurinę salę, dešinėje paliekant duris į merginų kambarius, o kairėje – išorinę sieną su nedideliais langais (galima ir be jų). Arba galima eiti rytiniu koridoriumi. Tokiu atveju dešinėje bus išorinė siena, kairėje – durys į kortuotojų kambarius.

Lieka pasirūpinti ventiliacija kambariuose, kuriuose nėra langų. Sprendimas paprastas. Natūrali cirkuliacija. Vamzdžiai orui – centrinėje storojoje sienoje.

Visas įdomumas tas, kad storoji centrinė siena yra ne monolitinė, o dviguba, su koridoriumi viduje. Koridoriaus grindys pakeltos pusantro metro virš kitų patalpų durų. Vienas kontrolierius, vaikščiodamas koridoriumi, gali matyti, kas vyksta abiejose salėse ir bet kuriame kambaryje. Stebėjimas – pro ventiliacijos grotas. Vaizdas – iš šalies ir šiek tiek iš viršaus.

Norint patekti į šį stebėjimo koridorių, ant kurio lyg ant virbalo suverti kambariai, reikia nutiesti požeminę galeriją. Tačiau tai Genrichas ir be architekto supranta. Tuo jis jau pasirūpino.

Techninė problema: kaip užtikrinti gerą visų kambarių ventiliaciją, tuo pat metu neleidžiant garsams sklisti iš vieno kambario į kitą. Tai reikia apmąstyti.

– Mąstyk, – pareiškė Genrichas.

Sprendimą rado kitas inžinierius. Taip pat iš demaskuotų priešų. Jam Genrichas smulkmenų nepranešė. Čia paprasčiau: štai koridorius, štai grotos, štai čia oras cirkuliuoja.

Kai planavimas buvo baigtas, nusprendė Genrichas pastatyti bandomąjį pastatą be jokių išorinių puošmenų ne kokioje nors buržuazinėje sostinėje, o čia, šalia Maskvos, tiesiog Komunarkoje ir pažiūrėti, kaip viskas veiks. Pastatė greitai. Pas mus moka, kai nori. Statė taip pat pamainomis: viena brigada daro viena, nežinodama kam, net nenutuokdama, kurioje šalies dalyje vyksta statyba. O kita brigada tęsia.

Kas paskui atsitiko tam architektui ir suimtiesiems inžinieriams, Genrichas jau nepamena. Jis tik įsitikinęs, kad jie niekam nieko nepapasakos.

Baldai ir visi reikalingi daiktai – iš Prancūzijos, iš Švedijos, ruletė (kaip jau žinome) iš Monte Karlo. Pinigų visiems šiems reikalams Genrichas turi tokių, už kuriuos niekam nereikia atsiskaitinėti.

Vienaaukštį pastatą beveik be langų pastatyti nesunku. Genrichas tik pasirūpino, kad sienos būtų tvirtesnės ir pertvaros iš lieto betono, kad niekas iš palėpės netyčia neaptiktų stebėjimo koridoriaus. Visa elektros instaliacija, vandentiekis, šildymo sistema įrengti taip, kad nereiktų storosios centrinės sienos kalti ir gręžti remonto atveju.

Už tvoros pastatė viešbutį NKVD vadovybei ir poilsio namus. Visa tai pats Genrichas asmeniškai kontroliavo. Buvo suplanuota taip, kad viešbučio langai neišeitų į galinį kiemą, kad čia nebūtų nereikalingos šviesos ir kad mūrinis transformatorinės pastatas atsidurtų po ilgaamžėmis liepomis, be to, kad tarp galinės transformatoriaus sienos ir tvoros liktų siauras takas.

Pasibaigus statyboms katranui buvo suteiktas toks vaizdas, lyg jis būtų ne ką tik pastatytas, bet prieš keletą metų, o vėliau apleistas. Visą Komunarkos personalą Genrichas pakeitė, o tarp

naujojo personalo paleido gandą: štai, girdi, kur nepmanai linksminosi.

Beliko surasti tinkamą valdytoją. Tai visai lengva. Genrichas turi visos Sovietų Sąjungos katranų, vagių lindynių ir pogrindinių viešnamių suimtų savininkų kartotekas. Rinkis, kuris tau patinka, paleisk anksčiau laiko iš kalėjimo už pavyzdingą elgesį, per klaidą, neišsiaiškinęs, pasiūlyk NKVD viešbučio direktoriaus darbą ir atsargiai, neišgąsdindamas, pamėtėk idėją: štai koks lobis už tvoros žūsta! Kokie baldai! Kaip geriausiuose Paryžiaus ir Amsterdamo namuose. Ir viskas apleista. Ir niekam nereikalinga. O paslėpta taip, kad nerasi!

Viešbučio ir NKVD sanatorijos direktorius užkibo akimirksniu. Norint laikyti pogrindinį viešnamį, reikia būti poetu bent širdyje. Genrichas poetą surado. Ir poeto širdis negalėjo leisti, kad tokia likimo dovana pražūtų. Be to, klientai – čia pat, o pinigų jie turi gausybę. Pramynė tas dėdulė takelį per neįžengiamus gervuogynus, nuvalė dulkes nuo kortų stalų ir ėmė suktis ruletė! Ir kas jį suims, jei katranas stovi viduryje iš visų pusių aptverto sklypo, be to, dar ir viduje pertverto daugybės kitų neperlipamų tvorų, jei visą šią teritoriją saugo rinktinė NKVD kariuomenė, jei klientai – aukšti čekistai?

Mergaites jis kaipmat užverbavo. Maskvoje gražių mergaičių – štai kiek. O norinčių tokio darbo visada daug. Patirties jis turėjo, žinojo, kur ir kaip verbuoti. Kai veiklą išplėtojo, įtraukė į ją ir jaunas čekistų žmonas: tavo vyras tolimojoje Brazilijoje bando įpūsti pasaulinės revoliucijos ugnį, tu viena rūmuose džiūsti, lyg caraitė Nesmejana, o čia toks darbas! Įdomus, linksmas, malonus, pinigingas.

Pakilo Genrichas laipteliais į stebėjimo koridorių. Jis visada pereidavo šį koridorių iš pietų į šiaurę. Kaip mūsų dainoje: nuo pietinių kalnų iki šiaurės jūrų... Pradėdavo apžiūrą nuo salės, kurioje merginos kalbėjosi su svečiais. Tai raudonoji salė. Jis visada skendi prieblandoje. Čia – stori kilimai, prislopinta tamsiai rau-

donų lempų šviesa, odiniai minkštasuoliai, išdėstyti grupelėmis, atskirti vienas nuo kitų sunkiomis aksominėmis užuolaidomis, kad niekas niekam netrukdytų, o jas bet kurią akimirką galima visai užtraukti. Čia baras, o bare – tik merginos. Ir maža estrada viduryje, čia jos šoka, linksmindamos ir viliodamos.

Toliau Genrichas apžiūri vakarinės pusės kambarius. Jie visi skirtingi: turkiškas kambarys, lyg haremo menė, tardymo kamera su grandinėmis ir rimbais, mokyklos kabinetas su lenta ir suolu, kalėjimo kamera, ligoninės palata, tolimųjų reisų traukinio kupė, vienuolyno celė, kanceliarijos kambarys, karinis su iššautomis gilzėmis ir sudaužytu kulkosvaidžiu, o yra ir tiesiog jaukių. Labai populiarus kambarys su akmeniniu grindiniu ir dujiniu žibintu. Merginos persirengia medicinos seserimis, kareivėmis, milicininkėmis, haremų gyventojomis, sekretorėmis, moksleivėmis, vienuolėmis, aukštuomenės damomis arba purvinomis gatvės mergšėmis.

Salė su rulete – žalia. Čia – rimti žmonės. Čia pralošiami (bet ir išlošiami!) laipsniai ir pareigos. Čia sukasi dideli pinigai. Čia sprendžiamos didelės problemos.

Nuo šios salės Genrichas grįžta, apžiūrėdamas rytinės pusės kambarius.

Apžiūra – tai suderinimas to, kas naudinga ir malonu. Genrichas žino visus gandus, kurie sklando NKVD vadovybės viršūnėse. Išgirsta iš pirmų lūpų. O valandėlę kortų kambariuose pasiklausęs plepalų, jis dabar jau ilgam grįžta prie mėgstamiausios veiklos: vakarinės pusės kambarių kontrolės.

Genrichas dievina pornografiją. Visokią: nuotraukas, piešinius, filmus. Bet labiausiai – šią – realią ir tikrą. Tai juk nesurežisuotas kadras. Tai tikras gyvenimas su visa savo įvairove. Tai nepaprastai įdomu.

Tik dėl vieno dalyko stebisi Genrichas: kaip Nikolajus Lazda galėjo statyti Didžiuosius Kremliaus rūmus, nenumatęs galimybės stebėti ir pasiklausyti? Genrichas pats ištyrinėjo pirmojo

aukšto kambarius. Čia storos sienos, kuriose nėra jokių angų. O ventiliacija – tai didžiuliai langai į išorę.

Mintis apie kvailą Nikolajų šmėkštelėjo ir išgaravo. Genrichas pasinėrė į stebėjimą...

7

Drakonas turėjo dovaną. Jis kažkodėl galėjo atvirai išsikalbėti su bet kuria moterimi. Jos tarsi klausdavo jo, kuo galėtų padėti. Ir padėdavo. Kartais net tada, kai jis neprašydavo. Kremlius Drakonui visada buvo svarbiausias agentūrinio įsiskverbimo objektas. Telefoninininkės ir telegrafininkės, valytojos ir sekretorės, medicinos seserys ir šifruotojos, bibliotekininkės ir Kremliaus muziejų saugotojos – štai jo verbavimų sritis. Viskas buvo paremta meile. Jis mylėjo savo agentūrą pasiaukojamai, iki beprotybės. Jo agentės atsakydavo tokia pat beprotiška meile, užmiršdamos šeimą ir namus, rizikuodamos darbu, reputacija, laisve, kartais net gyvybe. Iš jų jis žinojo jei ir ne visas Kremliaus paslaptis, tai gana daug jų.

Tačiau Didžiųjų Kremliaus rūmų cokolio pietiniame sparne jis agentūros neturėjo. Rankos nepasiekė. Šiandien anksti ryte, dar neprašvitus, jis nusileido ten, pasikalbėjo su krūtininga moterėle, dėvinčia mėlyną valstybės saugumo tarnybos beretę ir ant dešinio šono nešiojančia Nagano sistemos revolverį.

Ji jį suprato. Ji papasakojo, kad kambaryje, paprastai skirtame draugo Jagodos sargybos budinčios pamainos poilsiui, sėdi mergiotė. Dabar laikinai sargybą iškraustė. Ar pasiryžusi didžiakrūtė padėti draugui Aleksandrui Ivanovičiui Cholovanovui? Taip, pasiryžusi, bet nepadės. Todėl, kad mergiotės ji jokiu būdu neišleis. O bent pasikalbėti su ja? Ne, ir to nebus. Kodėl? Tiesiog todėl, kad geležinės durys užrakintos dviem spynomis, o raktus turi skirtingi žmonės. Su vienu žmogumi galima susitarti, bet naudos iš to nebus.

O jei pro duris kalbėtume? Pro duris – kiek tik nori. Kalbėk, tik greičiau. Signalas bus paskelbtas garsiu kosėjimu. Užtvėrė savimi tetulė koridorių, o Drakonas nuėjo ten, kur parodė moteris, atsidususi ir subangavusi krūtine.

Durys geležinės, kaltos Nikolaškos Lazdos meistrų. Durys – nišoje, tarsi mažame tunelyje. Nėra šiose duryse akutės, kaip įprastose kalėjimo duryse, nes čia visai ne kalėjimas. Kaip kalėjimas šis kambarys naudojamas tik retkarčiais.

Pasibeldė Drakonas, tyliai pašaukė:

– Mergaite, mergaite!

Iš kur jis gali žinoti, kuo ji vardu.

Atsiliepė ji. Matyt, nemiegojo.

– Mergaite, aš atėjau jums padėti.

– Sveiki atvykę, drauge provokatoriau!

– Mergaite, aš turiu visai nedaug laiko. Sakykime, kad aš provokatorius, bet jūs nieko neprarandate. Jei išeisite į laisvę, Jagodai gali kilti problemų. Jagoda bet kuriuo atveju bus priverstas jus nužudyti kaip visiškai nereikalingą liudininkę. Jam geriausias variantas – kad jūs dingtumėte be pėdsakų. Ar jūs man ką nors papasakosite, ar ne – skirtumo nėra. Dabar tarkime, kad aš ne provokatorius, jūs tylėsite, o aš niekuo negalėsiu jums padėti. Papasakokite viską, ką apie jį žinote. Bet kokia smulkmena gali būti raktas. Ir tada aš galbūt galėsiu ką nors jam padaryti. Tai bus jūsų išsigelbėjimas. Tik greičiau. Čia tuoj kas nors ateis.

– Gerai. Klausykite. Rudenį bus Centro Komiteto plenumas. Sargybą eis ypatingoji Jagodos kuopa...

– Iš kur jūs tai žinote?

– Aš labai nuovoki.

– Dar kas nors?

– Draugui Ježovui gresia pavojus. Pasikėsinimo į jo gyvybę negalima atmesti.

– Aš laikausi tos pačios nuomonės. Turite detalių, turite įrodymų?

– Ne. Bet klius ir kažkokiam Gutalinui.

– Įrodymai!

– Neturiu aš jų. Turiu visai ką kita. Šiandien kažkokioje Komunarkoje gyvą karste užkas kažkokį Gyvatėdį. Jums šis vardas ką nors sako?

– Sako. Ačiū!

Bėga Drakonas koridoriumi. Prisiminė, kad reikėjo bent paklausti merginos, kuo ji vardu. Bet ne tai Drakonui dabar rūpi. Didžiakrūtę tetulę, kuri sergėjo jo ramybę, bėgdamas pakštelėjo į raudonas lūpas ir dingo už posūkio.

13 skyrius

1

Tas, kuris pačiame viršuje, keliauja asmeniniu traukiniu. Dar ir dviejų šarvuotų traukinių lydimas.

Tie, kurių rangas žemesnis, turi asmeninius vagonus. Buvęs Politbiuro narys ir buvęs Ukrainos valdovas, o dabar sunkiosios pramonės liaudies komisaro pirmasis pavaduotojas draugas Piatakovas Georgijus Leonidovičius dabar keliauja beveik kaip paprastas sovietinis žmogus, beveik kaip visi. Jo vagonas skirtas ne vienam, o iš karto keturiems keleiviams. Kiekvienam keleiviui – dvi tarpusavyje sujungtos kupė. Viena kupė miegamoji, kita – salonas. Be šių keturių dvigubų kupė, vagone yra virtuvė ir bufetas. Taip pat dvi kupė palydovams ir virėjui.

Iš buvusių draugo Piatakovo privilegijų liko visai nedaug. Skirtingai nuo traukinių, skirtų paprastiems sovietiniams žmonėms, vagonas su dvigubomis kupė atvyksta ne į stotį, skirtą visiems, o į ypatingą, esančią „Kursko" stoties rajone, užmaskuotą kaip aprūkęs garvežių depas.

Draugas Piatakovas gerai pailsėjo. Dabar jis kupinas ryžto nenuilsdamas tęsti kovą už Lenino ir Stalino reikalą. Jis pasirengęs kovoti su bet kokiais nuokrypiais nuo partijos generalinės linijos, pasiryžęs asmeniškai sušaudyti liaudies priešus, kad ir kas jie būtų, tegul ir vakarykščiai bendražygiai iš Politbiuro, tegul ir sava žmona.

Štai ir Maskva. Greičiau į darbą. Greičiau pasinerti į darbo kasdienybę, į verdančias ir kunkuliuojančias didžiąsias statybas.

Kadaise, 1914 metų spalį, revoliucionierius draugas Piatakovas pabėgo iš žiaurios caro katorgos į Šveicariją. Tais laikais tai nekėlė rūpesčių. Revoliucionierius įsigudrino tai padaryti pasaulinio karo įkarštyje, įveikęs frontus ir priešų žemes. Vokiečiai tokius be jokių kliūčių praleisdavo į Šveicariją pas Leniną, o paskui visą gaują kaip utėles mėgintuvėlyje sugrąžino į Rusiją.

Dabar ne karas ir ne katorgoje draugas Piatakovas, o atsakingame vadovaujančiame darbe. Apdovanotas didele valdžia. Bet nepabėgsi dabar į Šveicariją. Baigėsi prakeiktas carizmas, dabar pas mus yra visiška laisvė ir darbo liaudies valdžia.

Ir kažkodėl giliai atsiduso buvęs revoliucionierius.

Pašoko nešikai, neklausdami, kur nešti – čia nešikai ypatingi, be klausimų ir atsakymų žino, kokį lagaminą prie kurio asmeninio limuzino tempti. Čiupo jie draugo Piatakovo ir kitų jo pakeleivių lagaminus: užsienio reikalų liaudies komisaro pavaduotojo, vidaus prekybos liaudies komisaro pavaduotojo ir Maskvos srities prokuroro.

Specialiojoje stotyje viskas specialu. Čia dirba specialusis budėtojas, specialieji iešmininkai, specialieji nešikai, kurie pinigų nereikalauja ir arbatpinigių neima. Paskui juos nuskubėjo draugas Piatakovas.

Ir staiga iš gretimos kupė išėjo Geležinis Genrichas:

– Sveiki, Georgijau Leonidovičiau!

– Sveiki drauge valstybės saugumo generalinis komisare.

– Kaip pailsėjote?

– Ačiū, puikiai.

– Yra reikalas.

– Klausau.

– Zinovjevo, Kamenevo, Smirnovo ir kitų niekšų teismas baigtas. Jie sušaudyti.

– Šunims – šuniška mirtis!

– Teisingai! Jūs, jei neklystu, norėjote dalyvauti šiame procese?

– Su didžiausiu malonumu. Gaila, nepavyko.

– Nieko baisaus. Kitas buvusių vadų, o dabar liaudies priešų teismas – po keturių mėnesių, 1937-ųjų sausį. Pasirengęs?

– Pasirengęs! Aš visada siekiau valstybės kaltintojo vaidmens!

– Ne, ne, Georgijau Leonidovičiau! Jūs būsite ne kaltintojas, o kaltinamasis. Vos nepamiršau jums pranešti: jūs suimtas.

2

Sakyti, kad Gyvatėdis nešaukė, būtų netiesa.

Jis staugė. Jis klykė. Jis inkštė. Skausmas buvo klaikus, negalėjo susilaikyti.

Kankinimui vadovavo Lefortovo tardymo izoliatoriaus nuosprendžių vykdymo grupės viršininkas draugas Krainis, ypač uolus buvo draugas Zlydenis. Kiti neatsiliko.

Kas svarbiausia kankinant? Svarbiausia neleisti klientui išeiti angliškai, neatsisveikinus, nepaleisti jo į mirtį anksčiau laiko. Tas, kuris vadovauja kankinimui, turi tuo pat metu būti gydytojas, psichologas ir šiek tiek poetas. Kankinti – tai ne profesija. Tai – pašaukimas. Tai – talentas. Ne kiekvienam duota. Kartais – stipruolis iš išorės, o vos tik jam prižnybo ką nors – ir sustojo širdis. Viskas. Kas tai? Tai – darbo brokas.

Su Gyvatėdžiu dirbo be broko. Su juo ne šiaip dirbo, o rodė, kaip reikia dirbti. Čia kaip medicinos institute: chirurgų grupė daro juvelyrinę operaciją, o aplink už stiklo šimtas studentų medikų atidžiai stebi, užsirašinėdami į konspektus.

Čia viskas buvo būtent taip. Tik ypatingosios NKVD kuopos antrasis ir trečiasis būriai sėdėjo ne už stiklo, o tiesiog ant pakylos, kaip „Dinamo“ stadiono tribūnoje.

Kankintojams buvo nurodyta paprasta užduotis: sužinoti, kas pasiuntė Gyvatėdį pavogti lagaminą Jaroslavlyje.

Nei kankintojų komandai, nei stropiems mokiniams nepriklauso žinoti, koks tai lagaminas. Nurodymas: kai tik pradės

plepėti tai, ko nereikia – užčiaupti burną. Sužinoti tik tai, kas pasiuntė, kas buvo partneriai, kas parūpino apsaugą, transportą, specialią aprangą, įrankius ir visa kita.

Klausytojai seka tardytojų ir tardomojo kovą su didžiausiu dėmesiu ir azartu. Tai tarsi didmeistrių šachmatų partija pritilusioje salėje. Kartais nuščiuvusi salė staiga vėl ima gausti lyg paukščių turgus. Statymai auga. Čia lažinasi dėl to, kada vaikinukas praskys, dėl to, ar nenumirs iki seanso pabaigos, dėl to, ar išklos viską, ar vis dėlto kai ko nepanorės išduoti.

Gyvatėdis ne tik šaukė. Jis dar ir kvatojo. Yra žmonių, kurių kažkokie nervų centrai veikia kažkaip kitaip. Jis kvatojo nuo baisaus skausmo. Kvatojimas pereidavo į klyksmą ir vėl į kvatojimą.

Jis netikėjo nei dievais, nei velniais, bet dabar kažko, pats nežinojo ko, jis prašė mirties. Arba beprotybės. Bet mirtis vis neatėjo. Ir protas neaptemo. Kankinimas užsitęsė. Praėjus tam tikram laikui, vienas iš vykdytojų parankinių išbėgdavo pranešti kažkam telefonu apie rezultatą, tiksliau – apie jo nebuvimą.

Rezultato nebuvo. Tai klaikus riksmas nuskardėdavo miško laukymėje, tai laukinis kvatojimas. Kartais Gyvatėdis ilgam nutildavo, giliai apalpdamas. Ir viskas.

O rezultato ir negalėjo būti.

Kankinimo vadovas padarė didžiulę klaidą, ir niekas jos nepastebėjo, niekas nepataisė. Kai beveik iki mirties sudaužytą Gyvatėdį išvilko į laukymę baigiamajai kankynei, draugas Krainis parodė jam naujutėlį karstą, ką tik iškastą duobę ir paaiškino, kad Gyvatėdis bus užkastas gyvas. Žiūrovai kvatojo, nesuprasdami, kad vadovas neatleistinai prašovė.

Kankinimai juk būna skirtingi. Bet svarbiausia – atsiminti, kam visa tai. Jei dėl keršto, tada prašom, kankink į sveikatą, paskui gyvą karste užkask. Bet čia juk kankinama tam, kad būtų gauta labai svarbi informacija.

Užkasimas karste – taip, tai bus kerštas. Bet pirmiausia išpešk informaciją. Nepainiok nuodėmės su dorybe!

Kiekvieną kartą, kai skausmas imdavo veržtis per kraštus, lyg putojantis šampanas per krištolo taurę, Gyvatėdis buvo pasiryžęs viską papasakoti. Jis pražiodavo kruviną burną, pilną išmuštų dantų aštrių nuolaužų. Jis buvo pasiryžęs įvardyti ir Liuską, ir Cholovanovą su Sej Sejičiumi, iškloti, kur Šiaurės upių uoste slepiasi laivelis, pranešti, kaip jam pavyko nugvelbti lagaminą, ir kas paskui su juo atsitiko. Bet paskutiniu momentu, lemiamą akimirką jis prisimindavo šalia stovintį karstą: tik papasakok ir tave ten įkiš. Todėl, užuot prisipažinęs, šaukė: jums tai bus įskaičiuota, vaikinai!

Jis jau neatsiminė ir nesuprato šių žodžių prasmės. Jis težinojo, kad po jų laukia dar vienas klaikaus skausmo antplūdis, bet ne karstas. Jis nekovojo už gyvybę. Jis žinojo, kad viską pralošė. Tačiau bandė nutęsti akimirką dar vieną minutę. Tik vieną. Ir vėl rėkė: jums bus įskaičiuota.

Kankinimas vyksta bangomis, tai kraštutinis, iki pat mirties priartėjantis spaudimas, tai atpalaiduojantis atoslūgis, kad širdis šiek tiek aprimtų, kad sriegio nenurautų.

O tada vėl tie patys klausimai.

Ir tie patys atsakymai.

– Kas buvo tavo partneris? Kuo jis vardu?

– Ne žina... Aaa.

– Kas jis?

– Ne pri... U ach.

– Kokio jis ūgio?

– Pusantro du metrai, ne daugiau... Aaa... Cha cha cha... Bus įskaičiuota!

Štai tada ir nuskambėjo įsakymas telefonu baigti pasirodymą.

3

Lekia per Maskvą kažkokios nenormalios išvaizdos mašina: plieninė žalia dėžė, plėšrus aštrus snukis, tarsi taranas, po keturis didelio

skersmens ratus iš kiekvieno krašto, riaumojimas per pusę miesto. Jokių šviesoforų, jokių reguliuotojų mašina nepripažįsta. Puldinėja į šalis visi, pasitaikę kelyje: partrenks! Ją NKVD motociklai vejasi. Persekiotojai švilpia švilpukais: sustok, niekše! Į ratus šaudysime!

Bet mieste ir važiuojant tokiu greičiu vargu ar jie ryšis šaudyti. Štai išlėks nuostabioji mašina už miesto, tada suvarpysime!

Tačiau taip motociklininkai tik save ramina ir drąsina. Užmiestyje jie taip pat į ratus nešaudys. Nes nėra prasmės. Nes ratai – geležiniai, tik aptraukti guma, skylės jiems nebaisios – šaudyk nešaudęs.

Palaukite, o kas gi čia per mašina?

Atsiprašau, čia aš šiek tiek už akių užbėgau. Pradėkime nuo pradžių.

O buvo taip: šoko Drakonas ant motociklo, Sej Sejičius – ant galinės sėdynės, rankose laiko, spausdamas prie krūtinės, kažkokį ilgą daiktą, panašų į kastuvą, bet kur kas sunkesnį, įvyniotą į kareivišką antklodę. Todėl jis net laikytis už Drakono nugaros negali. Žiū, tuoj nukris.

Pasileido Drakonas Gorkio gatve pro Jurijų Dolgorukį, pro susimąsčiusį Puškiną, pro Baltarusijos–Baltijos stotį į Chodynką. Pralėkė pro kontrolinį punktą. Čia, aerodrome, jį pažįsta, čia jį praleidžia. Bet ne visur. Ten, kur neseniai buvo karinės technikos paroda, dauguma eksponatų jau išvežti. Bet kai kas liko. Ir tas kai kas – aptvertas spygliuota viela, o prie įėjimo – grėsmingas sargybinis. Praėjusį kartą Drakonas turėjo skaisčiai raudoną atlasinį leidimą su Spaso bokšto profiliu ir užrašu „eiti visur“. Bet paroda baigėsi, leidimą jis atidavė. Kaip įeiti? Paprastai.

Užtikrintu vado žingniu ryžtingai priėjo prie sargybinio, nykščiu per petį parodė į Sej Sejičių:

– Jis su manimi!

– Klausau! – atsakė sargybinis, praleisdamas abu.

Jeigu jis su tavimi, tegul eina! Tik po kokių penkių minučių sargybinis susiprotėjo: jis su tavimi, o tu kas toks?

Bet buvo jau vėlu. Drakonas jau iškvietė viršininką, kuris čia buvo vyriausiasis ir kvotė jį:

– Kur tankas BT-7?

– Štai jis.

– O kur bokštelis?

– Bokštelį nuėmė. Į 1-ąją Maskvos proletariškąją diviziją išvežė.

– Kodėl?

– Tankui BT-7 kuriamas naujas suvirintas kūginis bokštelis, bet jo bandymai kol kas nebaigti. Todėl demonstruoti laikinai buvo panaudotas cilindrinis bokštelis nuo BT-5. Paroda baigėsi, jis daugiau nereikalingas, atidavėme teisėtam savininkui...

– Gerai. Vikšrai nuimti?

– Nuimti.

– Ir tai gerai. Degalų pripilta?

– Pripilta.

– Kur vairuotojas?

– Štai bėga.

– Kviesk jį čia.

– Palaukite, pilieti, o kas jūs toks?

Čia ir Ypatingojo skyriaus viršininkas atskubėjo, pistoletą išsitraukė: kur tai matyta, į slaptą objektą pašaliniai be leidimo įsigavo!

– DokUmentą! – šaukia Ypatingojo skyriaus viršininkas. – Parodyk dokUmentą!

Budinti sargybos pamaina pakelta – šeši kariai su sargybos viršininku lyg kurtai skuodžia, batų apkaustais kaukši, šautuvų spynomis trinksi.

– Suimti! – klykia Ypatingojo skyriaus viršininkas.

Tanko vairuotojas, nekreipdamas į jį dėmesio, savo viršininkui kažką į ausį šnibžda.

Drakonas jam: pakartok!

Šis pakartoja: aš jus, drauge, technikos parodoje mačiau, jūs su draugu Stalinu šnabždėjotės!

– Teisingai! O aš mačiau, kaip tave, meistrą, draugas Stalinas gyrė. Bėgte į mašiną! Užvesk!

Nubėgo vairuotojas, suriaumojo tankas.

O sargyba prieš Drakoną durtuvais pasišiaušė, subadys!

Cholovanovas Sej Sejičiui: parodyk jiems pokštą!

Sej Sejičius ir be įsakymo žino, ką daryti. Numetė kareivišką antklodę, rankinį kulkosvaidį DP apnuogino: kaip kopūstą susmulkinsiu! Meskite ginklus!

Ginklų niekas nemetė, bet šaudyti ir durtuvais žaisti neišdrįso. Privažiavo tankas. Cholovanovas šoko į vidų, didžiulį pistoletą nukreipė į Ypatingojo skyriaus viršininko kaktą: jei kas sumanys kvailioti – viršininką nušausiu.

Tai delikatus momentas: Sej Sejičiui reikia įlipti į tanką. Bet pirmiausia – Drakonui kulkosvaidį atiduoti. Tuo metu abu – bejėgiai. Todėl Ypatingojo skyriaus viršininkas paimtas įkaitu: Drakonas jam į snukį pistoletu baksnoja – na!

Šis įsakė visiems nuleisti ginklus. Nuleido. Drakonas perėmė kulkosvaidį, Sej Sejičius įlipo į tanką.

Ir pasileido pirmyn, nuvertę užtvarą.

Paskui juos – dešimtis motociklų. Iš pradžių – du, jau vėliau Ordynkoje ir kiti iššoko iš skersgatvių.

Meistras vairuotojas skrieja per sankryžas, nereaguodamas į šviesorus. Į šalis jis visai nesižvalgo. Tik pirmyn. Ne tam greitkelių tankas sukurtas, kad reikėtų eismo taisyklių laikytis. Jis ir nesilaiko.

Sej Sejičius su Drakonu ant kovinio skyriaus grindų dreba nuo baisaus virpėjimo, tik kartais akies krašteliu atgal pasižiūrėdami, vos vos išlįsdami iš už šarvų, kitaip persekiotojai galvą kulkomis prakiurdys, pagąsdinti juos laikas. Tam ir skirtas rankinis kulkosvaidis DP, kurio neseniai taip trūko vienai mergaitei Konotopo parke.

– Sej Sejičiau, kur dėtuvė nuo kulkosvaidžio?

Atsiprašinėja Sej Sejičius: užmiršo per skubėjimą.

Nenuostabu: įpuolė Drakonas, rėkia kaip pasiutęs, kad kulkosvaidį griebtų. Sej Sejičius ir pagriebė. O apie dėtuvę su šoviniais Drakonas nešaukė, todėl dėtuvės ir nėra. Tai, beje, psichologiškai lengvai paaiškinama. Pažiūrėkite, kaip rodoma filmuose: mūsų teigiamas herojus čiumpa automatą iš nušauto priešo rankų ir bėga. O ar kada matėte, kad jis dar ir krepšelį su atsarginėmis dėtuvėmis pasiimtų? Taigi.

Be to, suveikė ir tai, kad Sej Sejičius tokio daikto niekada rankose nebuvo laikęs. Nutaikydamas rankinį kulkosvaidį į atbėgusius sargybinius Sej Sejičius nežinojo, kad kulkosvaidis turi turėti dar ir diskinę dėtuvę su keturiasdešimt septyniais šoviniais, lygiai kaip britiško Liuiso. Bet ir sargybiniai to nesuprato. Pernelyg jau žvėriškas snukis į juos žiūrėjo žėrinčiomis akimis, kulkosvaidžio vamzdžiu į marmūzę baksnodamas.

Bet jei ir turėtų šovinių, vis tiek nežinotų Sej Sejičius, kaip su šiuo daiktu elgtis. Dabar būtų pats laikas paleisti ilgą seriją virš galvų, pagąsdinti persekiotojus, tik gaila, kad nėra kuo.

Išlėkė greitkelių tankas už miesto.

Gerai būtų, jei tankas turėtų bokštelį, su patranka ir kulkosvaidžiu. Tiktų ir rankinis DP, jei tik būtų šovinių. Bet nėra. Todėl teks gudrauti.

– Tu, brolyti, pristabdyk su posūkiu, kai tik aš tau per petį ranka pliaukštelsiu.

Vairuotojas supratingai linksi, neatsitraukdamas nuo vairavimo. Tada jam Drakonas ir pliaukštelėjo, pastebėjęs, kad pats įžūliausias motociklininkas bando lenkti.

Sucypė tankas, visu greičiu staiga pasisukdamas skersai kelio. Rėžėsi motociklininkas į šarvuotą bortą tarp dviejų atraminių ritinių. Vairuotojas nedelsdamas grąžino tanką į vėžes ir padidino greitį. Į sudaužytą motociklą, į ant kelio gulintį pasliką lavoną trenkėsi kitas persekiotojas, persiversdamas per vairą. Likusieji, pamokyti šio įvykio, atsiliko.

4

Trims tankistams – vienas pistoletas. Tiesa, didelis. „Lahtis". Geriausias pistoletas pasaulyje.

Bet kur važiuoti? Komunarkoje visko daug: čia ir vadovybės vasarnamiai, ir sanatorijos, ir šaudykla, ir sušaudymo skyrius, kaip įprasta, ir įvairiausios įstaigos, apie kurias ne kiekvienam reikia žinoti. Todėl pristabdė vairuotojas prie pirmo sutikto čekisto, Drakonas jį už apykaklės į tanką įsitempė: rodyk kelią!

Kadaise jaunystėje turėjo Drakonas kuopos viršilą. O geriausi viršilos, kaip visiems žinoma, yra chocholai: užsisegti sagą! Šio viršilos mėgstamiausias priežodis buvo: „Kur jie? Sudraskysiu!"

Ir štai dabar nuožmusis Drakonas iš riaumojančio tanko, mosikuodamas didžiuliu pistoletu, staugė (kažkodėl ukrainietiška tartimi) visai taip pat, kaip tas viršila: „Kur jie! Sudraskysiu!"

Ir išsilakstė persigandę atsitiktiniai žiopliai. Tai ir nenuostabu. Čia Komunarkoje – tyla, kurią šūviai ne ypač trikdo. Todėl, kad jų aidą eglės ir pušys slopina. Čia zylutės strykčioja, kiškučiai liuoksi, ir staiga – riaumojimas, dundesys, be to, galingas dėdulė iš tanko keikiasi, lyg girtas ar iš proto išsikraustęs.

Štai ir aklina tvora. Aukšti vartai. Į šiuos vartus ir įsirėžė tankas, sulamdydamas, nuplėšdamas savo sparnus virš vikšrų, bet sugriaudamas vartus į šipulius. Nėra tanke bokštelio. Apvali skylė ten, kur turėtų būti bokštelis. Traškėdamos ir girgždėdamos lentų nuolaužos su varžtais, veržlėmis ir keturių colių vinimis praskrido virš tos skylės, nieko neužkliudžiusios. Sej Sejičius su Drakonu, pargriuvę ant grindų, galvas nulenkė (daugiau nebereikalingą čekistą Drakonas jau anksčiau iš tanko išmetė). Įlėkė tankas į laukymę prieš ką tik iškastas duobes ir, apsisukęs vietoje, sustingo šalia budelių gaujos, murkdamas varikliu, tarsi didelis švelnus katinas gerose šeimininko rankose.

Vairuotojas – prie svirčių, Sej Sejičius su kulkosvaidžiu žmones gąsdina, Drakonas nušoko ant žemės, ir žvilgsniu skrosdamas

minią, puolė į jos vidurį. Čia – karstas naujutėlis, šviežutėlis, iš neobliuotų pušinių lentų, išsaugojęs taigos kvapą. Ir dėdulė plaktuku stuksi – vinių pilna burna.

Nuaidėjo šūvis. Drakonas į žemę pylė, tiesiai po kojomis pasilenkusiam prie karsto, plaktuku ginkluotam proletarui. Šis suinkštė, atšoko. Drakonas – pistoletu į snukį: atidaryk!

Kiek ten buvo čekistų, aš jums tiksliai nepasakysiu. Skaičiaus neprisimenu. Iš akies – 130–150. Kodėl niekas iš jų nešovė, kodėl Drakonui neprieštaravo ir jam nesutrukdė – nežinau, paaiškinti negaliu, o meluoti nenoriu.

Drakono pistoletas jau dėkle, jis bejėgis, o apie tanką be bokštelio ir apie nuožmų dėdulę su kulkosvaidžiu rankose visi kaipmat užmiršo: visas dėmesys – į Cholovanovą. Nuo jo žvilgsnio trys nuosprendžių vykdytojai iš Lefortovo tardymo izoliatoriaus komendantinės specialiosios grupės puolė plėšti karsto dangtį.

Gyvatėdžio Drakonas nepažino. Jis gulėjo ant kairiojo šono, susirietęs, kelius pritraukęs prie pilvo, kiek leido karsto erdvė. Mūvėjo kelnių skutus. Jis buvo miręs. O galbūt be sąmonės. Jo veidas – kruvina tamsiai raudona su mėlynu atspalviu pagalvė, riešai ir pėdos – juodi, visas kūnas – lyg kabliais sudraskytas, sudaužytas Gyvatėdžio nuosavu prancūzišku galvalaužiu. Paėmė Drakonas jį ant rankų:

– Gyvatėdi, brangusis, ar tu gyvas? Žodelį, vieną žodelį ištark. Su manimi būk, su manimi. Tai aš. Tu juk mane pažinai, ar ne? Neišeik, Gyvatėdi. Neišeik! Aš atėjau tavęs išgelbėti. Ir Sejičius čia. Mes juk tavo draugai. Na! Mes tanku atvažiavome...

Sviedė Sej Sejičius savo kulkosvaidį į kovinio skyriaus dugną. Sviedė, nes nebereikalingas. Iššoko. Dviese Gyvatėdžio kūną pakėlė. Vairuotojas padėjo jį priimti. Visi jie dabar bejėgiai. Šaudyk visus keturis, o Komunarkos duobėse vietos visiems užteks.

Suriaumojo tankas, vietoje apsisukdamas. Šovė iš vietos taip, kad purvas gumulais ištiško iš po visų ratų. Sušuko Drakonas

kažką, ko per variklio gaudesį niekas neišgirdo. Bet suprato visi: jums, vaikinai, bus įskaičiuota!

5

Rytas. Nepalaužiamasis Genrichas – savo Kremliaus kabinete. Jis suspaudė visas savo emocijas į gniužulą ir išmetė iš sielos. Dabar jis ramus ir šaltas.

Ką daryti?

Galvoti!

Cholovanas jėga išplėšė Gyvatėdį iš NKVD rankų. Geležinio Genricho autoritetui suduotas neregėto stiprumo smūgis. Šis gandas pirmiausia pasklis po NKVD, o paskui ir toliau. Atsakomasis smūgis turi būti stipresnis. Tai turi būti triuškinantis mirtinas smūgis. Kad ir kaip viskas susiklostytų, Cholovanui– galas. Jis turi ne šiaip mirti, o mirti kankinama mirtimi.

Be to, padėtis iš dalies išaiškėjo. Lagaminą vogė Gyvatėdis, jam už nugaros stovėjo Cholovanas. O kas už jo? Cholovanas sukiojasi greta Gutalino, aiškiai vykdydamas kažkokius slaptus jo pavedimus. Bet ar stovi Gutalinas už jo šiuo konkrečiu atveju, štai kur klausimas. Pastarosiomis dienomis Gutalinas nelabai meiliai elgėsi su Cholovanu. Tai gali reikšti, kad Cholovanas kasasi po Geležiniu Genrichu, bet veikia savo valia, pagal savo supratimą.

Visai neseniai Genrichas praleido akimirką. Praleido tokią akimirką! Nuo birželio 1 iki 4 dienos Didžiuosiuose Kremliaus rūmuose vyko Centro Komiteto plenumas, kuriame buvo svarstomas naujos Stalino konstitucijos projektas. Visi balandėliai sėdėjo vienoje salėje. 136 žmonės. Tai visa Sovietų Sąjungos vadovybė. VISA! Kremliaus apsauga – NKVD rankose. Galėjo dar ypatingąją kuopą įvesti, dėl didesnio saugumo. Ir jokių rūpesčių. Kodėl gi delsė? Kodėl tinkamesnio momento laukė? Čia kaip kortomis lošiant – manė: dar truputėlį paimsiu. Ir persistengė! O ar persistengė? Kas atsitiko, kas įvyko? Ogi nieko ypatingo. Kažkoks

nenaudėlis tanką be bokštelio iš Chodynkos nuvarė, NKVD belaisvį jėga išplėšė. Niekas apie tai dar nieko tikro nežino.

Ko gi imtis? Ko *dabar* galima imtis?

Įėjimus ir išėjimus iš Kremliaus kontroliuoja NKVD. O trys šimtai rinktinių jaunikaičių, kaip trys šimtai spartiečių, padarys viską, ką jiems įsakys. Bet!

Bet dabar Maskvoje nėra Gutalino. Jis lepinasi Kryme. Visų vadų vienoje salėje nepagrobsi. Et, jei tik būtų galima blokuoti visus ryšius šalyje. Čia, Maskvoje – valdžios užgrobimas, o Gutalinas Kryme išsijungęs telefoną sėdi. Tai būtų variantas. Tačiau ryšių narkomate įsitvirtino pikčiausias Jagodos priešas Rykovas, kuris po Lenino buvo vyriausybės vadovas. Su Rykovu Jagoda įnirtingai kovoja, tikėdamasis jį demaskuoti kaip liaudies priešą artėjančiame procese.

O jei lauksi, padėtis pagerės ar pablogės? Pablogės. Kažkas braška ir slysta iš po Geležinio Genricho kojų: dingo kurjeris, pavogė lagaminą su aukso smiltimis, išplėšė iš NKVD rankų lagamino vagį. Įvykiai darosi vis nemalonesni, tempas spartėja. Vis dėlto tendencija. Reikia šiandien veikti. Rytoj bus vėlu.

Į duris pasibeldė sekretorius Bulanovas:

– Pas jus draugas Cholovanovas.

– Kaip Cholovanovas?

– Taip, atėjo, prašo nedelsiant priimti.

– Tu jį apieškojai?

– Pistoletą jis man atidavė į rankas be perspėjimo ir pats pasisiūlė būti apieškotas.

– Ir kaip?

– Švarus.

– Kviesk.

Įėjo Cholovanovas, plačiai šypsodamasis. Ištiesė ranką, tarsi nieko tarp jų nebūtų įvykę, tvirtai paspaudė Genrichui ranką, kuri liečiant visai neatrodo plieninė. Tačiau Cholovanovas žinojo, kad žmogaus jėga – tai visai ne rankų, kojų ir nugaros jėga,

o Geležinio Genricho smegenų galią Drakonas įvertino seniai ir deramai.

Genrichas pasiūlė sėstis priešais: klausau jūsų, drauge Cholovanovai.

Cholovanovas patikrino, ar užsegta viršutinė palaidinės apykaklės saga, ir nusišypsojęs pranešė džiugią žinią:

– Genrichai Grigorjevičiau, nuo šiol visus Sovietų Sąjungos ryšius kontroliuojate jūs. Draugas Stalinas taip patvarkė. Rykovas pašalintas iš posto. Ryšių liaudies komisaru paskyrė jus, perimkite darbus.

Štai tau! Kairė Genricho ranka – po stalu. Šia ranka jis suspaudė kelį, kad nepradėtų kvatotis iš džiaugsmo: pagaliau!

Sutramdė vidinį džiūgavimą ir abejingai tarė:

– Kaipgi aš susitvarkysiu iš karto su dviem narkomatais – ir ryšių ir NKVD?

– Draugas Stalinas viską numatė. Nuo NKVD narkomo pareigų jis jus nušalino. Draugas Ježovas dabar vadovaus NKVD.

6

Šalia Stalino kabineto – Cholovanovo kabinetas. Drakonas sunkiai sudribo į krėslą. Išsitraukė iš dėklo savo sunkųjį „Lahtį". Ilgai žiūrėjo į jį. Žinojo, kad kartais pasitaiko, kai žmogus šauna sau į smilkinį, bet lieka gyvas. Geriau į širdį. Ant kapelio parašys: „A.I. Cholovanovas. 1905 m. liepos 10 d.–1936 m. rugsėjo 26 d." Tiesą sakant, neparašys. Ant savižudžių kapų dažnai nieko nerašo.

Už tai, ką jis padarė, neatleidžiama. Cholovanovas linksmai pranešė Jagodai, kad šis nušalintas nuo NKVD vadovo posto. Bet... niekas Jagodos nenušalino. Niekas nepaskyrė Ježovo. Tiesiog kaip tik dabar reikia sumaišyti kortas. Reikia bent trumpam nustumti Jagodą nuo valdžios svertų. Kitaip...

Drakonas pasakė, Jagoda patikėjo. Kaip nepatikėsi? Tokiais dalykais nejuokaujama. Nors pats Genrichas didelis pokštinin-

kas. Kodėl gi ne, kodėl gi ne pajuokavus?... Jei Genrichas patikėjo žodžiu, vadinasi, kvailys! Vadinasi, ne viskas dar Drakonui prarasta.

Pakėlė Drakonas uždarojo ryšio ragelį. Šis telefonas neturi numerių. Tai tiesus kanalas, jungiantis tik su Stalinu. Bet tai ryšys su visais jo telefonais: Kremliuje, Centro Komiteto pastate Senojoje aikštėje, artimajame ir tolimajame vasarnamiuose, Jaltoje prie Ricos ežero, visose vietose, kur jis gali būti.

– Klausau jūsų, drauge Cholovanovai.

– Drauge Stalinai, Jagodą reikia pašalinti.

– Turite kokių nors papildomų duomenų?

– Auksą vagia, jaunutes mergaites...

– Tai negerai. Bet ar turite ką nors rimto?

– Ne. Tik nuojauta. Manau, kad draugui Ježovui gresia pavojus, taip pat ir visam Centro Komitetui, jei susirinks vienoje vietoje, bet pavojus gresia ir tada, jei nesusirinks. Ir jums taip pat, drauge Stalinai.

– Iš kur tokie duomenys?

Šaltinis nepatvirtintas, tamsus. Tačiau tai sutampa su mano įtarimais, mano nuojautomis.

– Bet įrodymų neturite?

– Įrodymų neturiu.

– Ir ką nusprendėte daryti, remdamasis nepatvirtinto šaltinio duomenimis ir savo nuojautomis?

– Ne tik nusprendžiau, bet ir padariau.

– Ką?

– Drauge Stalinai, aš pareiškiau Jagodai, kad jis pašalintas iš Vidaus reikalų liaudies komisaro posto.

– Ir... jis patikėjo?

– Patikėjo.

– Tai ir yra kaltės įrodymas.

– O ką į jo vietą?

– Draugą Ježovą.

– Kodėl?

– Jis pagrindinis Jagodos priešas.

– Teisingai. Aš dabar parašysiu telegramą į Politbiurą su reikalavimu pašalinti Jagodą ir paskirti Ježovą. Laikas valyti NKVD Augijaus arklides.

– Drauge Stalinai... Ar negalėtumėte skubiai atvykti į Maskvą?

– Kam?

– O jei Jagoda nepanorės atiduoti posto ir pasipriešins ginklu? Jūsų dalyvavimas čia būtinai reikalingas. Tiesiog dabar. Dėl viso pikto. Kelionė traukiniu truks per ilgai. Aš pats atskrisiu jūsų paimti!

– Aš, drauge Cholovanovai, turiu greitesnių susisiekimo priemonių.

Plačiai atsivėrė durys, iš gretimo kambario išėjo draugas Stalinas.

– Kada grįžote?

– Aš niekur nebuvau išvažiavęs. Sekiau jūsų darbą. Kontroliavau padėtį į ją nesikišdamas. Žinote, kodėl pralaimėjo Bonapartas?

Suraukė kaktą Cholovanovas, bandydamas prisiminti marksistinę teoriją apie asmenybės ir liaudies masių vaidmenis istorijoje.

– Nereikia teorijos, drauge Cholovanovai. Bonapartas pats paaiškino: *Sans moi on ne fait que des Betises.*

– Aš, drauge Stalinai, prancūziškai nelabai.

– Aš taip pat. Bet klasiką reikia išmanyti. Tai maždaug taip skamba: kol manęs nėra, daromos vienos kvailystės. Tai nuosprendis visai Bonaparto valdžiai. Pats – genijus, bet visiškai nesugebėjo pasirinkti tinkamų žmonių. Kai tik jis vietoje – beveik visada pergalė. Be jo – pralaimėjimas. Jis negalėjo visur vienu metu būti. Todėl sekė virtinė didelių ir smulkių pralaimėjimų, pasibaigusių bendru krachu. O sistema turi veikti, kai vado nėra, lygiai

taip pat, kaip ir tuomet, kai jis yra. Todėl svarbiausiuose postuose reikia turėti tinkamų žmonių. Išsirinkti juos paprasta: duokite žmogui visą valdžią ir pažiūrėkite, kas iš to išeis. Aš daviau jums visą valdžią, pažiūrėjau, kas išeina. Išeina neblogai.

Pakėlė Stalinas ragelį:

– Ježovą duokite. Drauge Ježovai, aš jums iš Sočio skambinu. Mes su draugu Ždanovu pasitarėme ir nutarėme jus paskirti vidaus reikalų liaudies komisaru. Suprantama, jus liekate Centro Komiteto sekretoriaus poste. Telegramą iš Sočio tuoj gausite. Nedelsdamas pasirūpinkite: pirma – pakeisti visą sargybą Lubiankoje; antra – atimti leidimą iš draugo Jagodos, į NKVD pastatą jo daugiau neleisti, net dėl darbų priėmimo ir atidavimo; trečia – išvežti iš Maskvos ypatingąją NKVD kuopą ir ją išformuoti. Ir dar: jis grobia ir kažkur slepia jaunutes mergaites. Jas reikia surasti ir paleisti, nurodant draugui Jagodai, kad toks elgesys neleistinas aukšto rango pareigūnui.

Stalinas padėjo ragelį.

– Visoje šioje istorijoje, drauge Cholovanovai, aš nesupratau tik vieno: kaip Gyvatėdis įsigudrino pavogti lagaminą?

– Viskas paprasta, drauge Stalinai. Gyvatėdis turėjo didžiulį fanerinį lagaminą, bjauriai atrodantį ir skleidžiantį stiprų nemalonų kvapą. Tas lagaminas buvo be dugno. Kurjerių dėmesys buvo nukreiptas, o tuo metu jis uždengė kurjerių lagaminą savu, faneriniu. Po fanerinio lagamino rankena buvo skylė, pridengta nuspurusiomis virvėmis. Taip, kad būtų galima vienu metu paimti ir fanerinio lagamino rankeną, ir to, kuris po juo. Gyvatėdis paėmė ir nusinešė. Šai ir viskas.

7

Spragtelėjo spynos, trinktelėjo skląsčiai, durys plačiai atsivėrė. Ant slenkščio – nedidelio ūgio žmogus su aukštais batais, žalia, tvirtai diržu perjuosta palaidine be skiriamųjų ženklų.

Jis pastovėjo ant slenksčio, nusišypsojo ir prisistatė:

– Sveiki, aš Ježovas.

– Sveiki.

– Drauge Streleckaja, aš atėjau jūsų išlaisvinti.

– Ačiū.

– Jus dabar parveš namo. Ar turite pretenzijų?

– Ne.

– Tada – nedidelis formalumas. Tai pasižadėjimas neskelbti informacijos. Pasirašykite štai čia ir čia. Jūs niekam niekada nepasakosite apie tai, kas atsitiko.

– Ką aš pasakysiu savo tėvams, draugams, kur tiek dienų buvau ir ką veikiau?

– Nesirūpinkite. Mes jau viską papasakojome. Jūs padėjote mūsų nesnaudžiantiems kompetentingiems organams sustabdyti pavojingą nusikaltėlį. Tai viskas, ką reikia žinoti aplinkiniams. Niekas: nei mokytojai, nei draugai, nei tėvai, neturi teisės uždavinėti klausimų. O jūs neturite teisės į juos atsakinėti.

– O aš pati turiu teisę žinoti, kokį nusikaltėlį padėjau sustabdyti?

– Taip, žinoma. Jo vardas ir pavardė – Genrichas Jagoda. Jis perkeltas į ryšių liaudies komisaro pareigas.

– Bet nusikaltėlį reikia suimti!

– Ateis laikas, suimsime.

– Aš lauksiu.

– NDVD jums išmokės kompensaciją už neteisėtą suėmimą. Tai bus pateikta kaip piniginė premija už pagalbą sugaunant priešų šnipą. Sutinkat?

– Taip.

– Štai ir viskas, drauge, Streleckaja. Linkiu jums laimės. Ir atsiminkite: aš jūsų likime suvaidinau svarbų vaidmenį.

– Ačiū, drauge Ježovai. Jei pasitaikys proga, pasistengsiu suvaidinti svarbų vaidmenį jūsų likime.

Ir jie nusišypsojo vienas kitam.

Epilogas

Gyvatėdis Kremliaus ligoninės palatoje. Jo veidas vis dar primena tamsiai raudoną pagalvę. Bet akys atsivėrė. Tai jau nebe plyšeliai. Jos jau nebeprimena japonų samurajaus iš Boriso Jefimovo karikatūrų. Akių baltymai visiškai raudoni. Rankos ir kojos aptvarstytos. Vietoje dantų – aštrios nuolaužos.

Šalia jo baltą chalatą vilkintis Cholovanovas:

– Draugas Stalinas pasirūpino, kad tau iš Kolymos aukso sudėtų dantis. Šviesulio švytėjimą atspindėsi savo šypsena. Visos merginos – tavo. Nė viena tokiai šypsenai neatsispirs.

– Pažiūrėsime, drauge Cholovanovai.

– Gyvatėdi, nevadink manęs draugu Cholovanovu. Draugams aš – Drakonas.

– Gerai, Drakone. Bet ir tu manęs daugiau nevadink Gyvatėdžiu.

– Kodėl?

– Gyvatėdis, tai tas, kuris žudo čekistus. O kiek jų yra mano sąskaitoje? Savo iniciatyva – penki šeši, ne daugiau. Na, dar dešimtis – pagal nuosprendžius. Koks iš manęs Gyvatėdis? O štai į NKVD atėjo draugas Ježovas. Manau, įsisuks. Jis vien aukščiausių čekistų trisdešimt, o gal net keturiasdešimt sušaudys. Man sunku su juo lygintis.

– Oho, užgriebei: trisdešimt arba keturiasdešimt. Aukščiausių!

– Atmink, Drakone, mano žodžius: štai jis, Nikolajus Ivanovičius Ježovas ir bus tikras visų laikų ir tautų Gyvatėdis. Lažinamės?

– Nesilažinsiu su tavimi, Širmanovai. Geriau aš tau kai ką pasakysiu, bet pasilik tai sau. Dabar sušaudytų čekistų skaičius sieks ne dešimtis, ne šimtus, o tūkstančius. Tačiau laikyti Ježovą būsimu visų laikų ir tautų Gyvatėdžiu nėra pagrindo. Pažįstu aš čia tokį vadovaujantį draugą, šalia kurio Ježovas nublanksta kaip mėnulis patekant saulei. Štai kur Gyvatėdis. Tikras. Visų Gyvatėdžių Gyvatėdis.

Baigiamasis žodis

1936 metų rugsėjo 26 dieną buvęs Politbiuro narys ir buvęs SSSR liaudies komisarų tarybos pirmininkas Aleksejus Ivanovičius Rykovas, kuris Sovietų Sąjungos vyriausybės vadovo poste pakeitė Leniną, buvo pašalintas iš savo paskutinio, SSSR ryšių liaudies komisaro, posto.

Prieš tai šias prakeiktas pareigas užėmė: Smirnovas, kuris paskui buvo nužudytas Lefortovo tardymo izoliatoriuje iki oficialaus nuosprendžio įvykdymo, Liubovičius, Antipovas ir nuo pačios viršūnės nusiritęs Rykovas. Visiems Jagodos pirmtakams šios pareigos buvo lemtingos. Po jų prasidėdavo nesulaikomas kritimas į pačias niūriausias gelmes. Dabar šias pareigas užėmė Jagoda. Jis išsaugojo specialų valstybės saugumo generalinio komisaro laipsnį, jis vis dar vilkėjo uniformą su atitinkamais skiriamaisiais ženklais: ant kairiojo žasto – kalaviją laurų vainike, mėlynuose antsiuvuose ir ant rankovių – dideles auksines žvaigždes. Pavaldiniai galėjo į jį kreiptis tik pagal statutą, kurį jis pats sukūrė: „drauge valstybės saugumo generalinis komisare!“

Tačiau tai tęsėsi neilgai.

1937 metų sausio 27 dieną Genrichas Grigorjevičius Jagoda, būdamas 45 metų, buvo išleistas į atsargą be teisės nešioti NKVD uniformą. Pareigas, kurias jis pats sau įsteigė, jam teko eiti 1 metus, 1 mėnesį ir 1 dieną. Nuo šios akimirkos SSSR ryšių narkomas Jagoda darbe pasirodydavo su miline ir portupėja, tačiau be skiriamųjų ženklų – be mėlynų antsiuvų, laurų vainiko, kalavijo ir žvaigždžių. Dabar į jį kreipdavosi minėdami tik pareigas: „drauge liaudies komisare“.

1937 metų kovo 28 dieną SSSR ryšių liaudies komisaras buvo suimtas savo darbo kambaryje „aptikus kriminalinio pobūdžio tarnybinių nusikaltimų“. Po nuodugnaus patikrinimo tyrimas atskleidė Geležinio Genricho ryšius su liaudies priešais Trockiu,

Zinovjevu, Kamenevu, Bucharinu, Rykovu, taip pat – su Vokietijos, Japonijos ir Lenkijos žvalgybomis. Jam buvo pateikti kaltinimai organizavus sąmokslą, rengus valstybės perversmą, dalyvavus pasikėsinime į Leniną 1918 metais, rengus pasikėsinimą į draugus Staliną ir Ježovą, šnipinėjimą trijų valstybių naudai.

1938 metų kovo 2 dieną Jagoda stojo prieš pačią teisingiausią pasaulyje sovietinę teisėsaugą. Kartu su juo buvo nuteisti dar 20 teroristų, kenkėjų, šnipų, nuodytojų, diversantų, tarp jų trys buvę Politbiuro nariai: buvęs Komunistų Internacionalo vadovas Bucharinas, buvęs Liaudies komisarų tarybos pirmininkas Rykovas, buvęs komunistų partijos Centro Komiteto sekretorius Krestinskis, prieš kuriuos tiek metų kovojo Jagoda. Dabar paaiškėjo, kad ir Jagoda, ir tie, su kuriais jis kovojo, buvo vienos žmogžudžių, priešų ir sąmokslininkų gaujos nariai, kurie sąmoningai ir kryptingai rengė liaudies valdžios nuvertimą.

1938 metų kovo 13 dieną buvo paskelbtas nuosprendis: aštuoniolikai teisiamųjų – aukščiausia bausmė, Pletniovui – 25 metai, Rakovskiui – 20, Besonovui – 15.

Labiausiai žmones mylinti pasaulyje darbininkų ir valstiečių valdžia humaniškumo sumetimais suteikė Jagodai, kaip ir visiems likusiems nuteistiesiems aukščiausiąja bausme, galimybę prašyti malonės. Visi 18 parašė prašymus, bet darbininkų ir valstiečių valdžia juos tuoj pat atmetė.

Genrichui Grigorjevičiui Jagodai nuosprendis įvykdytas centrinio NKVD pastato Lubiankoje rūsyje naktį į kovo 15-ąją, 40 minučių po vidurnakčio.

Likę 17 nusikaltėlių buvo sušaudyti kovo 15 dieną Komunarkos specialiajame objekte, tiesiog už dvaro, kuriame anksčiau gyveno Jagoda, tvoros.

Trys liaudies priešai, šiame procese gavę įkalinimo bausmes, po nuosprendžio paskelbimo atsėdėjo tik po trejus su puse metų. Jie NKVD Ypatingojo pasitarimo (OSO) sprendimu buvo sušaudyti 1941 metų rugsėjo 11 dieną Oriolo centriniame kalėjime.

Valstybės saugumo vyresnysis majoras Pavelas Petrovičius Bulanovas, pašalinus Jagodą ir Ježovui vadovaujant, liko eiti NKVD sekretoriaus ir NKVD Ypatingojo skyriaus (OSO) sekretoriaus pareigas.

1936 metų lapkričio 28 dieną už didelius laimėjimus užtikrinant mūsų didžiosios Tėvynės saugumą jis buvo apdovanotas aukščiausiu valstybiniu SSSR apdovanojimu – Lenino ordinu.

1936 metų gruodžio 5 dieną aštuntojo nepaprastojo Tarybų suvažiavimo delegatas, aukščiausio valstybinio apdovanojimo kavalierius, valstybės saugumo vyresnysis majoras Bulanovas kartu su visais kitais delegatais pritarė ir patvirtino naująją Stalino konstituciją kaip pagrindinį šalies įstatymą. Gruodžio 5-oji buvo paskelbta nedarbo diena, sąjungine visos liaudies šventė – Stalino konstitucijos diena. Pirmą kartą ji buvo švenčiama 1937 metais.

1937 metų kovo 29-ąją, kitą dieną po Jagodos suėmimo, Bulanovas buvo suimtas išeinantis iš restorano NKVD centriniame pastate Lubiankoje. Jis buvo apkaltintas valstybės perversmo rengimu ir kitais nusikaltimais. Bulanovas buvo teisiamas Jagodos grupėje. Kartu su juo 1938 metų kovo 13 dieną nuteistas aukščiausia bausme, konfiskuojant turtą, atimant apdovanojimus ir valstybės saugumo vyresniojo majoro laipsnį. Sušaudytas kovo 15-ąją Komunarkoje.

1937 metų gruodžio 18 dieną garbės čekistas, aukščiausio valstybės apdovanojimo – Lenino ordino – kavalierius, Dalstrojaus viršininkas Eduardas Petrovičius Berzinas ekspreso Vladivostokas–Maskva asmeniniame raudoname vagone atvyko į Maskvą, mūsų didžiosios Tėvynės ir pasaulio proletariato sostinę, dalyvauti Sovietų Vyriausybės posėdyje, kuriame buvo svarstomas aukso gavybos padidinimo Kolymoje klausimas. Jis buvo suimtas „Jaroslavlio“ stoties pirmojoje platformoje. 1938 metų rugpjūčio 1 dieną SSSR Aukščiausiojo teismo Karo kolegija už tėvynės išdavimą, valstybinės pramonės griovimą ir veiklos, nukreiptos į galiojančios santvarkos nuvertimą, jį nuteisė aukščiausia bausme,

konfiskavo turtą, atėmė karinį laipsnį ir apdovanojimus. Jis sušaudytas praėjus 9 minutėms po nuosprendžio paskelbimo.

Iš viso Jagodos valdymo laikotarpiu NKVD buvo 41 valstybės saugumo komisaras.

VS generalinių komisarų (prilygintų 1-ojo rango armijų vadams) – 1.

Suimtas 1937 metais, sušaudytas 1938 m.

VS 1-ojo rango komisarų (prilygintų 1-ojo rango armijų vadams) – 7

1937 metais suimti: Agranovas, Balickis, Deribasas, Blagonravovas, Prokofjevas.

1938 metais suimti: Zakovskis, Redensas.

Iš jų sušaudyti 1937 metais – 2, 1938 metais – 4, 1940 metais – 1.

VS 2-ojo rango komisarų (prilygintų 2-ojo rango armijų vadams) – 13.

1937 metais suimti: Gajus, Kacnelsonas, Mironovas, Molčianovas, Paukeris, Piliaras, Šaninas.

1938 metais suimti: Zalinas, Karlsonas, Leplevskis.

Sluckį nužudė Vidaus reikalų narkomo pirmasis pavaduotojas 1-ojo rango komandarmas Frinovskis savo kabinete. (Pats Frinovskis sušaudytas 1940 metų vasario 8 dieną per antrąją NKVD valymo bangą).

1939 metais suimtas Belskis.

Iš jų sušaudyti 1937 metais – 4, 1938 metais – 5, 1940 metais – 1, 1941 metais – 1.

Tuo metu nebuvo nušalintas ir sunaikintas tik vienas VS 2-ojo rango komisaras Goglidzė.

VS 3-iojo rango komisarų (prilygintų kariuomenės korpusų vadams) – 20.

1936 metais suimtas Sosnovskis.

1937 metais suimti: Bakas, Bokis, Zapadnas, Zirnis, Puzickis, Rapoportas, Rešetovas, Rudis, Styrnė.

Nusižudė: Mazo, Pogrebinskis.

1938 metais suimti: Bermanas, Bystrychas, Daginas, Deičas, Nikolajevas-Žuridas.

Nusižudė Karuckis.

Į Mandžiūriją pabėgo Liuškovas, buvo nužudytas japonų 1945 metais.

Iš suimtųjų sušaudyti 1937 metais – 7, 1938 metais – 4, 1939 metais – 3, 1940 metais – 1.

Nebuvo nušalintas ir sunaikintas tais metais vienintelis VS 3-iojo rango komisaras – Sumbatovas-Topuridzė. Priežastis buvo ta, kad Stalinas, pašalinęs Jagodą iš NKVD vadovo posto ir paskyręs į šį postą Ježovą, jau nužiūrinėjo kitą kandidatą. Vienas iš variantų – Berija ir jo vadovaujama Kaukazo grupuotė. VS 2-ojo rango komisaras Goglidzė ir VS 3-iojo rango komisaras Sumbatovas-Topuridzė – ne iš Jagodos ir netgi ne iš Ježovo komandos, tai Berijos žmonės. Jo žmonės, įskaitant Goglidzę ir Sumbatovą-Topuridzę, pakilo aukštai. Bet kartu su Berija ir krito. Po Stalino mirties Berija buvo suimtas kartu su savo artimiausiais bendražygiais. Berija ir Goglidzė buvo sušaudyti tą pačią dieną – 1953 metų gruodžio 23-iąją. Sumbatovas-Topuridzė tardymo metu išprotėjo. Mirė kalėjimo tipo psichiatriniame izoliatoriuje.

1936 metų gruodžio 19 dieną visa Lefortovo tardymo izoliatoriaus komendantų specialioji grupė buvo atleista iš NKVD organų. Tolesnis nuosprendžių vykdytojų ir jų parankinių likimas man nežinomas. Širmanovas, Cholovanovo patikėtinis tamsiesiems darbams, turėjo galimybę ir priemonių savo iniciatyva susirasti kiekvieną jų ir su kiekvienu atsiteisti asmeniškai be teismo bei tyrimo.

Neatmetu galimybės, kad taip ir buvo. Bet tikslių žinių neturiu.

2010 metų rugsėjo 13-oji
Bristolis

Суворов, Виктор Андреевич
Suvorovas, Viktoras Andrejevičius
Su-113 Gyvatėdis: [romanas] / Viktoras Suvorovas; iš rusų kalbos vertė Mikas Trečiokas. – Vilnius: Mintis, 2011. – 207, [1] p.
ISBN 978-5-417-01029-3

UDK 821.161.1-31

Viktoras Suvorovas
Gyvatėdis

Redaktorė *Ramutė Pinkevičienė*
Meninis redaktorius *Romas Dubonis*
Maketuotoja *Danutė Navickienė*

Leidykla „Mintis", Z. Sierakausko 15, LT Vilnius
Spaustuvė „Aušra", Vytauto pr. 23, LT-44352 Kaunas
Užsakymas 503

1936-ieji. Sovietų Sąjungoje vyksta slapta, negailestinga kova dėl valdžios tarp Stalino ir trijų konfliktuojančių jėgų – valdančiosios partijos, Raudonosios armijos žvalgybos (GRU) ir NKVD viršininkų. Maskvos Jaroslavlio geležinkelio stotyje paslaptingomis aplinkybėmis dingsta kurjeris iš Vladivostoko. Tai sudomina patį Genrichą Jagodą generalinį nacionalinio saugumo komisarą. Įvykį išsiaiškinti slapta pavedama jaunam, talentingam NKVD darbuotojui, vadinamam Gyvatėdžiu. Įvykiai ima suktis netikėta linkme ir Gyvatėdį vis labiau įtraukia į pavojingą sūkurį. Netrukus paaiškėja, kad į šią istoriją yra įsipainiojęs Cholovanovas – tuometinis Stalino patikėtinis ypatingiems reikalams, ir jauna, sumani mergina iš provincijos, mėgstanti šokti.

Viktoro Suvorovo romano **„Gyvatėdis“** intriguojantis veiksmas skaitytojus nukels į romanuose „Kontrolė“ ir „Pasirinkimas“ aprašytų įvykių pradžią.

ISBN 978-5-417-01029-3
www.mintis.eu